หนังสือรวมบทความการดำเนินโครงการ

ยาวชนพลเมือง

การส่งเสริมการจัดเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมเพื่อความเป็นพลเมือง โดยใช้ท้องถิ่นเป็นฐาน

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

The Office of Arts and Culture, Chiang Mai Rajabhat University

หนังสือรวมบทความการดำเนินโครงการเยาวชนพลเมือง

การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมเพื่อความเป็นพลเมือง โดยใช้ท้องถิ่นเป็นฐาน

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

หนังสือรวมบทความการดำเนินโครงการเยาวชนพลเมือง การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมเพื่อความเป็นพลเมือง โดยใช้ท้องถิ่นเป็นฐาน

จัดทำโดย สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

พิมพ์ครั้งที่ 1 มกราคม 2568

บรรณาธิการ นางสาวปนัดดา โตคำนุช

ที่ปรึกษา อาจารย์ ดร.ธรรศ ศรีรัตนบัลล์ ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
ดร.อัครพล คำขัติ ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหนองปิด
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 2

คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิโลบล วิมลสิทธิชัย	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
อาจารย์ ดร.ณกานต์ อนุกูลวรรธกะ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
อาจารย์พิสุทธิลักษณ์ บุญโต	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
อาจารย์สุรเดช ลุนิทรานนท์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
อาจารย์วุฒิชัย สืบสอน	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ออกแบบปก

นางสาวกันตา ตันกุระ	โรงเรียนแม่ลาน้อยดรุณสิกข์

เจ้าของและผู้จัดพิมพ์

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
202 ถนนช้างเผือก ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50300
โทรศัพท์ / โทรสาร 053-412151-155 ต่อ 1731
E- mail: ilaccmru@gmail.com
Website: www.culture.cmru.ac.th

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

หนังสือรวมบทความการดำเนินโครงการเยาวชนพลเมือง การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมเพื่อความเป็นพลเมือง โดยใช้ท้องถิ่นเป็นฐาน .-- เชียงใหม่ : สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2568.
230 หน้า.

1. ศิลปวัฒนธรรม--การศึกษาและการสอน. I. อดิศร เนตรทิพย์. II. ชื่อเรื่อง.

306
ISBN 978-616-94694-0-7

คำนำ

หนังสือรวมบทความการดำเนินโครงการเยาวชนพลเมือง การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมเพื่อความเป็นพลเมือง โดยใช้ท้องถิ่นเป็นฐาน มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ความรู้สู่สังคม ด้วยการสกัดความรู้จากการดำเนินโครงการ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงการเยาวชนพลเมืองในการพัฒนาและสร้างความเป็นพลเมืองขึ้นในโรงเรียน ทั้งนี้ทุกบทความได้ผ่านการพิจารณากลั่นกรองจากผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วยบทความ จำนวน 14 บทความ ซึ่งเป็นผลจากการบูรณาการการทำงานระหว่างสถาบันการศึกษาและชุมชน

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า “หนังสือรวมบทความการดำเนินโครงการเยาวชนพลเมือง การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมเพื่อความเป็นพลเมือง โดยใช้ท้องถิ่นเป็นฐาน” จะเป็นองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์กับผู้ที่สนใจ เป็นส่วนหนึ่งในการกระตุ้นความคิดและความต้องการในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน และเป็นการจุดประกายความคิดการต่อยอดความคิดที่จะพัฒนาตนเองเป็นผู้สืบสานองค์ความรู้ของชุมชน ตลอดจนการดำเนินกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์ ส่งเสริม และสืบสานภูมิปัญญาพื้นบ้าน เพื่อสร้างสรรค์สังคมแห่งการเรียนรู้บนฐานภูมิปัญญาต่อไป

อาจารย์ ดร.ธรรศ ศรีรัตนบัลล์
ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

สารบัญ

คำนำ

สารบัญ

การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ผ่านชีวิตจริงตามแนวทางเยาวชนพลเมือง 1
เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองยั่งยืนของนักเรียนในเขตภาคเหนือ ประเทศไทย
อดิศร เนตรทิพย์

การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์เสมือนจริงท้องถิ่นที่ยั่งยืน 31
โดยใช้วิธีการและทักษะทางประวัติศาสตร์ 1S2C
ปรีชาพล กำแพงทิพย์ สุรเดช กองอินทร์ ธนัท ณัฐวิโรจน์ มีชา
มาลี ลุงเฮือน และ ชัญญา ไชยเกตุ

การสร้างสมรรถนะพลเมืองที่เข้มแข็งโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบโครงงานฐานชุมชน 51
เป็นฐานบูรณาการการเรียนรู้ข้ามศาสตร์ผ่านการดำเนินโครงการ
“พบรัก(ษ์)ที่ห้วยตึงเฒ่า”
วรายุทธ อุตตะมา และ ปิยาภรณ์ โปธา

บันทึกเส้นทางตำนานอรุโณทัย 68
วรากร สิทธิน้อย วิทวัฒน์ จรบุตตะ ชูเกียรติ โพธิ์คำพก จันทรวิมล แซ่หลี่
พิมพิศา แซ่หย่าง นภาลัย ดีนา และ สุวภัทร จงยัง

กระบวนการสืบสานวัฒนธรรมนำศรัทธาจากเยาวชนท่าปลาสู่เยาวชนพลเมืองโลก 85
สิทธิพล ขระสุ ณัฐวุฒิ อินแก้ว อติเทพ วิสุมา สุรนุช กุลเทียนประดิษฐ์
บุญเสริม สีจา สุทัศน์ เจดีย์แปง ปฐพี สอนวดี จิรนันท์ ยศเกตุ และ สโนว์ พุทธสอน

จากห้องเรียนสู่ชุมชน: พัฒนาเยาวชนพลเมืองผ่านการสืบสานภูมิปัญญาทำเมี่ยง 104
มารุต เจือตระกูล ศุภกฤต ยอดเวียงไชย พิชญาภัค ทองเซ ณัฐฐินันท์ ลือพรม
และ ปฐมพร เจนการะกูล

นวัตกรรม แอ่วสันทรายหลวงม่วนใจ๋ ถง (ถุงผ้า) ใบน้อยลายงาม 115
กุลธร ดอนแก้ว ชนิกานต์ ไปเร็ว จิรธาดา เรือนวาส กาญจนา ปันจะนะ
ศิวกร อุดมศิลป์ ศิริโชค ขอดแก้ว และ ศุภณัฐ ลุงหล้า

โครงการอนุรักษ์ สืบสาน การนวดแผนไทย วัดห้วยเกี๋ยง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ 127

ศญานันทน์ ศรีโกศลสิริเลิศ วรากรณ์ อรวิบูลย์ศิริ อรวิชดา กาวิล อัญญ์ณภัสร์ สุวรรณอักษร อรปรียา แก้วมงคล รัฐธรรมนูญ ดาวเรือง ณัฐพันธุ์ ภูศรี และ ศุภวัฒน์ ทานัง

ผลการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบเปิด เรื่อง การผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือน เพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองผู้ประกอบการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 138

รัตนตรัย ศรีมี ก้องภพ นามคำ ณัฐชนน เตาะไธสง ณัฐลัญช์ นัยเนตร ธนบัตร วงศ์ประเสริฐ และ ศุภกร จันตระกูล

การจัดการขยะด้วยอารยวิถีเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน นวัตกรรมสร้างเยาวชนพลเมือง 153

พิทักษ์ กลิ่นบำรุง สถิตย์ ธรรมสิทธิ์ กฤษฎา วังเขียว สรศักดิ์ ทันวัน อชิรวิชญ์ มูลประเสริฐ ณัฐนันท์ ชมภูวรรณ กวินธิดา สินันต๊ะ กุศลิน ดีจิกาศ ณัฐศิริ ทันวัน นรวรา วงค์ปวน พิชญธิดา หมื่อมูล นันทนารัตน์ อุตสม ปิ่นกมล มูลคำ ปริญญา เสนป่าหมุ้น วุฒิพงศ์ ศรีวงค์ และ กวิน แสงจันทร์

กากกาแฟ: จากขยะสู่ผลิตภัณฑ์ดับกลิ่น 175

แสงสิริอรณ์ พุธรัตน์ฉายแสง เจริญพร องพงศ์ษา รชต จิตตจรัส อภิรักษ์ หาญยอดสุธา ธัญวรัตม์ กันยะวงศ์ จีรสิริ ทอนสวัสดิ์ ภูบดี ถาวร กฤตภาส กาญจนเจริญกุล และ จิรายุ ภิรมย์

การพัฒนาสมรรถนะความเป็นพลเมืองของนักเรียนโรงเรียนชัยมงคลพิทยา โดยใช้ท้องถิ่นเป็นฐานการเรียนรู้ เรื่อง การทำเกษตรอินทรีย์ 182

พิทยา บุณยศิวาพงศ์ ชนะชัย กรงทอง เอกสิทธิ์ สายเขียว จักรกฤษ ดวงจันทร์ วรฤทธิ์ ปะทานัง และ จักรพรรดิ์ อ่ำอำไพ

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผงหอมหัวใหญ่เพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิตทางการเกษตร ในอำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ 199

อดิศร เนตรทิพย์ สินธ์ชัย ใจแก้ว ชาคริต สวยสด ศิวดล ตางาม ยุทธการ นายศักดิ์ สุวิทย์ชาญนนท์ สุรกิจมงคล บูรณาการณ์ สุภาพรม วีรภัทร วศินธรวัฒน์ ธนภัทร ปันเวียง และ ชวัลวิทย์ ซาวคำ

น้ำปู วิถีอาหารสืบสานวัฒนธรรมการกินพื้นถิ่นเมืองแจ๋ม 211

บุษราพร กึกก้อง ทิพย์หิรัญ เมืองวุตร์ อนัญลักษณ์ ทะบุญ ณธิดา ถนอมรูป ธนาภรณ์ เที่ยงจันตา พิมพ์ชนก ปอโชโร นราธิป สมยศ อภิวิชญ์ แสงสรทวีศักดิ์ ชวัลทิพย์ คณาวรณ์ รัฐภูมิ คำมูล นรพล กาวิน่าน จอมขวัญ อำพันพงศ์ อัทธนีย์ ถาวรสิงขร และ กันยรัตน์ เครือแก้ว

การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ผ่านชีวิตจริงตามแนวทางเยาวชนพลเมือง เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองยั่งยืนของนักเรียนในเขตภาคเหนือ ประเทศไทย

Developing Real-Life Learning Innovation Based on Youth Citizen Approach to Promote Sustainable Citizenship of Students in the Northern Region, Thailand

อดิศร เนตรทิพย์

Adisorn Nettip

โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย

Yupparaj Wittayalai School

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ผ่านชีวิตจริงตามแนวทางเยาวชนพลเมืองเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองยั่งยืนของนักเรียนในเขตภาคเหนือ ประเทศไทย มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อสร้างความรู้ ทักษะ และเจตคติจากกระบวนการประชาธิปไตยที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองให้กับเยาวชน 2) เพื่อเสริมสร้างบทบาทให้เยาวชนที่เข้าร่วมโครงการได้นำความรู้และทักษะจากกระบวนการทางประชาธิปไตยที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน และนำไปขยายผลเพื่อสร้างเครือข่ายชุมชนของตนเองต่อไป และ 3) เพื่อทำให้เกิดการทำงานร่วมกันระหว่างเครือข่ายครูและนักเรียนแกนนำในโรงเรียนเครือข่าย ร่วมกับอาจารย์ และนักศึกษามหาวิทยาลัยในเขตภาคเหนือ โดยมีกลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย 1) โรงเรียนในพื้นที่ภาคเหนือ และภาคกลางตอนบน จำนวน 35 โรงเรียน ประกอบด้วย ครู จำนวน 65 คน นักเรียน จำนวน 210 คน รวมทั้งสิ้น 275 คน และ 2) วิทยากรกระบวนการ ได้แก่ คณาจารย์ และนักศึกษาจากสถาบันอุดมศึกษา จำนวน 6 แห่ง ประกอบด้วย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร มหาวิทยาลัยพะเยา มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปาง จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามความพึงพอใจการอบรมเชิงปฏิบัติการเยาวชนพลเมือง และแบบรายงานการขับเคลื่อนโครงการเยาวชนพลเมือง ปีการศึกษา 2566 ในพื้นที่

ผลการวิจัยพบว่า

1) เยาวชนมีความรู้ ทักษะ และเจตคติจากกระบวนการประชาธิปไตยที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองอันเป็นผลมาจากการเข้าร่วมการอบรมเชิงปฏิบัติการเยาวชนพลเมือง โดยมีผลงานเชิงประจักษ์ ได้แก่ รายงานการขับเคลื่อนโครงการเยาวชนพลเมืองในแต่ละพื้นที่ จำนวน 36 เรื่อง

2) โรงเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมได้ดำเนินโครงการเยาวชนพลเมืองบนฐานข้อมูลชุมชนของตนเอง จึงทำให้แต่ละโรงเรียนมีการขับเคลื่อนโครงการเยาวชนพลเมืองที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตามอัตลักษณ์ของพื้นที่ โดยครูทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยง และนักเรียนจะเป็นผู้ดำเนินการหลักในการนำความรู้และทักษะที่ได้รับจากการอบรมเชิงปฏิบัติการไปใช้ในพื้นที่จริง โดยร่วมมือกับชุมชนในการอนุรักษ์ สืบสาน และถ่ายทอด องค์ความรู้ในชุมชน ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของสถาบันการศึกษาและชุมชน ด้วยการเสริมสร้างบทบาทให้เยาวชนที่เข้าร่วมโครงการได้นำความรู้และทักษะจากกระบวนการทางประชาธิปไตยที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน และนำไปขยายผลเพื่อสร้างเครือข่ายชุมชนของตนเองต่อไป

3) พลังสำคัญที่ทำให้การดำเนินโครงการเยาวชนพลเมืองประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ประกอบด้วย 3 พลังสำคัญ ได้แก่ 1) พลังนโยบาย 2) พลังความรู้ และ 3) พลังเครือข่าย

คำสำคัญ: การเรียนรู้ผ่านชีวิตจริง เยาวชนพลเมือง พลเมืองยั่งยืน

Abstract

This research aimed to 1) instill knowledge, skills, and attitudes rooted in democratic processes to promote youth civic engagement, 2) empower participating youth to apply their democratic knowledge and skills in daily life and expand their impact by establishing community networks, and 3) foster collaboration between teachers, student leaders from network schools, and university faculty and students in northern Thailand. The target groups included 35 schools across northern and upper-central Thailand, comprising 65 teachers and 210 students (a total of 275 participants), as well as 30 facilitators from 6 higher education institutions: Chiang Mai University, Chiang Mai Rajabhat University, Sakon Nakhon Rajabhat University, University of Phayao, Mae Fah Luang University, and Thammasat University (Lampang Center). Research instruments included satisfaction surveys for civic engagement workshops and reports on civic project implementation in 2023.

The findings revealed that 1) Youth participants gained knowledge, skills, and attitudes from democratic processes, as evidenced by 36 civic project reports from participating schools, 2) Schools implemented civic engagement projects rooted in their unique community contexts, guided by teachers as mentors while students took the lead in applying their training to real-world situations. The projects emphasized preserving and transmitting local knowledge through collaboration with educational institutions and community members, and 3) Key factors contributing to the success of the civic engagement projects were identified as: (1) policy support, (2) knowledge empowerment, and (3) robust networking.

Keywords: Real-Life Learning, Youth Civic Engagement, Sustainable Citizenship

บทนำ

ความเป็นพลเมือง (Citizenship) เป็นคำที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตย ความเป็นประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้ไม่เพียงแต่การมีรัฐธรรมนูญที่ดีเท่านั้น แต่ประชาชนต้องมีความเป็น "พลเมือง" ตามระบอบประชาธิปไตยด้วย (วรากรณ์ สามโกเศศ, 2554) ความเป็นพลเมืองเป็นสภาวะของการเป็นพลเมืองของสังคม ของประชาชน และของชาติ ที่มีทฤษฎีเรื่องของสัญญาของสังคมที่ให้สิทธิและความรับผิดชอบแก่ประชาชน (ถวิลวดี บุรีกุล, 2554) ทั้งนี้ นักปรัชญา นักประวัติศาสตร์ และนักรัฐศาสตร์ต่างถกเถียงกันมาอย่างยาวนานเกี่ยวกับแนวความคิดเรื่องความเป็นพลเมืองที่ทำให้ประชาธิปไตยก้าวหน้า Connolly (1983) ได้โต้แย้งแนวคิดเรื่องประชาธิปไตยและความเป็นพลเมืองว่าเป็นเรื่องที่ถกเถียงกันอยู่เสมอว่าไม่มีสูตรใดสูตรหนึ่งที่จะประสบความสำเร็จ โดยยกตัวอย่างผลงานของ John Dewey ที่ได้มีดำเนินการมากที่สุดในการกำหนดรูปแบบการสนทนาการศึกษาและประชาธิปไตย แต่ไม่ได้นำไปสู่การแก้ปัญหา ซึ่งนักวิชาการและนักปฏิบัติต่างได้ตีความแนวคิดนี้เป็นหลายวิธี ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าไม่มีแนวคิดตายตัวในการสร้างประชาธิปไตย แต่ทุกแนวคิดสามารถสร้างความเป็นประชาธิปไตยไม่ทางตรงก็ทางอ้อม สิ่งสำคัญที่จะทำให้ประชาชนในชาติได้ตระหนักถึงความสำคัญของความเป็นพลเมือง คือ การศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2543) ที่กล่าวว่า การปกครองระบอบประชาธิปไตยจำเป็นต้องอาศัยการศึกษาเพื่อทำให้คนมีคุณภาพ เพราะคุณภาพของประชาธิปไตยขึ้นอยู่กับคุณภาพของประชาชน

การจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง เป็นกระบวนการพัฒนาคนให้มีความรอบรู้ในวิทยาการต่าง ๆ และเป็นกระบวนการพัฒนาคนให้เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรับผิดชอบ มีเหตุผล มีความตระหนักถึงสิทธิเสรีภาพ มีระเบียบวินัย เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน และเข้าใจต่อบทบาทของตนเองในฐานะที่เป็นพลเมืองของประเทศ เพื่อให้ผู้ที่ผ่านการศึกษาสามารถนำความรู้นั้นไปประยุกต์ใช้พัฒนาตนเอง พัฒนาสังคมและพัฒนาประเทศชาติให้เจริญยิ่งขึ้น ปัจจุบันการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในสถานศึกษาเป็นสิ่งสำคัญ เพราะการศึกษาเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างความเป็นพลเมืองและเป็นกลไกสำคัญในการเตรียมพลเมืองให้เป็นพลเมืองที่มีประสิทธิภาพ และสามารถเป็นกำลังที่มีคุณภาพของสังคมต่อไปได้ ดังนั้นเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในอนาคต การส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองจะเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีความเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพในสังคมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน จากความหมายและความสำคัญต่อการสร้างความเป็นพลเมืองดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียนยังได้ตระหนักถึงการสร้างความยั่งยืนให้เกิดขึ้นกับพลเมืองทั้งในมิติสังคม มิติระบบนิเวศ และมิติทางเศรษฐกิจ เพื่อให้พลเมืองมีทักษะ

มีความสามารถในการรักษาระดับ และอัตราที่แน่นอนของการขับเคลื่อนงานทั้ง 3 มิติของพลเมือง ได้อย่างยั่งยืน

องค์การสหประชาติได้กำหนดประเด็นและแนวโน้มด้านการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Issues and trends in Education for Sustainable Development) โดยกล่าวว่า การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการศึกษาที่เปิดโอกาสให้มนุษย์ทุกคนได้รับความรู้ ทักษะ ทัศนคติ และค่านิยมที่จำเป็นต่อการสร้างอนาคตที่ยั่งยืน และการรวมประเด็นการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่สำคัญไว้ในการเรียนการสอน เช่น การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ การลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ ความหลากหลายทางชีววิทยา การลดความยากจน และการบริโภคอย่างยั่งยืน ด้วยวิธีการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วม ซึ่งจะช่วยส่งเสริมและเสริมสร้างศักยภาพผู้เรียนเพื่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและการปฏิบัติเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการส่งเสริมสมรรถนะ ได้แก่ การคิดวิเคราะห์ จินตนาการแห่งอนาคต และการตัดสินใจในเชิงความร่วมมือ (UNESCO 2011; UNECEF 2011; de Haan 2010) ทั้งนี้ การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นแนวคิดที่มีความเป็นพลวัตและรูปแบบการสร้างวิสัยทัศน์ใหม่ทางการศึกษาที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างพลังประชาชนในทุกช่วงอายุ เพื่อให้มีความรับผิดชอบต่อการสร้างอนาคตที่ยั่งยืน (UNESCO, 2002, 2005, 2014a) รวมถึงการเป็นสหวิทยาการและเป็นการบูรณาการข้ามสาขา โดยสาขาวิชาไม่สามารถอ้างสิทธิ์การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนว่าเป็นเรื่องเฉพาะตน แต่ทุกสาขาวิชาสามารถจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 เน้นให้มีการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยให้กับเยาวชน โดยผ่านการพัฒนาหลักสูตรและจัดการเรียนการสอนเรื่องความเป็นพลเมืองในโรงเรียน ซึ่งความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยบนฐานสมรรถนะความเป็นพลเมืองในศตวรรษที่ 21 เป็นการประยุกต์กรอบแนวคิดของ Partnership for 21st Century Skills ซึ่งเสนอแนวคิดความเป็นพลเมืองในศตวรรษที่ 21 โดยแบ่งออกเป็น 3 มิติ ได้แก่ การรู้เรื่องพลเมือง (Civic Literacy) ความเป็นพลเมืองโลก (Global Citizenship) และความเป็นพลเมืองดิจิทัล (Digital Citizenship) รวมถึงการแบ่งสมรรถนะความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ พลเมืองที่มีความรู้ (Informed Citizenship) พลเมืองที่มีความยึดมั่นผูกพัน (Engaged Citizenship) และพลเมืองที่มีความกระตือรือร้น (Active Citizenship) (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560)

นอกจากนี้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 มาตรา 22 ระบุถึงหลักการจัดการศึกษาว่า ผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ต้องจัดการศึกษาที่พัฒนาผู้เรียนตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ และครูทุกคนมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องแสวงหาวิธีการที่จะช่วยให้นักเรียนทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติดังกล่าว

โดยมีนวัตกรรม คือ ชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) หมายถึง การรวมตัว รวมใจ รวมพลัง และร่วมมือกันของครู ผู้บริหาร และนักการศึกษาในโรงเรียน เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ การมีคุณค่าและวิสัยทัศน์ร่วม ตลอดจนการเรียนรู้ร่วมกัน และการนำสิ่งที่เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้อย่างสร้างสรรค์ ซึ่งการรวมตัวในรูปแบบนี้เป็นเสมือนแรงผลักดันที่อาศัยความต้องการและความสนใจของสมาชิกเพื่อการเรียนรู้และพัฒนาวิชาชีพสู่มาตรฐานการเรียนรู้ของนักเรียนเป็นหลัก (วิจารณ์ พานิช, 2554)

การจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองเป็นกระบวนการพัฒนาคนให้มีความรอบรู้ในวิทยาการด้านต่าง ๆ และเป็นกระบวนการพัฒนาคนให้เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรับผิดชอบ มีเหตุผล มีความตระหนักถึงสิทธิ เสรีภาพ มีระเบียบวินัย และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน รวมถึงการเข้าใจบทบาทของตนเองในฐานะที่เป็นพลเมืองของประเทศ เพื่อให้ผู้ที่ศึกษาสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาตนเอง พัฒนาสังคม และพัฒนาประเทศชาติให้เจริญยิ่งขึ้น ปัจจุบันการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในสถานศึกษาเป็นสิ่งสำคัญ และเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างความเป็นพลเมือง รวมถึงเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างพลเมืองให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ และมีความสามารถเพื่อเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ ดังนั้น การส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง จึงเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีความเป็นพลเมือง และการเป็นพลเมืองคุณภาพในสังคมเพื่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ การให้ความสำคัญต่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองในเยาวชนไทยนั้นมีมาอย่างต่อเนื่อง ดังจะเห็นได้จากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระมหาชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร (Pook Teacher, 2560) ที่กล่าวว่า

"...การศึกษาเป็นเครื่องมืออันสำคัญในการพัฒนา ความรู้ความคิด ความประพฤติ ทัศนคติ ค่านิยม และคุณธรรมของบุคคล เพื่อให้เป็นพลเมืองดีมีคุณภาพและประสิทธิภาพ เมื่อบ้านเมืองประกอบไปด้วยพลเมืองที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ การพัฒนาประเทศชาติก็ย่อมทำให้ได้โดยสะดวกราบรื่น ได้ผลที่แน่นอน และรวดเร็ว..."

จากพระราชดำรัสข้างต้นแสดงให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพของพระองค์ที่ทรงตระหนักและทรงมีวิสัยทัศน์ด้านการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองมาเป็นเวลากว่าครึ่งศตวรรษ ซึ่งเนื้อความยังคงเป็นสาระที่มีความทันสมัยและเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องได้รับการพัฒนาอย่างเร่งด่วน เนื่องจากผลของการขัดเกลาและพัฒนาความเป็นพลเมืองเป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลา หากไม่เร่งลงมือพัฒนาแก้ไขอย่างจริงจัง อนาคตของประเทศอาจตกอยู่ในสภาวการณ์ที่น่าเป็นห่วง ดังนั้นการที่จะยืนหยัดอยู่รอดปลอดภัยได้อย่างมั่นคงท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นมาพร้อมกับการพัฒนาก้าวกระโดด การส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่พร้อมต่อการเรียนรู้และเข้าใจบริบทของสังคม สามารถแก้ไขปัญหา

สิ่งแวดล้อมในชุมชนได้อย่างยั่งยืน จึงควรเป็นการจัดการเรียนรู้ที่มากกว่าวิชาการ ซึ่งก็คือ การพัฒนาทักษะที่จำเป็นเพื่อการจัดการเรียนรู้เพื่อตนเองของผู้เรียนโดยเฉพาะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ ซึ่งจะเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีความเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพในสังคมที่สามารถแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชนได้อย่างยั่งยืน

ผู้เขียนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเสริมสร้างบทบาทเยาวชนในวิถีประชาธิปไตยผ่านมิติทางการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง และมีความต้องการให้เยาวชนได้มีส่วนร่วม ตลอดจนเป็นการเตรียมความพร้อมต่อการบริหารจัดการสังคมในอนาคต จึงได้จัดทำโครงการเยาวชนพลเมือง (Urban Citizenship Education) เพื่อเป็นกิจกรรมส่งเสริมและกระตุ้นให้เยาวชนได้มีโอกาสเปิดโลกทัศน์แห่งการเรียนรู้ โดยอาศัยชุมชน สิ่งแวดล้อม และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ผ่านการจัดกิจกรรมเชิงวิชาการ รวมทั้งการสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยมีแนวคิดบนฐานพลเมืองที่มีส่วนร่วม และมุ่งเน้นความเป็นธรรม สามารถพัฒนาความรู้สึกเชื่อมโยง ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งและมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคม การเรียนรู้เพื่อรับใช้ชุมชนและสังคม รวมถึงการปฏิบัติที่ช่วยในการสำรวจและพัฒนาความรู้สึกนึกคิดเชิงบวก และการตระหนักรู้ในสังคม กระตุ้นให้ผู้คนคิดอย่างมีวิจารณญาณเกี่ยวกับปัญหาในชุมชนเมืองของตนเองและสร้างการเปลี่ยนแปลงได้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างความรู้ ทักษะ และเจตคติจากกระบวนการประชาธิปไตยที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองให้กับเยาวชน
2. เพื่อเสริมสร้างบทบาทให้กับเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการได้นำความรู้และทักษะจากกระบวนการทางประชาธิปไตยที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันและนำไปขยายผลเพื่อสร้างเครือข่ายชุมชนของตนเองต่อไป
3. เพื่อทำให้เกิดการทำงานร่วมกันระหว่างเครือข่ายครูและนักเรียนแกนนำในโรงเรียนเครือข่ายร่วมกับอาจารย์ และนักศึกษามหาวิทยาลัยในเขตภาคเหนือ

วิธีดำเนินการ

ขอบเขตด้านเนื้อหา

กิจกรรมที่ 1 การประชุมคณะวิทยากรเพื่อเตรียมการ

1.1 ประชุมพัฒนาหลักสูตรอบรมปฏิบัติการเยาวชนพลเมืองสำหรับนักเรียนในเขตภาคเหนือและภาคกลางตอนบน

1.2 การเตรียมการจัดการอบรม การเป็นวิทยากร พี่เลี้ยง และสื่อวัสดุที่ใช้ในกระบวนการอบรม

กิจกรรมที่ 2 การอบรมเชิงปฏิบัติการเยาวชนพลเมือง

กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 275 คน ได้แก่ อาจารย์ ครู นักเรียน และนักศึกษา ดังนี้

2.1 กิจกรรมให้ความรู้ กระบวนการและแนวคิดของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และการเป็นเยาวชนพลเมือง (Urban Citizenship Education) ได้แก่ ประวัติศาสตร์ สิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา พหุวัฒนธรรม พลเมืองโลก การรู้เท่าทันสื่อสารสนเทศและดิจิทัล ตลอดจนความรู้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning ซึ่งคณะวิทยากรจะสอดแทรกความรู้ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ และการออกพื้นที่เพื่อการศึกษาแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปปรับใช้ในชุมชนหรือโรงเรียนของตนเองต่อไป

2.2 กำหนดการจัดกิจกรรมเยาวชนพลเมือง จำนวน 3 วัน 2 คืน ณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ

2.3 คู่มือการจัดกิจกรรมซึ่งพัฒนามาจากคู่มือของโครงการการอบรมเชิงปฏิบัติการเยาวชนพลเมืองประชาธิปไตย ปี 2561 แผนการจัดการเรียนรู้โครงการเยาวชนพลเมือง ปี 2562 และหนังสือ “ครูผู้สร้างพลเมืองที่เข้มแข็ง” ด้วยการถอดบทเรียนการดำเนินการโครงการเยาวชนพลเมือง ปี 2564 เพื่อเป็นข้อมูลและต้นแบบในการออกแบบจัดกิจกรรมเยาวชนพลเมือง ปี 2566

กิจกรรมที่ 3 ปฏิบัติการเชิงพื้นที่

3.1 ครูและนักเรียนทั้ง 35 ทีม จัดกิจกรรมการเรียนรู้ในพื้นที่ของตนเอง เพื่อสร้างการเรียนรู้ เพื่อสร้างพลเมืองให้กับพื้นที่ เพื่อเป็นการขยายเครือข่ายการเรียนรู้ให้ครอบคลุมชุมชนของตนเอง

3.2 หลังจากปฏิบัติการเชิงพื้นที่เสร็จสิ้น แต่ละทีมจะรายงานผลการดำเนินโครงการของแต่ละทีม และนำส่งรายงานดังกล่าวโครงการเยาวชนพลเมือง เพื่อประเมินพิจารณาเป็น “โรงเรียนต้นแบบเยาวชนพลเมือง”

กิจกรรมที่ 4 การนำเสนอผลการศึกษา

กลุ่มเป้าหมาย

ผู้เข้าร่วมโครงการ จำนวน 305 คน ประกอบด้วย

1. โรงเรียนในพื้นที่ภาคเหนือ และภาคกลางตอนบน จำนวน 35 โรงเรียน ประกอบด้วย ครู จำนวน 65 คน และนักเรียน จำนวน 210 คน รวมทั้งสิ้น 275 คน

ที่	โรงเรียน	สังกัด
1	โรงเรียนบ้านแม่พูล	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1
2	โรงเรียนสันทรายหลวง	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 2
3	โรงเรียนบ้านเมืองนะ	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3
4	โรงเรียนบ้านปางต้นเดื่อ	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3
5	โรงเรียนวัดน้ำบ่อหลวง (ภาวนาภิรัต)	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 4
6	โรงเรียนอนุบาลจรูญลองรัตนาคาร	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2
7	โรงเรียนอนุบาลห้างฉัตร	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1
8	โรงเรียนแม่ตื่นวิทยา	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลำพูน ลำปาง
9	โรงเรียนจักรคำคณาทร	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลำพูน ลำปาง
10	โรงเรียนสองแควิทยาคม	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงใหม่
11	โรงเรียนฝางชนูปถัมภ์	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงใหม่
12	โรงเรียนสันกำแพง	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงใหม่
13	โรงเรียนบ้านกาดวิทยาคม	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงใหม่
14	โรงเรียนแม่ออนวิทยาลัย	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงใหม่
15	โรงเรียนดอยเต่าวิทยาคม	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงใหม่
16	โรงเรียนนวมินทราชูทิศ พายัพ	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงใหม่
17	โรงเรียนแม่แจ่ม	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงใหม่
18	โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงใหม่
19	โรงเรียนสันทรายวิทยาคม	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงใหม่
20	โรงเรียนอรุโณทัยวิทยาคม	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงใหม่
21	โรงเรียนเชียงแสนวิทยาคม	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงราย
22	โรงเรียนเม็งรายมหาราชวิทยาคม	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงราย
23	โรงเรียนแม่สายประสิทธิ์ศาสตร์	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงราย
24	โรงเรียนสบเมยวิทยาคม	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน
25	โรงเรียนแม่สะเรียง"บริพัตรศึกษา"	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน
26	โรงเรียนนารีรัตน์จังหวัดแพร่	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแพร่
27	โรงเรียนสูงเม่นชนูปถัมภ์	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแพร่

ที่	โรงเรียน	สังกัด
28	โรงเรียนท่าข้ามวิทยาคม	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแพร่
29	โรงเรียนสรอยเสรีวิทยา	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแพร่
30	โรงเรียนพิชัย	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิษณุโลก อุตรดิตถ์
31	โรงเรียนท่าปลาประชาอุทิศ	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิษณุโลก อุตรดิตถ์
32	โรงเรียนขุนควรวิทยาคม	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพะเยา
33	โรงเรียนชัยมงคลพิทยา	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย
34	โรงเรียนบ้านแม่งอนขี้เหล็ก	องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่
35	โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย	สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

2. วิทยากรกระบวนการ ได้แก่ อาจารย์และนักศึกษา จำนวน 30 คน จากสถาบันอุดมศึกษา 6 แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร มหาวิทยาลัยพะเยา มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง และ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปาง

ขั้นตอนการดำเนินงาน

ขั้นตอนดำเนินการ	วัน/เดือน/ปี	ผู้รับผิดชอบ
1. ประชุมคณะกรรมการเพื่อจัดทำร่างโครงการ	1 มี.ค. 66	นายอดิศร เนตรทิพย์
2. เสนอโครงการเพื่อขออนุมัติ	22 พ.ค. 66	นายอดิศร เนตรทิพย์
3. ประชุมคณะวิทยากรเพื่อเตรียมการ	15 - 16 ก.ค. 66	อาจารย์ นักศึกษา ๖ มหาวิทยาลัย วิทยากรเครือข่าย ครูผู้สร้างเยาวชนพลเมือง ผู้รับผิดชอบโครงการ นายอดิศร เนตรทิพย์
4. อบรมเชิงปฏิบัติการเยาวชนพลเมือง (Urban Citizenship Education)	29 - 31 ก.ค.66	
5. ปฏิบัติการเชิงพื้นที่ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ออนไลน์	ก.ค.-ส.ค. 66	
6. ประชุมประเมินผล สรุปผล และจัดทำรายงานผลการดำเนินงาน	ก.ย. 66	

วิธีการเก็บข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้เขียนได้ใช้แบบประเมินผลความพึงพอใจ และรายงานผลการขับเคลื่อนโครงการเป็นเครื่องมือในเก็บข้อมูล ดังต่อไปนี้

1. ใช้แบบประเมินความพึงพอใจการอบรมเชิงปฏิบัติการเยาวชนพลเมือง

1.1 สร้างเครื่องมือประเมินความพึงพอใจการอบรมเชิงปฏิบัติการเยาวชนพลเมือง

1.2 เก็บรวบรวมข้อมูลผลจากการประเมินความพึงพอใจการอบรมเชิงปฏิบัติการเยาวชนพลเมือง

1.3 วิเคราะห์ผลจากการประเมินความพึงพอใจการอบรมเชิงปฏิบัติการเยาวชนพลเมือง

1.4 สรุปผลจากการประเมินความพึงพอใจการอบรมเชิงปฏิบัติการเยาวชนพลเมือง

2. แบบรายงานการขับเคลื่อนโครงการเยาวชนพลเมือง ปีการศึกษา 2566 ในพื้นที่

2.1 สร้างแบบรายงานการขับเคลื่อนโครงการเยาวชนพลเมือง ปีการศึกษา 2566 ในพื้นที่

2.2 เก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบรายงานการขับเคลื่อนโครงการเยาวชนพลเมือง ปีการศึกษา 2566 ในพื้นที่

2.3 วิเคราะห์ผลจากแบบรายงานการขับเคลื่อนโครงการเยาวชนพลเมือง ปีการศึกษา 2566 ในพื้นที่

2.4 สรุปผลจากแบบรายงานการขับเคลื่อนโครงการเยาวชนพลเมือง ปีการศึกษา 2566 ในพื้นที่

กรอบแนวคิด

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้เขียนใช้ กรอบแนวคิด “นกขยับปีก” ในการขับเคลื่อนโครงการเยาวชนพลเมือง

ภาพที่ 1 รูปแบบนกขยับปีก (ดัดแปลงมาจาก: เรวดี ชัยเชาวรัตน์, 2559)

การขับเคลื่อนโครงการวิจัยการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ผ่านชีวิตจริงตามแนวทางเยาวชนพลเมือง เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองยั่งยืนของนักเรียนในเขตภาคเหนือ ประเทศไทย เป็นการสนับสนุนและเสริมสร้างพลเมืองยั่งยืนให้กับโรงเรียนเครือข่ายเยาวชนพลเมือง ภาคเหนือ 35 โรงเรียน โดยใช้กรอบแนวคิดการขับเคลื่อนโครงการ “นกขยับปีกของเยาวชนพลเมือง” โดยมีกระบวนการดังนี้

1. การศึกษาต้นทุนในชุมชน โดยสนับสนุนให้นักเรียนและครูแกนนำเยาวชนพลเมืองในโรงเรียนเครือข่ายจำนวน 35 โรงเรียน ลงพื้นที่เพื่อศึกษาบริบทของชุมชน สำรวจต้นทุนในชุมชนและปัญหาของชุมชน เพื่อวิเคราะห์และและหาแนวทางในการกำหนดหัวข้อการจัดทำโครงงานในแต่ละพื้นที่ตามความสนใจของนักเรียนภายใต้ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาภาคสนาม

2. การให้ความรู้เกี่ยวกับการเป็นพลเมืองยั่งยืน โดยใช้แนวคิดพลเมือง 3 แบบ ซึ่งครูจะทำหน้าที่ให้ความรู้แก่นักเรียนแกนนำเยาวชนพลเมืองในโรงเรียน เรื่องสมรรถนะพลเมืองตามรูปแบบความเป็นพลเมืองที่พึงประสงค์ในสังคมไทย เพื่อให้ได้พลเมืองที่พึงประสงค์ในสังคมไทย 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) พลเมืองที่มีความรับผิดชอบให้ความสำคัญกับวิถีวัฒนธรรม 2) พลเมืองที่มีส่วนร่วมให้ความสำคัญกับชุมชนของตน และ 3) พลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมต่อสังคมให้ความสำคัญกับอิสรภาพ ความก้าวหน้าทันสมัย ภายใต้เป้าหมายเพื่อส่งเสริมความยั่งยืนที่วัดได้จากความสามารถในการรักษาระดับหรืออัตราที่แน่นอนไว้ได้ สามารถที่จะได้รับการรักษาหรือได้รับการปกป้อง ทั้งในมิติสังคม มิติระบบนิเวศ และมิติทางเศรษฐกิจ โดยประเมินจากการสังเกตพฤติกรรมนักเรียน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของนักเรียนในทุกมิติ

3. ครูผู้สร้างเยาวชนพลเมือง เป็นหัวใจสำคัญของโครงการ โดยครูที่จะเข้าไปขับเคลื่อนโครงการในพื้นที่จะต้องได้รับการพัฒนาความรู้และทักษะการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการขับเคลื่อนโครงการ การจัดการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองจากเครือข่ายจากส่วนกลาง อีกทั้งการหนุนเสริมในการขับเคลื่อนโครงการจากส่วนกลาง โดยในทุก ๆ เดือน จะมีการติดตามหนุนเสริม แลกเปลี่ยนและสะท้อนคิดร่วมกันระหว่างเครือข่ายในพื้นที่และทีมส่วนกลาง

4. แนวทางการจัดการเรียนการสอนการพัฒนาผู้เรียนของครู ครูจะมีหน้าที่ในการจัดการเรียนการสอนที่จะสนับสนุนให้นักเรียนสามารถขับเคลื่อนโครงการในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถให้คำปรึกษานักเรียนและแนะนำแนวปฏิบัติที่ดีเพื่อขับเคลื่อนโครงการสู่เป้าหมายที่วางไว้

5. แนวทางการพัฒนาครูของต้นสังกัด ครูจะได้รับการพัฒนาตนเองจากต้นสังกัดเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน เพื่อเพิ่มศักยภาพของตนเองในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนของตนเอง เพื่อเพิ่มทักษะในการเป็นที่ปรึกษาให้กับนักเรียนแกนนำสำหรับการขับเคลื่อนโครงการในพื้นที่ของตนเอง

6. ปัจจัยหนุนเสริมในการพัฒนานักเรียน (ลมใต้ปีก) ได้แก่ การจัดปัจจัยสนับสนุนการพัฒนาผู้เรียน

7. ปัจจัยหนุนเสริมในการพัฒนาครู (ลมใต้ปีก) การขับเคลื่อนโครงการในพื้นที่ นอกจากจะเกิดจากนักเรียนและครูแล้ว จะต้องมีลมใต้ปีกที่คอยสนับสนุนให้นักเรียนและครูได้ขับเคลื่อนโครงการได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหาร ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการจากฝ่ายนอก ผู้ปกครอง ชุมชน องค์กรภาครัฐและภาคเอกชน เป็นต้น ในการการขับเคลื่อนโครงการให้ประสบผลสำเร็จและเพื่อส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง

กรอบแนวคิดการขับเคลื่อนโครงการ “นกขยับปีกของเยาวชนพลเมือง” เป็นแนวทางในการสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-based Learning) ด้วยการใช้โครงงานเป็นตัวขับเคลื่อนการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างพลเมือง โดยมีโจทย์และพื้นที่ในชุมชนของตัวนักเรียนเป็นตัวขับเคลื่อนผ่านการสนับสนุนจากครูที่ปรึกษาและผู้สนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ ที่เรียกว่าลมใต้ปีกในการสนับสนุนนักเรียน จะเห็นได้ว่า ความสำคัญของการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองตามกรอบแนวคิดนี้จะเป็นครูผู้สร้างพลเมือง และเป้าหมายสำคัญในการขับเคลื่อนโครงการตามกรอบแนวคิดนี้ไม่ใช่เพื่อความสำเร็จของโครงการ แต่เป็นผลที่นักเรียนซึ่งเป็นผู้ขับเคลื่อนโครงการจะได้รับด้วยการส่งเสริมทักษะความป็นพลเมืองผ่านการใช้โครงงานเป็นฐานในการจัดการเรียนรู้

ผลการดำเนินงาน

กิจกรรมที่ 1 การประชุมคณะวิทยากรเพื่อเตรียมการดำเนินงาน

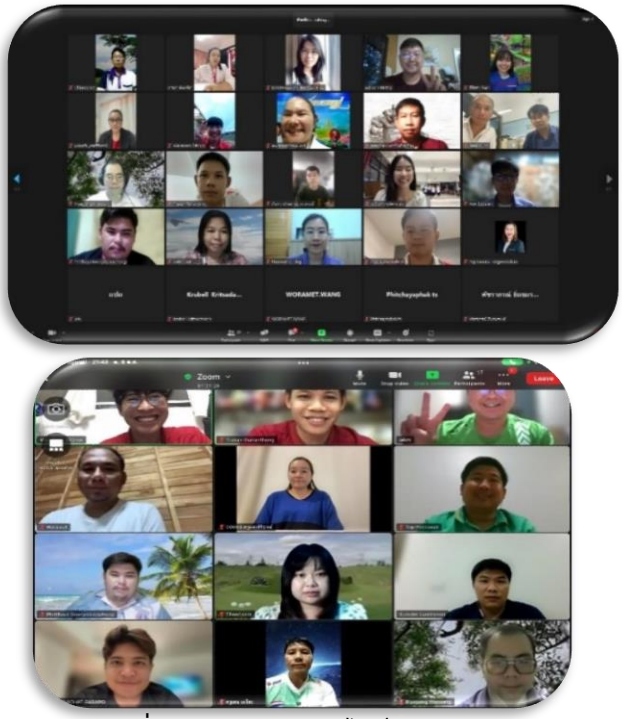

ภาพที่ 2 การประชุมออนไลน์คณะวิทยากร

กิจกรรมที่ 2 การอบรมเชิงปฏิบัติการเยาวชนพลเมือง

ภาพที่ 3 การอบรมเชิงปฏิบัติการ

กิจกรรมที่ 3 ปฏิบัติการเชิงพื้นที่

ภาพที่ 4 การลงปฏิบัติการในพื้นที่ของแต่ละโรงเรียน

กิจกรรมที่ 4 การนำเสนอผลการศึกษา

ภาพที่ 5 การนำเสนอผลการศึกษา ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

จากการอบรมเชิงปฏิบัติ “เยาวชนพลเมือง (Urban Citizen Education)” ระหว่างวันที่ 29 – 31 กรกฎาคม พ.ศ. 2566 ผู้เขียนได้ทำการประเมินผลความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมการอบรมเชิงปฏิบัติการ จำนวน 179 คน โดยทำการประเมินผลหลังเสร็จสิ้นการอบรมเชิงปฏิบัติการทันที ซึ่งมีผลการประเมิน ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบประเมิน

ข้อความ	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	78	43.58
หญิง	97	54.19
ไม่ระบุเพศ	4	2.23
สถานะ		
ครู	16	8.94
นักเรียน	162	90.50
อื่น ๆ	1	0.56
อายุ		
10 - 15 ปี	48	26.82
16 – 20 ปี	113	63.13
21 – 30 ปี	10	5.58
31 – 40 ปี	5	2.79
41 – 50 ปี	2	1.12
51 ปี ขึ้นไป	1	0.56
การศึกษา		
ประถมศึกษา	15	8.38
มัธยมศึกษา	148	82.68
ปริญญาตรี	8	4.47
ปริญญาโท	8	4.47

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้ตอบแบบประเมินส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 54.19 เพศชาย ร้อยละ 43.58 และไม่ระบุเพศ คิดเป็นร้อยละ 2.23 ตามลำดับ

มีสถานะเป็นนักเรียน คิดเป็นร้อยละ 90.50 รองลงมาคือ ครู คิดเป็นร้อยละ 8.94 ตามลำดับ

มีอายุระหว่าง 16 – 20 ปี คิดเป็นร้อยละ 63.13 รองลงมาคือ อายุระหว่าง 10 – 15 ปี คิดเป็นร้อยละ 26.82 และอายุระหว่าง 21 – 30 ปี คิดเป็นร้อยละ 5.58 ตามลำดับ

มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 82.68 รองลงมาคือ ปริญญาตรี และปริญญาโท คิดเป็นร้อยละ 4.47 เท่ากัน ตามลำดับ

ตารางที่ 2 ระดับความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมการอบรมเชิงปฏิบัติการ “เยาวชนพลเมือง”

ด้านการประเมิน	ค่าระดับ	ระดับความพึงพอใจ
การลงทะเบียน	3.92	มาก
ลำดับและช่วงเวลาการทำกิจกรรม	3.81	มาก
เอกสารประกอบการอบรม	3.79	มาก
สื่อและอุปกรณ์การอบรม	4.08	มาก
โสตทัศนูปกรณ์	3.93	มาก
สถานที่จัดการอบรม	3.68	มาก
อาหารและเครื่องดื่ม	3.97	มาก
ที่พัก	3.59	มาก
การติดต่อประสานงาน	4.06	มาก
โดยรวม	**3.87**	**มาก**

จากตารางที่ 2 การประเมินผลความพึงพอใจผู้เข้าร่วมการอบรมเชิงปฏิบัติการเยาวชนพลเมือง โดยภาพรวม พบว่า ผู้เข้าร่วมการอบรมฯ มีความพึงพอใจในระดับมาก ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.87 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ผู้เข้าอบรมฯ มีความพึงพอใจใน 5 ระดับแรก ได้แก่

1. สื่อและอุปกรณ์การอบรม มีความพึงพอใจมาก ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.08
2. การติดต่อประสานงาน มีความพึงพอใจมาก ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.06
3. อาหารและเครื่องดื่ม มีความพึงพอใจมาก ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.97

4. การลงทะเบียน มีความพึงพอใจมาก ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.92
5. ลำดับและช่วงเวลาการทำกิจกรรม มีความพึงพอใจมาก ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.81

ตารางที่ 3 ระดับความพึงพอใจต่อหัวข้อการอบรมเชิงปฏิบัติการเยาวชนพลเมือง

หัวข้อการประเมิน	ค่าระดับ	ระดับความพึงพอใจ
1. ทักษะการทำงานเป็นทีม เพื่อสร้างภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชน	4.28	มาก
2. พลังเยาวชนพลเมือง ผู้สร้างความเปลี่ยนแปลงและขับเคลื่อนชุมชน”	4.29	มาก
3. การใช้เครื่องมือชุมชน เพื่อออกแบบและพัฒนาโครงงาน	4.28	มาก
4. ทักษะการรู้เท่าทันสื่อ เครื่องมือสำคัญของเยาวชนพลเมืองในสังคมยุคดิจิทัล	4.33	มาก
5. เยาวชนพลเมืองภาคเหนือ ต้นแบบพลเมืองในสังคมพหุวัฒนธรรม	4.26	มาก
6. การใช้แนวคิดเชิงออกแบบในการพัฒนานวัตกรรม เพื่อใช้แก้ไขปัญหาชุมชน	4.28	มาก
7. โมเดลการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อพัฒนาท้องถิ่น	4.31	มาก
โดยรวม	**4.29**	**มาก**

จากตารางที่ 3 การประเมินผลความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมการอบรมเชิงปฏิบัติการเยาวชนพลเมืองต่อหัวข้อการอบรมฯ โดยภาพรวม พบว่า ผู้เข้าร่วมการอบรมฯ มีความพึงพอใจในระดับมาก ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.29 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ผู้เข้าอบรมฯ มีความพึงพอใจหัวข้อ “ทักษะการรู้เท่าทันสื่อ เครื่องมือสำคัญของเยาวชนพลเมืองในสังคมยุคดิจิทัล” ในระดับมาก ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.33 “โมเดลการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อพัฒนาท้องถิ่น” ในระดับมาก ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.31 และ

"พลังเยาวชนพลเมือง ผู้สร้างความเปลี่ยนแปลงและขับเคลื่อนชุมชน" ในระดับมาก ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.29 ตามลำดับ

ตารางที่ 4 ระดับความพึงพอใจต่อกิจกรรมในโครงการเยาวชนพลเมือง

หัวข้อการประเมิน	ค่าระดับ	ระดับความพึงพอใจ
1. การออกแบบและพัฒนาโครงการเยาวชนพลเมืองในแต่ละพื้นที่	4.29	มาก
2. การนำเสนอผลงานจากการออกแบบและพัฒนาโครงการเยาวชนพลเมืองในแต่ละพื้นที่	4.28	มาก
3. การเสวนา "โรงเรียนต้นแบบเยาวชนพลเมือง สพฐ."	4.28	มาก
4. การสะท้อนคิด แลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากการเข้าร่วมโครงการเยาวชนพลเมือง 2566	4.34	มาก
5. การวางแผนการขับเคลื่อนเครือข่ายเยาวชนพลเมืองภาคเหนือ	4.31	มาก
โดยรวม	**4.30**	**มาก**

จากตารางที่ 4 การประเมินผลความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมการอบรมเชิงปฏิบัติการเยาวชนพลเมืองต่อกิจกรรมในโครงการเยาวชนพลเมือง โดยภาพรวม พบว่า ผู้เข้าร่วมการอบรมฯ มีความพึงพอใจในระดับมาก ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.30 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ผู้เข้าอบรมฯ มีความพึงพอใจในกิจกรรมการสะท้อนคิด แลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากการเข้าร่วมโครงการเยาวชนพลเมือง 2566 ในระดับมาก ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.34 การวางแผนการขับเคลื่อนเครือข่ายเยาวชนพลเมือง ในระดับมาก ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.31 และการออกแบบและพัฒนาโครงการเยาวชนพลเมืองในแต่ละพื้นที่ ในระดับมาก ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.29 ตามลำดับ

การรายงานผลการขับเคลื่อนโครงการเยาวชนพลเมืองในแต่ละพื้นที่

ที่	โรงเรียน	หัวข้อ
1	โรงเรียนท่าปลาประชาอุทิศ	การอนุรักษ์ สืบสาน ต่อยอด วัฒนธรรมแห่ผีตลก ของชุมชนท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์
2	โรงเรียนเชียงแสนวิทยาคม	สานเส้นใย ลายหงส์ดำ สร้างสรรค์วัฒนธรรมเชียงแสน
3	โรงเรียนวัดวังหลวง	โครงการแผนที่เดินดินถิ่นอารยธรรมลุ่มน้ำลี้ ตำบลป่าพลู อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน
4	โรงเรียนแม่ออนวิทยาลัย	การอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
5	โรงเรียนสันทรายวิทยาคม	สืบสานภูมิปัญญานวดแผนไทยวัดห้วยเกี๋ยง
6	โรงเรียนท่าวังผาพิทยาคม	พื้นที่การเรียนรู้ วิถีชาติพันธุ์วัฒนธรรมลุ่มน้ำน่าน อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน
7	โรงเรียนน้ำดิบวิทยาคม	ขุดราก สืบเหง้า เล่าขานตำนานเวียงหนองล่อง
8	โรงเรียนขุนควรวิทยาคม	การจัดการเรียนรู้โดยใช้พิพิธภัณฑ์ชุมชนเป็นฐาน เพื่อพัฒนานวัตกรรมชุมชนและสร้งพลโลก
9	โรงเรียนแม่แจ่ม	“น้ำปู” วิถีอาหาร สืบสานวัฒนธรรมการกินพื้นถิ่นเมืองแจ๋ม
10	โรงเรียนชัยมงคลพิทยา	โครงการส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ CMP Be Organic
11	โรงเรียนแม่สะเรียง"บริพัตรศึกษา"	เยาวชนเมืองยวม เล่าขานตำนานเอื้องแซะ
12	โรงเรียนพัฒนาต้นน้ำขุนคอง	Green Economy and Community ชุมชนเศรษฐกิจสีเขียวที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม
13	โรงเรียนสรอยเสรีวิทยา	ครูผู้สร้างเยาวชนพลเมืองโดยใช้ท้องถิ่นเป็นฐาน โรงเรียนสรอยเสรีวิทยา (เรียนรู้ประวัติศาสตร์องค์เจ้าหลวงหมื่นด้งนคร)
14	โรงเรียนสันกำแพง	เยาวชนพลเมืองสันกำแพง
15	โรงเรียนนารีรัตน์จังหวัดแพร่	โครงการพัฒนาเยาวชนพลเมือง โดยใช้ท้องถิ่นเป็นฐาน กิจกรรม “ ฮัก (เล่า) บ้านพระหลวง”
16	โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม	ท่องสันป่าตอง มองผ่านโลก IT

ที่	โรงเรียน	หัวข้อ
17	โรงเรียนวัดน้ำบ่อหลวง (ภาวนาภิรัต)	สืบเหง้า เล่าเรื่อง เชื่อมประวัติศาสตร์น้ำบ่อหลวง
18	โรงเรียนบ้านแม่งอนขี้เหล็ก	การศึกษาปัญหาชุมชนสู่การเสนอนโยบายสาธารณะ
19	โรงเรียนสบเมยวิทยาคม	การใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจด้านการท่องเที่ยวชุมชนสบเมย
20	โรงเรียนเวียงเจดีย์วิทยา	ลูกดำเหลืองสืบสานวัฒนธรรมประเพณี วิถีคนเมืองลี้
21	โรงเรียนสันทรายหลวง	ของดีชุมชนสันทรายหลวง
22	โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย	Eco-Organic.Bag
23	โรงเรียนอนุบาลห้างฉัตร	สร้างพลเมืองนักคิด จากการผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือน
24	โรงเรียนบ้านปางต้นเดื่อ	การจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมภูมิปัญญาและอนุรักษ์เมี่ยง ชุมชนบ้านปางใน อำเภอแม่อาย จังหวัดเชียงใหม่
25	โรงเรียนสองแควิทยาคม	การพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปจากลำไยอบแห้งในพื้นที่อำเภอดอยหล่อ
26	โรงเรียนบ้านเมืองนะ	ปุกงาดังโงะ
27	โรงเรียนพิชัย	การพัฒนาทักษะอาชีพการเลี้ยงควาย
28	โรงเรียนดอยเต่าวิทยาคม	เยาวชนดอยเต่าหมู่เฮามีดี
29	โรงเรียนอนุบาลจรูญลองรัตนาคาร	ย้อนรอยประวัติศาสตร์เมืองลองผ่านแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น
30	โรงเรียนท่าข้ามวิทยาคม	เยาวชนพลเมืองโรงเรียนท่าข้ามวิทยาคม กิจกรรม “ฉันอยู่ส่วนไหนของตระกูลหงส์” โดยใช้ท้องถิ่นเป็นฐาน
31	โรงเรียนนวมินทราชูทิศ พายัพ	พบรัก(ษ์) ที่ห้วยตึงเฒ่า
32	โรงเรียนอรุโณทัยวิทยาคม	บันทึกเส้นทาง ตำนานอรุโณทัย
33	โรงเรียนบ้านกาดวิทยาคม	แปรรูปหอมหัวใหญ่
34	โรงเรียนฝางชนูปถัมภ์	การศึกษาแหล่งเรียนรู้ ประวัติศาสตร์ชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำฝาง
35	โรงเรียนเม็งรายมหาราชวิทยาคม	พลังเยาวชนพลเมืองปอดใส
36	โรงเรียนแม่สายประสิทธิ์ศาสตร์	การจัดการเรียนรู้มรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นแม่สาย "ข้าวแรมฟืน"

สรุปผลการดำเนินงาน

1. การสร้างความรู้ ทักษะ และเจตคติจากกระบวนการประชาธิปไตยที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองให้กับเยาวชน เป็นจุดเริ่มต้นของการดำเนินโครงการเยาวชนพลเมือง ประจำปีการศึกษา 2566 ด้วยการอบรมเชิงปฏิบัติการเยาวชนพลเมือง (Urban citizen education) ตามโครงการเยาวชนพลเมือง สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระหว่างวันที่ 29 - 31 กรกฎาคม 2566 ณ ศูนย์วิจัย สาธิต และฝึกอบรมการเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวิทยากรผู้ทรงความรู้ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ ดังต่อไปนี้

1) ดร.เบญจวรรณ บุญใจเพ็ชร
2) ดร.เฉลิมชัย พันธ์เลิศ
3) ดร.ณัชชภัทร พานิช
4) ดร.ชัยณรงค์ จารุพงศ์พัฒนะ
5) ดร.วสันต์ สรรพสุข
6) ผศ.ดร.วินัย ทองปาน
7) ดร.บรรเทิง ยานะ
8) ครูอดิศร เนตรทิพย์

โดยมีองค์ความรู้ที่ผู้เข้าร่วมการอบรมฯ ได้รับ ดังนี้

1) ทักษะการทำงานเป็นทีม เพื่อสร้างภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชน
2) ทักษะผู้สร้างความเปลี่ยนแปลงและขับเคลื่อนชุมชน
3) ทักษะการใช้เครื่องมือศึกษาชุมชน เพื่อออกแบบและพัฒนาโครงงาน
4) ทักษะการรู้เท่าทันสื่อ เครื่องมือสำคัญของเยาวชนพลเมืองในสังคมยุคดิจิทัล
5) ทักษะการเป็น “เยาวชนพลเมือง ภาคเหนือ” ต้นแบบพลเมืองในสังคมพหุวัฒนธรรม
6) ทักษะการใช้แนวคิดเชิงออกแบบในการพัฒนานวัตกรรม เพื่อใช้แก้ไขปัญหาชุมชน
7) ทักษะการใช้โมเดลการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อพัฒนาท้องถิ่น
8) ทักษะการออกแบบและพัฒนาโครงงานเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชน
9) ทักษะและการออกแบบและพัฒนาโครงการเยาวชนพลเมืองในแต่ละพื้นที่
10) การเรียนรู้แนวปฏิบัติที่ดีจากโรงเรียนต้นแบบเยาวชนพลเมือง สพฐ.

จากการประเมินผลความพึงพอใจผู้เข้าร่วมการอบรมเชิงปฏิบัติการเยาวชนพลเมือง พบว่า โดยภาพรวม ผู้เข้าร่วมการอบรมฯ มีความพึงพอใจในระดับมาก ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.87 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ผู้เข้าอบรมฯ มีความพึงพอใจใน 5 ระดับแรก ได้แก่

1. สื่อและอุปกรณ์การอบรม มีความพึงพอใจมาก ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.08
2. การติดต่อประสานงาน มีความพึงพอใจมาก ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.06
3. อาหารและเครื่องดื่ม มีความพึงพอใจมาก ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.97
4. การลงทะเบียน มีความพึงพอใจมาก ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.92
5. ลำดับและช่วงเวลาการทำกิจกรรม มีความพึงพอใจมาก ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.81

เมื่อพิจารณาลงในรายละเอียดของการอบรมฯ ในหัวข้อการอบรมฯ พบว่า โดยภาพรวม ผู้เข้าร่วมการอบรมฯ มีความพึงพอใจในระดับมาก ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.29 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ผู้เข้าอบรมฯ มีความพึงพอใจหัวข้อ “ทักษะการรู้เท่าทันสื่อ เครื่องมือสำคัญของเยาวชนพลเมืองในสังคมยุคดิจิทัล” ในระดับมาก ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.33 “โมเดลการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อพัฒนาท้องถิ่น” ในระดับมาก ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.31 และ “พลังเยาวชนพลเมือง ผู้สร้างความเปลี่ยนแปลงและขับเคลื่อนชุมชน” ในระดับมาก ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.29 ตามลำดับ

และจากการพิจารณาในรายละเอียดกิจกรรมในเยาวชนพลเมือง พบว่า โดยภาพรวม ผู้เข้าร่วมการอบรมฯ มีความพึงพอใจในระดับมาก ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.30 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ผู้เข้าอบรมฯ มีความพึงพอใจในกิจกรรมการสะท้อนคิด แลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากการเข้าร่วมโครงการเยาวชนพลเมือง 2566 ในระดับมาก ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.34 การวางแผนการขับเคลื่อนเครือข่ายเยาวชนพลเมือง ในระดับมาก ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.31 และการออกแบบและพัฒนาโครงการเยาวชนพลเมืองในแต่ละพื้นที่ ในระดับมาก ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.29 ตามลำดับ

2. การเสริมสร้างบทบาทให้กับเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการได้นำความรู้และทักษะจากกระบวนทางประชาธิปไตยที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันและนำไปขยายผลเพื่อสร้างเครือข่ายชุมชนของตนเองต่อไป

การดำเนินโครงการเยาวชนพลเมือง มีโรงเรียนเข้าร่วมโครงการ จำนวน 36 โรงเรียน ประกอบด้วย ครูและนักเรียน จำนวน 179 คน โดยทุกโรงเรียนได้ดำเนินการจัดทำโครงการเยาวชนพลเมืองบนฐานข้อมูลชุมชนของตนเอง จึงทำให้แต่ละโรงเรียนจะมีการขับเคลื่อนโครงการเยาวชนพลเมืองที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตามอัตลักษณ์ของพื้นที่ โดยครูจะทำหน้าที่ในการเป็นพี่เลี้ยง และนักเรียนจะเป็นผู้ดำเนินการหลักในการนำความรู้และทักษะ

ที่ได้รับจากการอบรมเชิงปฏิบัติการไปใช้ในพื้นที่จริง โดยร่วมมือกับชุมชนในการอนุรักษ์ สืบสาน และถ่ายทอดองค์ความรู้ในชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของสถาบันการศึกษาและชุมชน

จากการดำเนินงานดังกล่าวได้นำไปสู่การสร้างสัมพันธภาพอันดีและเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาและชุมชนในการรักษาไว้ซึ่งองค์ความความรู้ของชุมชน โดยมีผลงานเชิงประจักษ์ คือ รายงานการขับเคลื่อนโครงการเยาวชนพลเมืองในแต่ละพื้นที่ จำนวน 36 ฉบับ และการสกัดความรู้จากการดำเนินโครงการออกเผยแพร่สู่สาธารณชนผ่านบทความทางวิชาการ

3. การทำงานร่วมกันระหว่างเครือข่ายครูและนักเรียนแกนนำในโรงเรียนเครือข่าย ร่วมกับอาจารย์และนักศึกษามหาวิทยาลัยในเขตภาคเหนือ

การดำเนินโครงการเยาวชนพลเมืองเป็นเรียนรู้ความเป็นเยาวชนพลเมืองผ่านการจัดการศึกษา โดยมีโครงงานเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อน ซึ่งมีการดำเนินงานใน 3 กระบวนการ คือ

1) การสร้างความรู้ โดยคณาจารย์และนักศึกษาจากสถาบันการศึกษาในเขตภาคเหนือและภาคอีสาน ได้แก่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยพะเยา มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต เป็นวิทยากรและผู้ให้คำปรึกษา จากการทำงานร่วมกันตลอดทั้งโครงการของโรงเรียน ประกอบด้วย ครูและนักเรียนแกนนำ และวิทยากร ได้แก่ อาจารย์และนักศึกษาในมหาวิทยาลัยในเขตภาคเหนือในการให้ความรู้และคำปรึกษา ได้นำไปสู่การสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการในการสร้างโรงเรียนเครือข่ายและแกนนำเยาวชนพลเมืองในเขตภาคเหนือ

2) การศึกษาภาคสนาม ซึ่งแต่ละโรงเรียนจะมีการดำเนินงานที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ในชุมชนของตนเอง โดยมีนักเรียนเป็นแกนหลักในการดำเนินงาน และครู เป็นพี่เลี้ยงและให้คำปรึกษา จึงทำให้นักเรียนแกนนำในแต่ละโรงเรียนจึงเป็นผู้ดำเนินการร่วมกับชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการทำงาน ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ จากการดำเนินงานดังกล่าวได้นำไปสู่การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาและชุมชนผ่านการดำเนินงานของนักเรียน รวมถึงการสร้างเครือข่ายของครูและนักเรียนผ่านการดำเนินโครงการเยาวชนพลเมือง

3) การนำเสนอผลการดำเนินงานผ่านการจัดนิทรรศการ

จากการดำเนินงานในโครงการเยาวชนพลเมืองใน 3 กระบวนการ พบว่า พลังสำคัญที่ทำให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ประกอบด้วย 3 พลังสำคัญ ได้แก่ 1) พลังนโยบาย 2) พลังความรู้ และ 3) พลังเครือข่าย

อภิปรายผลการดำเนินงาน

1. เพื่อสร้างความรู้ ทักษะและเจตคติจากกระบวนการประชาธิปไตยที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองให้กับเยาวชน

จากการสำรวจความพึงพอใจการอบรมเชิงปฏิบัติการเยาวชนพลเมือง (Urban citizen education) ตามโครงการเยาวชนพลเมือง สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระหว่างวันที่ 29 - 31 กรกฎาคม 2566 ณ ศูนย์วิจัย สาธิตและฝึกอบรมการเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีระดับความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมการอบรมเชิงปฏิบัติการ ระดับความพึงพอใจต่อหัวข้อการอบรมเชิงปฏิบัติการ และระดับความพึงพอใจต่อกิจกรรมในโครงการเยาวชนพลเมือง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยที่ระดับ 4.15 ตลอดจนรายงานการขับเคลื่อนโครงการเยาวชนพลเมืองในแต่ละพื้นที่ จำนวน 36 เรื่อง ซึ่งแตกต่างกันไปตามอัตลักษณ์ของชุมชน แสดงให้เห็นถึงว่านักเรียนมีความรู้ ทักษะและเจตคติจากกระบวนการประชาธิปไตยที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองให้กับเยาวชน หลังจากเข้าร่วมการอบรมเชิงปฏิบัติการเยาวชนพลเมือง อันเกิดจากการที่วิทยากรให้ความรู้และประสบการณ์ผ่านการบรรยายเชิงปฏิบัติการ เพื่อสร้างทักษะและเจตคติที่ดีต่อการเป็นพลเมืองให้กับนักเรียน ประกอบด้วย ทักษะการทำงานเป็นทีมเพื่อสร้างภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชน ทักษะผู้สร้างความเปลี่ยนแปลงและขับเคลื่อนชุมชน ทักษะการใช้เครื่องมือศึกษาชุมชน เพื่อออกแบบและพัฒนาโครงงาน ทักษะการรู้เท่าทันสื่อ เครื่องมือสำคัญของเยาวชนพลเมืองในสังคมยุคดิจิทัล ทักษะการเป็น“เยาวชนพลเมืองภาคเหนือ ต้นแบบพลเมืองในสังคมพหุวัฒนธรรม ทักษะการใช้แนวคิดเชิงออกแบบในการพัฒนานวัตกรรมเพื่อใช้แก้ไขปัญหาชุมชน การเรียนรู้โมเดลการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ทักษะการออกแบบและพัฒนาโครงงานเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชน ทักษะการออกแบบและพัฒนาโครงการเยาวชนพลเมืองในแต่ละพื้นที่ และการเรียนรู้แนวปฏิบัติที่ดีจากโรงเรียนต้นแบบเยาวชนพลเมือง สพฐ. เพื่อให้นักเรียนได้นำความรู้และทักษะที่ได้รับจากการอบรมเชิงปฏิบัติการไปขับเคลื่อนการดำเนินงานในพื้นที่ของตนเอง ด้วยวิธีการส่งเสริมความเข้าใจในบริบทของชุมชน ผ่านการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ และการจัดกิจกรรมการเรียนโดยใช้องค์ประกอบของชุมชนเป็นแกนหลักในการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนเชิงปฏิบัติการที่ส่งเสริมให้ผู้เข้าอบรมได้ปฏิบัติจริง โดยมีผลงานเชิงสร้างสรรค์ออกมาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น แผนการทำธุรกิจ แผนที่ท่องเที่ยวชุมชน และการแปรรูปอาหาร เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับการจัดกิจกรรมการใช้แนวคิดเชิงออกแบบในการพัฒนานวัตกรรมเพื่อใช้แก้ไขปัญหาชุมชน โดยเฉพาะการเป็นผู้ประกอบการภายในชุมชนที่จะต้องตระหนักถึงผู้บริโภคเป็นสำคัญ

2. เพื่อเสริมสร้างบทบาทให้เยาวชนที่เข้าร่วมโครงการได้นำความรู้และทักษะจากกระบวนการทางประชาธิปไตยที่ส่งเสริมความเป็นพลเมือง ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันและนำไปขยายผลเพื่อสร้างเครือข่ายชุมชนของตนเองต่อไป

การดำเนินโครงการเยาวชนพลเมืองมีโรงเรียนเข้าร่วมโครงการ จำนวน ๓๖ โรงเรียน โดยทุกโรงเรียนจะดำเนินการจัดทำโครงการเยาวชนพลเมืองบนฐานข้อมูลชุมชนของตนเอง จึงทำให้แต่ละโรงเรียนจะมีการขับเคลื่อนโครงการเยาวชนพลเมืองที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตามอัตลักษณ์ของพื้นที่ โดยครูจะทำหน้าที่ในการเป็นพี่เลี้ยง และนักเรียนจะเป็นผู้ดำเนินการหลักในการนำความรู้และทักษะที่ได้รับจากการอบรมเชิงปฏิบัติการไปใช้ในพื้นที่จริง โดยร่วมมือกับชุมชนในการอนุรักษ์ สืบสาน และถ่ายทอด องค์ความรู้ในชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของสถาบันการศึกษาและชุมชน ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวสามารถเสริมสร้างบทบาทให้เยาวชนที่เข้าร่วมโครงการได้นำความรู้และทักษะจากกระบวนการทางประชาธิปไตยที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน และนำไปขยายผลเพื่อสร้างเครือข่ายชุมชนของตนเองต่อไป

3. เพื่อทำให้เกิดการทำงานร่วมกันระหว่างเครือข่ายครูและนักเรียนแกนนำในโรงเรียนเครือข่ายร่วมกับอาจารย์ และนักศึกษาในมหาวิทยาลัยในเขตภาคเหนือ

จากการดำเนินงานในโครงการเยาวชนพลเมืองใน 3 กระบวนการ พบว่า พลังสำคัญที่ทำให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ประกอบด้วย 3 พลังสำคัญ ได้แก่ 1) พลังนโยบาย 2) พลังความรู้ และ 3) พลังเครือข่าย ดังต่อไปนี้

1) พลังนโยบาย กระทรวงศึกษาธิการ และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการรับผิดชอบ รวมถึงสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จะต้องกำหนดนโยบายเพื่อส่งเสริมและยกระดับการจัดการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ตลอดจนผู้บริหาร ครู และบุคลากรในระดับโรงเรียนจะต้องปรับตัวในด้านการจัดการศึกษาให้เข้ากับนโยบาย (Policy level)

2) พลังวิชาการ สถาบันอุดมศึกษาจะต้องให้การสนับสนุนโรงเรียนในการจัดการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ในด้านวิชาการ การจัดกิจกรรม และการให้คำปรึกษาแนะนำ ตลอดจนการเป็นพี่เลี้ยงทางวิชาการ (Coaching and mentoring) เพื่อสร้างชุมชนการเรียนรู้ระหว่างนักวิชาการทางการศึกษาในการวางแผนการออกแบบหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การจัดการความรู้ (Knowledge management) ในชุมชนให้แก่สถานศึกษา เพื่อใช้เป็นองค์ความรู้ของผู้เรียนและชุมชน

3) พลังเครือข่าย ทั้งเครือข่ายนักเรียนในโรงเรียนแต่ละโรงเรียนในนามกลุ่มเยาวชนพลเมืองระดับโรงเรียน และเครือข่ายนักเรียนระหว่างโรงเรียนในนามคณะกรรมการเยาวชนพลเมือง เพื่อร่วมมือกันขับเคลื่อนโครงการในแต่ละพื้นที่ ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมและการทำงานเป็นทีม รวมถึงการประชาสัมพันธ์ความก้าวหน้าในการขับเคลื่อนโครงการในพื้นที่ให้กับเพื่อนต่างโรงเรียนได้ติดตาม แลกเปลี่ยน และเสนอแนะ ซึ่งจะเป็นการหนุนเสริมกันระหว่างนักเรียนเพื่อพัฒนาโครงการ โดยมีเครือข่ายครูในนามของครูผู้สร้างเยาวชนพลเมือง เป็นหัวใจหลักของการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองในพื้นที่ และเป็นเป้าหมายหลักที่โครงการเยาวชนพลเมืองต้องการพัฒนา เนื่องจากครูที่มีทักษะการจัดการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองโดยใช้ชุมชนเป็นฐานจะสามารถจัดการศึกษาให้กับนักเรียนได้ทั้งโรงเรียนและต่อเนื่อง อันนำไปสู่การสร้างเครือข่ายครูเพื่อหนุนเสริมซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นเครือข่ายที่สำคัญที่สุดในโครงการนี้ โดยเครือข่ายครูจะมีการพบปะแลกเปลี่ยนและร่วมกันสะท้อนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างน้อย 1 ครั้ง ต่อเดือน ผ่านระบบออนไลน์ นอกจากนี้ ยังจัดให้มีการอบรมให้ความรู้แก่ครูเพิ่มเติมในหัวข้อที่ครูในเครือข่ายส่วนใหญ่สนใจอย่างน้อย 1 ครั้ง ต่อสองเดือน จึงทำให้ครูได้เพิ่มพูนความรู้และทักษะในการจัดการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองในชุมชน ซึ่งจะส่งผลต่อการเกิดสมรรถนะพลเมืองให้กับนักเรียนในพื้นที่ต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์

1. กระทรวงศึกษาธิการ ควรนำนวัตกรรมการเรียนรู้ผ่านชีวิตจริงตามแนวทางเยาวชนพลเมือง เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองยั่งยืนของนักเรียนในเขตภาคเหนือ ผ่านการจัดการศึกษาโดยใช้โครงงานเป็นฐาน ไปพัฒนาและปรับเป็นนโยบายการพัฒนาการศึกษาที่ผูกติดกับชุมชนและชีวิตจริงของนักเรียนทั่วประเทศตามบริบทของพื้นที่ เนื่องจากแนวทางการจัดการศึกษานี้เป็นกระบวนการที่สามารถสร้างเสริมทักษะความเป็นพลเมืองผ่านประเด็นในชุมชน นอกจากจะทำให้นักเรียนผู้ขับเคลื่อนโครงการเกิดกระบวนการเรียนรู้ด้านพลเมืองแล้ว ในการขับเคลื่อนโครงการในแต่ละพื้นที่ตามหัวข้อและประเด็นของพื้นที่จะทำให้เกิดการยกหัวข้อหรือประเด็นในพื้นที่กลับมาให้ความสำคัญเพื่อการแก้ไขหรือพัฒนาต่อไปผ่านเยาวชนผู้จะกลายเป็นพลเมือง เป็นกำลังของชุมชนในอนาคต ซึ่งสิ่งนี้เองจะทำให้เกิดการพัฒนาชุมชนของตนเองผ่านการจัดการเรียนรู้ได้และเป็นไปอย่างยั่งยืน

2. การจัดการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองผ่านระบบโรงเรียนจำเป็นที่จะต้องถูกสนับสนุนจากกระทรวงศึกษาธิการหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและชุมชนในพื้นที่ อีกทั้ง การร่วมมือกันผ่านการสร้างเครือข่ายครูและนักเรียนถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะทำให้การขับเคลื่อนการจัดการศึกษาในแนวทางนี้เกิดขึ้นได้อย่างต่อเนื่อง ตรงประเด็นปัญหาหรือความต้องการพัฒนาในพื้นที่ โดยเครือข่ายครูและนักเรียนจะเป็นพื้นที่ในการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ สะท้อนความคิด และให้กำลังใจซึ่งกันและกันในการร่วมมือกันขับเคลื่อนการจัดการศึกษาในแต่ละพื้นที่ให้ประสบความสำเร็จและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะในการพัฒนาการดำเนินงาน

1 การติดตามหนุนเสริมเป็นกระบวนการสำคัญที่กระทรวงศึกษาธิการ และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) หรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ควรให้การสนับสนุนในแต่ละพื้นที่ด้วยการสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงาน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยให้เกิดการติดตามหนุนเสริมในแต่ละพื้นที่ เพื่อทำให้การขับเคลื่อนการจัดการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองในแต่ละพื้นที่ ผ่านการขับเคลื่อนโครงการของนักเรียนและครูในพื้นที่ให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนด

2. ความต่อเนื่องของนโยบายการส่งเสริมและพัฒนาการจัดการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองจากกระทรวงศึกษาธิการ และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) หรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการขับเคลื่อนโครงการและการจัดการศึกษาในพื้นที่ ดังนั้น กระทรวงศึกษาธิการและสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) หรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ควรให้การสนับสนุนทั้งด้านงบประมาณ บุคลากร และด้านอื่นอย่างต่อเนื่อง เพื่อทำให้การจัดการศึกษาในแนวทางนี้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2577.* สืบค้นจาก https://www.moe.go.th

ถวิลวดี บุรีกุล. (2554). *การมีส่วนร่วม: แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ.* นนทบุรี: สำนักวิจัยและพัฒนาสถาบันพระปกเกล้า.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. (2545). ราชกิจจานุเบกษา. กรุงเทพฯ: สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี.

เรวณี ชัยเชาวรัตน์. (2559). *การสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ: โมเดลนกขยับปีก.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วรากรณ์ สามโกเศศ. (2554). *การพัฒนาการศึกษาในประเทศไทย.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิจารณ์ พานิช. (2555). *การเรียนรู้แบบบูรณาการ.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Connolly, P. (1983). *Theories of learning*. New York: Academic Press.

Pool Teacher. (2560). *พระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับการศึกษา.* สืบค้นจาก https://www.truePlookpanya.com

UNESCO. (2011). *Education for sustainable development: An expert review of processes and learning.* Paris: UNESCO.

UNESCO. (2002). *Education for all: Is the world on track?.* Paris: UNESCO.

UNESCO. (2005). *UN decade of education for Sustainable development (2005-2014): International implementation scheme.* Paris: UNESCO.

UNESCO. (2014) . *Shaping the future " we want: UN decade of education for sustainable development (2005-2014); Final report*. Paris: UNESCO.

Westheimer, J. & Kahne, J. (2004). What kind of citizen? The politics of educating for democracy. *American Educational Research Journa, 41*(2), 237-269.

การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์เสมือนจริงท้องถิ่นที่ยั่งยืน โดยใช้วิธีการและทักษะทางประวัติศาสตร์ 1S2C เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมในท้องถิ่น

Developing sustainable local virtual history learning resources Using 1S2C historical methods and skills to promote citizenship towards the preservation of local culture

ปรีชาพล กำแพงทิพย์ สุรเดช กองอินทร์ ธนัท
ณัฐวิโรจน์ มีชา มาลี ลุงเฮือน และ ชัญญา ไชยเกตุ
Preechapol Kamphangthip, Suradet Kongin, Thanat,
Natthawirot Meecha, Malee Lunghuean and Chanya Chaiyaket

โรงเรียนวัดพญาชมภู
Watpayachompoo School

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนา และศึกษาผลการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์เสมือนจริงท้องถิ่นที่ยั่งยืน โดยใช้วิธีการและทักษะทางประวัติศาสตร์ 1S2C เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมในท้องถิ่น การดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์เสมือนจริงท้องถิ่นที่ยั่งยืนฯ และระยะที่ 2 ศึกษาผลการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์เสมือนจริงท้องถิ่นที่ยั่งยืนฯ กลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มแกนนำเด็กพญาชมภู Young Citizen และนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 22 คน โรงเรียนวัดพญาชมภู สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 4 โดยบริบทชุมชนมีสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์สัมพันธ์กับระบบนิเวศที่เอื้อต่อการจัดการศึกษาโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน และการสร้างนักเรียนให้มีความเป็นพลเมืองอนุรักษ์วัฒนธรรมในท้องถิ่น (Cultural Citizenship) ใช้เวลาทดลอง 5 สัปดาห์ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสังเกตพฤติกรรมความเป็นพลเมืองต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมในท้องถิ่น วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และเปรียบเทียบคะแนนก่อนและหลังเรียน

ผลการวิจัยพบว่า

1) พัฒนานวัตกรรมประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ สาระการเรียนรู้ ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ และการประเมินผล โดยมีขั้นตอนการจัดการเรียนการสอน 5 ขั้น คือ ขั้นตอนการตั้งประเด็นคำถาม ขั้นตอนการรวบรวมหลักฐานข้อมูล ขั้นตอนการวิพากษ์และประเมินค่าของหลักฐาน ขั้นตอนการวิเคราะห์และตีความข้อมูลหลักฐาน และขั้นตอนการเรียบเรียง สรุปข้อมูลการศึกษา และการนำเสนอผลการศึกษาร่วมกับ Spatial.io

2) ผลของการพัฒนานวัตกรรม พบว่า คะแนนเฉลี่ยความเป็นพลเมืองสิ่งแวดล้อมทั้ง 3 ประเภทของกลุ่มตัวอย่างหลังการทดลองสูงกว่าคะแนนเฉลี่ยก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ : แหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์เสมือนจริงท้องถิ่นที่ยั่งยืน วิธีการและทักษะทางประวัติศาสตร์ 1S2C ความเป็นพลเมืองต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมในท้องถิ่น

Abstract

The research aimed to develop and examine the outcomes of sustainable virtual local history learning resources using the 1S2C historical methods and skills to promote cultural citizenship. The study was conducted in two phases: (1) the development of the sustainable virtual local history learning resources and (2) the evaluation of the effectiveness the sustainable virtual local history learning resources. The sample consisted of 22 students, including Young Citizen leaders from Phaya Chomphu School (Chiang Mai Primary Educational Service Area Office 4). The community's historical landmarks and ecology were utilized to support education with a community-based approach, fostering students as cultural citizens. The intervention lasted five weeks, with data collected using an observation form measuring cultural citizenship behaviors. Data were analyzed using mean, standard deviation, and pre- and post-test score comparisons.

The finding revealed that 1) The innovation included five key components: principles, objectives, learning content, instructional steps, and assessment. The instructional steps comprised five stages: (1) posing questions, (2) collecting evidence, (3) critiquing and evaluating evidence, (4) analyzing and interpreting evidence, and (5) organizing, summarizing, and presenting findings using Spatial. io. , and 2) The results showed that the post-test mean scores for environmental citizenship in all three dimensions were significantly higher than the pre-test scores at the .05 level.

Keywords: Virtual Local History Learning Resources, 1S2C Historical Methods and Skills, Cultural Citizenship

บทนำ

นโยบายและจุดเน้นของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 – 2568 ได้ให้ความสำคัญการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ หน้าที่พลเมือง ศีลธรรมและประชาธิปไตยในสังคมร่วมสมัย การปรับกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้ทันสมัยและหลากหลาย โดยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณอันพึงประสงค์ด้านสิ่งแวดล้อม และมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จัดการศึกษาเพื่อความเป็นเลิศผ่านการส่งเสริมอย่างเต็มศักยภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2566) และท่ามกลางสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในยุคเทคโนโลยีดิจิทัล ท้องถิ่นที่เราอาศัยอยู่ล้วนได้รับผลกระทบและเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นอย่างมากมาย หากเราขาดความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบันในชุมชนท้องถิ่นและไม่สามารถปรับตัวให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ เราย่อมไม่สามารถจะก้าวข้ามผ่านอุปสรรคต่างๆ ในการดำรงชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การเริ่มต้นศึกษาประวัติศาสตร์เพื่อท้องถิ่นจึงเป็นก้าวแรกที่ทำให้เราได้หวนกลับมาวิเคราะห์ตัวเองในฐานะพลเมืองที่เป็นสมาชิกคนหนึ่งในท้องถิ่นมองเห็นเหง้ารากและภูมิปัญญาของท้องถิ่นเข้าใจพัฒนาการปัจจัยภายในและภายนอกที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อชุมชนท้องถิ่น ผลที่เกิดขึ้นและแนวโน้มในอนาคตที่อาจเกิดขึ้นเพื่อที่พลเมืองในสังคมจะได้รับมือและสร้างสรรค์ท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน (อภัยชนม์ สัจจะพัฒนกุล, 2559) จากการสำรวจและสัมภาษณ์นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดพญาชมภู พบว่า ผู้เรียนยังขาดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องราวในท้องถิ่น แม้ว่าชุมชนจะมีสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ ซึ่งการให้ผู้เรียนเรียนรู้สภาพปัญญาและความสำคัญ พร้อมลงมือสร้างการเปลี่ยนแปลงในตนเองและชุมชนนั้นย่อมส่งเสริมให้เกิดจิตสำนึกที่ดีต่อชุมชนในฐานะพลเมืองเข้มแข็งหรือตื่นรู้ (Active Citizen) และกลายเป็น Soft Power อย่างยั่งยืนในการสร้างสรรค์องค์ความรู้ในท้องถิ่น สอดล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุงพุทธศักราช 2561) ในรายวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ช่วงชั้นที่ 2 ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 มีเป้าหมายให้ผู้เรียนเรียนรู้และเข้าใจเรื่องราวท้องถิ่นของตนเป็นสำคัญ

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจำเป็นต้องสร้างองค์ความรู้ หรือพื้นที่การเรียนรู้ผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่มีคนในชุมชนเป็นผู้ร่วมสร้าง (ศุลชัย สระทองหัก, 2565) การสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ดังกล่าวส่งผลทำให้ผู้เรียนเป็น Lifelong Learner คือ เป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต สอดคล้องกับ ชวลิต ขอดศิริ และวชิรา เครือคำอ้าย (2564) กล่าวว่า การศึกษาตลอดชีวิตที่มองมิติแบบองค์รวม (Holistic) จึงเป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติในท้องถิ่นที่อธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม ซึ่งอาจจะไม่ใช่การเรียนรู้ในห้องเรียนอย่างเดียว แต่รวมถึงการเรียนรู้โดยครอบครัว ชุมชนและสังคม ที่เหมาะสมกับบริบทในสังคมไทยและส่งเสริมพัฒนาการในการเรียนรู้ตลอดชีวิต

สภาพปัญหาการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เน้นการท่องจำเนื้อหามากว่าการศึกษากระบวนการหาข้อเท็จจริงของข้อมูล และการเชื่อถือหลักฐานเพียงมุมมองเดียว (แบบเรียน) มากกว่าการตั้งคำถามต่อหลักฐาน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2564) หากต้องการให้การเรียนรู้ประวัติศาสตร์เป็นไปเพื่อศึกษาอดีต เข้าใจปัจจุบัน และรู้เท่าทันอนาคต ครูผู้สอนจำเป็นต้องจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้คิดอย่างเป็นระบบ คิดวิเคราะห์ และวิพากษ์หลักฐานได้ โดยใช้วิธีการและทักษะทางประวัติศาสตร์ (Historical Methods and Skills) ผู้เรียนจึงเปรียบเสมือนตนเป็นนักสืบน้อยที่ต้องออกไปศึกษาหาข้อมูลแล้วนำมาวิเคราะห์ ตีความ แปลความหมาย สังเคราะห์สู่แนวทางที่จะร่วมมือสร้างสรรค์และแสดงออกเพื่อชุมชนที่เขาอยู่ในฐานะปัจเจกบุคคลที่เชื่อมต่อกับสังคมและชีวิตที่หลากหลายบนโลกได้อย่างเชื่อมโยงสัมพันธ์ สอดคล้องกับแนวคิดจัดการศึกษาบนฐานชุมชน (Community Based Learning) มุ่งเน้นผู้เรียนได้การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์เชื่อมโยงกับปรากฏการณ์ในโลกจริง (Real World Phenomena) ภายใต้กระบวนทัศน์วิชาสังคมศึกษา ผู้เรียนได้ฝึกคิดอย่างเป็นองค์รวม คือ ฝึกให้คิดอย่างมีที่มาที่ไป มีเหตุมีผล ไม่เชื่ออะไรง่าย ๆ และเปิดหัวใจของความเป็นมนุษย์ในการศึกษา มองและขบคิดในเรื่องราวแต่ละอย่างด้วยความละเอียดลออ ประณีต และเชื่อมโยงสัมพันธ์กันของทุกสิ่งที่รวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่น และชุมชนท้องถิ่นในฐานะชุมชนที่เป็นส่วนหนึ่งของโลกใบนี้ ตลอดจนเปิดพื้นที่ให้ผู้เรียนมีช่องทางในการเรียนรู้และศึกษาชุมชนท้องถิ่น เรียนรู้ผู้คนที่แตกต่างหลากหลายซึ่งมาอยู่รวมกันในท้องถิ่น ฝึกฝนประชาธิปไตยผ่านวิถีการเรียนรู้ที่เห็นคุณค่าของผู้คนในสังคม เคารพในความต่างสร้างพื้นที่แลกเปลี่ยน เปิดหัวใจของความเป็นมนุษย์ และแสดงออกในฐานะพลเมืองเชิงวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น (ออมสิน จตุพร และอมรรัตน์ วัฒนาธร, 2558)

จากสถานการณ์การศึกษาช่วงโควิด-19 ทำให้เห็นว่าการเรียนรู้เกิดเปลี่ยนแปลงและผู้เรียนจำเป็นต้องสร้างทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง Self-Directed Learner ในรูปแบบออนไลน์ การเรียนรู้จึงเกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลาผ่านการเรียนรู้บนแพลตฟอร์ม Platform ที่หลากหลาย เช่น Kahoot Vonder Metaverse เป็นต้น แนวทางดังกล่าวยึดผู้เรียนเป็นส่วนหนึ่งกับสิ่งนั้นและกระตุ้นการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์ ซึ่งผู้เรียนให้สำคัญและสามารถใช้เทคโนโลยีได้มากขึ้น สอดดคล้องกับ รติมา สิงหโชติสุขแพทย์ (2564) จากผลการวิจัยพบว่า การจัดการเรียนรู้นอกสถานที่เสมือนร่วมกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ส่งเสริมความรู้สึกยึดมั่นผูกพันในความเป็นพลเมือง (Civic Engagement) ของนักเรียน จากความสำคัญดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจนำแนวคิดการเรียนรู้มาพัฒนาเป็น “นวัตกรรมแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์เสมือนจริงท้องถิ่นที่ยั่งยืน โดยใช้วิธีการและทักษะทางประวัติศาสตร์ 1S2C เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมในท้องถิ่น”

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์เสมือนจริงท้องถิ่นที่ยั่งยืน โดยใช้วิธีการและทักษะทางประวัติศาสตร์ 1S2C เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมในท้องถิ่น

2. เพื่อศึกษาผลการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์เสมือนจริงท้องถิ่นที่ยั่งยืน โดยใช้วิธีการและทักษะทางประวัติศาสตร์ 1S2C เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมในท้องถิ่น

วิธีดำเนินการ

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มแกนนำเด็กพญาชมภู Young Citizen และนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 22 คน ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2566 โรงเรียนวัดพญาชมภู สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 4 จากการสุ่มอย่างเฉพาะเจาะจงให้เป็นกลุ่มทดลอง ซึ่งเป็นนักเรียนที่อยู่ในบริบททางประวัติศาสตร์ในพื้นที่ และเป็นกลุ่มเยาวชนพลเมืองเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

ขั้นตอนการดำเนินงาน

การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์เสมือนจริงท้องถิ่นที่ยั่งยืน โดยใช้วิธีการและทักษะทางประวัติศาสตร์ 1S2C เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมในท้องถิ่น เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยมีกระบวนการดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การพัฒนานวัตกรรมแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์เสมือนจริงท้องถิ่นที่ยั่งยืน โดยใช้วิธีการและทักษะทางประวัติศาสตร์ 1S2C เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมในท้องถิ่น และเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัย (R1)

1) ศึกษาสภาพและกำหนดขอบข่ายพื้นที่การเรียนรู้ของชุมชนจากการสำรวจสถานที่สำคัญ หลักฐานที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาที่เกิดขึ้นในชุมชน

2) ศึกษาสภาพปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนนการสอนทางประวัติศาสตร์ และวิธีการช่วยให้การเรียนการสอนประวัติศาสตร์เป็นไปเพื่อการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง และพัฒนาทักษะที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ จากการศึกษาเอกสารทางวิชาการของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

3) ศึกษาสภาพและคุณลักษณะความเป็นพลเมืองต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมในท้องถิ่นบนฐานของความเป็นพลเมืองโลก จากการศึกษาเอกสารทางวิชาการของพลโลกศึกษา: หัวข้อ และวัตถุประสงค์การเรียนรู้ Global Citizenship Education: Topics and Learning Objectives ของสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อหาความสอดคล้องของกระบวนการเรียนรู้กับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น

การพัฒนา (D1) แนวการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์เสมือนจริงท้องถิ่นที่ยั่งยืนฯ โดยวิเคราะห์เชิงเนื้อหาของงานวิจัยและการเก็บประสบการณ์จากโครงการก่อการครู, Thai Civic Education และ Teach for Thailand มาเป็นแนวทางพัฒนาแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์เสมือนจริงท้องถิ่นที่ยั่งยืนฯ และเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นฉบับร่างที่ 1

ระยะที่ 2 ศึกษาผลการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์เสมือนจริงท้องถิ่นที่ยั่งยืน โดยใช้วิธีการและทักษะทางประวัติศาสตร์ 1S2C เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมในท้องถิ่น

การวิจัย (R2) ทดลองใช้นวัตกรรมแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์เสมือนจริงท้องถิ่นที่ยั่งยืนฯ

การพัฒนา (D2) ประเมินผลการใช้นวัตกรรมแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์เสมือนจริงท้องถิ่นที่ยั่งยืนฯ โดยประเมินจากแบบบันทึกผลที่เกิดขึ้นระหว่างการใช้วิธีการและทักษะทางประวัติศาสตร์ 1S2C เพื่อกระตุ้นผู้เรียนเกิดความสงสัย ใคร่รู้ ขบคิด และลงมือทำด้วยกัน ใช้ทักษะและประสบการณ์ของแต่ละคนนำมาร่วมมือและร่วมพลังเพื่อทำให้บรรลุภารกิจนั้น เกิดเป็นการเรียนรู้แบบร่วมพลัง (Collaborative Learning) การพัฒนาทักษะคิดวิเคราะห์ (Critical Thinking) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างเรียนและหลังเรียน

วิธีการเก็บข้อมูล

1. ผู้วิจัยดำเนินการสร้างความเข้าใจของการวิจัยรวมถึงข้อตกลงระหว่างการดำเนินการทดลองใช้นวัตกรรมกับกลุ่มตัวอย่าง
2. ผู้วิจัยดำเนินการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์เสมือนจริงท้องถิ่นที่ยั่งยืนฯ จำนวน 5 สัปดาห์
3. ผู้วิจัยบันทึกผลที่เกิดขึ้นขณะการดำเนินการทดลองใช้นวัตกรรม คือ ภาระงานหรือชิ้นงาน
4. ผู้วิจัยดำเนินการทดสอบหลังเรียนนเรียนกลุ่มตัวอย่างด้วยแบบสังเกตพฤติกรรมความเป็นพลเมืองต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมในท้องถิ่น

กรอบแนวคิด

ผู้วิจัยศึกษาแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์เสมือนจริงท้องถิ่นที่ยั่งยืน โดยใช้วิธีการและทักษะทางประวัติศาสตร์ 1S2C เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมในท้องถิ่น สรุปเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย ตามภาพที่ 1

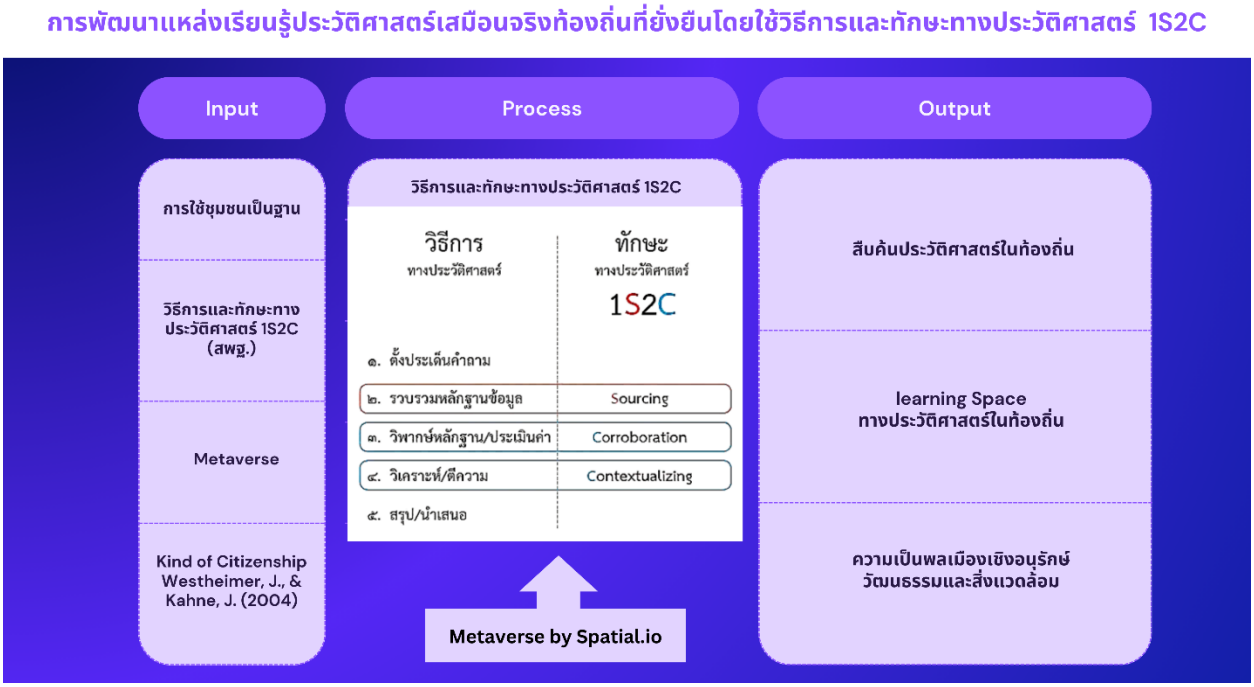

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ผลการดำเนินงาน

1. การพัฒนานวัตกรรมแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์เสมือนจริงท้องถิ่นที่ยั่งยืนฯ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ดังนี้

1.1) หลักการ ประกอบด้วยหลักการสำคัญ ดังนี้

1.1.1) ใช้บริบทของชุมชน สภาพแวดล้อมของผู้เรียน และความสนใจของผู้เรียนที่มีต่อประเด็นในชุมชนมาใช้ในการกำหนดเนื้อหาสาระการเรียนรู้

1.1.2) นำหลักฐาน องค์ความรู้ งานวิจัย จากการศึกษาสภาพปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทางประวัติศาสตร์ของสภาการศึกษา และการเก็บประสบการณ์จากโครงการก่อการครู, Thai Civic Education และ Teach for Thailand มาสังเคราะห์ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนานวัตกรรม

1.1.3) แหล่งเรียนรู้บนโลกเสมือนจริง หรือ Metaverse กับการสร้างพื้นที่การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลาผ่านการเรียนรู้บนแพลตฟอร์ม Platform ที่หลากหลาย เช่น Spatial.io จึงเป็นการใช้เทคโนโลยีเข้ามาสู่การเรียนรู้ประวัติศาสตร์มากขึ้น

1.1.4) การจัดการเรียนรู้คำนึงถึงหลักการสำคัญของความเป็นพลเมืองทั้ง 3 แบบ คือ 1) พลเมืองที่มีความรับผิดชอบ (personally Responsible Citizen) 2) พลเมืองที่มีส่วนร่วม (Participatory Citizen) 3) พลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมต่อสังคม (Justice-Oriented Citizen) และมองความเป็นพลเมืองไม่ใช่แค่ท้องถิ่น แต่ขยายสู่ความเป็นพลเมืองโลกตามคุณลักษณะที่กำหนดไว้

1.2) วัตถุประสงค์

1.2.1) เพื่อใช้วิธีการและทักษะทางประวัติศาสตร์ 1S2C ร่วมกับ Spatial.io สืบค้นประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น

1.2.2) เพื่อสร้าง learning Space ทางประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น

1.2.3) เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมในท้องถิ่น

1.3) สาระการเรียนรู้

การเรียนรู้ที่ใช้สาระการเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ในชุมชนที่ได้จากการสำรวจพื้นที่การเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วย วัดพญาชมภู วังมัจฉาพญาชมภู และอนุสาวรีย์พญาชมภู โดยในขั้นตอนการสำรวจและตั้งประเด็นการศึกษาผู้เรียนเป็นผู้เลือกประเด็นที่ต้องการศึกษาจากชุมชนด้วยตนเอง เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม รู้จักตัวตน และพร้อมเป็นพลเมืองตื่นรู้ (Active Citizen) ต่อการเปลี่ยนแปลงและรับมือกับสิ่งที่เกิดขึ้นในชุมชนอย่างยั่งยืน

1.4) ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การตั้งประเด็นคำถาม ดำเนินกิจกรรมดังนี้

1. การกำหนด learning Space พร้อมกับผู้เรียนเพื่อให้เห็นความสำคัญและการเชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้กับผู้เรียนเป็นอย่างไร คำถามจึงมีความสำคัญต่อการนำเข้าสู่บทเรียนในครั้งนี้

ประเด็นคำถามจึงแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

1) คำถามที่เด็กสงสัยอยู่แล้ว เพราะเคยเห็นและทำกิจกรรมบ่อยจึงนำประสบการณ์เข้าสู่เรื่องนั้น

2) คำถามที่ครูสร้างขึ้นใหม่ผ่านการนำคำขวัญประจำหมู่บ้านมาช่วยสร้างความสงสัยกับหลักฐานที่เกิดขึ้นทำให้เกิดมุมมองมิติใหม่ ๆ และเชื่อมโยงต่อความสงสัยให้ลึกขึ้น

2. ชวนผู้เรียนเปิดประตูความสงสัย การลงไปสำรวจวัดพญาชมภู เพื่อให้ผู้เรียนแต่ละกลุ่มได้สำรวจแหล่งเรียนรู้และหลักฐานโดยเก็บเป็นภาพถ่ายไว้

3. ผู้เรียนแต่ละกลุ่มจึงได้นำภาพที่ถ่ายไว้ มาตั้งประเด็นคำถามผ่านหลักฐาน โดยใช้วิธีการตั้งคำถามแบบ 5W1H ดังนั้น keyword สำคัญจากคำถาม คือ การให้ผู้เรียนเชื่อมคำถามนั้นให้รู้ถึงที่มาที่ไปและสิ่งนั้นสำคัญต่อชุมชนอย่างไร

ขั้นตอนที่ 2 การรวบรวมหลักฐานข้อมูล ดำเนินกิจกรรมดังนี้

ผู้เรียนนำคำถามที่เตรียมไว้ เขียนลงในใบกิจกรรมการสัมภาษณ์ แหล่งข้อมูลการสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ สิ่งที่อยู่ในวัด และสิ่งที่อยู่นอกวัด นักเรียนควรเลือกสัมภาษณ์ข้อมูลจากใคร โดยระหว่างสัมภาษณ์ครูผู้สอนเน้นย้ำถึงหลักฐานที่ผู้เรียนเลือกว่า สิ่งนั้นหรือบุคคลนั้นอยู่ในเหตุการณ์ร่วมหรือเล่าสืบต่อกันมาหรือไม่

ขั้นตอนที่ 3 การวิพากษ์และประเมินค่าของหลักฐาน ดำเนินกิจกรรมดังนี้

ผู้เรียนนำข้อมูลการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ลงใน**ใบกิจกรรมการวิพากษ์และประเมินค่าของหลักฐาน** เพื่อศึกษาหลักฐานนั้น มีคุณค่า ควรค่าแก่การเชื่อถือหรือไม่ โดยพิจารณาจากลักษณะภายนอกของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ชื่อบุคคล สถานที่ เหตุการณ์ มีความสอดคล้องกับในบริบทด้านเวลาเพียงใด เพื่อวินิจฉัยว่าหลักฐานนั้นถูกสร้างขึ้นในยุคสมัยนั้นจริงหรือไม่

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์และตีความข้อมูลหลักฐาน

ผู้เรียนเลือกและเชื่อมโยงหลักฐานที่มีความเกี่ยวข้องกันและให้ข้อมูลที่น่าจะเป็นความจริงในประวัติศาสตร์ จึงนำข้อมูลจากหลักฐานที่สืบค้นมาจัดหมวดหมู่ตามประเด็นหัวข้อที่ศึกษาจะต้องมีความละเอียดรอบคอบ ปราศจากอคติ วางตัวเป็นกลาง มีจินตนาการ มีความรอบรู้ ไม่ตัดสินอดีตจากสายตาและมุมมองของคนในยุคปัจจุบันผ่าน **ใบกิจกรรมการวิเคราะห์และตีความข้อมูลหลักฐาน**

ขั้นตอนที่ 5 การเรียบเรียง สรุปข้อมูลการศึกษา และการนำเสนอผลการศึกษาร่วมกับ Spatial.io ดำเนินกิจกรรมดังนี้

ผู้เรียนร่วมกันสรุปข้อมูลแต่ละประเด็นที่ศึกษา และออกแบบลงใน Canva จากนั้นผู้เรียนนำเสนอผล Spatial.io ร่วมกับครูผู้สอน

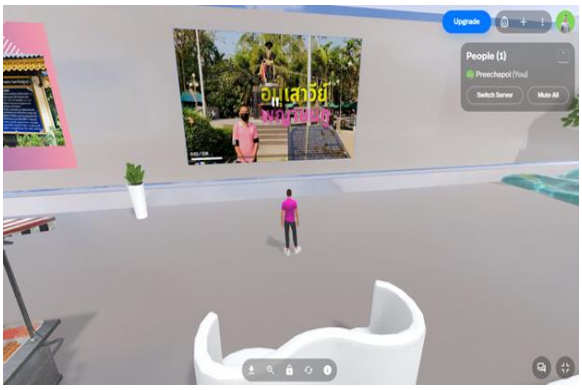

1.5) การประเมินผล

การประเมินผลการเรียนรู้ตามรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น ครอบคลุมทั้ง 3 มิติ คือ 1) การวัดและประเมินเพื่อสรุปผลลัพธ์การเรียนรู้ (Assessment of Learning) 2) การวัดและประเมินเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ (Assessment for Learning) และ 3) การวัดและประเมินเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ (Assessment as Learning) ดังนี้

1.5.1) การวัดความเป็นพลเมืองต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมในท้องถิ่น โดยใช้แบบสังเกตพฤติกรรมความเป็นพลเมืองต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมในท้องถิ่น

1.5.2) การสะท้อนคิด (Reflection) จากภาระงานหรือชิ้นงานลักษณะของ Sharing Task และ Jumping Task ด้วยวิธีการและทักษะทางประวัติศาสตร์ 1S2C โดยใช้แบบบันทึกภาระงานหรือชิ้นงาน

2. ผลของการใช้นวัตกรรม พบว่า การสังเกตพฤติกรรมความเป็นพลเมืองต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมในท้องถิ่นทั้ง 10 ข้อ เกิดจากการนำมิติของมโนทัศน์หลักของพลโลกศึกษา (Global Citizenship Education) ประกอบด้วย ความรู้ (Cognitive) สังคมและอารมณ์ (Socio-emotional) และพฤติกรรม (Behavioral) ซึ่งสัมพันธ์กันตามที่นำเสนอข้างล่าง มากำหนดเป็นตัวชี้วัดและผลการเรียนรู้เน้นไปที่กระบวนการเรียนรู้ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงตัวชี้วัดและผลการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมในท้องถิ่น

ความรู้ (Cognitive)
√ รู้จักสืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
√ เข้าใจความเป็นมา และความหมายของหลักฐานทางประวัติศาสตร์
√ สำรวจชุมชนเพื่อเรียนรู้วัฒนธรรมในชุมชน
สังคมและอารมณ์ (Socio-emotional)
√ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับคนในชุมชนและระหว่างคนต่างรุ่น
√ เป็นผู้นำดำเนินกิจกรรม และตั้งใจในการทำงาน
√ การดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น
√ สามารถตั้งคำถาม และหาคำตอบได้อย่างเป็นเหตุผล
พฤติกรรม (Behavioral)
√ วิเคราะห์และตีความหลักฐาน โดยปราศจากอคติ วางตัวเป็นกลาง มีจินตนาการ มีความรอบรู้ไม่ตัดสินอดีตจากสายตาและมุมมองของคนในยุคปัจจุบัน
√ ประยุกต์แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ร่วมกับเทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์
√ สร้างสรรค์วัฒนธรรมที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชน

ดังนั้น เมื่อนำตัวชี้วัดและผลการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมในท้องถิ่นมาสังเคราะห์หาความสัมพันธ์ตามแนวคิดประเภทของพลเมือง (Kind of Citizenship) โดย Joel Westheimer and Joseph Kahne (2004) พบว่า คะแนนเฉลี่ยความเป็นพลเมืองต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมในท้องถิ่นของกลุ่มตัวอย่างหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลการวิเคราะห์คะแนน

ความเป็นพลเมืองสิ่งแวดล้อมทั้ง 3 ประเภท เป็นคะแนนที่ได้จากการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยก่อนการทดลองและหลังการทดลอง พบว่า

1) คะแนนพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ ก่อนการทดลอง เท่ากับ 3.32 คิดเป็นร้อยละ 73.04 หลังการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์เสมือนจริงท้องถิ่นที่ยั่งยืนฯ แล้วพบว่า คะแนนความพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ เท่ากับ 3.96 คิดเป็นร้อยละ 87.12

2) คะแนนพลเมืองที่มีส่วนร่วม ก่อนการทดลองเท่ากับ 3.21 คิดเป็นร้อยละ 70.62 หลังการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์เสมือนจริงท้องถิ่นที่ยั่งยืนฯ แล้วพบว่า คะแนนความพลเมืองที่มีส่วนร่วม เท่ากับ 3.98 คิดเป็นร้อยละ 87.56

3) คะแนนพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมต่อสังคม ก่อนการทดลองเท่ากับ 2.75 คิดเป็นร้อยละ 60.50 หลังการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์เสมือนจริงท้องถิ่นที่ยั่งยืนฯ แล้วพบว่า ความเป็นพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมต่อสังคมเท่ากับ 3.58 คิดเป็นร้อยละ 78.76 ซึ่งสูงกว่าก่อนการทดลอง ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงคะแนนเฉลี่ย ร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนความเป็นพลเมืองต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมในท้องถิ่น (n= 22)

ความเป็นพลเมืองต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมในท้องถิ่น	**คะแนนก่อนการทดลอง**			**คะแนนหลังการทดลอง**		
	$\bar{X}$	**ร้อยละ**	**S.D.**	$\bar{X}$	**ร้อยละ**	**S.D.**
พลเมืองที่มีความรับผิดชอบ	3.32	73.04	3.26	3.96	87.12	3.82
พลเมืองที่มีส่วนร่วม	3.21	70.62	3.12	3.98	87.56	3.85
พลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมต่อสังคม	2.75	60.50	2.60	3.58	78.76	3.32

นอกจากนี้ ข้อมูลจากการสังเกตพฤติกรรม และการสะท้อนคิดของนักเรียน พบว่า นักเรียนและชุมชนได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้แลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันและก่อให้ความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนและชุมชน จากการแสดงความคิดเห็นของนักเรียนกล่าวว่า “ชุมชนของเรามีสถานที่สำคัญที่น่าสนใจมากมายที่ยังไม่มีใครได้รู้จักหรือถูกถ่ายทอดให้แก่คนอื่น ๆ คุณครูทำให้พวกเราได้เรียนรู้วิธีการศึกษาความเป็นมาของท้องถิ่นนั้นควรทำอย่างไร การที่พวกเราจะมีความเป็นพลเมืองต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมในท้องถิ่น จำเป็นต้องเข้าไปศึกษาความเป็นมาร่วมกับคนในชุมชนด้วยวิธีการและทักษะทางประวัติศาสตร์ และเรียนรู้ที่จะนำประเด็นและเรื่องราวในชุมชนมานำเสนอและเชื่อมโยงไปสู่โลกภายนอกเพื่อให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนของสังคมโลก”

สรุปผลการดำเนินงาน

คุณครู

1) ครูสามารถจัดกิจกรรมเรียนการสอนด้วยวิธีการและทักษะทางประวัติศาสตร์

2) ครูสามารถพัฒนานวัตกรรมขับเคลื่อนความเป็นพลเมืองต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมในท้องถิ่น

นักเรียน

1) นักเรียนร้อยละ 80 ใช้วิธีการและทักษะทางประวัติศาสตร์ 1S2C สืบค้นประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น

2) นักเรียนเกิดแนวทางปฏิบัติความเป็นพลเมืองต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมในท้องถิ่น จากการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกับคนในชุมชน การเห็นความสำคัญของโบราณสถาน ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับตัวผู้เรียนและชุมชนในมิติต่าง ๆ

ชุมชน

1) ชุมชนเกิด Learning Space ทางประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น จากการสัมภาษณ์คนในชุมชนจนเกิดการแลกเปลี่ยนระหว่างวัย และสำรวจร่องรอยหลักฐานในเชิงพื้นที่

2) เกิดการสร้างชุมชนออนไลน์ทางประวัติศาสตร์ จากการเป็นแหล่งเรียนรู้เสมือนจริง ซึ่งขยายการรับรู้และสร้างการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ยุคดิจิตอลมากกว่าการเรียนรู้ประวัติศาสตร์เชิงพื้นที่แบบเดิม

อภิปรายผลการดำเนินงาน

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์เสมือนจริงท้องถิ่นที่ยั่งยืน โดยใช้วิธีการและทักษะทางประวัติศาสตร์ 1S2C เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมในท้องถิ่น ผู้วิจัยได้อภิปรายผลการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์เสมือนจริงท้องถิ่นที่ยั่งยืนฯ ตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ผลการใช้วิธีการและทักษะทางประวัติศาสตร์ 1S2C ร่วมกับ Spatial.io สืบค้นประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น

จากการสังเกตพฤติกรรม และภาระงานหรือชิ้นงานที่เกิดขึ้นจากวิธีการและทักษะทางประวัติศาสตร์ 1S2C ร่วมกับ Spatial.io พบว่า

1) ขั้นการตั้งประเด็นคำถาม เป็นการระบุประเด็น ขอบเขตของเรื่องราวในประวัติศาสตร์ที่ต้องการศึกษา เกิดจากความสงสัยและอยากรู้ ผู้เรียนจึงเกิดทักษะการสังเกตและการตั้งคำถามลักษณะ 5W1H มาวิเคราะห์ประเด็นคำถาม

2) ขั้นการรวบรวมหลักฐานข้อมูล การสืบค้นหลักฐานที่เกี่ยวข้อง กับหัวข้อที่จะศึกษา ซึ่งมีทั้งหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรและหลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ผู้เรียนจึงเกิดทักษะในการสืบค้นข้อมูลที่หลากหลาย (Sourcing) ทักษะการใช้คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยี ทักษะการสังเกต จากการลงพื้นที่สำรวจโบราณสถานและศึกษาโบราณวัตถุ และทักษะการสื่อสาร ในการสัมภาษณ์บุคคล ปฏิสัมพันธ์กับผู้คน เป็นต้น

3) ขั้นการวิพากษ์และประเมินค่าของหลักฐาน เมื่อร่องรอยหลักฐานที่แสดงถึงเหตุการณ์หรือการกระทำของมนุษย์ในอดีต มีทั้งข้อเท็จและข้อจริงปะปนกันอยู่ การประเมินค่าหลักฐานจึงช่วยบอกว่าหลักฐานที่ศึกษามีคุณค่า ควรค่าแก่การเชื่อถือหรือไม่ โดยพิจารณาจากลักษณะภายนอกของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ และประเมินข้อมูลที่ได้จากการศึกษาหลักฐาน เช่น ชื่อบุคคล สถานที่ เหตุการณ์ มีความสอดคล้องกับในบริบทด้านเวลาเพียงใด เพื่อวินิจฉัยว่าหลักฐานนั้นถูกสร้างขึ้นในยุคสมัยนั้นจริงหรือไม่ ผู้เรียนเกิดทักษะในการประเมินค่าเนื้อหาและข้อมูลที่ปรากฏในหลักฐาน (Corroboration) โดยเฉพาะมิติความน่าเชื่อถือ อคติของผู้เขียน ข้อเท็จจริงและการบิดเบือนข้อมูลความหมายที่แท้จริง

4) ขั้นการวิเคราะห์และตีความข้อมูลหลักฐาน การเปรียบเทียบเอกสารต่างๆ วิเคราะห์หาความสัมพันธ์เชื่อมโยง/ความเป็นเหตุ เป็นปัจจัยและผลกระทบ/ความต่อเนื่อง สืบทอดและจุดผลิกผันของสถานการณ์ รวมถึงการวิพากษ์เรื่องราวในอดีต โดยปราศจากอคติจากมุมมองของคนยุคปัจจุบัน (Contextualizing) ผู้เรียนจึงเกิดทักษะการคิดขั้นสูง ความเข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรม กระบวนการคิดข้ามวัฒนธรรม

5) ขั้นการเรียบเรียง สรุปข้อมูลการศึกษา และการนำเสนอผลการศึกษาร่วมกับ Spatial.io ผู้เรียนนำข้อมูลทั้งหมด มารวบรวมและเรียบเรียงหรือนำเสนอให้ตรงกับประเด็นหรือหัวเรื่องที่กำหนดไว้ โดยควรอธิบายเหตุการณ์ เรื่องราวอย่างมีความสอดคล้องต่อเนื่อง เป็นเหตุเป็นผล มีการอ้างอิงหลักฐานที่สืบค้น โดยการเลือกใช้สื่อในการนำเสนอให้น่าสนใจ ตรงกับกลุ่มเป้าหมายและขยายให้ผู้อื่นได้เข้าถึงมากขึ้นในมุมมองใหม่ ๆ จึงเป็นการสื่อสารที่สำคัญ ดังนั้น การเลือกใช้ Metaverse อย่างเช่น Spatial.io จึงเป็นการใช้เทคโนโลยีเข้ามาสู่การเรียนรู้ประวัติศาสตร์มากขึ้น ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ความสัมพันธ์ของวิธีการทางประวัติศาสตร์และทักษะทางประวัติศาสตร์ 1S2C

2. ผลการสร้าง learning Space ทางประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น

หากจัดการศึกษาเพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์เสมือนจริงท้องถิ่นที่ยั่งยืนฯ ประกอบด้วย 2 แนวทาง คือ **1) แนวทางศึกษาเชิงพื้นที่** คือ การให้ชุมชนเกิด learning Space ทางประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นขึ้นจากการให้ผู้เรียนเกิดความสงสัยและตั้งคำถามขึ้น จนนำไปสืบค้นหาข้อมูลทางประวัติศาสตร์จากการสัมภาษณ์คนในชุมชน ดังนั้นจึงเป็นการแลกเปลี่ยนระหว่างวัยในลักษณะของพื้นที่การเรียนรู้รูปแบบหนึ่ง และการใช้พื้นที่ในชุมชนเป็นแหล่งศึกษาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แบบไร้ขอบ โดยการจำลองเป็นสถานที่สำรวจร่องรอยหลักฐานในเชิงพื้นที่ เสมือนพื้นที่ล่องหนที่ไม่มีขอบเขตของการเรียนรู้ที่จำกัดอยู่เพียงพื้นที่ห้องเรียนแบบเดิม และ **2) การสร้างชุมชนออนไลน์ทางประวัติศาสตร์จากการเป็นแหล่งเรียนรู้เสมือนจริง** ซึ่งขยายการรับรู้และสร้างการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ยุคดิจิทัลมากกว่าการเรียนรู้ประวัติศาสตร์เชิงพื้นที่แบบเดิม สอดคล้อง มณฑิรา อูนากูล และพรรษชล ขาวดี (2563) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในสภาวะไร้นักท่องเที่ยว ถึงเวลาต้องเปลี่ยนแปลง หันเข้าหารูปแบบดิจิทัลและออนไลน์เพื่อให้ผู้ชมและผู้ใช้งานสามารถเรียนรู้อย่างต่อเนื่องจากวัตถุและสถานที่อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรม อีกทั้งยังเพิ่มรูปแบบการนำเสนอออนไลน์ผ่านการเข้าชมแบบเสมือนจริง

3. ผลการพัฒนาความเป็นพลเมืองต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมในท้องถิ่น

นักเรียนเกิดแนวทางปฏิบัติความเป็นพลเมืองต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมในท้องถิ่น แบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือ **1) กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนผ่านวิธีการและทักษะทางประวัติศาสตร์ 1S2C** สัปดาห์ที่ 1 การตั้งประเด็นคำถาม สังเกตพฤติกรรมจากการรู้จักสืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และสำรวจชุมชนเพื่อเรียนรู้วัฒนธรรมในชุมชน สัปดาห์ที่ 2 การรวบรวมหลักฐานข้อมูล สังเกตพฤติกรรมจากการเข้าใจความเป็นมา และความหมายของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับคนในชุมชนและระหว่างคนต่างรุ่น สัปดาห์ที่ 3 การวิพากษ์และประเมินค่าของหลักฐาน สังเกตพฤติกรรมจากเป็นผู้นำดำเนินกิจกรรมและตั้งใจในการทำงาน และสามารถตั้งคำถาม หาคำตอบได้อย่างเป็นเหตุผล สัปดาห์ที่ 4 การวิเคราะห์และตีความข้อมูลหลักฐาน สังเกตพฤติกรรมจากวิเคราะห์และตีความหลักฐาน โดยปราศจากอคติ วางตัวเป็นกลาง มีจินตนาการมีความรอบรู้ไม่ตัดสินอดีตจากสายตาและมุมมองของคนในยุคปัจจุบัน และสัปดาห์ที่ 5 การเรียบเรียง สรุปข้อมูลการศึกษา และการนำเสนอผลการศึกษาร่วมกับ Spatial.io สังเกตพฤติกรรมจากการดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น การประยุกต์แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ร่วมกับเทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์และสร้างสรรค์วัฒนธรรมที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชน ดังนั้น ก่อให้เกิดความเป็นพลเมืองเริ่มต้นจากความรู้ สังคมและอารมณ์ และพฤติกรรม สอดคล้องแนวคิดการสอนและการเรียนรู้ด้วยมรดกที่มีชีวิตเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองโลก (UNESCO, 2566) กล่าวว่า การศึกษาเรื่องมรดกทางวัฒนธรรมเอื้อต่อแนวทางการสอนที่มีประสิทธิผล ด้วยกิจกรรมการทำงานร่วมกันและการลงมือปฏิบัติจริง หลักการของพลเมืองโลกศึกษาสามารถ

นำมาประยุกต์ใช้กับการสอนด้วยมรดกที่มีชีวิต และสามารถบูรณาการเข้ากับการวางแผนบทเรียนในบริบทต่าง ๆ และเป็นแนวทางให้ครูในการพัฒนายุทธศาสตร์และแนวทางในชั้นเรียนที่เหมาะสม และ **2) แนวคิดและคุณลักษณะนิสัยของผู้เรียนก่อนเรียน** มีผลต่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองตื่นรู้ (Active Citizen) สอดคล้องกับ Rashid & Seligman (2018) กล่าวว่า การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ (Character Building) 3 ส่วน คือ คุณลักษณะยืนพื้น (Power Strengths) คุณลักษณะเด่นเฉพาะตัว (Signature Strengths) คุณลักษณะที่ต้องเสริม (Growth Strengths) ช่วยให้ผู้เรียนได้แสดงบทบาทอย่างสมดุล ซึ่งสังเกตได้จากมุมมองความคิดที่มีต่อเนื้อหาและแนวทางปฏิบัติระหว่างทำกิจกรรม โดยผู้เรียนที่มีคุณลักษณะนิสัยช่างสังเกตและตั้งคำถามจะนำไปสู่ "ความเป็นพลเมืองมุ่งเน้นความยุติธรรม (Justice-oriented Citizen) ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนคิดในประเด็นเรื่องความเที่ยงธรรม โอกาสที่เท่าเทียม และการมีส่วนร่วมทางประชาธิปไตย เช่น การอนุรักษ์วัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนควรเป็นอย่างไร เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

1) ผู้สอนควรออกแบบกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมต่อการสร้างนวัตกรรมผ่านกระบวนการ Historical Metho และทักษะทางประวัติศาสตร์ 1S2C เพื่อให้การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ไปไกลมากกว่าวิชาท่องจำเนื้อหา

ภาพที่ 3 ทักษะทางประวัติศาสตร์ที่ครูควรสอนจาก Stanford History Education

ที่มา: (inskru.com, 2564)

2) การพัฒนานวัตกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดความเป็นพลเมืองต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมในท้องถิ่นควรเป็นไปเพื่อส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (ICHCAP) และ Soft Power โดยเริ่มต้นจากฐานเรียนรู้ของชุมชนสู่ความเป็นพลเมืองโลกร่วมกัน เช่น การเรียนรู้ที่ใช้สาระการเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ในชุมชนที่ได้จากการสำรวจพื้นที่การเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วย วัดพญาชมภู วังมัจฉาพญาชมภู และอนุสาวรีย์พญาชมภู โดยในขั้นตอนการสำรวจและตั้งประเด็นการศึกษาผู้เรียนเป็นผู้เลือกประเด็นที่ต้องการศึกษาจากชุมชนด้วยตนเอง เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม รู้จักตัวตน และพร้อมเป็นพลเมืองตื่นรู้ (Active Citizen) ต่อการเปลี่ยนแปลง และรับมือกับสิ่งที่เกิดขึ้นในชุมชนอย่างยั่งยืน ช่วยให้ผู้เรียนค้นพบและเห็นคุณค่าว่าการถือปฏิบัติมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนั้นสามารถช่วยแก้ไขปัญหาระดับโลกร่วมสมัยได้อย่างไร

3) กระบวนการเรียนรู้ควรประยุกต์ใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ในโลกยุคดิจิตอล โดยใช้เทคโนโลยีเข้ามามีส่วนร่วมการเรียนประวัติศาสตร์ให้มีความร่วมสมัยผ่านแพลตฟอร์มต่างๆ เพื่อตอบโจทย์การเรียนรู้ตลอดชีวิต

บรรณานุกรม

กิตติรัตน์ ปลื้มจิตร (2566). *Young Active Citizen การออกแบบการเรียนรู้ที่เสริมพลังเยาวชน ค้นพบศักยภาพของตนเอง*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสยามกัมมาจล.

เฉลิมชัย พันธ์เลิศ, ทัศนวรรณ บรรจง และอรรถพล อนันตวรสกุล (2561). *ครูผู้สร้างพลเมือง : พลังของการเปลี่ยนแปลง.* มูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท และมูลนิธิการศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง. ปทุมธานี: นัชชาวัตน์.

เฉลิมชัย พันธ์เลิศ (2565). *พลโลกศึกษา : หัวเรื่อง และวัตถุประสงค์การเรียนรู้ Global Citizenship Education : Topics and Learning Objectives.* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.

ชวลิต ขอดศิริ และวชิรา เครือคำอ้าย (2564). แหล่งวิทยาการเรียนรู้ของนักเรียนประถมศึกษาที่ส่งเสริมพัฒนาการในการเรียนรู้ตลอดชีวิต. *วารสารปณิธาน ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 17*(2), 172 – 202.

มณฑิรา อูนากูล และพรรษชล ขาวดี (2563). *การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในสภาวะไร้นักท่องเที่ยว ถึงเวลาต้องเปลี่ยนแปลง.* สืบค้นจาก https://www.the101.world/cultural-tourism-and-covid-19/

รติมา สิงหโชติสุขแพทย์ (2564). *การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้นอกสถานที่เสมือนร่วมกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อส่งเสริมความรู้สึกยึดมั่นผูกพันในความเป็นพลเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย.* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). สาขาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศุภชัย สระทองหัก (2565). กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนชาติพันธุ์ไทยทรงดำ บ้านดอนทราย ตำบลสระกะเทียม อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม. *วารสาร Journal of Roi Kaensarn Academ. 7*(9), 75 – 95.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางสาระภูมิศาสตร์ฯ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และแนวการจัดกิจกรรมการเรียนรู้.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์-การเกษตรแห่งประเทศไทย.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2564). *รายงานการศึกษาวิจัย เรื่องสภาพการจัดการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน.* กรุงเทพมหานคร: สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2566). *นโยบายและจุดเน้นของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567-2568 และนโนบายระยะเร่งด่วน (Quick Win) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2567.* สืบค้นจาก https://www.obec.go.th/

อภัยชนม์ สัจจะพัฒนกุล (2559). *คู่มือจัดกิจกรรมประวัติศาสตร์เพื่อชุมชน : นักสืบกาลเวลา.* สืบค้นจาก https://www.sac.or.th

องค์การเพื่อการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ยูเนสโก. (2566). *ชุดคู่มือ การนำมรดกที่มีชีวิตมาสู่ห้องเรียนในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก.* กรุงเทพฯ: สำนักงานยูเนสโก.

ออมสิน จตุพร และอมรรัตน์ วัฒนาธร. (2558). แนวคิดการศึกษาอิงสถานที่ : การพัฒนาความเป็นพลเมืองดีให้แก่เยาวชนโดยใช้บริบทชุมชนท้องถิ่นเป็นฐาน. *สงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. 21*(1), 81-112.

Inskru (2564). *4 ทักษะประวัติศาสตร์ที่ครูควรสอน Historical Thinking Chart* . สืบค้นจาก https://inskru.com/idea/-MhIM82IbbaNhOOVpDC8/

Rashid, T., & Seligman, M. (2018). *Session two: Character strengths and signature strengths. Positive Psychotherapy.* สืบค้นจาก https://doi.org/10.1093/med-sych/9780190920241.003.0003

Westheimer, J., & Kahne, J. (2004). What kind of citizen? The politics of educating for democracy. *American Educational Research Journal, 41*(2), 237-269.

การสร้างสมรรถนะพลเมืองที่เข้มแข็งโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบโครงงานฐานชุมชนเป็นฐานบูรณาการการเรียนรู้ข้ามศาสตร์ผ่านการดำเนินโครงการ “พบรัก(ษ์) ที่ห้วยตึงเฒ่า”

Creating Active Citizen Competencies by Community Based and Transdisciplinary Learning through Project Implementation “Found love(conserve) at Huai Tung Tao”

วรายุทธ อุตตะมา และ ปิยาภรณ์ โปธา

Warayud Auttama and Piyaphon Pota

โรงเรียนนวมินทราชูทิศ พายัพ

Navamindarajudis Phayap School

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การสร้างสมรรถนะพลที่เมืองเข้มแข็งโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบโครงงานฐานชุมชนเป็นฐานบูรณาการการเรียนรู้ข้ามศาสตร์ ผ่านการดำเนินโครงการ “พบรัก(ษ์) ที่ห้วยตึงเฒ่า” มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ 1) เพื่อเสริมสร้างทักษะความเป็นเยาวชนพลเมือง และสมรรถนะพลเมืองที่เข้มแข็งผ่านการจัดการเรียนรู้ข้ามศาสตร์โดยใช้โครงงานฐานชุมชนเป็นฐาน 2) เพื่อให้นักเรียนเกิดแรงบันดาลใจในการสร้างกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมและส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม และ 3) เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนเป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรับผิดชอบ มีเหตุผล ตระหนักถึงสิทธิเสรีภาพ มีระเบียบวินัย เป็นพลเมืองที่ดีและสมบูรณ์แบบ โดยมีกลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย 1) นักเรียนกลุ่มแกนนำเยาวชนพลเมืองนวมินท์ โรงเรียนนวมินทราชูทิศ พายัพ จำนวน 5 คน และ 2) นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ปีการศึกษา 2566 โรงเรียนนวมินทราชูทิศ พายัพ จำนวน 50 คน เครื่องมือในการวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถามความพึงพอใจ และแบบประเมินสมรรถนะพลเมือง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) ทักษะความเป็นพลเมืองในด้านพลเมืองที่มีความรับผิดชอบให้ความสำคัญกับวิถีวัฒนธรรม มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด เท่ากับ 4.18 ด้านพลเมืองที่มีส่วนร่วมให้ความสำคัญกับชุมชนของตนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.06 ตามลำดับ และด้านพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมต่อสังคมให้ความสำคัญกับอิสรภาพ ความก้าวหน้าทันสมัย มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด เท่ากับ 3.58 2) กิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมและส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ มี 2 กิจกรรม ประกอบด้วย กิจกรรม “ปลุกพลังคิด(ส์)” และ “บอกเล่าเรื่องราวสร้างสรรค์งานศิลป์” และ 3) นักเรียนกลุ่มเป้าหมายได้รับการพัฒนาทักษะความเป็นเยาวชนพลเมืองผ่านการเรียนรู้แบบโครงงานโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน และได้เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้ข้ามศาสตร์ การเรียนรู้แบบโครงงานฐานชุมชน สมรรถนะพลเมืองที่เข้มแข็ง

Abstract

This research on Creating Active Citizen Competencies by Community Based and Transdisciplinary Learning through Project Implementation “Found love(conserve) at Huai Tung Tao” that the objectives of this research were to 1) enhance the civic skills and active citizen competencies by community based and transdisciplinary Learning, 2) inspire students to create activities that benefit the community as a whole and promote participation in conserving natural resources and the environment, and 3) encourage students to be good, ethical, responsible, rational, aware of freedom, disciplined, good citizens with a well-rounded nature. The study involves two target groups, consisting of 1) A group of 5 students who are youth leaders at Navamindarajudis Phayap School and 2) 50 high school students from Navamindarajudis Phayap School in the academic year 2566. The research tools were satisfaction questionnaires, interviews and active citizen competencies. Data were analyzed by frequency, percentages, averaging and content analysis.

The research found that 1) civic skills focusing on responsibility towards culture were rated the highest, followed by community involvement and emphasis on social justice and progress, 2) beneficial activities and promoting participation in conserving natural resources consist of two activities consisting of "Creative Thinking" and "Telling Creative by Art Stories" and 3) the targeted students developed civic skills through community project-based and participated in activities that benefit the community that promoting participation in conserving natural resources and the environment.

Keywords: Interdisciplinary Learning Management, Community Based Learning, Active Citizenship Competencies

บทนำ

กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดนโยบายการบริหารจัดการศึกษาที่ตระหนักถึงความสำคัญของยุทธศาสตร์ชาติ ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะประเด็นการพัฒนาการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 และพหุปัญญาของมนุษย์ที่หลากหลาย การจัดการเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการที่สำคัญในการพัฒนาความรู้และทักษะทางวิชาชีพ การเรียนรู้ที่ดีเกิดจากการลงมือปฏิบัติ โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ควรให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมพัฒนาองค์ความรู้และทักษะ ซึ่งกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 เน้นการพัฒนาคนไทยให้มีคุณภาพทั้งความรู้ ทักษะความสามารถ ทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลก เป้าหมายของการจัดการเรียนรู้จึงต้องพัฒนาทั้งความรู้และทักษะทางอาชีพเพื่อตอบสนองความต้องการในยุคปัจจุบัน การพัฒนาทักษะความรู้ กระบวนการคิด การวิเคราะห์และการแก้ปัญหาจึงต้องใช้กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการสถานการณ์จริง ภัทรวดี อินทปันตี และคณะ (2567) สอดคล้องกับ ศิริพร พุทไธสงค์ และชมพูนุช วุ่นสุวรรณ (2561) ที่ได้กล่าวไว้ว่าการเรียนรู้แบบบูรณาการสถานการณ์จริงเป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาในลักษณะองค์รวม สร้างความเชื่อมโยงและความสัมพันธ์เนื้อหาสาระการเรียนรู้กับสถานการณ์แวดล้อมต่าง ๆ เกิดการสร้างความรู้และการวิเคราะห์เชิงซ้อน ประสบการณ์จากการเรียนรู้ สร้างความลุ่มลึกและการเรียนรู้อย่างยั่งยืน การจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน (Project-Based Learning) เพื่อให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติร่วมกัน เป็นการพัฒนาทักษะความร่วมมือ การสืบค้นข้อมูล ภาวะผู้นำ การสื่อสาร การปรับตัวและการเรียนรู้ตลอดชีวิต สอดคล้องกับ อนุชิต ทองชิว (2563) กล่าวว่าการใช้กระบวนการเรียนรู้ด้วยโครงงานช่วยดึงศักยภาพผู้เรียน เกิดการพัฒนาทักษะหลายด้านไปพร้อมกัน เกิดทักษะการพัฒนาความรู้ การสืบค้นข้อมูล การเรียนรู้ตลอดชีวิต การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการสืบค้น การมีปฏิสัมพันธ์และการรู้เท่าทันการสื่อสาร ผู้เรียนเกิดความตระหนักในการค้นหาความรู้ และมีทักษะการตัดสินใจเชิงสถานการณ์ได้ดี

โรงเรียนนวมินทราชูทิศ พายัพ เป็นกลุ่มโรงเรียนเฉลิมพระเกียรติ 1 ใน 5 โรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นทุกภูมิภาคของประเทศไทย เนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ 5 รอบ 60 พรรษา ในปี พ.ศ.2530 โดยกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ได้น้อมรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณที่พระองค์ทรงเถลิงถวัลยราชสมบัติ ทรงประกอบพระราชกรณียกิจด้วยความวิริยะอุตสาหะทรงเปี่ยมด้วยพระเมตตาและทรงบำบัดทุกข์ บำรุงสุขเพื่อพัฒนาประเทศไทยในทุกด้าน และเพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติและถวายเป็นถาวรวัตถุ ซึ่งในบริเวณโรงเรียนยังมีอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่พื้นที่ประมาณ 17 ไร่ เป็นอ่างเก็บน้ำที่มีน้ำตลอดปี ใช้ประโยชน์อย่างมากมายในด้านการอุปโภคบริโภคภายในโรงเรียน จากความสำคัญข้างต้นจึงเป็นที่มาของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ศึกษาอ่างเก็บน้ำของโรงเรียน และอ่างเก็บน้ำห้วยตึงเฒ่า ซึ่งเป็นโครงการพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร-มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่อยู่ใกล้ ๆ บริเวณโรงเรียน และเพื่อศึกษา

ความเชื่อมโยงแหล่งน้ำที่มีอยู่ในโรงเรียนและแหล่งน้ำรอบ ๆ โรงเรียน จึงเป็นที่มาของการดำเนินการศึกษาภายใต้ชื่อโครงการ “พบรัก(ษ์)ที่ ห้วยตึงเฒ่า” นอกจากนั้นคณะผู้วิจัยมีความสนใจศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ซึ่งเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนากระบวนการคิดวิเคราะห์ ฝึกให้ผู้เรียนได้ใช้ความรู้และทักษะภายใต้บริบทของชุมชนที่อยู่บริเวณรอบ ๆ โรงเรียน

ดังนั้นการดำเนินโครงการ “พบรัก(ษ์)ที่ห้วยตึงเฒ่า” ของผู้วิจัยจึงเป็นนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในฐานะเป็นสมาชิกของชุมชน ซึ่งเป็นเจ้าของกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านเทคนิควิธีการเรียนรู้แบบโครงงาน และบูรณาการเรียนรู้ข้ามศาสตร์ โดยประเด็นที่เลือกทำโครงงานนั้นเกิดขึ้นมาจากความสนใจและความคิดริเริ่มของผู้เรียนเอง เน้นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติงานจริง เสริมสร้างทักษะความเป็นเยาวชนพลเมือง พัฒนาสมรรถนะความเป็นพลเมืองที่เข้มแข็งผ่านการสร้างการรับรู้ในเรื่องขององค์ความรู้ภายในโรงเรียนให้กับนักเรียนผ่านกิจกรรมและการสื่อสารจากนักเรียนกลุ่มแกนนำที่ลงพื้นที่ไปศึกษาค้นคว้า ซึ่งได้มีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมให้ทุกคนมาร่วมเรียนรู้และสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของประโยชน์ของอ่างเก็บน้ำของโรงเรียน ส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม รวมถึงส่งเสริมให้นักเรียนเป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม และการปลูกฝังจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมผ่านการทำกิจกรรมในโรงเรียน ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกหวงแหนในรากเหง้าของตนเองท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ในประชาคมโลก อันจะส่งผลให้เกิดคุณลักษณะที่ดีต่อตัวผู้เรียน และมีผลดีต่อครอบครัว โรงเรียน สังคม และประเทศชาติเพิ่มมากขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเสริมสร้างทักษะความเป็นเยาวชนพลเมือง และสมรรถนะพลเมืองที่เข้มแข็งผ่านการจัดการเรียนรู้ข้ามศาสตร์โดยใช้โครงงานฐานชุมชนเป็นฐาน

2. เพื่อให้นักเรียนเกิดแรงบันดาลใจในการสร้างกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม และส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

3. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนเป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรับผิดชอบ มีเหตุผล ตระหนักถึงสิทธิเสรีภาพ มีระเบียบวินัย เป็นพลเมืองที่ดีและสมบูรณ์แบบ

วิธีดำเนินการ

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยในครั้งนี้มุ่งศึกษาเกี่ยวกับการสร้างสมรรถนะพลที่เมืองเข้มแข็งโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบโครงงานฐานชุมชนเป็นฐานบูรณาการการเรียนรู้ข้ามศาสตร์ ผ่านการดำเนินโครงการ “พบรัก(ษ์) ที่ห้วยตึงเฒ่า” ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตเนื้อหาในการวิจัย คือ 1) สมรรถนะพลที่เมืองเข้มแข็งของนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย 2) การจัดการเรียนรู้แบบโครงงานฐานชุมชนเป็นฐานบูรณาการการเรียนรู้ข้ามศาสตร์ และ 3) การสร้างสมรรถนะพลที่เมืองเข้มแข็งโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบโครงงานฐานชุมชนเป็นฐานบูรณาการการเรียนรู้ข้ามศาสตร์ ผ่านการดำเนินโครงการ “พบรัก(ษ์) ที่ห้วยตึงเฒ่า”

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ 1) นักเรียนกลุ่มแกนนำเยาวชนพลเมืองนวมินท์ โรงเรียนนวมินทราชูทิศ พายัพ จำนวน 5 คน และ 2) นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ปีการศึกษา 2566 โรงเรียนนวมินทราชูทิศ พายัพ จำนวน 50 คน

ขั้นตอนการดำเนินงาน

การวิจัย เรื่อง การสร้างสมรรถนะพลที่เมืองเข้มแข็งโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบโครงงานฐานชุมชนเป็นฐานบูรณาการการเรียนรู้ข้ามศาสตร์ ผ่านการดำเนินโครงการ “พบรัก(ษ์) ที่ห้วยตึงเฒ่า” เพื่อเสริมสร้างทักษะความเป็นเยาวชนพลเมืองและสมรรถนะพลเมืองที่เข้มแข็งผ่านการจัดการเรียนรู้ข้ามศาสตร์โดยใช้โครงงานฐานชุมชนเป็นฐาน สร้างกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมและส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม รวมถึงส่งเสริมให้นักเรียนเป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม ปลูกฝังจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านการทำกิจกรรมในโรงเรียนเป็นพลเมืองที่ดีและสมบูรณ์แบบ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1) การวางแผนดำเนินโครงการ
2) การกำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา
3) การสร้างเครื่องมือในการศึกษา
4) การเก็บรวบรวมข้อมูล
5) การวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูล

ภาพที่ 1 การลงพื้นที่สำรวจแหล่งน้ำของโรงเรียนและอ่างเก็บน้ำห้วยตึงเฒ่า

ภาพที่ 2 การประชุมวางแผนการดำเนินงานและการถอดบทเรียนจากการลงพื้นที่ศึกษาข้อมูล

ภาพที่ 3 การดำเนินกิจกรรมปลุกพลังคิด(ส์)

ภาพที่ 4 การดำเนินกิจกรรมบอกเล่าเรื่องราวสร้างสรรค์งานศิลป์

ภาพที่ 5 ผลงานนักเรียน

วิธีการเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมาย โดยมีขั้นตอนการเก็บรวมรวบข้อมูลดังนี้

1. ผู้วิจัยติดต่อประสานงานกับอ่างเก็บน้ำห้วยตึงเฒ่า ในการเข้าพื้นที่ชุมชนในการศึกษาองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลและทดลองใช้เครื่องมือในการศึกษา

2. ผู้วิจัยดำเนินการเข้าพื้นที่ชุมชนตามขั้นตอน ดังนี้

2.1 ทำการเข้าพื้นที่ชุมชนสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ในทุกวันพฤหัสบดี ชั่วโมงเรียนที่ 9

2.2 ในระหว่างการเข้าพื้นที่ชุมชน คณะผู้วิจัยจะทำการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูล

2.3 เมื่อสิ้นสุดการเข้าพื้นที่ชุมชนในแต่ละครั้ง คณะผู้วิจัยจะร่วมกันถอดบทเรียนในทุกสัปดาห์ สัปดาห์ละ 1 ครั้ง

2.4 หลังจากการเข้าพื้นที่ชุมชนเป็นระยะเวลา 2 เดือน ตั้งแต่เดือนตุลาคม ถึง เดือนพฤศจิกายน ผู้วิจัยได้รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ จากนั้นสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลและออกมาทำโครงการเพื่อชุมชน

2.5 ผลที่ได้จากการถอดบทเรียนจากการเข้าพื้นที่ชุมชน คือ การดำเนินโครงการ “พบรัก(ษ์) ที่ห้วยตึงเฒ่า”

3. ผู้วิจัยดำเนินโครงการ “พบรัก(ษ์)ที่ห้วยตึงเฒ่า” โดยมีกิจกรรมที่ดำเนินในโครงการ ได้แก่ 1) กิจกรรม “ปลุกพลังคิด(ส์)” และ 2) กิจกรรม “บอกเล่าเรื่องราวสร้างสรรค์งานศิลป์”

4. ผู้วิจัยดำเนินการสำรวจความพึงพอใจของผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมในโครงการ “พบรัก(ษ์) ที่ห้วยตึงเฒ่า” โดยมีกิจกรรมที่ดำเนินในโครงการ ได้แก่ 1) กิจกรรม “ปลุกพลังคิด(ส์)” และ 2) กิจกรรม “บอกเล่าเรื่องราวสร้างสรรค์งานศิลป์”

5. ผู้วิจัยดำเนินการประเมินทักษะความเป็นเยาวชนพลเมือง และสมรรถนะพลเมืองที่เข้มแข็ง โดยใช้แบบประเมินสมรรถนะพลเมือง

6. ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

7. ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลออกมาในรูปแบบตารางประกอบความเรียงและรูปแบบการบรรยาย

กรอบแนวคิด

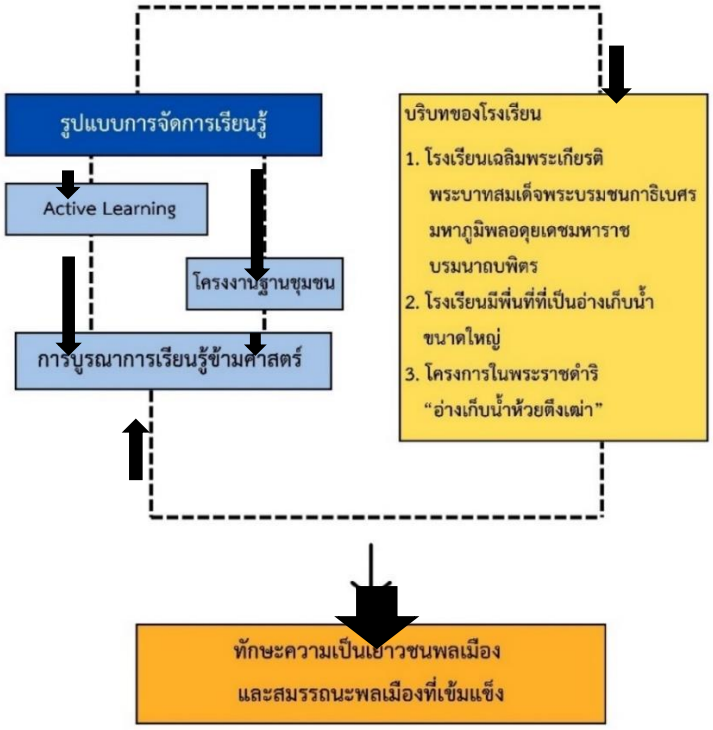

ภาพที่ 6 กรอบแนวคิดในการวิจัยการสร้างสมรรถนะพลที่เมืองเข้มแข็ง
โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบโครงงานฐานชุมชนเป็นฐานบูรณาการการเรียนรู้ข้ามศาสตร์

ผลการดำเนินงาน

1. ผลการเสริมสร้างทักษะความเป็นเยาวชนพลเมือง และสมรรถนะพลเมืองที่เข้มแข็งผ่านการจัดการเรียนรู้ข้ามศาสตร์โดยใช้โครงงานฐานชุมชนเป็นฐาน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ยของผลการประเมินทักษะความเป็นเป็นเยาวชนพลเมืองและสมรรถนะพลเมืองที่เข้มแข็งผ่านการจัดการเรียนรู้ข้ามศาสตร์โดยใช้โครงงานฐานชุมชนเป็นฐาน

ประเภทของการเป็นพลเมือง	ค่าเฉลี่ย
พลเมืองที่มีความรับผิดชอบให้ความสำคัญกับวิถีวัฒนธรรม	4.18
พลเมืองที่มีส่วนร่วมให้ความสำคัญกับชุมชนของตน	4.06
พลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมต่อสังคมให้ความสำคัญกับอิสรภาพ ความก้าวหน้าทันสมัย	3.58
รวม	**3.94**

จากตารางที่ 1 ผลการประเมินทักษะความเป็นเป็นเยาวชนพลเมือง และสมรรถนะพลเมืองที่เข้มแข็ง ผ่านการจัดการเรียนรู้ข้ามศาสตร์โดยใช้โครงงานฐานชุมชนเป็นฐาน มีค่าเฉลี่ยรวม 3.94 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าพลเมืองที่มีความรับผิดชอบให้ความสำคัญกับวิถีวัฒนธรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.18 พลเมืองที่มีส่วนร่วมให้ความสำคัญกับชุมชนของตน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.06 และพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมต่อสังคม ให้ความสำคัญกับอิสรภาพ ความก้าวหน้าทันสมัย ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.58

2. ผลการสร้างแรงบันดาลใจให้นักเรียนในการสร้างกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม และส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม พบว่า นักเรียนกลุ่มแกนนำเยาวชนพลเมืองนวมินท์ได้ดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม และส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม จำนวนทั้งหมด 2 กิจกรรม ได้แก่

2.1 กิจกรรม “ปลุกพลังคิด(ส์)” เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นมาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจและสร้างการรับรู้ในความหมายของการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองตื่นรู้ที่มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง โดยเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมร่วมกันอภิปราย และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ไอเดียต่าง ๆ ในการสร้างสรรค์ผลงานหรือนวัตกรรมทางสังคม ซึ่งเป็นการสร้างพื้นที่และเปิดมุมมองความคิด ส่งเสริมการทำงานร่วมกัน

2.2 กิจกรรม “บอกเล่าเรื่องราวสร้างสรรค์งานศิลป์” เป็นการจัดกิจกรรมที่มุ่งเน้นการฝึกทักษะทางศิลปะ ผ่านผลงานการวาดรูป เพื่อพัฒนาให้ทักษะการคิดสร้างสรรค์ สามารถวิเคราะห์อัตลักษณ์อันเป็นจุดเด่นของโรงเรียนนวมินทราชูทิศ พายัพ และสามารถต่อยอดพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนออกมาในรูปแบบของงานศิลป์

3. ผลการส่งเสริมให้นักเรียนเป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรับผิดชอบ มีเหตุผล ตระหนักถึงสิทธิเสรีภาพ มีระเบียบวินัย เป็นพลเมืองที่ดีและสมบูรณ์แบบ โดยคณะผู้วิจัยได้ทำการสอบถามความพึงพอใจต่อผู้เข้าร่วมกิจกรรมในโครงการ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงร้อยละของผู้ประเมินผลความพึงพอใจการเข้าร่วมกิจกรรม

ความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรม	ร้อยละของผู้ที่ประเมินความพึงพอใจในระดับมากที่สุด
รูปแบบการจัดกิจกรรมมีความเหมาะสม	86.20
เวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรมมีความเหมาะสม	82.20
การประชาสัมพันธ์ในการจัดกิจกรรม	83.50
ความเหมาะสมด้านอาหารว่าง	85.50
ความเหมาะสมด้านสถานที่	84.50
กิจกรรมในโครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนสู่การเป็นพลโลกมีความหลากหลาย	87.80

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรม	ร้อยละของผู้ที่ประเมินความพึงพอใจในระดับมากที่สุด
กิจกรรมสามารถส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและสร้างทักษะความเป็นพลเมืองได้อย่างสมบูรณ์แบบ	86.90
กิจกรรมดำเนินการไปได้ด้วยความเรียบร้อย บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ	85.80
ภาพรวมของการดำเนินกิจกรรม	86.10
ความพึงพอใจในการเข้าร่วมกิจกรรม	84.10
รวม	**85.26**

จากตารางที่ 2 ผู้ประเมินความพึงพอใจการเข้าร่วมกิจกรรมในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยรวม 85.26 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีผู้ที่ประเมินความพึงพอใจในระดับมากที่สุดเป็นจำนวนมากที่สุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ กิจกรรมในโครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนสู่การเป็นพลโลกมีความหลากหลาย เท่ากับร้อยละ 87.80 กิจกรรมสามารถส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและสร้างทักษะความเป็นพลเมืองได้อย่างสมบูรณ์แบบ เท่ากับร้อยละ 86.90 ภาพรวมของการดำเนินกิจกรรม เท่ากับร้อยละ 86.10 และมีผู้ที่ประเมินความพึงพอใจในระดับมากที่สุดเป็นจำนวนน้อยที่สุด ได้แก่ เวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรมมีความเหมาะสม เท่ากับร้อยละ 82.20

สรุปผลการดำเนินงาน

1. ผลการเสริมสร้างทักษะความเป็นเยาวชนพลเมือง และสมรรถนะพลเมืองที่เข้มแข็งผ่านการจัดการเรียนรู้ข้ามศาสตร์โดยใช้โครงงานฐานชุมชนเป็นฐาน พบว่า นักเรียนมีทักษะความเป็นเยาวชนพลเมือง และสมรรถนะพลเมืองที่เข้มแข็งด้านพลเมืองที่มีความรับผิดชอบให้ความสำคัญกับวิถีวัฒนธรรมมากที่สุด รองลงมาเป็นด้านพลเมืองที่มีส่วนร่วมให้ความสำคัญกับชุมชนของตน และด้านพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมต่อสังคมให้ความสำคัญกับอิสรภาพ และความก้าวหน้าทันสมัย ตามลำดับ

2. ผลการสร้างแรงบันดาลใจให้นักเรียนในการสร้างกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม และส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม พบว่า นักเรียนกลุ่มแกนนำเยาวชนพลเมืองนวมินท์ได้ดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม และส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม จำนวนทั้งหมด 2 กิจกรรม ได้แก่

2.1 กิจกรรม “ปลุกพลังคิด(ส์)” ผลการดำเนินงานพบว่า นักเรียนเกิดกระบวนการทำงานเป็นทีม ผ่านกระบวนการระดมความคิด (Brainstorming) ได้แลกเปลี่ยนความคิด และไอเดียใหม่ ๆ กับสมาชิกในทีม เปิดมุมมองของความหมายของการเป็นพลเมืองโลกของแต่ละคนที่ไม่ซ้ำกัน อีกทั้งยังได้ร่วมกันสร้างสรรค์แนวคิดหรือนวัตกรรมใหม่ ๆ นอกจากนั้นยังได้เสริมสร้างสมรรถนะของการเป็นพลเมืองที่ถูกต้องและเหมาะสมกับสภาพของบริบทของชุมชน สังคมที่แตกต่างกัน

2.2 กิจกรรม “บอกเล่าเรื่องราวสร้างสรรค์งานศิลป์” ผลการดำเนินงานพบว่า นักเรียนได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ เสริมสร้างงานอาชีพ ผ่านการสร้างสรรค์เรื่องราวงานศิลป์บนฐานคิดการนำเอาอัตลักษณ์ของโรงเรียนนวมินทราชูทิศ พายัพ มาใช้ในการได้มีการออกแบบผลงานต่าง ๆ เช่น การออกแบบลายแก้วเซรามิค การออกแบบลายเสื้อ การออกแบบที่รองแก้ว และการออกแบบกระเป๋าผ้า เป็นต้น

3. ผลการส่งเสริมให้นักเรียนเป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรับผิดชอบ มีเหตุผล ตระหนักถึงสิทธิเสรีภาพ มีระเบียบวินัย เป็นพลเมืองที่ดีและสมบูรณ์แบบ พบว่า ผู้ประเมินระบุว่ามีความพึงพอใจกับทุกกิจกรรมในระดับมากที่สุด ทั้งนี้ กิจกรรมในโครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนสู่การเป็นพลโลกมีความหลากหลาย ส่วนเวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรมผู้ประเมินความพึงพอใจจำนวนน้อยที่สุด

อภิปรายผลการดำเนินงาน

1. ผลการเสริมสร้างทักษะความเป็นเยาวชนพลเมือง และสมรรถนะพลเมืองที่เข้มแข็งผ่านการจัดการเรียนรู้ข้ามศาสตร์โดยใช้โครงงานฐานชุมชนเป็นฐาน พบว่า นักเรียนมีทักษะความเป็นเยาวชนพลเมืองและสมรรถนะพลเมืองที่เข้มแข็งด้านพลเมืองที่มีความรับผิดชอบให้ความสำคัญกับวิถีวัฒนธรรมมากที่สุด และด้านพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมต่อสังคมให้ความสำคัญกับอิสรภาพ และความก้าวหน้าทันสมัย น้อยที่สุด เนื่องจากการดำเนินโครงการภายใต้ชื่อ “พบรัก(ษ์) ที่ห้วยตึงเฒ่า” เป็นรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานที่มีรูปแบบการเรียนรู้ที่บูรณาการข้ามศาสตร์โดยใช้โครงงานฐานชุมชนเป็นฐานในการเรียนรู้ ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าเรื่องราวที่ตนเองมีความสนใจ สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ผ่านประสบการณ์ตรงที่เกิดจากการทำงานกลุ่ม ฝึกทักษะการทำงานเป็นทีม การเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดีผ่านการลงพื้นที่เข้าสำรวจชุมชนบริเวณโดยรอบโรงเรียน และการตั้งคำถามที่เกิดขึ้นเพื่อคลายข้อสงสัยหรือสมมติฐานที่ตนเองหรือสมาชิกกลุ่มได้ตั้งขึ้นมา เกิดทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ซึ่งก่อให้เกิดทักษะ

ความเป็นเยาวชนพลเมือง และสมรรถนะพลเมืองที่เข้มแข็งในด้านของทักษะการคิดแบบมีวิจารณญาณและการคิดแบบแก้ปัญหา มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมโดยการมีส่วนร่วมทางสังคมผ่านการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม สอดคล้องกับ จิรัชญา มูลหงษ์ และจินตนา สรายุทธพิทักษ์ (2562) พบว่า การจัดการเรียนรู้แบบโครงงานมีขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ นักเรียนสามารถศึกษาค้นคว้าหาความรู้ได้ด้วยตนเอง และประสบการณ์โดยตรงสามารถแก้ปัญหาในประเด็นที่นักเรียนสนใจ เกิดเป็นทักษะการคิดวิเคราะห์ ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการทำงาน เกิดกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง รู้จักการนำข้อมูลความรู้ที่ได้รับจากทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียนมาเชื่อมโยงกัน และยังสอดคล้องกับ ศุภชัย สมนวล, กิตติชัย สุธาสิโนบล และรุ่งทิวา แย้มรุ่ง (2565) ที่พบว่า สมรรถนะความเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง หมายถึง ความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะในการเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง ประกอบด้วย 1) ด้านความรู้ความเข้าใจ ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง ความเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญและกฎหมาย และวัฒนธรรม 2) ด้านทักษะ ได้แก่ ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการคิดแก้ปัญหา และ 3) ด้านคุณลักษณะ ได้แก่ การเคารพสิทธิของผู้อื่นและกฎหมาย ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม การมีส่วนร่วมทางสังคม การยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล และการมีคุณธรรมจริยธรรม

2. ผลการสร้างแรงบันดาลใจให้นักเรียนในการสร้างกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม และส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า ได้ดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม และส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 2 กิจกรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมปลุกพลังคิด(ส์) เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นมาเพื่อสร้างสร้างการรับรู้ของทักษะความเป็นเยาวชนพลเมือง และสมรรถนะพลเมืองที่เข้มแข็งในการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองตื่นรู้ที่มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเองผ่านการระดมความคิดของนักเรียนในการสร้างความรู้ ความเข้าใจ และวัตถุประสงค์ของโครงการ โดยร่วมกันเปิดโอกาสให้สร้างพื้นที่และเปิดมุมมองความคิดในการสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ ด้วยวิธีการแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อนได้ด้วยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการส่งเสริมการทำงานร่วมกัน จนเกิดเป็นรูปแบบกระบวนการทำงานเป็นทีมที่สอดคล้องกับสภาพของบริบทของชุมชนและสังคมที่แตกต่างกัน และ 2) กิจกรรมบอกเล่าเรื่องราวสร้างสรรค์งานศิลป์ เป็นการจัดกิจกรรมที่มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะการคิดสร้างสรรค์ ทักษะการใช้เทคโนโลยีในการออกแบบงานศิลป์ที่ต่อยอดผลิตภัณฑ์ของชุมชนออกมาในรูปแบบของงานศิลป์ผ่านการแสดงออกเรื่องราวและความคิดผ่านผลงานศิลปะ โดยกิจกรรมทั้ง 2 กิจกรรมข้างต้นเป็นกิจกรรมที่กลุ่มนักเรียนแกนนำเยาวชนพลเมืองนวมินท์ได้ร่วมกันคิดขึ้นมา เพื่อสร้างกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมและส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดเป็นจิตสำนึกสาธารณะในการดูแลพื้นที่รักษาของส่วนรวมในการดูแลรักษาแหล่งน้ำของโรงเรียนให้มีความสะอาดและพื้นที่ที่เป็นแหล่งกักเก็บน้ำในบริเวณพื้นที่ต้นน้ำให้มีความรับผิดชอบต่อสังคมในการดูแลรักษาพื้นที่ต้นน้ำให้มีความสะอาด สร้างความตระหนักในหน้าที่ ความรับผิดชอบต่อผู้ที่พื้นที่กลางน้ำและปลายน้ำได้อย่างถูกต้อง

สอดคล้องกับ ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2562) พบว่า การใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ที่ใช้ตัวแบบที่ดีในสังคมเป็นแนวทางหนึ่งที่ช่วยพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนได้ ซึ่งการจัดกิจกรรมสาธารณะผ่านการให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมจริงจะช่วยให้นักเรียนมีจิตสาธารณะเพิ่มขึ้นจากระดับการรับรู้ และตอบสนอง จนถึงระดับการเห็นคุณค่าและพัฒนาเป็นนิสัยในที่สุด และยังสอดคล้องกับ เบญจวรรณ บุณยรัตน์ (2557) ที่พบว่า การสร้างจิตสำนึกแห่งการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมผ่านการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เป็นการทำให้บุคคลเห็นคุณค่าและตระหนักในสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ รวมทั้งผลกระทบจากการทำกิจกรรมที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมสร้างความรู้สึกรับผิดชอบต่อปัญหาที่เกิดขึ้นซึ่งจะทำให้มีการดำรงชีวิตที่ไม่เบียดเบียนธรรมชาติ

3. ผลการส่งเสริมให้นักเรียนเป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรับผิดชอบ มีเหตุผล ตระหนักถึงสิทธิเสรีภาพ มีระเบียบวินัย เป็นพลเมืองที่ดีและสมบูรณ์แบบ พบว่า กิจกรรมในโครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนสู่การเป็นพลโลกมีความหลากหลาย มีผู้ประเมินความพึงพอใจในระดับมากที่สุดเป็นจำนวนมากที่สุดและเวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรมมีความเหมาะสมได้มีผู้ประเมินความพึงพอใจในระดับมากที่สุดเป็นจำนวนน้อยที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่ากิจกรรมที่ทำในภายใต้ชื่อโครงการ “พบรัก(ษ์) ที่ห้วยตึงเฒ่า” เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะความเป็นเยาวชนพลเมืองและพัฒนาสมรรถนะความเป็นพลเมืองที่เข้มเข็งสร้างให้นักเรียนเป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรับผิดชอบ มีเหตุผล เป็นพลเมืองที่ดีและสมบูรณ์แบบผ่านการดำเนินกิจกรรมที่สร้างการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในฐานะเป็นสมาชิกของชุมชนผ่านเทคนิควิธีการเรียนรู้แบบโครงงานที่เน้นให้ผู้เรียนการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริงที่นำความสนใจที่เกิดจากตัวนักเรียนมาใช้ในการทำกิจกรรมค้นคว้าหาความรู้ด้วยตัวนักเรียนเองนำไปสู่การเพิ่มความรู้ที่ได้จากการลงมือปฏิบัติ การฟัง และการสังเกตจากครูที่ปรึกษา โดยนักเรียนมีการเรียนรู้ผ่านกระบวนการทำงานเป็นกลุ่มที่จะนำมาสู่การสรุปความรู้ใหม่ มีการเขียนกระบวนการจัดทำโครงงานและได้ผลการจัดกิจกรรมเป็นผลงานแบบรูปธรรม ซึ่งจะช่วยให้มีกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ ฝึกการวางแผนการทำงาน การมอบหมายหน้าที่รับผิดชอบ การแก้ไขปัญหาจากการลงมือปฏิบัติจริง เป็นกลไกการขับเคลื่อนการเรียนรู้ ซึ่งการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบใช้โครงงานฐานชุมชนเป็นฐานจะเป็นการดึงสมรรถนะของความเป็นพลเมืองที่เข้มแข็งที่มีอยู่ในตัวของนักเรียนมาสร้างเป็นพลังขับเคลื่อนกลุ่มพลเมืองเข้มแข็งที่เกิดขึ้นในชุมชนและทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม สอดคล้องกับ พิมพ์ตะวัน จันทัน (2567) ที่ว่า สมรรถนะการเป็นพลเมืองที่เข้มแข็งตามหลักสูตรฐานสมรรถนะมีหนึ่งในพฤติกรรมบ่งชี้ คือ มีความรับผิดชอบและมีส่วนร่วมทางสังคมอย่างมีวิจารณญาณ โดยพลเมืองจะต้องรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ของตนเองในฐานะที่เป็นสมาชิกของชุมชนพลเมืองไทยและพลโลกอย่างถูกต้องและเหมาะสม นอกจากนั้นพลเมืองจะต้องมีส่วนร่วมอย่างมีวิจารณญาณ มีส่วนร่วมทางสังคมด้วยการเป็นผู้นำในการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมอันจะก่อให้เกิดจิตสาธารณะและสำนึกสากลและมีความกระตือรือร้นในการสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกทางสังคม และยังสอดคล้องกับ จริยา พิชัยคำ (2559) ที่ว่า การจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐานเป็นการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียน

รู้จักการแก้ปัญหาด้วยตนเอง เน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยการค้นพบจากการลงมือปฏิบัติ เกิดการเรียนรู้วิธีการทำงานตั้งแต่การกำหนดจุดประสงค์ของโครงงาน รู้จักวางแผนการทำงาน ทักษะการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าระหว่างการดำเนินงาน มีกระบวนการทำงานที่เป็นระบบผ่านการสื่อสารมอบหมายหน้าที่ซึ่งกันและกัน และสามารถร่วมกันคิดค้นและหานวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่อตอบโจทย์การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างรู้เท่าทัน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์

1. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้โครงงานฐานชุมชน มีรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่แตกต่างกันไปตามสภาพบริบทของโรงเรียน ชุมชน และสภาพแวดล้อม ผู้ที่ต้องการศึกษาจะต้องศึกษาและทำความเข้าใจถึงสภาพบริบทที่แตกต่างกัน จะช่วยให้มองเห็นภาพที่เป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของโรงเรียนและชุมชนโดยรอบ

2. ข้อจำกัดของการบูรณาการข้ามศาสตร์สำหรับเนื้อหาวิชาในระดับชั้นมัธยมศึกษาจะมีความลึกซึ้งเข้มข้นและความยากเฉพาะตัว ดังนั้นจะต้องปรึกษาครูผู้เชี่ยวชาญในแต่ละศาสตร์วิชา เพื่อให้นักเรียนได้ใช้ความรู้และทักษะเข้ามาช่วยให้ผู้เรียนสามารถค้นหาคำตอบผ่านการเรียนรู้แบบโครงงานได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

ข้อเสนอแนะในการพัฒนาการดำเนินงาน

1. การทำงานร่วมกับชุมชน ควรระวังเรื่องความเข้าใจและความมุ่งหวังของชุมชนที่มีต่อโรงเรียน ซึ่งบางครั้งความมุ่งหวังเหล่านั้นไม่สามารถทำได้ เนื่องจากโรงเรียนมีข้อจำกัดในการดำเนินการ อาจทำให้ชุมชนเกิดความรู้สึกที่ไม่ดีต่อโรงเรียน ซึ่งคณะดำเนินงานจะต้องทำความเข้าใจกับบุคคลในชุมชนให้ชัดเจน

2. ควรมีการบูรณาการการจัดการเรียนรู้ในศาสตร์วิชาที่มีความหลากหลายมากกว่านี้ และอธิบายถึงรายละเอียดรูปแบบหรือวิธีการบูรณาการการเรียนรู้ในศาสตร์แต่ละวิชา เพื่อสร้างความชัดเจนในการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการข้ามศาสตร์โดยใช้โครงงานฐานชุมชนเป็นฐาน

บรรณานุกรม

จริยา พิชัยคำ. (2559). ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมพัฒนาได้ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์. 11*(1), 1-12.

จิรัชญา มูลหงษ์ และจินตนา สรายุทธพิทักษ์. (2562). ผลของการจัดการเรียนรู้สุขศึกษาโดยใช้การเรียนรู้แบบโครงงานที่มีต่อความสามารถในการดูแลสุขภาพครอบครัวของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย. *วารสารครุศาสตร์. 47*(1), 77-94.

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2562). การพัฒนากิจกรรมเสริมสร้างจิตสาธารณะของนักเรียนโดยใช้ตัวแบบ. *วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์. 14*(1), 41-50.

เบญจวรรณ บุณยรัตน์. (2557). ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประชาชนชายแดนไทย-ลาว. *วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ. 7*(2), 1-9.

พิมพ์ตะวัน จันทัน. (2567). การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้โดยใช้ ADDIE MODEL ในการสร้างสมรรถนะการเป็นพลเมืองที่เข้มแข็งตามหลักสูตรฐานสมรรถนะ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 52*(1), 1-13.

ภัทรวดี อินทปันตี และคณะ. (2567). การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการชุมชนโดยใช้โครงงานเป็นฐาน เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะทางวิชาชีพบัญชี. *วารสาร มจร. พุทธปัญญาปริทรรศน์. 9*(2), 55-66.

ศิริพร พุทไธสงค์ และ ชมพูนุช วุ่นสุวรรณ. (2561). การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ โดยใช้โครงงานเป็นฐานเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทักษะการคิดวิเคราะห์ และทักษะการทำงานเป็นทีมของผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. *วารสารวิจัยเพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้. 1*(2), 1-8.

ศุภชัย สมนวล, กิตติชัย สุธาสิโนบล และรุ่งทิวา แย้มรุ่ง. (2565). องค์ประกอบของสมรรถนะความเป็นพลเมืองที่เข้มแข็งของนักเรียนชั้นประถมศึกษา. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ. 7*(12), 175-186.

อนิรุต ทองชิว. (2563). *การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การสร้างคำในภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่จัดการเรียนรู้แบบโครงงาน.* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

บันทึกเส้นทางตำนานอรุโณทัย

The History of Arunothai Village

วรากร สิทธิน้อย วิทวัฒน์ จรบุตตะ ชูเกียรติ โพธิ์คำพก
จันทรวิมล แซ่หลี่ พิมพิศา แซ่หย่าง นภาลัย ดีนา และ สุวภัทร จงยัง
Warakorn Sittinoi Witthawat Jonbootta Chukiat Phokhampok
Chantarawimon Saelee Pimpisa Saeyang Napalai Deena
and Suwaphat Chongyang

โรงเรียนอรุโณทัยวิทยาคม
Arunothaiwitthayakom School

บทคัดย่อ

การดำเนินโครงการนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและรวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านอรุโณทัย สำหรับเผยแพร่ให้แก่ผู้ที่สนใจได้ศึกษาและนำไปใช้ประโยชน์ รวมถึงเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะเยาวชนพลเมืองให้แก่นักเรียนกลุ่มเยาวชนพลเมืองอรุโณทัยและขยายผลสู่นักเรียนภายในโรงเรียน ตลอดจนบุคคลภายนอก โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียนกลุ่มเยาวชนพลเมืองอรุโณทัย โรงเรียนอรุโณทัยวิทยาคม นักเรียนโรงเรียนอรุโณทัยวิทยาคม ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนอรุโณทัยวิทยาคม, และชาวบ้านภายในหมู่บ้านอรุโณทัย จำนวน 1,173 คน และอดีตทหารจีนคณะชาติในหมู่บ้านอรุโณทัย จำนวน 1 คน โดยมีเครื่องมือในการดำเนินงาน คือ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ข้อมูล และเครื่องมือศึกษาชุมชน คือ ประวัติศาสตร์ชุมชนและปฏิทินชุมชนมาใช้ในการดำเนินโครงการ โดยการดำเนินโครงการในครั้งนี้วิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

ผลการดำเนินโครงการพบว่า หมู่บ้านอรุโณทัยเกิดจากการอพยพตั้งถิ่นฐานของชาวจีนคณะชาติ หรือชาวจีนยูนนานในสมัยสงครามกลางเมืองจีน ระหว่างปีพ.ศ.2490 – 2500 โดยในช่วงแรกของการอพยพ ทหารจีนคณะชาติได้อพยพลงมาทางทิศใต้และตั้งถิ่นฐานบริเวณชายแดนประเทศไทย–เมียนมาร์ ภายใต้การนำของนายพลหลี่ เหวินห้วน หรือ ชัย ชัยศิริ อดีตผู้นำทหารจีนคณะชาติกองพันที่ 93 เพื่อซ่องสุมกองกำลังสำหรับการสู้รบกับพรรคคอมมิวนิสต์จีน เนื่องจากสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวยประกอบกับโรคระบาดและการขาดแคลนอาหาร ในช่วงปี พ.ศ. 2504 ภายหลังจากถูกกองทัพทหารเมียนมาร์ตีแตก ชาวจีนคณะชาติ กองพันที่ 3 บางส่วนได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณภาคเหนือของประเทศไทย ตลอดเวลาที่ผ่านมารัฐบาลไทยได้มีการสนับสนุนการตั้งถิ่นฐาน การให้สัญชาติ และการสนับสนุนในด้านต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการตั้งถิ่นฐานมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน หมู่บ้านอรุโณทัยมีการต่อสู้เพื่ออิสรภาพและสิทธิประโยชน์ของการเป็นพลเมืองมาอย่างยาวนาน ซึ่งรัฐบาลไทยได้เห็นความสำคัญของการสร้างความเป็นพลเมืองให้กับคนในพื้นที่ผ่านการจัดตั้งหน่วยงานราชการเพื่อติดต่อประสานงานระหว่างชุมชนและภาครัฐ เพื่อนำไปสู่การสร้างเข้มแข็งของชุมชนอย่างต่อเนื่องจวบจนปัจจุบัน จากเรื่องราวดังกล่าวกลุ่มเยาวชนพลเมืองอรุโณทัย ได้เห็นความสำคัญของการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านอรุโณทัย จึงได้ดำเนินการศึกษาผ่านการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และการจดบันทึกในการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ภายในชุมชนเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองให้แก่แกนนำกลุ่มเยาวชนพลเมืองอรุโณทัย และเพื่อขยายผลสู่นักเรียนภายในโรงเรียนอรุโณทัยวิทยาคมในระยะต่อไป จากการดำเนินโครงการพบว่า กลุ่มเยาวชนพลเมืองอรุโณทัยได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชุมชนตนเองส่งผลให้เกิดลักษณะความเป็นพลเมือง มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประวัติศาสตร์ชุมชนให้คงอยู่ตลอดจนเผยแพร่เพื่อให้เป็นที่รับรู้ในวงกว้างอันจะนำไปสู่การพัฒนาตนเองสู่การเป็นพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมในสังคมต่อไปในอนาคต

คำสำคัญ: นวัตกรรมการสร้างเยาวชนพลเมือง กระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ประวัติศาสตร์ชุมชน

Abstract

This project aims to study and compile historical data of Arunothai Village for dissemination to the public and to enhance the citizenship qualities of the youth in Arunothai Village. The project focuses on preserving local knowledge and history, promoting civic engagement, and fostering environmental and social citizenship. The target group consists of the youth citizens of Arunothai Village, students from Arunothai Wittayakom School, local residents, and 1 former Chinese Nationalist soldiers in the village. A total of 1,173 participants were involved in this study. Data collection tools include observation forms, structured interviews, and community history materials, including community calendars. The research analyzes both quantitative and qualitative data.

The study found that Arunothai Village was established by Chinese Nationalist refugees or Yunnanese Chinese during the Chinese Civil War, between 1947 and 1957. Initially, Chinese soldiers led by General Li Wen-hun (also known as Chai Chai-siri) sought refuge along the Thailand-Myanmar border to establish a base for resisting the Chinese Communist Party. After being attacked by Myanmar's military in 1961, some members of the Chinese Nationalist forces settled in northern Thailand. The Thai government supported their settlement by providing citizenship and necessary resources for survival. Over the years, Arunothai Village had struggled for its independence and citizen rights. The Thai government recognized the importance of integrating the local population by establishing state agencies to foster communication between the community and the government, strengthening the community continuously. The youth citizens of Arunothai had acknowledged the importance of promoting citizenship through studying the history of their village. They collected historical data through structured interviews and notes, raising awareness about the history of their community and its struggles for citizenship and rights.

The project found that the youth in Arunothai Village developed a sense of citizenship through understanding the history of their village. They actively participated in preserving and sharing their community's historical stories to a broader audience, which contributed to their development as informed and engaged citizens with a focus on social justice and future community development.

Keywords: Innovation in youth citizenship development, community-based learning, community history

บทนำ

หมู่บ้านอรุโณทัยเป็นหมู่บ้านหนึ่งในตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ เป็นหมู่บ้านที่มีประชากรกลุ่มหลักเป็นกลุ่มชาวจีนยูนนานอพยพซึ่งมีจำนวนประชากรมากที่สุดในประเทศไทย หมู่บ้านอรุโณทัยเกิดขึ้นจากการอพยพของชาวจีนคณะชาติที่อพยพออกจากประเทศจีนในช่วงสงครามกลางเมือง ระหว่างปี พ.ศ. 2490 – 2500 ภายใต้การนำของนายพลหลี่ เหวินฮ่วน หรือนายชัย ชัยศิริ อดีตผู้นำกองพันที่ 93 ได้เป็นผู้นำในการอพยพชาวจีนยูนนานหรือชาวจีนอพยพในขณะนั้นเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ต่าง ๆ บริเวณชายแดนของประเทศไทยและเมียนมาร์ตั้งแต่จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน โดยหนึ่งในนั้น คือ การเข้ามาตั้งถิ่นฐานในอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ จนกลายเป็นหมู่บ้านอรุโณทัยในที่สุด ด้วยเหตุนี้จึงทำให้หมู่บ้านอรุโณทัยกลายเป็นชุมชนที่ประกอบไปด้วยเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่ควรค่าแก่การศึกษา รวบรวม และเผยแพร่ถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนที่มีความโดดเด่นและน่าสนใจ มีอัตลักษณ์แปลกไปจากชุมชนอื่น ๆ แต่กระนั้นในปัจจุบันเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญเหล่านี้กลับไม่มีการจดบันทึกหรือการรวบรวมข้อมูลที่เป็นหมวดหมู่ที่ชัดเจน จึงทำให้เรื่องราวการต่อสู้และเรื่องราวการเดินทางตลอดจนการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนอพยพในหมู่บ้านอรุโณทัยค่อน ๆ เลือนหายไปจากการรับรู้ของคนรุ่นใหม่และเสี่ยงต่อการเลือนหายไปในอนาคต

ด้วยเหตุนี้กลุ่มเยาวชนพลเมืองอรุโณทัยจึงต้องการที่จะศึกษา รวบรวม และจัดหมวดหมู่ข้อมูลทางประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้านอรุโณทัยเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลไว้สำหรับเป็นฐานข้อมูลหมู่บ้านและเป็นวิทยาทานให้แก่ผู้ที่ต้องการศึกษาเพื่อใช้ในการศึกษา ต่อยอด วิจัย และนำไปใช้ในการประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวหรือเพื่อวัตถุประสงค์อื่น ๆ ของหมู่บ้านอรุโณทัยในอนาคต ทั้งยังช่วยเผยแพร่ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้านอรุโณทัยให้เป็นที่รับรู้ของชาวบ้านและบุคคลภายนอกมากขึ้น และส่งเสริมให้ชาวบ้านและเยาวชนเกิดสำนึกรักถิ่นเกิดและสืบสานปณิธานของผู้ก่อตั้งหมู่บ้านต่อไป นอกจากนี้การดำเนินโครงการในครั้งนี้ยังมุ่งเน้นที่จะปลูกฝังคุณลักษณะพลเมืองการมีส่วนร่วมให้กับนักเรียนกลุ่มเยาวชนพลเมืองอรุโณทัยในฐานะกลุ่มเยาวชนของหมู่บ้านให้เข้าไปมีส่วนร่วมในการพลิกฟื้นประวัติศาสตร์ชุมชนให้กลับมามีชีวิตอีกครั้ง ตลอดจนเป็นส่วนหนึ่งในการนำประวัติศาสตร์ของชุมชนที่ใกล้สูญหายให้กลับมาเป็นที่รับรู้ของสาธารณชนในหมู่กว้าง และกลายเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญเพื่อให้ผู้ที่ต้องการศึกษาได้เรียนรู้และนำไปต่อยอดเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาหมู่บ้านอรุโณทัยให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่มีความยั่งยืนในอนาคตและส่งเสริมให้กลุ่มเยาวชนพลเมืองอรุโณทัยเข้าไปมีส่วนร่วมหรือเป็นส่วนหนึ่งของกลไกในการพัฒนาหมู่บ้านที่มีการรับฟังเสียงจากทุกกลุ่มและผลักดันให้เกิดการพัฒนาหมู่บ้านให้กลายเป็นหมู่บ้านที่น่าอยู่และเกิดการพัฒนาที่เหมาะสมสำหรับคนทุกคนอย่างยั่งยืนในอนาคต

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาและรวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านอรุโณทัยสำหรับเผยแพร่ให้แก่ผู้ที่สนใจได้ศึกษาและนำไปใช้ประโยชน์

2. เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะเยาวชนพลเมืองให้แก่นักเรียนกลุ่มเยาวชนพลเมืองอรุโณทัยและขยายผลสู่นักเรียนภายในโรงเรียนตลอดจนบุคคลภายนอก

วิธีดำเนินการ

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การดำเนินโครงการในครั้งนี้เป็นการศึกษาข้อมูลการอพยพและการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนคณะชาติในหมู่บ้านอรุโณทัย ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาและการอนุรักษ์ไว้ซึ่งองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมความรักและความภาคภูมิในท้องถิ่นของตนเองตลอดจนสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนในอนาคต

กลุ่มเป้าหมาย

ประชากรที่ใช้ในการดำเนินโครงการในครั้งนี้ประกอบด้วย นักเรียนกลุ่มเยาวชนพลเมืองอรุโณทัยโรงเรียนอรุโณทัยวิทยาคม นักเรียนโรงเรียนอรุโณทัยวิทยาคม ผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนอรุโณทัยวิทยาคม และชาวบ้านภายในหมู่บ้านอรุโณทัย จำนวน 1,173 คน และได้มีการขอข้อมูลตามหัวข้อที่กำหนดจากอดีตทหารจีนคณะชาติภายในหมู่บ้านอรุโณทัย จำนวน 1 คน (นายโกว โชว หลิ่ง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม 2566)

ขั้นตอนการดำเนินงาน

การดำเนินงานในครั้งนี้ได้ประยุกต์การทำงานที่อ้างอิงมาจากทฤษฎีการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อมุ่งสร้างคุณลักษณะความเป็นเยาวชนพลเมืองให้กับนักเรียนผู้ดำเนินโครงการผ่านการทำกิจกรรมที่เน้นการมีส่วนร่วมกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยได้กำหนดเครื่องมือในการวัดผลการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรมและจับต้องได้ ซึ่งสามารถอธิบายผลการดำเนินงานได้ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 วิธีดำเนินการขับเคลื่อนตามรูปแบบนวัตกรรมสร้างเยาวชนพลเมือง

วิธีการดำเนินงาน	รูปภาพการดำเนินงาน	กิจกรรม	เครื่องมือ
การสร้างประสบการณ์เรียนรู้		การสร้างองค์ความรู้และทักษะที่จำเป็นให้กับกลุ่มเยาวชนพลเมืองอรุโณทัย เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจตลอดจนเกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันภายในกลุ่มเพื่อกำหนดหัวข้อในการดำเนินโครงการ	-
การสะท้อน / ทบทวนความรู้		การลงพื้นที่ภายในชุมชนเพื่อหาข้อมูลตามประเด็นที่ได้กำหนดไว้ผ่านการสัมภาษณ์ผู้รู้ ปราชญ์ชุมชนหรือการหาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ โดยอาศัยเครื่องมือศึกษาชุมชน คือ ประวัติศาสตร์ชุมชนและปฏิทินชุมชน มาเป็นเครื่องมือหลักในการดำเนินงาน	- แบบบันทึกข้อมูล - แบบสัมภาษณ์

วิธีการดำเนินงาน	รูปภาพการดำเนินงาน	กิจกรรม	เครื่องมือ
การสรุปองค์ความรู้		- การนำข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่มาเปรียบเทียบกับฐานข้อมูลเดิม เพื่อวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์เพื่อให้ข้อมูลมีความถูกต้องและสมบูรณ์มากที่สุด	- Timeline ประวัติศาสตร์ชุมชน - ปฏิทินชุมชน
การประยุกต์ใช้ความรู้	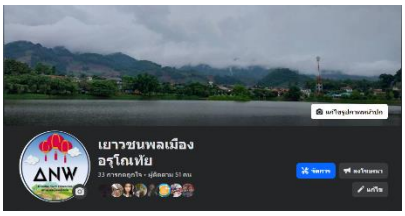	- การนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาภาคสนามด้วยการลงพื้นที่มาเรียบเรียงข้อมูลและเผยแพร่ผลการศึกษาผ่านช่องทางการประชาสัมพันธ์	- Website กลุ่มเยาวชนพลเมือง - Facebook Page เยาวชนพลเมืองอรุโณทัย
		- จัดกิจกรรมสะท้อนคิดเพื่อสรุปผลการดำเนินงานในรอบการทำงานที่ผ่านมา	- แบบประเมินผล

วิธีการเก็บข้อมูล

ในการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ใช้การสัมภาษณ์ข้อมูลจากอดีตทหารจีนคณะชาติ และชาวบ้านภายในหมู่บ้านอรุโณทัย ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและการจดบันทึกในการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เพื่อนำมาเรียบเรียงข้อมูลตามลำดับเหตุการณ์

กรอบแนวคิด

การดำเนินงานในครั้งนี้ใช้รูปแบบการดำเนินกิจกรรม ซึ่งอ้างอิงจากทฤษฎีการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน และแนวคิดการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน มาเป็นกรอบแนวคิดในการดำเนินกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างให้นักเรียนกลุ่มเยาวชนพลเมืองอรุโณทัยให้เกิดคุณลักษณะเยาวชนพลเมืองทั้ง 3 รูปแบบที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน ซึ่งสามารถแบ่งขั้นตอนการดำเนินงานออกเป็น 5 ระยะ ดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 สร้างสรรค์ความรู้

การจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความรู้และทักษะพื้นฐานที่จำเป็น และเกี่ยวข้องกับการลงพื้นที่ภายในชุมชนให้กับนักเรียนกลุ่มเยาวชนพลเมืองอรุโณทัย เพื่อให้นักเรียนเกิดความพร้อมและมีทักษะที่จำเป็นสำหรับการลงพื้นที่ผ่านการประชุมร่วมกันภายในกลุ่มเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันเพื่อปลูกฝังคุณลักษณะเบื้องต้นให้กับนักเรียนตลอดจนร่วมกันกำหนดหัวข้อที่นักเรียนต้องการดำเนินโครงการในครั้งนี้ผ่านการวางแผนร่วมกันจากการประชุม

ระยะที่ 2 มุ่งสู่ชุมชน

การจัดกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้กลุ่มเยาวชนพลเมืองอรุโณทัยได้นำความรู้จากระยะที่ 1 ไปใช้ในการปฏิบัติจริงในชุมชนผ่านการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้รู้หรือผู้ที่เกี่ยวข้องในเหตุการณ์ที่อาศัยอยู่ในชุมชนหรือการหาความรู้จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เช่น หนังสือ บันทึกการเดินทาง นิทาน เพลง ผ่านการใช้เครื่องมือในการศึกษาชุมชน คือ ประวัติศาสตร์ชุมชนและปฏิทินชุมชน เพื่อให้นักเรียนกลุ่มเยาวชนพลเมืองอรุโณทัยได้ใช้ความรู้จากประสบการณ์ในห้องเรียนสู่การลงมือปฏิบัติจริงเพื่อนำไปสู่การได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและสอดคล้องกับสิ่งที่ต้องการจากการดำเนินโครงการ

ระยะที่ 3 นำผลวิเคราะห์

กระบวนการสะท้อนข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่ในแต่ละแหล่งมารวบรวมเข้าด้วยกันเพื่อนำข้อมูลที่ได้จากแต่ละแหล่งมาเปรียบเทียบและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อแสวงหาข้อเท็จจริงและสร้างการรับรู้ข้อมูลให้กับนักเรียน เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่มีอยู่ และเปรียบเทียบกับข้อมูลที่เกิดขึ้นเพื่อสกัดเนื้อหาที่เป็นข้อเท็จจริงเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการนำไปเผยแพร่ในแหล่งช่องทางประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ

ระยะที่ 4 เพาะพันธุ์ข้อมูล

การนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลมาเรียบเรียงประเด็นและแปรผลออกมาเป็นข้อมูลที่ถูกต้องเพื่อนำไปออกแบบเป็นชุดข้อมูลในรูปต่าง ๆ และนำเสนอต่อผู้ที่สนใจได้ศึกษาและใช้ประโยชน์จากข้อมูลในการศึกษาและวิจัยเพื่อเกิดการสร้างประโยชน์ต่อชุมชนในอนาคต

ระยะที่ 5 ปรับจูนสะท้อนคิด

การจัดกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้นักเรียนเกิดการสะท้อนคิดจากการทำกิจกรรมว่าเกิดคุณลักษณะหรือเกิดค่านิยมใดบ้างต่อตัวนักเรียนและชุมชนภายหลังจากการดำเนินโครงการ รวมถึงการส่งเสริมให้นักเรียนร่วมกันกำหนดแนวทางในการนำข้อมูลไปใช้ในการพัฒนาหมู่บ้านเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนที่จะเป็นหมุดหมายสำคัญต่อการพัฒนาหมู่บ้านอย่างยั่งยืนในอนาคต

ภาพที่ 2 ขั้นตอนการดำเนินงานที่ประยุกต์จากทฤษฎีการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน และแนวคิดการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนที่สอดคล้องกับคุณลักษณะเยาวชนพลเมือง

ผลการดำเนินงาน

การศึกษาเรื่อง บันทึกเส้นทาง ตำนานอรุโณทัย ได้ดำเนินการจัดเก็บข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์ข้อมูลจากอดีตทหารจีนคณะชาติและชาวบ้านในหมู่บ้านอรุโณทัย ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

1) หมู่บ้านอรุโณทัยเกิดจากการอพยพตั้งถิ่นฐานของชาวจีนคณะชาติหรือชาวจีนยูนนานในสมัยสงครามกลางเมืองจีน ระหว่างปี พ.ศ. 2490 – 2500 โดยในช่วงแรกของการอพยพ ทหารจีนคณะชาติได้อพยพลงมาทางทิศใต้ และตั้งถิ่นฐานบริเวณชายแดนประเทศไทย–เมียนมาร์ ภายใต้การนำทัพของนายพลหลี่ เหวินห้วน หรือชัย ชัยศิริ อดีตผู้นำทหารจีนคณะชาติกองพันที่ 93 โดยในช่วงแรกของการอพยพของทหารจีนคณะชาติกองพันที่ 93 ได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณชายแดนประเทศไทย–เมียนมาร์ เพื่อซ่องสุมกำลังสำหรับการสู้รบกับพรรคคอมมิวนิสต์จีนโดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณและอาวุธจากสหรัฐอเมริกาและไต้หวัน แต่การตั้งกองทัพในระยะแรกเต็มไปด้วยความยากลำบาก เนื่องจากสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวยประกอบกับโรคระบาดและการขาดแคลนอาหารทำให้ฐานทัพชาวจีนคณะชาติถูกกองทัพเมียนมาร์ตีแตกในช่วงปี พ.ศ. 2504 ซึ่งภายหลังจากถูกทหารเมียนมาร์ตีทัพแตก จึงทำให้ทหารจีนคณะชาติกองพันที่ 3 ได้แตกกระจายไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ในภาคเหนือของประเทศไทย เช่น บนดอยแม่สลอง จังหวัดเชียงราย, เขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ รวมถึงหมู่บ้านอรุโณทัย อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ 3-4 แสดงการตั้งถิ่นฐานของทหารจีนคณะชาติกองพันที่ 3
ขณะตั้งถิ่นฐานบริเวณชายแดนประเทศไทย – เมียนมาร์
ที่มา: (โกว่ โฉว่ หลิ่ง, 2558)

2) ภายหลังจากถูกกองทัพทหารเมียนมาร์ตีแตก ในปี พ.ศ. 2504 ชาวจีนคณะชาติกองพันที่ 3 บางส่วนได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย ณ บริเวณอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ในช่วงแรกของการอพยพแม่ทัพกองพันที่ 3 มีความเห็นว่าชาวจีนอพยพควรตั้งถิ่นฐานเป็นหลักแหล่งที่แน่นอน จึงได้เลือกทำเลที่เหมาะสมสำหรับการตั้งถิ่นฐาน โดยได้ยื่นขออนุญาตใช้ที่ดินจากรัฐบาลไทยในการตั้งถิ่นฐานบริเวณหนองอุกซึ่งเป็นอ่างเก็บน้ำกลางป่าที่เต็มไปด้วยป่ารกชัฏ ยุงและสัตว์มีพิษ (จึงเป็นที่มาของชื่อ บ้านหนองอุก ในระยะแรกของการตั้งหมู่บ้าน) เมื่อรัฐบาลไทยอนุมัติการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนคณะชาติเรียบร้อยแล้ว ชาวบ้านจึงได้ร่วมกันบุกเบิกพื้นที่ป่าเพื่อตั้งที่อยู่อาศัยและทำการเกษตรในพื้นที่ ต่อมาในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2513 หลังจากที่มีการประชุมในเดือนกันยายนในปีเดียวกัน และได้มีมติให้กองบัญชาการทหารสูงสุดเข้าควบคุม เคลื่อนย้ายกำลังบางส่วนไปจัดตั้งหมู่บ้านผู้อพยพ ณ หมู่บ้านผาตั้งบนดอยผาหม่น และบ้านแม่แอบบนดอยหลวง ทั้งนี้มติดังกล่าวได้อนุญาตให้กองทหารจีนคณะชาติที่ตกค้างสามารถมีอาวุธป้องกันตนเองได้ไประยะหนึ่งก่อน นอกจากนี้แล้วรัฐบาลไทยในช่วงเวลาดังกล่าวได้ยอมรับสถานะของกองกำลังจีนคณะชาติที่ตกค้าง โดยให้อยู่ในสถานะผู้อพยพรวมถึงจัดสถานที่พักให้เป็นหลักแหล่ง อีกทั้งมีการพัฒนาอาชีพและความรู้ โดยอยู่ภายใต้การดูแลของกองบัญชาการทหารสูงสุด นอกจากนี้แล้วทางรัฐบาลไทยในช่วงปี พ.ศ. 2515 ได้เล็งเห็นว่าควรให้กองทัพไทยควบคุมผู้อพยพแทน โดยเฉพาะเรื่องยาเสพติด และการกำหนดที่อยู่ ตลอดจนถึงเรื่องของอาชีพที่สามารถเลี้ยงตนเองได้ ดังนั้น เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2515 รัฐบาลไทยจึงได้มีคำสั่งฝ่ายรักษาความมั่นคงแห่งชาติเรื่องการกำหนดที่อยู่ การพัฒนาอาชีพของกองทหารจีนคณะชาติอพยพและครอบครัว รวมถึงการดูแลรักษาความปลอดภัยให้กับหมู่บ้าน ในเวลาต่อมากองทหารจีนคณะชาติดังกล่าวได้แปรสถานะจากผู้อพยพเป็นพลเรือนและจัดตั้งหมู่บ้าน จำนวน 13 หมู่บ้าน ซึ่งอยู่ในพื้นที่จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดแม่ฮ่องสอน ขณะเดียวกันรัฐบาลไทยได้ติดต่อเจรจากับรัฐบาลไต้หวันเรื่องการส่งกองทหารจีนคณะชาติตกค้างกลับประเทศ

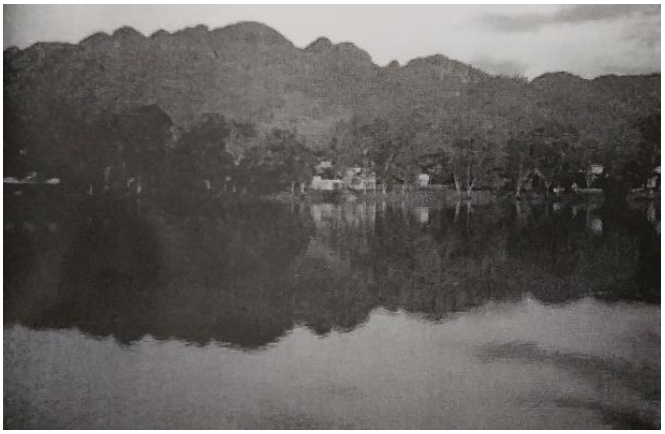
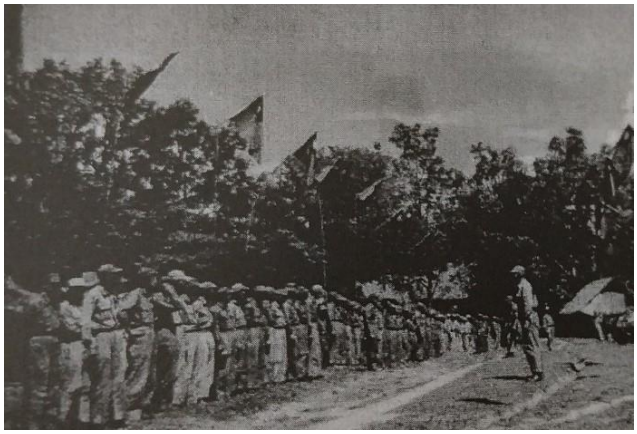

ภาพที่ 5-6 แสดงการตั้งถิ่นฐานในช่วงแรกของชาวจีนคณะชาติในหมู่บ้านอรุโณทัย

ที่มา: (โกว่ โฉว่ หลิ่ง, 2558)

3) ในปี พ.ศ. 2518 รัฐบาลได้มีมติเกี่ยวกับการศึกษาของเด็กที่เป็นบุตรหลานของกองทหารจีนคณะชาติและจีนฮ่ออพยพ โดยอนุโลมให้เด็กสามารถเข้าศึกษาในโรงเรียนของรัฐบาลและเอกชน ด้วยเหตุนี้จึงมีการตั้งโรงเรียนราษฎรขึ้นในพื้นที่ พร้อมทั้งมีการคัดเลือกเด็กชาวจีนที่เป็นชายจากหมู่บ้านดอยแม่สะลองและถ้ำงอบเข้ารับการศึกษาที่โรงเรียนชาวไทยภูเขาที่อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ อีกทั้งยังมีการสอนภาษาไทยให้กับลูกหลานของกองทหารจีนคณะชาติอพยพ จึงทำให้มีการจัดตั้งโรงเรียนในเขตพื้นที่หมู่บ้านอรุโณทัยขึ้นจำนวน 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนบ้านอรุโณทัย ในปี พ.ศ. 2519 และโรงเรียนอรุโณทัยวิทยาคม ในปีพ.ศ. 2535 นอกจากนี้กองบัญชาการทหารสูงสุดได้เสนอให้สัญชาติไทยแก่บุคคลเหล่านี้ จากนั้นในปี พ.ศ. 2527 คณะรัฐมนตรีได้มีการพิจารณาสาระสำคัญของสถานะภาพของกองทหารจีนคณะชาติหรือกองพล 93 ส่งผลให้เกิดการพิจารณาให้สัญชาติไทยต่อกลุ่มผู้อพยพอดีตกองทหารจีนคณะชาติ โดยให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องพิจารณาในเรื่องนี้ให้เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายอย่างเคร่งครัด โดยไม่กระทำในลักษณะกรณีพิเศษเช่นที่เคยปฏิบัติมาทั้งในระยะก่อนที่จะให้สถานภาพคนต่างด้าวและหลังจากได้รับสถานะต่างด้าวแล้ว รวมทั้งก่อนที่จะแปลงสัญชาติเป็นคนไทย ทั้งนี้โดยให้กระทรวงมหาดไทยเป็นหน่วยงานหลักในการแปลงสัญชาติในการแปลงสัญชาติแทนกองกองบัญชาการทหารสูงสุดที่เป็นหน่วยงานหลัก

ภาพที่ 7 แสดงภาพการเสด็จพระราชดำเนินในการทอดพระเนตรที่ดินเพื่อการเกษตรภาคเหนือหนองเขียว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ของพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี โดยมีชาวบ้านในพื้นที่ตำบลเมืองนะรวมถึงชาวบ้านหมู่บ้านอรุโณทัยร่วมรับเสด็จ

ที่มา: (โครงการหลวง, ม.ป.ป.)

4) จากการขยายผลการศึกษาเรื่องราวประวัติศาสตร์ความเป็นมาของหมู่บ้านอรุโณทัยสู่บุคคลภายนอกผ่านการสร้างเว็บไซต์เผยแพร่ความรู้ พบว่า มีผู้เข้าชมและศึกษาประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านอรุโณทัยผ่านเว็บไซต์ของกลุ่มเยาวชนพลเมืองอรุโณทัยเป็นจำนวนมาก ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ามีผู้สนใจในประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านอรุโณทัยเป็นจำนวนมากส่งผลให้หมู่บ้านอรุโณทัยกลายเป็นที่รู้จักของบุคคลภายนอกมากยิ่งขึ้น ซึ่งก่อให้เกิดการสร้างสรรค์เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ที่ส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้ก่อให้เกิดความยั่งยืนทางเศรษฐกิจของหมู่บ้านอรุโณทัยได้อย่างเป็นรูปธรรมในอนาคต ขณะเดียวกันได้มีการขยายผลการดำเนินกิจกรรมสู่การจัดการเรียนรู้ในห้องเรียนของนักเรียนโรงเรียนอรุโณทัยวิทยาคมช่วยให้นักเรียนในระดับชั้นต่าง ๆ ได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านอรุโณทัยผ่านการทำกิจกรรมในห้องเรียนควบคู่ไปกับการเกิดคุณลักษณะการเป็นพลเมืองรับผิดชอบและพลเมืองที่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประวัติศาสตร์ของชุมชนตนเองมากขึ้น ตลอดจนควบคู่ไปกับการขยายผลการศึกษาให้เป็นที่รู้จักของบุคคลภายนอก ซึ่งช่วยให้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านอรุโณทัยเป็นที่รู้จักในวงกว้างมากยิ่งขึ้น

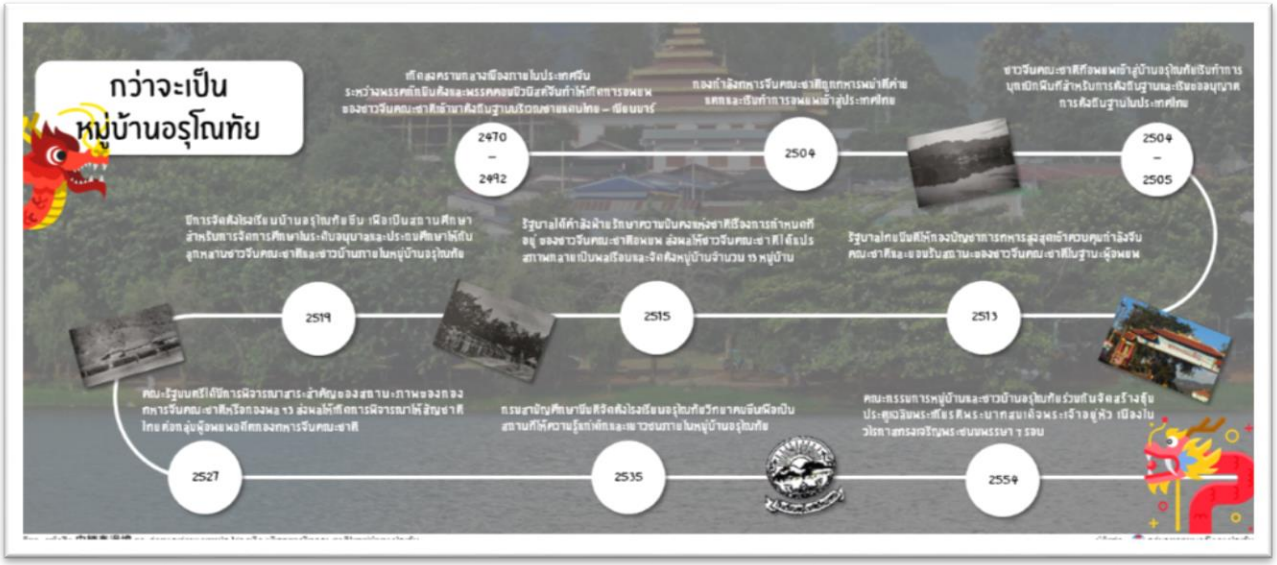

ภาพที่ 8 Timeline ประวัติศาสตร์หมู่บ้านอรุโณทัย

จัดทำโดย กลุ่มเยาวชนหมู่บ้านอรุโณทัย

สรุปผลการดำเนินงาน

จากการศึกษาและดำเนินโครงการในช่วงเวลาที่ผ่านมาสามารถอธิบายผลการดำเนินงานตามนวัตกรรมการสร้างเยาวชนพลเมืองในพื้นที่หมู่บ้านอรุโณทัย ซึ่งสามารถอธิบายผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ ดังนี้

เชิงปริมาณ

1) กลุ่มเยาวชนพลเมืองอรุโณทัย จำนวน 7 คน ได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมผ่านการลงพื้นที่ภายในหมู่บ้านและเกิดคุณลักษณะเยาวชนพลเมืองในระหว่างการทำกิจกรรม

2) นักเรียนโรงเรียนอรุโณทัยวิทยาคม จำนวน 1,098 คน ได้ศึกษาและเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชนของหมู่บ้านอรุโณทัยผ่านเว็บไซต์ประวัติศาสตร์ชุมชน และปฏิทินชุมชนของหมู่บ้านอรุโณทัยที่กลุ่มเยาวชนพลเมืองอรุโณทัยได้จัดทำขึ้น

3) ผู้บริหาร คณะครูและบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนอรุโณทัยวิทยาคม จำนวน 48 คน ได้ร่วมศึกษาและเรียนรู้ประวัติศาสตร์และปฏิทินชุมชนของหมู่บ้านอรุโณทัยควบคู่ไปกับกระบวนการเรียนรู้ที่ช่วยเสริมสร้างคุณลักษณะเยาวชนพลเมืองให้กับนักเรียนภายในโรงเรียนอรุโณทัยวิทยาคม

4) ชาวบ้านในหมู่บ้านอรุโณทัย จำนวน 20 คนได้ร่วมแลกเปลี่ยนและให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ชุมชนของหมู่บ้านอรุโณทัยให้กับกลุ่มเยาวชนพลเมืองอรุโณทัยเพื่อนำไปใช้ในการดำเนินโครงการและต่อยอดสู่การจัดทำเว็บไซต์เผยแพร่ข้อมูลที่ประโยชน์ในอนาคต

เชิงคุณภาพ

ขณะเดียวกันจากการศึกษาและดำเนินโครงการ บันทึกเส้นทาง ตำนานอรุโณทัย ในครั้งนี้สามารถสรุปผลการทำงานที่เกิดขึ้นในมิติต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1) นักเรียนกลุ่มเยาวชนพลเมืองอรุโณทัยเกิดคุณลักษณะเยาวชนพลเมืองเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด โดยเกิดการเรียนรู้ในระหว่างการทำกิจกรรมและได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเอง ในระหว่างการทำกิจกรรมที่สามารถพัฒนาพฤติกรรมของตนเองและเกิดคุณลักษณะของการเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบและพลเมืองที่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประวัติศาสตร์ของชุมชนที่ใกล้สูญหายให้กลับมามีชีวิตอีกครั้ง นอกจากนี้นักเรียนได้พัฒนาทักษะการใช้ทักษะคอมพิวเตอร์ในการออกแบบเว็บไซต์สำหรับเผยแพร่ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของหมู่บ้าน ทักษะการลงพื้นที่และการมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชน เพื่อติดต่อสื่อสารและแลกเปลี่ยนข้อมูลกับชาวบ้านในแง่มุมต่าง ๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่จำเป็นสำหรับการดำเนินโครงการ และทำให้นักเรียนมีความรู้ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนในมิติต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น ทั้งยังช่วยเสริมสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีให้กับนักเรียนและคนในชุมชนให้เพิ่มมากยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันการศึกษาและดำเนินโครงการในครั้งนี้ยังช่วยส่งเสริมให้นักเรียนผู้ดำเนินกิจกรรมมีความกล้าแสดงออกซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการนำเสนอผลงานให้เป็นที่รู้จักของบุคคลภายนอกมากยิ่งขึ้น

2) คณะครูเกิดการฝึกฝนทักษะและกระบวนการการจัดการเรียนรู้ในหลากหลายด้านเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะเยาวชนพลเมืองให้กับนักเรียนกลุ่มเยาวชนพลเมืองอรุโณทัย และนักเรียนคนอื่น ๆ ในโรงเรียนอรุโณทัยวิทยาคมให้มีคุณลักษณะเยาวชนพลเมืองที่สามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ ขณะเดียวกันในระหว่างการดำเนินโครงการครูได้ให้คำแนะนำนักเรียนให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และเกิดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของหมู่บ้านอรุโณทัยพร้อมกับนักเรียนควบคู่ไปกับการพัฒนาตนเองให้เป็นพลเมืองดีในฐานะพลโลกควบคู่กันไปด้วย

3) การสร้างฐานข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านอรุโณทัยให้เป็นหมวดหมู่มากยิ่งขึ้น และออกแบบเส้นทางศึกษาวัฒนธรรมและปฏิทินชุมชนของหมู่บ้านอรุโณทัยที่ชุมชนสามารถนำไปใช้ในการต่อยอดสู่การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สามารถสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านภายในหมู่บ้านอรุโณทัยได้อย่างยั่งยืนในอนาคต

อภิปรายผลการดำเนินงาน

การศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ในหัวข้อบันทึกเส้นทางตำนานอรุโณทัย โดยการประยุกต์ทฤษฎีการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานและแนวคิดการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการศึกษา พบว่า หมู่บ้านอรุโณทัยเป็นหมู่บ้านอรุโณทัยเป็นหมู่บ้านที่เกิดจากการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนคณะชาติที่ลี้ภัยสงครามกลางเมืองในประเทศจีน โดยในระยะแรกชาวจีนคณะชาติได้ตั้งถิ่นฐานบริเวณชายแดนประเทศไทย–เมียนมาร์ เพื่อซ่องสุมกำลังสำหรับการทำสงครามแต่ด้วยสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวยประกอบกับปัจจัยอีกหลายด้านส่งผลให้ฐานทัพถูกทหารเมียนมาร์เข้าทลายฐานทัพในเวลาไม่นาน ก่อนที่กองทัพที่เหลือจะอพยพเข้าสู่ประเทศไทย และได้ตั้งถิ่นฐานในหลายพื้นที่รวมถึงหมู่บ้านอรุโณทัย โดยตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาได้มีการควบคุมดูแลอย่างต่อเนื่องจากรัฐบาลไทยมีการจัดตั้งสถานที่ราชการ โรงเรียน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลภายในพื้นที่อย่างต่อเนื่องเพื่อให้ความรู้แก่เด็กและเยาวชน ตลอดจนการส่งเสริมการให้สัญชาติแก่กลุ่มชาวจีนคณะชาติมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

จากการศึกษาดังกล่าวช่วยส่งเสริมให้นักเรียนกลุ่มเยาวชนพลเมืองอรุโณทัยเกิดคุณลักษณะพลเมืองมีส่วนร่วมในการสืบค้นประวัติศาสตร์ภายในชุมชนที่ส่งเสริมให้ประวัติศาสตร์ชุมชนที่ใกล้สูญหายให้กลับมามีชีวิตอีกครั้ง ตลอดจนช่วยสร้างจิตสำนักรัก หวงแหน และภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ชุมชนของตนเอง และช่วยให้ประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านอรุโณทัยเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายภายในชุมชนมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังมีการประชาสัมพันธ์ประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านอรุโณทัยผ่านการจัดทำเว็บไซต์ประชาสัมพันธ์ประวัติศาสตร์และสถานที่ท่องเที่ยวภายในหมู่บ้านอรุโณทัยเพื่อประชาสัมพันธ์ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ของหมู่บ้านอรุโณทัยให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายในวงกว้าง และช่วยให้บุคคลภายนอกรู้จักประวัติศาสตร์และสถานที่สำคัญภายในหมู่บ้านอรุโณทัยซึ่งเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้านอรุโณทัยในอนาคต ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการเสริมสร้างคุณลักษณะพลเมืองมีส่วนร่วมให้กับกลุ่มเยาวชนพลเมืองอรุโณทัยที่เข้าไปมีบทบาท

ในการส่งเสริมการอนุรักษ์ประวัติศาสตร์ชุมชนให้กลับมาเป็นที่รู้จัก และเกิดการรวบรวมข้อมูลที่เป็นหมวดหมู่และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนได้ในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์

1) นักเรียนกลุ่มเยาวชนพลเมืองอรุโณทัยควรมีการเผยแพร่ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายมากยิ่งขึ้น เพื่อเผยแพร่ข้อมูลประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านอรุโณทัยให้เป็นที่รู้จักของบุคคลภายนอกมากยิ่งขึ้น

2) นักเรียนกลุ่มเยาวชนพลเมืองอรุโณทัยควรมีการนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาไปใช้ในการออกแบบในรูปแบบอินโฟกราฟิค (Infographic) เพื่อประชาสัมพันธ์ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านอรุโณทัยผ่านช่องทางประชาสัมพันธ์เพื่อให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ได้รับการเผยแพร่และเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น

3) นักเรียนกลุ่มเยาวชนพลเมืองอรุโณทัยควรศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจากการสัมภาษณ์ผู้รู้หรือจากเอกสารเพื่อให้ข้อมูลที่ได้มีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น เนื่องจากอาจเกิดความคลาดเคลื่อนของข้อมูล ดังนั้น ผู้ดำเนินโครงการจึงควรหาข้อมูลจากแหล่งอื่นมาเปรียบเทียบเพิ่มเติมเพื่อให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์มีความน่าเชื่อถือและเกิดการรวบรวมข้อมูลที่เป็นระบบมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะในการพัฒนาการดำเนินงาน

1) นักเรียนกลุ่มเยาวชนพลเมืองอรุโณทัยควรมีการประสานงานกับผู้มีอำนาจในชุมชนเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและครบถ้วน ซึ่งช่วยให้การทำงานเกิดความราบรื่นและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2) นักเรียนกลุ่มเยาวชนพลเมืองอรุโณทัยการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ และควรเพิ่มช่องทางประชาสัมพันธ์ที่หลากหลายเพื่อให้บุคคลภายนอกสามารถเรียนรู้มากยิ่งขึ้น

3) นักเรียนกลุ่มเยาวชนพลเมืองอรุโณทัยควรนำข้อมูลทางประวัติศาสตร์มาออกแบบเป็นสื่อหรือเกมในรูปแบบต่าง ๆ ที่สามารถนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียนได้เพื่อช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชนไปพร้อม ๆ กับการทำกิจกรรมในห้องเรียน

บรรณานุกรม

โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์. (2555). *วิถีชุมชน คู่มือการเรียนรู้ที่ทำให้งานชุมชนง่าย ได้ผลและสนุก.* นนทบุรี: สถานบันวิจัยระบบสาธารณสุข.

โกว่ โฉว่ หลิ่ง. (2558). *中緬泰邊境 国民黨雲南反共坑俄遊擊隊簡史*. เชียงใหม่: (ม.ป.ท.)

เดือน ชิหลี และธีรโชติ เกิดแก้ว (2563). *วิถีชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนยูนนานในหมู่บ้านอรุโณทัย อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.

มูลนิธิการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองไทย. (ม.ป.ป.). *แบบของพลเมือง (Kind of Citizen) ของ Joel Westheimer* สืบค้นจาก http://thaiciviceducation.org/th/แบบของพลเมือง-kindof-citizen-ของ-joel-westheimer/

Hang,T.T. (2562). *เทศกาลสำคัญของชาวจีนยูนนานที่หมู่บ้านอรุโณทัย ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่.* ลำปาง: มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.

กระบวนการสืบสานวัฒนธรรมนำศรัทธา
จากเยาวชนท่าปลาสู่เยาวชนพลเมืองโลก
The process of perpetuating faith-led culture
From Tha Pla youth to global citizen youth

สิทธิพล ขระสุ ณัฐวุฒิ อินแก้ว อติเทพ วิสุมา สุรนุช กุลเทียนประดิษฐ์
บุญเสริม สีจา สุทัศน์ เจดีย์แปง ปฐพี สอนวดี จิรนันท์ ยศเกตุ และ สโนว์ พุทธสอน
Sittipol Krasu Natthawut inkaew Atithep Visuma
Suranut Kunthianpradit Boonsterm Seeja Suthat Chedeepaeng
Pattapee Sonwadee Jiranan Yotket and Snow Phutthason

โรงเรียนท่าปลาประชาอุทิศ
Tha Pla Pracha Uthit School

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของคนในชุมชนอำเภอท่าปลาเกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีผีตลกของอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ 2) เพื่อสร้างนวัตกรรมทางสังคมเพื่อส่งเสริมและปลูกฝังการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ประเพณีแห่ผีตลก ให้กับเด็กและเยาวชนในพื้นที่อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ โดยมีกลุ่มเป้าหมายจากการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ได้แก่ นักเรียนโรงเรียนท่าปลาประชาอุทิศ จำนวน 606 คน และกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้อำนวยการและคณะครูโรงเรียนท่าปลาประชาอุทิศ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน เจ้าอาวาสวัดท่าปลา จำนวน 47 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ประกอบด้วยแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลบรรยายเชิงพรรณนา ด้วยการนำข้อมูลมาบรรยายในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

ผลวิจัยพบว่า เห็นควรว่าจะต้องมีการปรับแต่งรูปแบบการแต่งกายและรูปลักษณ์ของหัวผีตลกให้มีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่เข้าถึงเด็กและเยาวชนมากขึ้น โดยสามารถปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัยและปรับลดความน่ากลัวของรูปแบบหัวผีตลก โดยทุกฝ่ายมุ่งหวังให้เด็กและเยาวชนในพื้นที่เป็นกำลังสำคัญในการรักษา สืบสาน และต่อยอดประเพณีแห่ผีตลกของอำเภอท่าปลาให้ทุกคนได้ชื่นชม เชิดชู และภูมิใจร่วมกัน ผู้วิจัยจึงนำผลการศึกษาความคิดเห็นของคนในชุมชนอำเภอท่าปลาเกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีผีตลกของอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ ไปสร้างเป็นกระบวนการสืบสานวัฒนธรรมนำศรัทธาจากเยาวชนท่าปลาสู่เยาวชนพลเมืองโลก ซึ่งจากผลการวิจัยสามารถสรุปเป็นกระบวนการวิจัยในรูปแบบ THAPLA Model ทำให้นักเรียนในโรงเรียนท่าปลาประชาอุทิศเกิดความตื่นรู้กับวัฒนธรรมประเพณีแห่ผีตลกในชุมชน และสามารถต่อยอดพัฒนาให้เกิดความรักและความภูมิใจในท้องถิ่น อันนำไปสู่ความคงทนถาวรในการพัฒนาอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ท่าปลา ประเพณีแห่ผีตลก เยาวชนพลเมือง

Abstract

This research aims to: 1) study the opinions of the Tha Pla community in Uttaradit Province on preserving the local tradition of the "Phi Ta Lok" (Funny Ghost), and 2) develop a social innovation to promote and instill the conservation of this local cultural tradition of the "Phi Ta Lok" (Funny Ghost) parade among children and youth in Tha Pla District, Uttaradit Province. The study employed purposive sampling, targeting 606 students from Tha Pla Pracha Uthit School and 47 informants, including the school director, teachers, local scholars, community leaders, and the abbot of Wat Tha Pla. Data collection tools included questionnaires and interviews, analyzed using descriptive methods to summarize key themes related to the study objectives.

The findings suggest that the design and appearance of the Phi Ta Lok costumes and masks should be adapted to appeal more to children and youth, reflecting contemporary aesthetics and reducing the frightening aspects of the traditional masks. Stakeholders agreed on the importance of involving the younger generation as key contributors to preserving, continuing, and enhancing the Phi Ta Lok parade tradition, fostering a shared sense of admiration, pride, and cultural identity. The research results were utilized to create a process for cultural conservation that channeled the enthusiasm of Tha Pla youth into becoming global citizens while retaining local cultural roots. This process was formalized as the THAPLA Model, which successfully raised cultural awareness among students at Tha Pla Pracha Uthit School. It encouraged them to cherish and take pride in their local heritage, contributing to the sustainable development of the tradition.

Keywords: Tha Pla, Phi Ta Lok Parade, Youth Citizenship, Cultural Preservation

บทนำ

ความเจริญของโลกในศตวรรษที่ 21 เป็นยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาอย่างรวดเร็ว ความเจริญและความก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ ได้นำความเปลี่ยนแปลงมาสู่ทุกมิติในสังคม แนวคิดการใช้ชีวิตในยุคปัจจุบันถูกเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต เทคโนโลยีเข้ามาแทรกซึมในวิถีชีวิตประจำวันจนทำให้วิถีชีวิตดั้งเดิมที่ปฏิบัติกันมาเริ่มเลือนและจางหาย (กรมวิชาการ, 2544) เด็กและเยาวชนเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญที่สุดที่จะสืบทอดและสานต่อศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาในท้องถิ่นชุมชนแต่การจัดการศึกษาในปัจจุบันไม่ได้ตอบโจทย์มากนักเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว ส่งผลให้เด็กและเยาวชนมักจะให้ความสำคัญกับสิ่งเร้าอื่น ๆ ที่มาจากโลกไร้พรมแดนจนละเลยศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (สาวิตรี โชดก, 2564)

วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นองค์ประกอบสำคัญของความเป็นอยู่และอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น การสืบสานวัฒนธรรมเหล่านี้เป็นหน้าที่ที่สำคัญในการรักษาและส่งต่อความรู้ ความเชื่อ และประเพณีสู่คนรุ่นหลัง ซึ่งในปัจจุบันกลุ่มเยาวชนพลเมืองท่าปลาประชาอุทิศ ถือเป็นกำลังสำคัญในการดำเนินกระบวนการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นในชุมชนอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์เหล่านี้ เนื่องจากมีความกระตือรือร้น มีพลัง และมีทัศนคติที่พร้อมจะเรียนรู้และประยุกต์ใช้วัฒนธรรมท้องถิ่นในชีวิตประจำวัน

อำเภอท่าปลา เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดอุตรดิตถ์ ชื่อเดิมเรียกว่า "ทับป่า" ขึ้นอยู่กับเมืองน่านในสมัยที่เมืองน่านยังมีเจ้าเมืองเป็นผู้ครองนครน่านเมื่อประมาณร้อยปีเศษ โดยได้รวมเอาแขวงศีรสะเกษกับแขวงท่าปลาเข้าด้วยกันเป็นเขตน่าน ต่อมาในปี พ.ศ. 2466 จึงได้แยกมาขึ้นกับจังหวัดอุตรดิตถ์ ตามตำนานได้กล่าวว่าเคยมีสถานที่ริมแม่น้ำน่าน มีหินใสสีขาวเหมือนตาปลาอยู่ในน้ำลึก เชื่อว่าหินนี้ศักดิ์สิทธิ์มาก โดยในวันสงกรานต์จะทำพิธีบวงสรวง แล้วจึงจะนำหินไปสกัดและเรียกบริเวณนี้ว่า "บ่อแก้วตาปลา" ต่อมาเรียกเพี้ยนเป็น "แก้วท่าปลา" และหมู่บ้านนี้ได้ถูกเรียกต่อกันมาว่า "บ้านท่าปลา" ซึ่งเป็นคำเมือง หมายถึง รอปลาขึ้นและจับปลา เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2501 - 2505 ทางราชการมีแนวคิดที่จะก่อสร้างเขื่อนกักเก็บน้ำ และซึ่งได้รับอนุมัติจากคณะรัฐมนตรีให้ใช้ชื่อว่า “เขื่อนสิริกิติ์” แต่เดิมจุดก่อสร้างเขื่อนอยู่บริเวณหาดย่านหริ่ง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2506 ได้เกิดน้ำท่วมในพื้นที่อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน จึงทำให้ราษฎรในพื้นที่รวมตัวกันเพื่อไม่ให้ก่อสร้างเขื่อนในบริเวณดังกล่าว ดังนั้น ทางราชการจึงได้ย้ายจุดก่อสร้างจากเดิมมาก่อสร้าง ณ บริเวณเขาขาดบ้านผาซ่อม ตำบลผาเลือด อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ และได้มีการเวนคืนที่ดินในพื้นที่ 4 ตำบล คือ ตำบลท่าปลา ตำบลจริม ตำบลท่าแฝก และตำบลหาดล้า ในปี พ.ศ. 2511 – 2514 จึงทำให้ราษฎรทั้งสี่ตำบลอพยพบ้านเรือนและที่อยู่อาศัยขึ้นมาอยู่ในบริเวณที่ดินที่ทางราชการจัดให้ โดยเป็นที่ทำการแห่งใหม่อยู่ในเขตหมู่ที่ 1 ซึ่งเป็นพื้นที่จัดสรรของนิคมสร้างตนเองลำน้ำน่านจวบจนทุกวันนี้

จากการอพยพโยกย้ายจากพื้นที่ท่าปลาเก่าไปยังท่าปลาใหม่ ทำให้วัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ของชาวท่าปลา ที่เคยปฏิบัติสืบต่อกันมาถูกบั่นทอนลง เนื่องจากทุกชีวิตต้องปากกัดตีนถีบเพื่อให้ชีวิตและครอบครัวของตนอยู่รอดไปถึงวันพรุ่งนี้ ประกอบกับเพราะความห่างไกลกันของชุมชนจึงทำให้ความเข้มแข็งที่เกิดจากสำนึกของความเป็นคนบ้านเดียวกันเลือนหายไป ประเพณีและวิถีชีวิตดั้งเดิมที่เคยทำร่วมกันจึงเริ่มเสื่อมสูญตามลำดับ โดยเฉพาะวัฒนธรรมท้องถิ่นที่โดดเด่นและเป็นอัตลักษณ์ของชาวท่าปลา คือ ประเพณีแห่ผีตลก ที่กำลังจะหายไปจากจิตสำนึกของลูกหลานชาวอำเภอท่าปลาตามกาลเวลา

ประเพณีแห่ผีตลก - ผีขน เกิดขึ้นช่วงเทศกาลออกพรรษา คือ ช่วงเดือนตุลาคม ชาวท่าปลาจะเรียกสิ่งประดิษฐ์ที่มีลักษณะคล้ายหัวโขนตกแต่งให้ดูน่าเกลียดน่ากลัวแตกต่างกัน โดยชาวตำบลท่าปลา เรียกว่า “หัวผีตลก” ส่วนชาวตำบลหาดล้า ตำบลท่าแฝก เรียกว่า “หัวผีขน” แต่สิ่งที่เหมือนกัน คือ ประเพณีที่ชาวตำบลหาดล้าและตำบลท่าปลาถือปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาอย่างช้านาน โดยมีความเชื่อเกี่ยวกับนรก สวรรค์ การทำบุญทำทานตามพระพุทธศาสนาให้กับผีเปรตและผีนรกที่หิวโหยต้องการอาหารยังชีพโดยการขอส่วนบุญจากมนุษย์จนกว่าจะใช้หนี้กรรมหมดสิ้นเพื่อที่จะไปเกิดในชาติภพใหม่ โดยจะมีการทำพิธีสวมหัวผีตลกในป่าช้าเพื่อความศักดิ์สิทธิ์ หลังเสร็จพิธีกรรมสวมหัวผีตลก – ผีขนในป่าช้าแล้ว ผู้สวมหัวผีตลก – หัวผีขนจะร่วมขบวนแห่ข้าวตอกดอกไม้ ต้นกล้วย ต้นอ้อย ต้นกู๊ก และต้นข่า มุ่งหน้าไปยังวัดประจำหมู่บ้าน เพื่อนำไปตกแต่งวิหารหรือศาลาการเปรียญให้เสมือนป่าหิมพานต์ ระหว่างทางจะมีการตีฆ้องและตีกลอง เพื่อกระตุ้นให้เกิดความสนุกสนานครื้นเครง และเชิญชวนชาวบ้านร่วมทำบุญ การบริจาคทาน วัตถุปัจจัยต่าง ๆ มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือ การสืบทอดพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนสืบไป และเป็นการแสดงให้เห็นว่าการทำชั่วจะไปเกิดเป็นผีเปรต ผีนรกที่มีหน้าตาน่าเกลียดน่ากลัวต้องเที่ยวขอส่วนบุญส่วนกุศล และเป็นการเตือนสติให้คนละเว้นความชั่ว ประกอบแต่ความดีนั่นเอง (ประวัติศาสตร์ท่าปลา, 2562)

การศึกษาวิจัยเรื่อง "กระบวนการสืบสานวัฒนธรรมนำศรัทธา จากเยาวชนท่าปลาสู่เยาวชนพลเมืองโลก" มีเป้าหมายที่จะศึกษาวิธีการและรูปแบบที่กลุ่มเยาวชนใช้ในการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมถึงประเมินผลการสร้างทักษะเยาวชนพลเมืองที่มีต่อชุมชนและต่อเยาวชน การศึกษาในครั้งนี้จะทำให้เข้าใจถึงปัจจัยที่สนับสนุนการสืบสานวัฒนธรรม รวมทั้งเสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเยาวชนพลเมืองท่าปลาประชาอุทิศ ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น นอกจากนี้ การวิจัยนี้ยังมุ่งเน้นที่การสร้างความรู้และความเข้าใจในบทบาทของเยาวชนพลเมืองในการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญต่อการพัฒนาชุมชนในระยะยาว โดยการศึกษานี้จะเป็นพื้นฐานในการวางแผนและพัฒนานโยบายที่สนับสนุนการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของคนในชุมชนอำเภอท่าปลาเกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีผีตลกของอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

2. เพื่อสร้างนวัตกรรมทางสังคมเพื่อส่งเสริมและปลูกฝังการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ประเพณีแห่ผีตลกให้กับเด็กและเยาวชนในพื้นที่อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

วิธีดำเนินการ

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษากระบวนการสร้างทักษะเยาวชนพลเมืองเพื่อสืบสานวัฒนธรรมในท้องถิ่น คือ ประเพณีการแห่ผีตลก โดยกลุ่มเยาวชนพลเมืองโรงเรียนท่าปลาประชาอุทิศ เพื่อศึกษานวัตกรรมทางสังคมเพื่อส่งเสริมและปลูกฝังการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นให้กับเด็กและเยาวชนในพื้นที่อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

กลุ่มเป้าหมาย

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้ ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ ผู้อำนวยการโรงเรียน และคณะครูโรงเรียนท่าปลาประชาอุทิศ จำนวน 47 คน และนักเรียนโรงเรียนท่าปลาประชาอุทิศ จำนวน 606 คน

วิธีวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างมาวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา เพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมทักษะเยาวชนพลเมืองและอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ประเพณีแห่ผีตลก อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

วิธีการเก็บข้อมูล

การสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้อำนวยการและคณะครูโรงเรียนท่าปลาประชาอุทิศ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ นักเรียน ในพื้นที่อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ โดยใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูล

1. แบบสัมภาษณ์
2. แบบสอบถาม
3. กล้องถ่ายภาพ

กรอบแนวคิด

กระบวนการสืบสานวัฒนธรรมนำศรัทธาจากเยาวชนท่าปลาสู่เยาวชนพลเมืองโลก คณะทำงานเยาวชนพลเมืองโรงเรียนท่าปลาประชาอุทิศได้ศึกษาหลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในประเด็นหัวข้อ ดังนี้

ก) แนวคิดการสร้างความเป็นเยาวชนพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทย (Thai Civic Education) (2556) โดย Joel Westheimer and Joseph Kahne

แบบของพลเมือง (Kinds of Citizens)

	พลเมืองที่มีความรับผิดชอบ (Personally Responsible Citizen)	พลเมืองที่มีส่วนร่วม (Participatory Citizen)	พลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมในสังคม (Justice-Oriented Citizen)
การอธิบาย	- รับผิดชอบต่อชุมชน - ตั้งใจทำงานและจ่ายภาษี - ปฏิบัติตามกฎหมาย - รีไซเคิลและบริจาคเลือด - อาสาที่จะทำงานที่ช่วยเหลือในกรณีที่เกิดวิกฤตการณ์	- เป็นสมาชิกขององค์กรที่กระตือรือร้นและมีความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะพัฒนา - จัดการชุมชนให้ใส่ใจต่อสิ่งที่เป็นประโยชน์ เช่น การรักษาสิ่งแวดล้อม การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ - รู้ว่ารัฐมีกระบวนการทำงานอย่างไร - รู้วิธีการการทำงานอย่างเชื่อมโยง	- คิดเชิงวิพากษ์ต่อโครงสร้างของสังคม นโยบาย และเศรษฐกิจ โดยพิจารณามากกว่าเหตุการณ์ที่ผิวเผิน - ตามสืบค้นและนำเสนอประเด็นที่ไม่เป็นธรรมในสังคม - รู้เกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางสังคม และผลกระทบเชิงระบบที่เกิดขึ้น
ตัวอย่างการปฏิบัติ	- ร่วมบริจาคในการทำกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาความอดอยากที่เกิดขึ้น	- มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมแก้ปัญหาความอดอยาก	- ค้นหาสาเหตุ/ต้นตอปัญหาและความอดอยาก เพื่อเปลี่ยนแปลงระบบ หรือโครงสร้างที่เป็นอยู่ของสังคมที่ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม
แนวคิดหลัก	- ในการแก้ปัญหาของสังคม และพัฒนาสังคม พลเมืองต้องมีคุณลักษณะที่ดี ซื่อสัตย์ รับผิดชอบ เคารพกฎหมาย และกติกาของสังคม	- ในการแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม พลเมืองต้องมีส่วนร่วมและเป็นผู้นำในการวางระบบ และโครงสร้างของสังคม	- ในการแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม พลเมืองต้องตั้งคำถามและเปลี่ยนระบบหรือโครงสร้างที่เป็นอยู่ของสังคม ที่ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม

Westheimer, J. and Kahne, J. Educating the "Good" Citizen: Political Choices and Pedagogical Goals.

ภาพที่ 1 แบบของพลเมือง

ที่มา: (Thai Civic Education, 2565)

แบบของพลเมือง (Kind of Citizen) ของ Joel Westheimer ซึ่งประกอบด้วยพลเมือง จำนวน 3 รูปแบบ ได้แก่

1. พลเมืองที่มีความรับผิดชอบ (personally Responsible Citizen)
2. พลเมืองที่มีส่วนร่วม (Participatory Citizen)
3. พลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมต่อสังคม (Justice-Oriented Citizen

จากแนวคิดเยาวชนพลเมือง 3 แบบ สามารถนำมาปรับใช้เป็นรูปแบบแนวทางการทำงานของกลุ่มเยาวชนพลเมืองโรงเรียนท่าปลาประชาอุทิศ ดังนี้

คุณลักษณะ	พลเมืองที่มีความรับผิดชอบ	เยาวชนพลเมืองที่มีส่วนร่วม	เยาวชนพลเมืองที่มุ่งเน้นสร้างความเป็นธรรมในสังคม
แนวคิดหลัก	แก้ปัญหาทางสังคมและร่วมกันพัฒนาสังคม ซึ่งเยาวชนพลเมืองจะต้องมีคุณลักษณะที่ดี เช่น มีความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ และ มีความเคารพกฎหมายและกติกาทางสังคม	แก้ปัญหาและพัฒนาสังคม โดย เยาวชนพลเมืองท่าปลาจะต้องมีส่วนร่วมและเป็นผู้นำในการวางระบบ และโครงสร้างทางสังคม	แก้ปัญหาและพัฒนาสังคม โดยพลเมืองจะต้องตั้งคำถามและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อเปลี่ยนแปลงระบบและโครงสร้างที่เป็นอยู่ของสังคมที่สร้างความไม่เป็นธรรม
การอธิบาย	- รับผิดชอบต่อตนเอง - รับผิดชอบต่อสังคม - ปฏิบัติตามหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มที่ - เป็นผู้นำทางความคิดและชี้นำสังคมให้เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง	- เข้าร่วมเป็นสมาชิกในชุมชน พยายามที่จะร่วมทำงานพัฒนาชุมชนไปพร้อมๆกับหลายภาคส่วน - มีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการทำงานของรัฐ - รับรู้กลยุทธ์ในการทำงานที่จะบรรลุความสำเร็จ	- แสดงความคิดเชิงวิพากษ์ต่อโครงสร้างทางสังคมด้วยการพิจารณาอย่างลึกซึ้งมากกว่าพิจารณาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างผิวเผิน - สืบค้น และนำเสนอปัญหาในประเด็นที่ไม่เป็นธรรมในสังคม
ตัวอย่างการปฏิบัติ	เป็นผู้นำของนักเรียนโรงเรียนท่าปลาประชาอุทิศ ทำงานเป็นคณะทำงานเยาวชนพลเมืองตามที่ได้วางแผนร่วมกันด้วยความเต็มที่ เต็มใจ และเต็มความสามารถ	บูรณาการความร่วมมือระหว่างนักเรียนเยาวชนพลเมืองโรงเรียนท่าปลาประชาอุทิศ คณะครูและผู้บริหารโรงเรียน และหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ เพื่อร่วมกันส่งเสริมประเพณีการแห่ผีตลกร่วมกัน	กลุ่มเยาวชนพลเมืองโรงเรียนท่าปลาประชาอุทิศ ร่วมศึกษาค้นหาสาเหตุของวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนท่าปลาที่เริ่มจางหายไปกับวัยรุ่นที่เติมโตขึ้นทุกวัน เพื่อดำเนินการแก้ปัญหาจากรากเหง้าอย่างแท้จริง

ข) ทฤษฎีระบบ (The System Theory)

ทฤษฎีระบบ หมายถึง สิ่งต่าง ๆ บนโลกนี้มีลักษณะเป็นระบบ ต้องมีองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์กันเป็นกระบวนการ เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ตามที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งสามารถสรุปเป็นองค์ประกอบหลักได้ 3 ส่วนใหญ่ ดังนี้

1) สิ่งที่ป้อนเข้าไป (Input) หมายถึง ปัจจัยต่าง ๆ หรือองค์ประกอบแรกนำไปสู่การดำเนินงานของระบบโดยรวมไปถึงสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่ต้องการของระบบนั้น ๆ

2) กระบวนการ (Process) คือองค์ประกอบต่อมาของระบบ หมายถึง วิธีการที่จะนำไปสู่ผลงานหรือผลผลิตของระบบ

3) ผลงาน (Output) หรือผลิตผล (Product) เป็นองค์ประกอบสุดท้ายของระบบ หมายถึงความสำเร็จในลักษณะต่าง ๆ ที่มีประสิทธิภาพ หรือประสิทธิผล โดยองค์ประกอบทั้ง 3 มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ได้ ผสมผสานอย่างมีเอกภาพเพื่อบรรลุตามเป้าหมายของงาน

ค) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้บนฐานชุมชน

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นกลยุทธ์หรือรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการเนื้อหาตามหลักสูตรให้เชื่อมโยงกับชุมชนโดยใช้การปฏิบัติงานเป็นฐาน ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติงานจากสถานการณ์จริงในชุมชนภายใต้การมีส่วนร่วมระหว่างครู ผู้เรียน และกลุ่มคนในชุมชน เช่น การศึกษาเรื่องประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม การทำมาหากิน หัตถกรรม การศึกษาพยาบาลแบบพื้นบ้านจากบุคคล และองค์กรในชุมชนนอกเหนือไปจากการเรียนรู้ในห้องเรียน กระบวนการสำคัญของการเรียนรู้ใช้ การสะท้อนคิดเชิงวิพากษ์ซึ่งจะช่วยให้เกิดความรู้ในเนื้อหาตามหลักสูตรและเข้าใจชุมชนมากขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนด้านความรู้และทักษะอย่างหลากหลาย เช่น การคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ การคิดเชิงวิพากษ์ ฯลฯ ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นในศตวรรษ 21 มีคุณธรรมจริยธรรม เจตคติที่พึงประสงค์ ตระหนักในความรับผิดชอบในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน รวมทั้งเพื่อตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ชุมชน และผู้เรียนจะได้รับประโยชน์ร่วมกัน ทั้งโดยการบรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตรและตามเป้าหมายที่กำหนดโดยชุมชน และสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในเชิงบวก อันเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน

กรอบแนวคิด

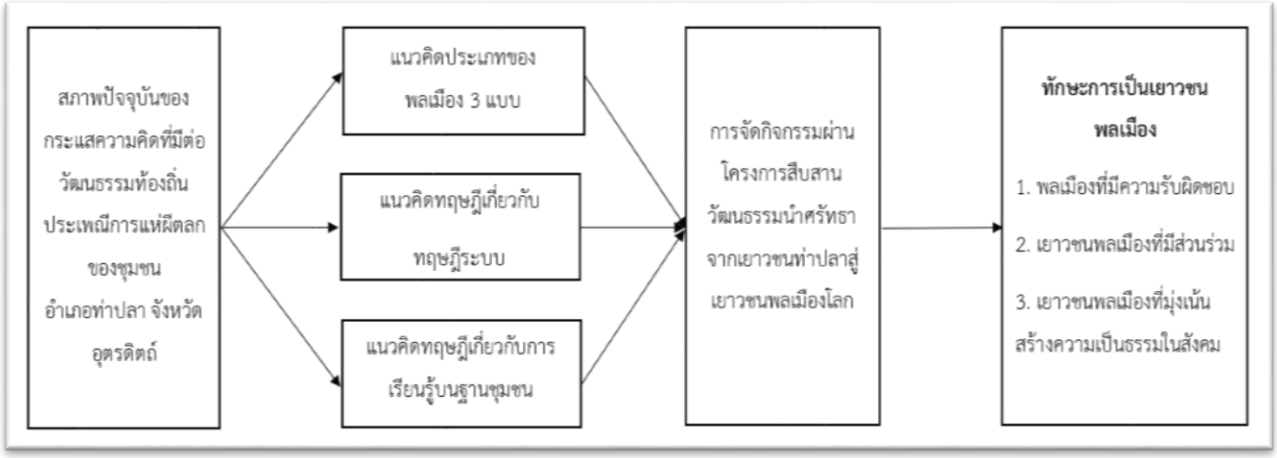

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดกระบวนการสืบสานวัฒนธรรมนำศรัทธา จากเยาวชนท่าปลาสู่เยาวชนพลเมืองโลก

ผลการดำเนินงาน

แนวทางวิธีการขับเคลื่อนรูปแบบนวัตกรรมสร้างเยาวชนพลเมืองในกระบวนการสืบสานวัฒนธรรมนำศรัทธาจากเยาวชนท่าปลาสู่เยาวชนพลเมืองโลก สามารถอธิบายเป็นวิธีการทำงานได้ ดังนี้

1) การประชุมวางแผนการดำเนินโครงการ หลังจากที่ทีมงานเยาวชนพลเมืองท่าปลาประชาอุทิศได้เข้าร่วมการอบรมเชิงปฏิบัติการเยาวชนพลเมือง ณ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ทำให้ทราบถึงกระบวนการทำงานและตระหนักถึงความสำคัญของการร่วมมือกันแก้ปัญหาทางสังคม ซึ่งเยาวชนพลเมืองท่าปลาประชาอุทิศได้มีการประชุมถึงสิ่งที่เป็นปัญหาในชุมชนอำเภอท่าปลาที่จะสามารถลงมือ แก้ไข พัฒนาได้ โดยมีคุณครูสิทธิพล ขระสุ เป็นครูที่ปรึกษา หลังจากที่ได้ดำเนินการประชุมกันจนได้ข้อสรุปว่า จะจัดทำทำโครงการเพื่อการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น คือ ประเพณีแห่ผีตลก ซึ่งเป็นประเพณีเก่าแก่ของชุมชนตั้งแต่อำเภอท่าปลายังอยู่ตรงที่ตั้งเดิม แต่เมื่อเกิดเหตุการณ์สร้างเขื่อนสิริกิติ์ เมื่อปี พ.ศ. 2513 ทางราชการได้อพยพชาวบ้านอำเภอท่าปลามายังที่จัดสรรใหม่ในปัจจุบัน ซึ่งการอพยพในครั้งนั้นทำให้ชุมชนหมู่บ้านที่เคยอาศัยอยู่ใกล้เคียงกันต้องกระจัดกระจาย แตกแยกกันไป และไม่ได้อยู่เป็นญาติสนิทมิตรสหายเก่าแก่ดังเช่นเดิม จึงทำให้วิถีชีวิตวัฒนธรรมและประเพณีที่เคยปฏิบัติร่วมกันมา เริ่มสูญหายไปกับการเอาชีวิตและครอบครัวให้รอดพ้นจากความยากจน ซึ่งหลายประเพณีได้หายไปโดยไร้ผู้สืบทอด ดังนั้นทางเยาวชนพลเมืองท่าปลาประชาอุทิศได้เห็นความสำคัญของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาในท้องถิ่น คือ ประเพณีแห่ผีตลก ซึ่งเป็นประเพณีที่เก่าแก่เป็นเอกลักษณ์ของชาวท่าปลา พบได้ยากในเขตพื้นที่จังหวัดใกล้เคียง และกำลังจะสูญหายไปจากความทรงจำของเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ เพราะด้วยความน่ากลัวของตัวผีตลกในสายตาของเด็ก ๆ ทำให้หลายคนไม่อยากสืบสานและสืบทอด จึงได้นำมาซึ่งโครงการสืบสานวัฒนธรรมนำศรัทธา จากเยาวชนท่าปลาสู่เยาวชนพลเมืองโลก เพื่อทำให้ประเพณีแห่ผีตลก เป็นที่รู้จักและได้สัมผัสถึงกระบวนการสร้างหัวผีตลก โดยจุดมุ่งหมายของประเพณีเพื่อสร้างความเข้าใจอันดีแก่เยาวชนคนรุ่นหลังให้เกิดความรู้สึกรักและภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นท่าปลาสืบต่อไป

2) การเก็บข้อมูลจากนักเรียน โรงเรียน และชุมชน กลุ่มเยาวชนพลเมืองโรงเรียนท่าปลาประชาอุทิศ ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามเพื่อสอบถามข้อมูลและรายละเอียดจากนักเรียน คณะครู และผู้นำชุมชน เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลและความต้องการของคนในอำเภอท่าปลา เพื่อจะนำไปสู่การจัดกิจกรรมในกระบวนการสืบสานวัฒนธรรมนำศรัทธา จากเยาวชนท่าปลาสู่เยาวชนพลเมืองโลก

3) การประชาสัมพันธ์ให้ความรู้และกิจกรรมในโครงการ หลังจากที่กลุ่มเยาวชนพลเมืองท่าปลาประชาอุทิศ ได้ดำเนินการสอบถามแนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีแห่ผีตลก โดยมีแบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากนักเรียน ผู้นำชุมชน และชาวบ้าน จากนั้นได้ประชุมร่วมกันเพื่อออกแบบรูปแบบการจัดกิจกรรม โดยมีข้อสรุปในกิจกรรมที่จะจัดขึ้น คือ กิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่อง การทำหัวผีตลกเชิงสร้างสรรค์ จากนั้นจึงได้การประชาสัมพันธ์แก่นักเรียนและเยาวชนในโรงเรียนได้รับรู้และสนใจสมัครเข้าร่วม อีกทั้งยังประชาสัมพันธ์ให้ผู้คนในชุมชนอำเภอได้รับทราบ

4) การดำเนินกิจกรรมในโครงการสืบสานวัฒนธรรมนำศรัทธา จากเยาวชนท่าปลาสู่เยาวชนพลเมืองโลก จากการให้ความรู้และการประชาสัมพันธ์กิจกรรมในกระบวนการสืบสานวัฒนธรรมนำศรัทธา จากเยาวชนท่าปลาสู่เยาวชนพลเมืองโลก คือ กิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่อง การทำหัวผีตลกเชิงสร้างสรรค์ ที่จะจัดขึ้น ณ หอประชุมน่านนที โรงเรียนท่าปลาประชาอุทิศ โดยเชิญปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ ในเรื่องประวัติ ความเป็นมาและการสร้างหัวผีตลก มาเป็นวิทยากรในการให้ความรู้กับนักเรียนที่สนใจสมัครเข้าร่วมทำหัวผีตลกกับทีมงานเยาวชนพลเมืองท่าปลาประชาอุทิศ และนักเรียนได้ลงมือทำ พร้อมทั้งได้ความรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน กิจกรรมผ่านไปด้วยความเรียบร้อยเป็นที่พึงพอใจ

5) การเผยแพร่องค์ความรู้ออกสู่ภายนอกโรงเรียน และการประเมินผลโครงการ ทางเยาวชนพลเมืองท่าปลาประชาอุทิศได้ดำเนินกิจกรรมต่อเนื่อง ด้วยการนำผลงานและองค์ความรู้ที่ได้ศึกษาออกเผยแพร่สู่นักเรียนระดับโรงเรียนประถมศึกษาในพื้นที่อำเภอท่าปลา และนำผลงานไปเผยแพร่ต่อในระดับเขตพื้นที่การศึกษา ด้วยการเข้าร่วมโครงการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ในเขตจังหวัดพิษณุโลก และอุตรดิตถ์ ณ โรงเรียนพิษณุโลกพิทยาคม

สรุปผลการดำเนินงาน

จากการดำเนินโครงการสืบสานวัฒนธรรมนำศรัทธา จากเยาวชนท่าปลาสู่เยาวชนพลเมืองโลก โดยเยาวชนพลเมืองท่าปลาประชาอุทิศ สรุปผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน ดังนี้

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของคนในชุมชนอำเภอท่าปลาเกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีผีตลกของอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูล โดยใช้แบบสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่าง ครู นักเรียน ชาวบ้าน และพระสงฆ์ในชุมชนอำเภอท่าปลา โดยผู้ใหญ่บ้านบ้านงุ้นงาม ตำบลจริม อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ พบว่า “ประเพณีแห่ผีตลกเป็นประเพณีที่เก่าแก่ของอำเภอท่าปลาสืบทอดกันมานานกว่า 200 ปี เห็นควรว่าต้องมีการอนุรักษ์สืบทอดให้คงอยู่ต่อไป ในส่วนแนวทางการอนุรักษ์นั้นควรเริ่มจากการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องให้แก่เด็กและเยาวชนก่อน เพื่อให้ทราบว่าประเพณีมีจุดมุ่งหมายและที่มาอย่างไร หลังจากนั้นจึงสามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบ

หัวผีตลกให้เป็นไปตามยุคสมัย เพื่อให้อยู่ร่วมได้กับคนในสังคมท่าปลา เพราะมีคนจึงมีวัฒนธรรม จึงมีของดีงามให้เราได้ชื่นชมและเชิดชู ภูมิใจไปด้วยกัน”

ชาวบ้านในตำบลจริม อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ กล่าวว่า “ตนเองเคยมีประสบการณ์ในการสานหัวผีตลก ต่อมาอายุมากขึ้นด้วยความชราจึงไม่ค่อยได้ทำอีก จึงอยากให้นักเรียน เยาวชน อำเภอท่าปลามาฝึกเรียนวิธีสานหัวผีตลกให้เกิดการสืบทอดวัฒนธรรมในชุมชนต่อไป โดยส่วนตัวยังอยากให้รูปแบบหน้าตาของหัวผีตลกยังคงเดิม ไม่อยากให้มีการปรับเปลี่ยนไปใช้ผ้าสีอื่น ๆ หรือใช้หวดแบบของผีตาโขนเมืองเลย แต่ท้ายที่สุดก็คงจะห้ามอะไรไม่ได้ จึงอยากให้เยาวชน นักเรียนช่วยกันอนุรักษ์สืบทอดต่อไปด้วย”

เจ้าอาวาสวัดห้วยเลิศ อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ กล่าวว่า “ตนเองเคยเข้าร่วมประเพณีแห่ผีตลกในตอนสมัยยังเป็นเด็กวัยรุ่น เห็นว่าเป็นประเพณีที่แปลก เคยพบเห็นแค่เฉพาะในอำเภอท่าปลาบ้านเรา อยากให้มีโครงการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีบ้านเราให้เป็นไปอย่างนี้ทุกปี โดยสำหรับเรื่องการเปลี่ยนแปลงรูปแบบตนเองมองว่าเป็นเรื่องธรรมดาของทุกสิ่งทุกอย่างตามหลักพระพุทธศาสนา ที่ไม่มีอะไรจีรังยั่งยืน เห็นควรดัดแปลงให้เยาวชนรุ่นใหม่เกิดความสนใจกับประเพณีมากขึ้นจะได้เข้ากับยุคสมัยใหม่ต่อไป”

นักเรียนโรงเรียนท่าปลาประชาอุทิศ กล่าวว่า “เห็นควรให้จัดกิจกรรมเชิญชวนให้เด็กและเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรม และนำผีตลกไปแสดงโชว์ในเทศกาลงานต่าง ๆ เพื่อเป็นการเผยแพร่วัฒนธรรม อีกทั้งยังบอกว่ายอมรับได้หากมีการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมผีตลกไปในทิศทางที่ดีและทันสมัยมากขึ้น”

ครูโรงเรียนท่าปลาประชาอุทิศ กล่าวว่า “ตนเอง พื้นเพเป็นคนอำเภอตรอน เพิ่งจะมาได้เข้าร่วมและสัมผัสผีตลกก็เมื่อตอนมาอยู่ที่อำเภอท่าปลา เป็นประเพณีที่มีความน่าสนใจ เห็นควรนำเสนอประชาสัมพันธ์ผ่านโซเชียลมีเดีย ไม่ว่าจะเป็นเฟซบุ๊ก อินสตาแกรม และติ๊กต๊อก ให้เป็นที่รู้จักไปทั่วประเทศ และฝากเน้นย้ำให้เยาวชนรักษาความตั้งใจและความดั้งเดิมไว้ เพื่อพัฒนาให้คนรุ่นหลังได้รู้จักต่อไป”

จากการศึกษาความคิดเห็นของคนในชุมชนดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่าประเพณีแห่ผีตลกในอำเภอท่าปลาเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมานานกว่า 200 ปี เป็นประเพณีท้องถิ่นที่มีการสืบทอดกันในชุมชน เกิดขึ้นจากอิทธิพลการนับถือศาสนาพุทธของชาวบ้าน โดยในปัจจุบัน เด็กและเยาวชนให้ความสนใจในประเพณีแห่ผีตลกลดน้อยลง เพราะว่ารูปลักษณ์หน้าตาของชุดและหัวผีตลกมีความน่ากลัว เมื่อรวมกับเรื่องราวตำนานที่เล่าสืบต่อกันมายิ่งเพิ่มความน่ากลัวให้กับผีตลก จึงเห็นควรว่าอาจจะต้องมีการปรับแต่งชุดการแต่งกายและรูปลักษณ์ของหัวผีตลกให้ลดความน่ากลัวสามารถเข้าถึงเด็กและเยาวชนมากขึ้น และปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย โดยทุกฝ่ายมุ่งหวังให้เด็กและเยาวชนในพื้นที่เป็นกำลังสำคัญในการรักษา สืบสาน และต่อยอดประเพณีแห่ผีตลกของอำเภอท่าปลาให้คงอยู่สืบไป

2. เพื่อสร้างนวัตกรรมทางสังคมเพื่อส่งเสริมและปลูกฝังการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นประเพณีแห่ผีตลกให้กับเด็กและเยาวชนในพื้นที่อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

จากการศึกษาหลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ได้นำมาสู่การออกแบบเป็นรูปแบบนวัตกรรมกระบวนการสร้างเยาวชนพลเมืองท่าปลาประชาอุทิศในโครงการสืบสานวัฒนธรรมนำศรัทธา จากเยาวชนท่าปลาสู่เยาวชนพลเมืองโลก โดยใช้ชื่อรูปแบบว่า *"THAPLA Model"* โดยมีรูปแบบการทำงาน 6 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) T-Team คือ การเรียนรู้ไปด้วยกันครูกับนักเรียน 2) H-Heart คือ เต็มใจทำงาน 3) A- Activity คือ กิจกรรมที่ดี 4) P-Participation คือ การมีส่วนร่วมของชุมชน 5) L-Learning คือ เรียนรู้ และ 6) A-Authentic Assessment คือ ประเมินตามสภาพจริง ดังต่อไปนี้

1) ตัวอักษร T มาจากตัวอักษรแรกของคำว่า Team หมายถึง การจัดการสร้างทีมงานเยาวชนพลเมืองท่าปลาประชาอุทิศ โดยแสวงหานักเรียนที่สนใจจะร่วมมือกันแก้ปัญหาในสังคม เน้นการทำงานร่วมกัน การปรึกษาและการประชุมเพื่อวางแผนการทำงานร่วมกัน

2) ตัวอักษร H มาจากตัวอักษรแรกของคำว่า Heart หมายถึง การลงมือทำด้วยความเต็มใจ ใช้ความตั้งใจในการปฏิบัติงาน มีความเข้าใจในความรู้สึกของผู้อื่น มีความเห็นใจซึ่งกันและกัน และสามารถสื่อสารต่อกันด้วยความรัก ความเมตตา

3) ตัวอักษร A มาจากตัวอักษรแรกของคำว่า Activity หมายถึง กิจกรรมที่ดี ในการจัดทำโครงการเยาวชนพลเมืองมุ่งหวังให้นักเรียนเกิดจิตสำนึกร่วมอนุรักษ์ พัฒนา และแก้ไขปัญหาสังคมไปพร้อมกัน ซึ่งกิจกรรมที่ดีจะเป็นสื่อกลางในการนำพาทุกคนไปสู่เป้าหมายความสำเร็จร่วมกันอย่างยั่งยืน

4) ตัวอักษร P มาจากตัวอักษรแรกของคำว่า Participation หมายถึง การมีส่วนร่วม การจัดโครงการสืบสานวัฒนธรรมนำศรัทธา จากเยาวชนท่าปลาสู่เยาวชนพลเมืองโลก ซึ่งประสบความสำเร็จไม่ได้เลยหากไม่ได้รับความร่วมมือจากผู้บริหาร ชุมชน และผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เข้ามาช่วยเหลือ ให้ความรู้ และข้อแนะนำในการทำงาน

5) ตัวอักษร L มาจากตัวอักษรแรกของคำว่า Learning หมายถึง การเรียนรู้ จากประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจากบุคคลในชุมชน และการทำงานของหน่วยงานภาครัฐ เมื่อผ่านการเรียนรู้ ทัศนคติ และประสบการณ์ย่อมเปลี่ยนไปอย่างถาวร ถือได้ว่าการเรียนรู้เป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงชีวิตและพฤติกรรมของมนุษย์

6) ตัวอักษร A มาจากตัวอักษรแรกของคำว่า Authentic Assessment หมายถึง การประเมินผลตามสภาพจริง ด้วยสภาพของผู้เรียนที่หลากหลาย และทุกคนมีองค์ความรู้ที่แตกต่างกัน เมื่อผ่านกระบวนการจัดกิจกรรมในโครงการแล้ว ต้องมีการประเมินผลเพื่อวัดประเมินผลความก้าวหน้า และประเมินผลอย่างหลากหลายรูปแบบ เพื่อพัฒนาโครงการต่อไป

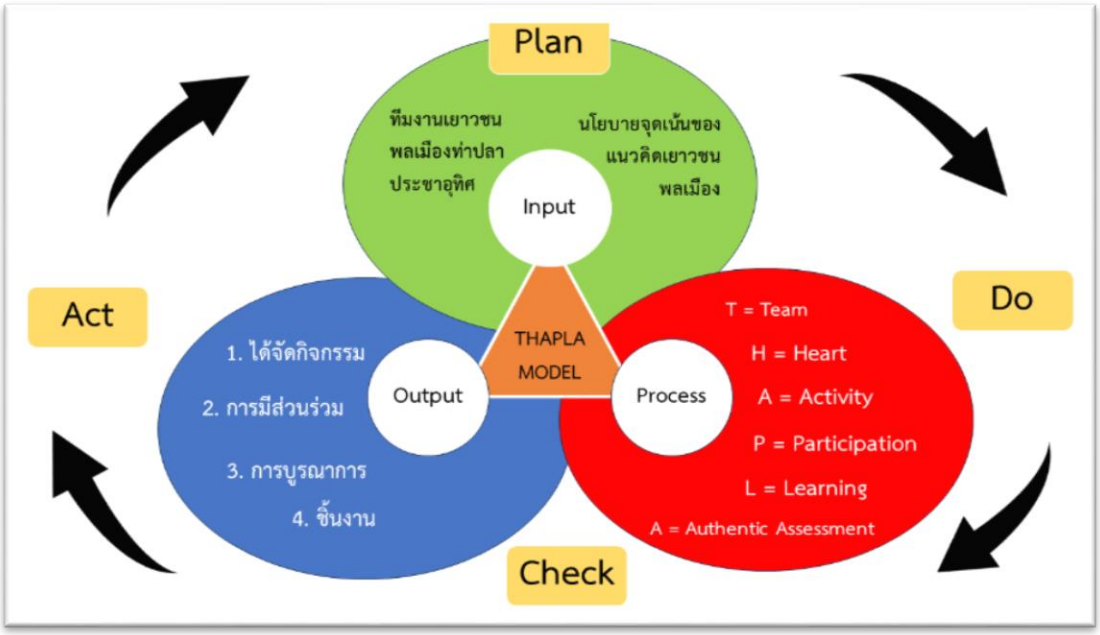

ภาพที่ 3 กระบวนการทำงานของเยาวชนพลเมืองท่าปลาประชาอุทิศ โดยใช้แนวคิดทฤษฎีเชิงระบบ Input Process และ Output ภายใต้การตรวจสอบการทำงานโดยใช้กระบวนการ PDCA

ภาพที่ 4 Input การดำเนินโครงการ

ภาพที่ 5 กระบวนการ (Process) โดยใช้รูปแบบ THAPLA MODEL

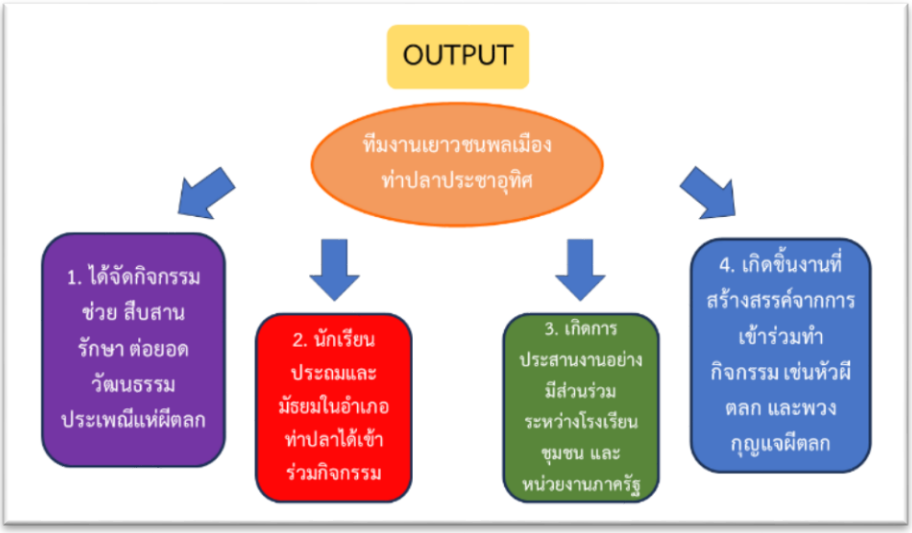

ภาพที่ 6 Output จากการดำเนินโครงการ

ผลการดำเนินการตามนวัตกรรมทางสังคมเพื่อส่งเสริมและปลูกฝังการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นประเพณีแห่ผีตลก ในพื้นที่อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ สามารถสรุปได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมนวัตกรรมทางสังคมเพื่อส่งเสริมและปลูกฝังการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีแห่งผีตลก ในพื้นที่อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

กลุ่มคน	จำนวน (คน)		รวม	คิดเป็นร้อยละ
	จำนวน (คน)	เข้าร่วม (คน)		
ผู้อำนวยการ ครู โรงเรียนท่าปลาประชาอุทิศ	47	47	47	100
นักเรียน โรงเรียนท่าปลาประชาอุทิศ	606	606	606	100
ชุมชน (ทีมงานสมาชิกสภาวัฒนธรรมอำเภอท่าปลา)	5	5	5	100

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ประกอบด้วย ผู้บริหาร คณะครู บุคลากรทางการศึกษา นักเรียนโรงเรียนท่าปลาประชาอุทิศและชุมชน จำนวน 658 คน โดยมีผลการดำเนินงาน ดังนี้

1) ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนท่าปลาประชาอุทิศ จำนวน 45 คน คิดเป็นร้อยละ 100 เข้าร่วมกิจกรรมในกระบวนการสืบสานวัฒนธรรมนำศรัทธาจากเยาวชนท่าปลาสู่เยาวชนพลเมืองโลก โดยร่วมศึกษาสร้างนวัตกรรมและให้ความคิดเห็นในแนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีผีตลกของอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

จากการดำเนินกิจกรรม พบว่า คณะครูมีความพึงพอใจในการส่งเสริมและปลูกฝังการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นประเพณีแห่ผีตลกให้กับเด็กและเยาวชนในพื้นที่อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ของเยาวชนพลเมืองโรงเรียนท่าปลาประชาอุทิศ ในระดับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 90 ในส่วนการฝึกฝนทักษะและส่งเสริมกระบวนการการจัดการเรียนรู้เพิ่มเติมในหลากหลายด้าน เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะเยาวชนพลเมืองให้กับนักเรียนกลุ่มเยาวชนพลเมืองโรงเรียนท่าปลาประชาอุทิศให้มีคุณลักษณะเยาวชนพลเมืองที่สามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ขณะเดียวกันในระหว่างการดำเนินโครงการครูได้ให้คำแนะนำนักเรียนเรื่องการสร้างนวัตกรรม ในระหว่างการดำเนินกิจกรรมให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นพร้อม ๆ กับการเรียนรู้ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นของอำเภอท่าปลาพร้อมกับนักเรียนควบคู่ไปกับการพัฒนาตนเองให้เป็นพลเมืองดีในฐานะพลเมืองโลกควบคู่กันไป

2) นักเรียนโรงเรียนท่าปลาประชาอุทิศ จำนวน 606 คน คิดเป็นร้อยละ 100 มีส่วนร่วมในกิจกรรมกระบวนการสืบสานวัฒนธรรมนำศรัทธา จากเยาวชนท่าปลาสู่เยาวชนพลเมืองโลก โดยมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมสร้างนวัตกรรม และให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีผีตลกของอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

จากการดำเนินกิจกรรม พบว่า นักเรียนกลุ่มเยาวชนพลเมืองโรงเรียนท่าปลาประชาอุทิศ เกิดคุณลักษณะเยาวชนพลเมืองเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด เกิดการเรียนรู้ในระหว่างการทำกิจกรรมและได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองในระหว่างการทำกิจกรรมที่สามารถพัฒนาพฤติกรรมของตนเองให้สอดคล้องกับคุณลักษณะของการเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ และเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นที่ใกล้สูญหายให้กลับมามีชีวิตอีกครั้ง นอกจากนี้การทำกิจกรรมในครั้งนี้ยังได้ส่งเสริมให้นักเรียนได้ใช้ทักษะที่หลากหลาย อาทิ ทักษะการลงพื้นที่และการมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนเพื่อติดต่อสื่อสารและแลกเปลี่ยนข้อมูลกับชาวบ้านในแง่มุมต่าง ๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่จำเป็นสำหรับการดำเนินโครงการและช่วยให้นักเรียนมีความรู้ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนในมิติต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น ทั้งยังช่วยเสริมสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีให้กับนักเรียนและคนในชุมชนให้เพิ่มมากขึ้นอีกด้วย

3) ชุมชน ได้แก่ สมาชิกสภาวัฒนธรรมอำเภอท่าปลา จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 100 มีส่วนร่วมในกิจกรรมกระบวนการสืบสานวัฒนธรรมนำศรัทธาจากเยาวชนท่าปลาสู่เยาวชนพลเมืองโลก โดยมีส่วนร่วมในการให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีผีตลกของอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

ผลจากการดำเนินการผลักดันให้เกิดกิจกรรมกระบวนการสืบสานวัฒนธรรมนำศรัทธา จากเยาวชนท่าปลาสู่เยาวชนพลเมืองโลก พบว่า ชาวบ้าน และผู้นำชุมชน ร้อยละ 90 เกิดความพึงพอใจในการดำเนินกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมประเพณีการแห่ผีตลก ทั้งยังช่วยช่วยสร้างฐานข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ของอำเภอท่าปลาให้เป็นหมวดหมู่มากยิ่งขึ้น

อภิปรายผลการดำเนินงาน

การดำเนินงานครั้งนี้ พบว่า กระบวนการสืบสานวัฒนธรรมนำศรัทธา จากเยาวชนท่าปลาสู่เยาวชนพลเมืองโลก สอดคล้องกับความต้องการของโรงเรียน ชุมชน และวัด ส่งผลให้กลุ่มเยาวชนพลเมืองโรงเรียนท่าปลาประชาอุทิศ เกิดทักษะเยาวชนพลเมืองจากระบวนการทำงานได้

จากผลการดำเนินงานทำให้คณะทำงานได้พัฒนานวัตกรรมกระบวนการทำงานเพื่อสร้างทักษะเยาวชนพลเมือง THAPLA Model โดยมีเป้าหมายในการส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับ Melaville (2006) ที่กล่าวไว้ว่า การจัดการเรียนรู้นอกห้องเรียนโดยใช้สถานที่เป็นฐาน (Place Based Learning) เป็นการเพิ่มทักษะกระบวนการทำงานให้กับนักเรียนสามารถส่งเสริมทักษะการเรียนรู้และการทำงานได้ดีกว่าในห้องเรียน อีกทั้งในกิจกรรมดังกล่าวได้สอดคล้องกับแนวคิดของ พระสมุห์อมรเทพ เวียงแก้ว (2564) ที่กล่าวว่า การจัดกิจกรรมโดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนเพื่อพัฒนาทักษะการทำงาน ซึ่งสามารถพัฒนานักเรียนได้ผ่านกระบวนการจัดกิจกรรมเป็นฐาน กลุ่มเยาวชนเกิดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบระเบียบจากประสบการณ์ตรงจากสถานที่เรียนรู้ในชุมชนก่อให้เกิดความรักใคร่ และภาคภูมิใจในชุมชนของตน อันนำไปสู่การสร้างจิตสำนึกอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณีในชุมชน ทั้งนี้กิจกรรมที่กลุ่มเยาวชนพลเมืองโรงเรียนท่าปลาประชาอุทิศจัดทำขึ้นยังสอดคล้องกับแนวคิดของ อัจฉรา ศรีพันธ์ (2561) ที่ว่า แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้บนฐานชุมชน (Community-

Based Learning) มีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนได้รับคุณธรรม จริยธรรม ความรู้ทักษะ โดยมีความเชื่อว่า นักเรียนจะต้องเรียนรู้โดยเข้าใจกับสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนทั้งภูมิปัญญาและความรู้ ตลอดจนเกิดจิตสำนึกรักชุมชน เห็นคุณค่าทรัพยากรในท้องถิ่น มีความภูมิใจในความเป็นคนไทย สามารถดำรงชีวิตได้อย่างเป็นปรกติสุขในโลกศตวรรษที่ 21 และเป็นพลเมืองตื่นรู้ของประเทศชาติและโลกนี้สืบไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการพัฒนาการดำเนินงาน

จากการจัดกิจกรรมของเยาวชนพลเมืองท่าปลาประชาอุทิศ เห็นว่า การปลูกฝังจิตสำนึกให้เกิดความรักความผูกพันในวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ไม่อาจจะทำได้สำเร็จในครั้งแรกหรือเพียงครั้งเดียว แต่หากต้องมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและกิจกรรมที่หลากหลายมากขึ้น ทั้งนี้ หากมีการขยายผลไปยังหน่วยงานราชการภายนอกจะทำให้เกิดความร่วมมือแก้ไขปัญหาในระดับที่สูงขึ้นไปอีกได้

บรรณานุกรม

กรมวิชาการ. (2544). *การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ.* กรุงเทพฯ: คุรุสภาลาดพร้าว.

กรัณย์พล วิวรรธมงคล. (2558). *การพัฒนารูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นที่เหมาะสมเพื่อการจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษา.* (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี.

ชนภัทธ์ อินทวารี. (2558), *การศึกษาผลการจัดการเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดโบสถ์ จังหวัดสิงห์บุรี.* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

ชุติมา มั่นเหมาะ. (2019). *การจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพการเรียนรู้ประวัติศาสตร์เมืองเก่าพิจิตรบนฐานชุมชน.* (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ทีมศึกษาประวัติศาสตร์ท่าปลา. (2562). *ประวัติศาสตร์อำเภอท่าปลา.* สืบค้นจาก https://www.facebook.com//profile.php?id=100070135980512

นิรุต กลีบจันทร์. (2559). *แนวทางการใช้แหล่งเรียนรู้ของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท.* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.

เนาวรัตน์ ลิขิตวัฒนเศรษฐ์. (2554). แหล่งเรียนรู้ที่ครูต้องสร้าง. *วารสารวิชาการ. 78*(5). 29-32.

พระสมุห์อมรเทพ เวียงแก้ว. (2564). *การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องวัดหนองกลับศึกษา เพื่อการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์.* (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยนเรศวร.

วิจารณ์ พานิช. (2555). *วิถีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21.* กรุงเทพฯ: ตถาตาพับลิเคชั่น.

วิจารณ์ พานิช. (2557). *นวัตกรรมสู่การเป็นประเทศแห่งการศึกษา.* สืบค้นจาก https://www.gotoknow.org/

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. (2562). *การจัดการความรู้บ้านพอเพียงชนบทตำบลร่วมจิต อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์.* สืบค้นจาก https://web.codi.or.th/20190630-6340/

สาวิตรี โชดก. (2564). *การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตามแนวคิดประวัติศาสตร์บอกเล่าเพื่อส่งเสริมการรับรู้ความรู้สึกทางประวัติศาสตร์ร่วมกัน สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษา.* (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2557). รายงานการวิจัย “แนวทางการพัฒนาการศึกษาไทยกับการเตรียมความพร้อมสู่ศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

สิริอร วิชชาวุธ. (2554). *จิตวิทยาการเรียนรู้.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุรางค์ โค้วตระกูล. (2550). *จิตวิทยาการศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อัจฉรา ศรีพันธ์. (2561). *การจัดการศึกษาบนฐานชีวิตและการจัดการศึกษาบนฐานชุมชน*. กรุงเทพฯ: แดแน็กซ์อินเตอร์คอร์เปอร์เรชั่น.

อาทิตย์ บุญสินธุ์. (2564). *กิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ เรื่อง เมืองร้างดงแม่นางเมือง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ในอำเภอเก้าเลี้ยว จังหวัดนครสวรรค์.* (การค้นคว้าอิสระการศึกษามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยนเรศวร.

Melaville, Berg, Amy C. and Blank, Martin J. (2006). Community-Based Learning: Engaging Students for Success and Citizenship. Washington D.C.: Coalition for Community Schools.

Thai Civic Education. (2565). From http://thaiciviceducation.org/th/แบบของพลเมือง-kind-of-citizen-ของ joel-westheimer/

จากห้องเรียนสู่ชุมชน: พัฒนาเยาวชนพลเมือง ผ่านการสืบสานภูมิปัญญาทำเมี่ยง

From the Classroom to the Community: Empowering Young Citizens to Preserve Miang-Making Heritage

มารุต เจือตระกูล ศุภกฤต ยอดเวียงไชย พิชญาภัค ทองเซ
ณัฐฐินันท์ ลือพรม และ ปฐมพร เจนการะกูล

Marut chuetrakul, supakrit yodwiangchai, Phitchayaphak Tongsay, Natthinan Lueprom and Phatomporn Jenkarakoon

โรงเรียนบ้านปางต้นเดื่อ

Banpangtonduae School

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบของกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาการทำเมี่ยงและด้านวัฒนธรรมของชุมชนต่อนักเรียนเยาวชนพลเมืองโรงเรียนบ้านปางต้นเดื่อ โดยมุ่งเน้นที่การพัฒนาความรู้ความเข้าใจ ทัศนคติของนักเรียนเกี่ยวกับภูมิปัญญาชุมชน และนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์สื่อเผยแพร่และส่งเสริมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีกลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนเยาวชนพลเมืองโรงเรียนบ้านปางต้นเดื่อ จำนวน 8 คน เครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสังเกตพฤติกรรมด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์แบบของพลเมืองของ Joel Westheimer และแบบสอบถามความพึงพอใจ

ผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมดังกล่าวสามารถส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการผลิตเมี่ยง วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง และเกิดความภาคภูมิใจในชุมชน นอกจากนี้ นักเรียนยังสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์สื่อเผยแพร่และส่งเสริมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาชุมชน ในชื่อการแสดง “เสน่ห์ความงาม สืบสานงานศิลปาชีพ ดั่งเสียงกระซิบ สู่วิถีชีวิตเมี่ยงชาดอยลาง”

คำสำคัญ: เยาวชนพลเมือง, โรงเรียนบ้านปางต้นเดื่อ, การทำเมี่ยง

Abstract

This research aimed to study the impact of learning activities promoting the traditional knowledge and cultural heritage of Miang (fermented tea leaves) production on the youth citizens of Ban Pang Ton Duea School. The focus was on developing students' knowledge, understanding, and attitudes toward community wisdom and enabling them to apply this knowledge effectively in creating media to promote and preserve local heritage. The target group consisted of eight youth citizens from Ban Pang Ton Duea School. Research tools were Joel Westheimer's desirable citizenship behavior observation framework and a satisfaction questionnaire.

The findings revealed that the activities enhanced students' understanding of the Miang production process and related cultural practices, fostering a sense of pride in their community. Additionally, students successfully applied their knowledge to create media promoting local heritage through a performance titled " The Charm of Beauty: Preserving Artisanship and Whispering Stories of Miang Tea from Doi Lang's Way of Life."

Keywords: Youth Citizenship, Ban Pang Ton Duea School, Miang Production

บทนำ

ภูมิปัญญาชุมชนเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการผลิตสินค้าทางการเกษตร เช่น การทำเมี่ยง ซึ่งเป็นอาชีพหลักของชุมชนบ้านปางใน อำเภอแม่อาย จังหวัดเชียงใหม่ การอนุรักษ์และส่งเสริมภูมิปัญญาชุมชนจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้คนรุ่นหลังได้สืบทอดและนำไปพัฒนาต่อยอด อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันภูมิปัญญาชุมชนกำลังเผชิญกับความเสี่ยงที่จะสูญหายไป เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ ดังนั้นการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาชุมชนให้แก่นักเรียนจึงเป็นหนึ่งในแนวทางสำคัญในการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาเหล่านี้

ชุมชนบ้านปางใน อำเภอแม่อาย จังหวัดเชียงใหม่ เป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางพหุวัฒนธรรม ส่วนใหญ่เป็นชาวไทใหญ่ มีอาชีพหลักในการเก็บเมี่ยง ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของชุมชน กลุ่มเยาวชนพลเมืองโรงเรียนบ้านปางต้นเดื่อ จำนวน 8 คน ได้ดำเนินการสำรวจชุมชนของตนเอง เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการประกอบอาชีพเก็บเมี่ยง และการนึ่งเมี่ยงจากปราชญ์ชาวบ้านและผู้ปกครอง

กิจกรรมนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อปลูกฝังคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมให้แก่นักเรียนกลุ่มเยาวชนพลเมืองโรงเรียนบ้านปางต้นเดื่อ ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของประชากรในชุมชนบ้านปางในให้เข้าไปมีส่วนร่วมในการพลิกฟื้นชุมชน และส่งเสริมให้ภูมิปัญญาการทำเมี่ยงเป็นที่รู้จักในวงกว้าง นอกจากนี้ ยังมุ่งหวังให้ผลจากการทำกิจกรรมนี้เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับผู้ที่สนใจศึกษาภูมิปัญญาชุมชนและเป็นแรงผลักดันให้เกิดการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาในด้านอาชีพทำเมี่ยง และด้านวัฒนธรรมของชุมชน
2. เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะของพลเมืองที่ดี
3. เพื่อนำความรู้ที่ได้มาประยุกต์เป็นสื่อสำหรับไปเผยแพร่ต่อพื้นที่สาธารณะ

วิธีดำเนินการศึกษา

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาผลกระทบของการจัดกิจกรรมกิจกรรมต่อกลุ่มนักเรียนเยาวชนพลเมืองโรงเรียนบ้านปางต้นเดื่อ ผ่านการลงพื้นที่ศึกษาข้อมูลด้านภูมิปัญญาการทำเมี่ยงและผลผลิตที่ได้จากการแปรรูปใบเมี่ยง รวมถึงความสำคัญของอาชีพการทำเมี่ยงที่มีต่อชุมชนบ้านปางใน อำเภอแม่อาย จังหวัดเชียงใหม่ เพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมการประกอบอาชีพเก็บเมี่ยง และเห็นคุณค่าของทรัพยากรภายในชุมชน

กลุ่มเป้าหมาย

นักเรียนกลุ่มเยาวชนพลเมือง โรงเรียนบ้านปางต้นเดื่อ จำนวน 8 คน

กรอบแนวคิด

การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ได้อาศัยรูปแบบการดำเนินกิจกรรมจากทฤษฎีการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน และแนวคิดการศึกษาภูมิปัญญาชุมชนมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างให้นักเรียนกลุ่มเยาวชนพลเมืองโรงเรียนบ้านปางต้นเดื่อเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของพลเมืองของ Joel Westheimer ทั้ง 3 รูปแบบ ประกอบด้วย พลเมืองที่มีความรับผิดชอบ พลเมืองมีส่วนร่วม และพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมต่อสังคม ดังกรอบแนวคิดที่ปรากฏในภาพที่ 1

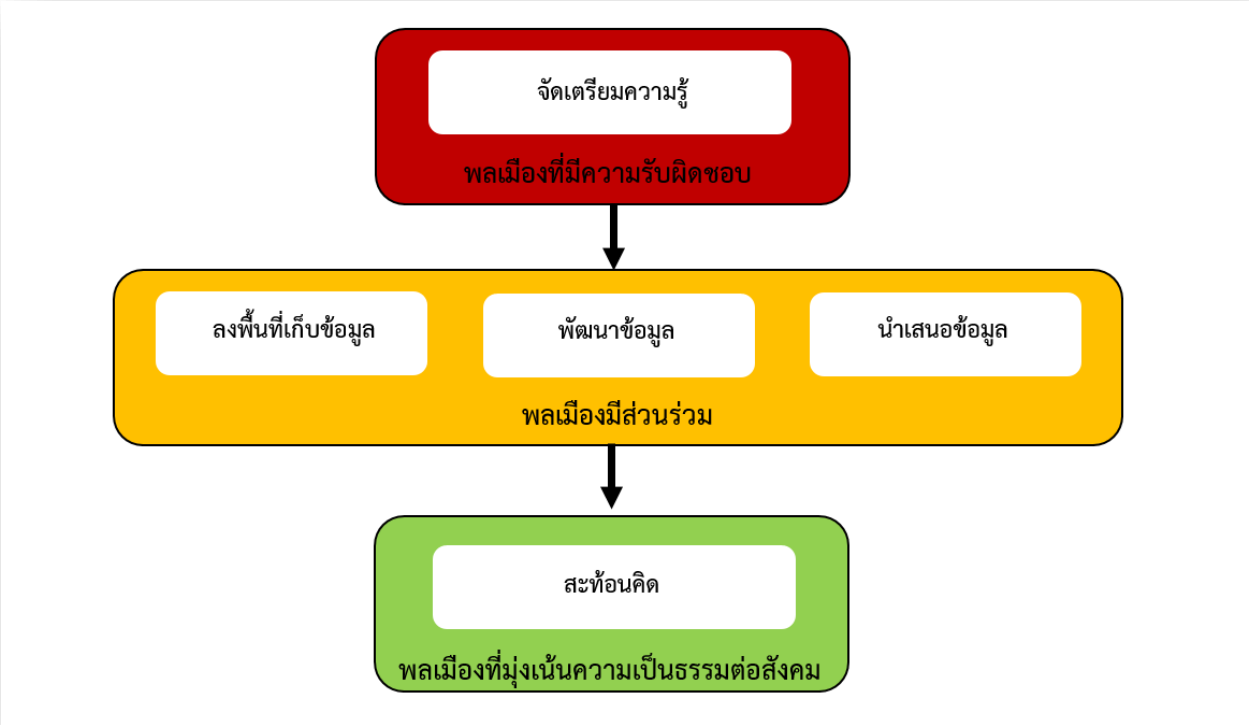

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิด

ขั้นตอนการดำเนินงาน

การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเยาวชนพลเมืองโรงเรียนบ้านปางต้นเดื่อ ในการดำเนินการจัดเรียนรู้เพื่อส่งเสริมภูมิปัญญาและอนุรักษ์เมี่ยง ชุมชนบ้านปางใน อำเภอแม่อาย จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีกระบวนดำเนินงาน จำนวน 6 กิจกรรม ดังต่อไปนี้

กิจกรรมวางแผนการดำเนินงาน

การเตรียมความรู้ โดยวางแผนการดำเนินงานหาหัวข้อที่สนใจศึกษาเพื่อการพัฒนาชุมชนด้านภูมิปัญญาการทำเมี่ยง อาชีพเก็บใบเมี่ยงเป็นอาชีพที่ผู้ปกครองของนักเรียนกลุ่มเยาวชนพลเมืองโรงเรียนบ้านปางต้นเดื่อทุกคนยึดเป็นอาชีพหลักในการหาเลี้ยงครอบครัว และนักเรียนกลุ่มเยาวชนพลเมืองโรงเรียนบ้านปางต้นเดื่อรู้จักอาชีพนี้มาตั้งแต่ยังเยาว์วัย โดยรู้กระบวนการทั้งหมดแต่แต่ยังไม่มีประสบการณ์การเก็บเมี่ยง ดังนั้นจึงได้กำหนดกิจกรรมเพื่อการศึกษาและเรียนรู้ถึงความสำคัญของภูมิปัญญาการทำเมี่ยง ดังนี้

1) กิจกรรมเรียนรู้วงจรของใบเมี่ยง

2) กิจกรรมเรียนรู้ภูมิปัญญาการทำเมี่ยง

กิจกรรมเรียนรู้วงจรของใบเมี่ยง

นักเรียนเยาวชนพลเมืองโรงเรียนบ้านปางต้นเดื่อลงพื้นที่สำรวจและลงมือปฏิบัติ โดยทำการสำรวจพื้นที่ป่าเมี่ยงภายในชุมชนบ้านปางในและลงมือปฏิบัติเก็บใบเมี่ยงด้วยตนเอง จากการลงพื้นที่สำรวจพบว่า เมี่ยงเป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญของชุมชน เนื่องจากชุมชนบ้านปางในรายล้อมไปด้วยป่าเมี่ยงซึ่งเป็นพืชที่ขึ้นเองตามธรรมชาติและเป็นไม้ไม่ผลัดใบ โดยต้นเมี่ยงจะใช้เวลาประมาณ 10 วัน จึงจะผลิใบใหม่หลังจากเก็บไปแล้ว จึงทำให้สามารถการเก็บใบเมี่ยงได้ตลอดปี ดังนั้น ชาวบ้านในชุมชนปางในส่วนใหญ่จึงยึดการเก็บเมี่ยงเป็นอาชีพหลัก นอกจากนี้ นักเรียนยังได้ขั้นตอนการเก็บเมี่ยง การใช้อุปกรณ์เก็บเมี่ยง และเตรียมใบเมี่ยงสำหรับการแปรรูป

กิจกรรมเรียนรู้ภูมิปัญญาการทำเมี่ยง

การลงพื้นที่ศึกษาภูมิปัญญาการทำเมี่ยง ด้วยการสัมภาษณ์กับปราชญ์ชาวบ้าน ณ ฐานการเรียนรู้การทำเมี่ยงในชุมชนดอยลาง จากกิจกรรมดังกล่าวนี้นักเรียนได้เรียนรู้กระบวนการแปรรูปใบเมี่ยงตั้งแต่การเตรียมใบเมี่ยงสดที่เก็บจากต้น การนึ่งเมี่ยง การเก็บรักษาเมี่ยงที่ได้จากกระบวนการนึ่งสำหรับจำหน่าย ราคาจำหน่ายให้พ่อค้าคนกลาง ราคาเมี่ยงในตลาด การนำเมี่ยงไปแปรรูปเป็นสินค้าต่าง ๆ และปัญหาของอาชีพการทำเมี่ยงที่มีผลกระทบจากสภาพความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ป่าเมี่ยงในชุมชนดอยลางที่กำลังแย่ลง ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวนี้ทำให้นักเรียนได้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของใบเมี่ยงและอาชีพเก็บเมี่ยงอย่างแท้จริง ก่อให้เกิดนำความรู้ที่ได้ไปต่อยอดเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาในระดับต่อไป

กิจกรรมระดมความคิดเพื่อสร้างสร้างสรรค์สื่อ

หลังจากดำเนินกิจกรรมสืบเสาะข้อมูล คณะผู้ดำเนินงานประกอบด้วยครูและนักเรียนได้ประชุมร่วมกันเพื่อหาแนวทางการพัฒนาสื่อโดยใช้ภูมิปัญญาการทำเมี่ยงเป็นโจทย์หลักในการพัฒนา ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่ผูกพันกับชุมชนมาอย่างยาวนาน นอกจากภูมิปัญญาการทำเมี่ยงแล้วยังมีวัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยเฉพาะวัฒนธรรมของขาวไทใหญ่ที่ให้ความสำคัญกับความเชื่อ โดยเฉพาะความเชื่อทางศาสนา นอกจากการทำบุญตามประเพณีแล้ว ยังพบว่ามีการฟ้อนรำซึ่งเป็นการเฉลิมฉลองตามประเพณีและเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนไทใหญ่ในชุมชนบ้านปางใน

ทำให้ได้ข้อสรุปว่า ควรมีการนำภูมิปัญญาการทำเมี่ยงผสานกับวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวไทใหญ่นำเสนอผ่านการฟ้อนรำ เพื่อเป็นการอนุรักษ์และให้ความสำคัญต่ออาชีพการเก็บเมี่ยง และเป็นการเผยแพร่ผลงานสร้างสรรค์ต่อชุมชนซึ่งเป็นเครื่องมือหนึ่งในการสร้างความตระหนักเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาการทำเมี่ยงอันจะนำไปสู่การอนุรักษ์และสืบสานองค์ความรู้ของชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น

กิจกรรมถ่ายทอดผลงาน

หลังจากครูและนักเรียนกลุ่มเยาวชนพลเมืองได้สร้างสรรค์ชุดการแสดง “เสน่ห์ความงาม สืบสานงานศิลปาชีพ ดั่งเสียงกระซิบ สู่วิถีชีวิตเมี่ยงชาดอยลาง” ด้วยการประยุกต์การฟ้อนรำกับวิถีการเก็บเมี่ยง จากนั้นได้เผยแพร่ชุดการแสดงดังกล่าวในงานประเพณีของชุมชน และจัดการอบรมเชิงปฏิบัตินาฏยศิลป์ดังกล่าวให้แก่นักเรียนโรงเรียนบ้านปางต้นเดื่อ พร้อมสอดแทรกองภูมิปัญญาการทำเมี่ยง

กิจกรรมสะท้อนคิด (after action review)

กลุ่มนักเรียนเยาวชนพลเมืองร่วมแลกเปลี่ยนความคิดกับครูผู้ดูแลกิจกรรม โดยประมวลผลการจัดกิจกรรม เพื่อให้ทราบถึงความสำเร็จ ปัญหาที่เกิดระหว่างจัดกิจกรรม และการพัฒนาโครงการในอนาคต

วิธีการเก็บข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาผลกระทบของการจัดกิจกรรมต่อกลุ่มนักเรียนเยาวชนพลเมืองโรงเรียนบ้านปางต้นเดื่อ ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลโดยการสังเกตกระบวนการคิดและกระบวนการทำงานของกลุ่มตัวอย่างและบันทึกลงแบบสังเกตพฤติกรรมด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของเยาวชนพลเมือง พร้อมสอบถามความพึงพอใจของเพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการประเมินผลสำเร็จของกิจกรรม

ภาพที่ 2 ผลงานการสร้างสรรค์ชุดการแสดง

ผลการดำเนินงาน

จากการสังเกตกระบวนการคิดและกระบวนการทำงานของกลุ่มตัวอย่าง และการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ความเป็นพลเมือง ตามรูปแบบของ Joel Westheimer ดังนี้

ตารางที่ 1 การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ความเป็นพลเมือง

ที่	ชื่อ – สกุล	ระดับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ความเป็นพลเมือง		
		พลเมืองที่มีความรับผิดชอบ	พลเมืองที่มีส่วนร่วม	พลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมของสังคม
1	นักเรียนคนที่ 1	ดีมาก	ดีมาก	ดี
2	นักเรียนคนที่ 2	ดีมาก	ดีมาก	ดี
3	นักเรียนคนที่ 3	ดีมาก	ดีมาก	ดี
4	นักเรียนคนที่ 3	ดีมาก	ดีมาก	ดี
5	นักเรียนคนที่ 4	ดีมาก	ดีมาก	ดี
6	นักเรียนคนที่ 5	ดีมาก	ดีมาก	ดี
7	นักเรียนคนที่ 6	ดีมาก	ดีมาก	ดี
8	นักเรียนคนที่ 7	ดีมาก	ดีมาก	ดี

จากตารางที่ 1 การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ความเป็นพลเมือง พบว่า นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมมีลักษณะอันพึงประสงค์ความเป็นพลเมือง จำนวน 3 ลักษณะ ดังนี้

1) พลเมืองที่มีความรับผิดชอบ โดยภาพรวมอยู่ในระดับดีมาก (ค่าร้อยละ 81 – 90)
2) พลเมืองที่มีส่วนร่วม โดยภาพรวมอยุ่ในระดับดีมาก (ค่าร้อยละ 81 – 90)
3) พลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมของสังคม โดยภาพรวมอยู่ในระดับดี (ค่าร้อยละ 71 -80)

ตารางที่ 2 การประเมินผลความพึงพอใจต่อกิจกรรม

รายละเอียด	ร้อยละ	ระดับความพึงพอใจ
กระบวนการ ขั้นตอนการสอน	**80**	**ดี**
1. ความเหมาะสมของสถานที่	74	ดี
2. ความเหมาะสมของระยะเวลา	78	ดี
3. การจัดลำดับขั้นตอนของกิจกรรม	82	ดีมาก
4. เนื้อหาของของกิจกรรม	84	ดีมาก
การอำนวยความสะดวก	**88**	**ดีมาก**
ความร่วมมือของครูแกนนำ	88	ดีมาก
คุณภาพการให้บริการ	**85**	**ดีมาก**
1. ท่านได้รับความรู้ แนวคิด ทักษะและประสบการณ์ใหม่ ๆ	84	ดีมาก
2. ท่านสามารถนำสิ่งที่ได้รับจาก กิจกรรมนี้ไปใช้ใน	82	ดีมาก
3. สิ่งที่ท่านได้รับจากกิจกรรมครั้งนี้ตรงตามความคาดหวัง	84	ดีมาก
4. ประโยชน์ที่ท่านได้รับจากโครงการ/กิจกรรม	88	ดีมาก
ความพึงพอใจของท่านต่อภาพรวมของโครงการ	**88**	**ดีมาก**
ท่านมีความพึงพอใจของท่านต่อภาพรวมของกิจกรรม	88	ดีมาก
ค่าเฉลี่ยโดยรวม	**85**	**ดีมาก**

จากตารางที่ 2 การประเมินผลความพึงพอใจต่อกิจกรรม พบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความพึงพอใจโดยรวมในระดับที่มาก ที่ค่าเฉลี่ยร้อยละ 88 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความพึงพอใจต่อภาพรวมของกิจกรรม และการอำนวยความสะดวก ในระดับดีมาก ที่ค่าเฉลี่ยร้อยละ 88 เท่ากัน คุณภาพการให้บริการ ในระดับดีมาก ที่ค่าเฉลี่ยร้อยละ 85 และกระบวนการ ขั้นตอนการสอน ในระดับดี ที่ค่าเฉลี่ยร้อยละ 80 ตามลำดับ

สรุปผลการดำเนินงาน

1. ผู้เรียนได้เรียนรู้ภูมิปัญญาการทำเมี่ยงและด้านวัฒนธรรมของชุมชนจากการทำกิจกรรมใน 6 กิจกรรม ซึ่งวัดผลได้จากการประเมินความพึงพอใจในหัวข้อคุณภาพการให้บริการอยู่ในระดับดีมาก และผลงานด้านวัฒนธรรมที่นักเรียนนำภูมิปัญญาการทำเมี่ยงมาประยุกต์และสร้างสรรค์ออกแบบเป็นชุดการแสดงขึ้นมา

2. ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะของพลเมืองที่ดีจากการทำกิจกรรม พิจารณาจากผลของแบบประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ความเป็นพลเมืองของ Joel Westheimer ด้านที่ 1 พลเมืองที่มีความรับผิดชอบอยู่ในระดับดีมาก ด้านที่ 2 พลเมืองที่มีส่วนร่วม อยู่ในระดับดีมาก และด้านที่ 3 พลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมของสังคม อยู่ในระดับดี

3. จากการนำความรู้ที่ได้มาประยุกต์เป็นสื่อสำหรับไปเผยแพร่ต่อพื้นที่สาธารณะ พัฒนาเป็นชุดการแสดง "เสน่ห์ความงาม สืบสานงานศิลปาชีพ ดั่งเสียงกระซิบ สู่วิถีชีวิตเมี่ยงชาดอยลาง" และนำชุดการแสดงไปเผยแพร่งานพิธีบุญตามวัดในชุมชนบ้านปางใน และมีการสอนท่ารำที่อยู่ภายในชุดการแสดงแก่นักเรียนในโรงเรียนบ้านปางต้นเดื่อ เพื่อเป็นสื่อกลางให้เกิดความตระหนักถึงความสำคัญของภูมิปัญญาการทำเมี่ยง

อภิปรายผลการดำเนินงาน

1. ผลที่มีต่อนักเรียน คือ การเสริมสร้างนักเรียนให้มีความเป็นพลเมืองผ่านการใช้ทักษะการคิด การวิเคราะห์ การสื่อสารในการทำงานร่วมกับผู้อื่น การลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลในชุมชน การลงมือปฏิบัติจริง และการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ภูมิปัญญาการทำเมี่ยงของชุมชน การสืบสานภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชุมชน

2. ผลที่มีต่อครู คือ การเรียนรู้การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐานโดยบูรณาการกับรายวิชาที่สอน เพื่อให้นักเรียนเกิดคุณลักษณะของพลเมืองที่ดีจากการทำกิจกรรมเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมของชุมชน

3. ผลที่มีต่อโรงเรียน คือ การจัดเรียนรู้เพื่อส่งเสริมภูมิปัญญาการทำเมี่ยง ชุมชนบ้านปางใน อำเภอแม่อาย จังหวัดเชียงใหม่ ดังต่อไปนี้

1) ด้านวิชาการ นักเรียนได้เรียนรู้สิ่งที่มีในชุมชนของตนเอง ตระหนักถึงความสำคัญของภูมิปัญญา ประเพณี และวัฒนธรรมของตนเอง ซึ่งช่วยส่งเสริมให้เกิดคุณลักษณะของพลเมืองที่ดีแก่นักเรียน

2) ด้านบุคลากร ครูสามารถนำแนวคิดการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐานไปประยุกต์ใช้ในรายวิชาของตนเองได้อย่างเหมาะสม

3) ด้านผลที่มีต่อชุมชน การเผยแพร่ภูมิปัญญาการทำเมี่ยงของชุมชนบ้านปางในให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายผ่านนาฏยการแสดง

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อยกระดับกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

2. ควรมีการจัดเวลาสำหรับการดำเนินกิจกรรมให้แก่นักเรียนกลุ่มเยาวชนพลเมืองให้เหมาะสม เพื่อมิให้กระทบเวลาเรียน

บรรณานุกรม

บุศญา แก้วแพทย์. (2563). *ผลการใช้การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับเทคนิคการคิดนอกกรอบที่มีต่อความคิดสร้างสรรค์ทางวิทยาศาสตร์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมปีที่ 5 ในรายวิชาชีววิทยา.* (วิทยานิพนธ์ ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ปัทมศิริ ธีรานุรักษ์. (2544). ผลของการใช้กระบวนการเรียนการสอนตามแนวการสอนแบบชุมชนแห่งการสืบสอบเชิงปรัชญาที่มีต่อทักษะการคิดของเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 1. (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มิวเซียมไทยแลนด์. (ม.ป.ป.). *ความรู้เรื่องเมี่ยงและชนิดของเมี่ยง*. สืบค้นจาก https://www.museumthailand.com

มูลนิธิการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองไทย. (2560). *แบบของพลเมือง (Kind of citizen) ของ Joel Westheimer*. สืบค้นจาก https://thaiciviceducation.org/th

สมฤทธิ์ ลือชัย. (2562). กิงกะหร่า – โต การฟ้อนที่แสดงตัวตนของชาวไทใหญ่. *วารสารวัฒนธรรม. 58*(1), 18-25.

นวัตกรรม แอ่วสันทรายหลวงม่วนใจ๋ ถง (ถุงผ้า) ใบน้อยลายงาม

Innovation "Aew San Sai Luang Muan Jai"

(beautiful small patterned cloth bag)

กุลธร ดอนแก้ว ชนิกานต์ ไปเร็ว จิรธาดา เรือนวาส กาญจนา ปันจะนะ

ศิวกร อุดมศิลป์ ศิริโชค ขอดแก้ว และ ศุภณัฐ ลุงหล้า

Kuntorn Donkaew Chanikant Pairew Jirathada Rueanwas

Kanjana Panchana Sivakorn Udomsilp Sirichok Khodkaeo

and Suphanat Lungla

โรงเรียนสันทรายหลวง

Sansailuang School

บทคัดย่อ

การดำเนินโครงการนวัตกรรม แอ่วสันทรายหลวงม่วนใจ๋ ถง (ถุงผ้า) ใบน้อยลายงาม มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อประชาสัมพันธ์อัตลักษณ์ของชุมชนตำบลสันทรายหลวง ด้วยถง (ถุงผ้า) ใบน้อยลายงาม และ 2. เพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมเพื่อความเป็นพลเมืองตำบลสันทรายหลวง โดยใช้ท้องถิ่นเป็นฐานของนักเรียนโรงเรียนสันทรายหลวง ตำบลสันทรายหลวง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ สร้างนวัตกรรมด้วยกระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) นำข้อมูลวิเคราะห์นำเสนอผลิตภัณฑ์เพื่อประชาสัมพันธ์อัตลักษณ์ชุมชนผ่านลวดลายภาพบนกระเป๋าผ้าใบน้อย โดยใช้กระบวนการพิมพ์แบบร้อนและออกแบบโดยแกนนำเยาวชนพลเมือง ได้แก่ ลายภาพวาดปีนักษัตร ณ วัดสันทรายหลวง ลายข้าวแต๋น การถนอมอาหารพื้นบ้าน และลายต้นหมาก พืชเศรษฐกิจเครื่องบูชาของชาวล้านนา กระเป๋าผ้าเป็นชิ้นงานที่ใช้ลดปัญหาขยะถุงพลาสติกในโรงเรียน และประชาสัมพันธ์อัตลักษณ์ของชุมชนให้นักเรียนโรงเรียนสันทรายหลวง ด้วยลวดลายประยุกต์ ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เครื่องมือการเก็บข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เชิงปริมาณ

ผลการดำเนินงานพบว่า นวัตกรรมแอ่วสันทรายหลวงม่วนใจ๋ ถง (ถุงผ้า) ใบน้อยลายงาม เป็นนวัตกรรมที่สามารถประชาสัมพันธ์อัตลักษณ์ของชุมชนตำบลสันทรายหลวงได้อย่างน่าสนใจ จากผลการประเมินแบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถามความคิดเห็นในการนำเสนออัตลักษณ์ตำบลสันทรายหลวงผ่านลวดลายบนถุงผ้า พบว่า ได้รับความพึงพอใจจากกลุ่มตัวอย่าง ผู้บริโภคนักเรียนโรงเรียนสันทรายหลวง อยู่ในระดับความพึงพอใจมากที่สุด ทั้งนี้ ความร่วมมือของโรงเรียน ชุมชน เป็นส่วนสำคัญในการส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างนวัตกรรมให้สามารถต่อยอดเป็นประโยชน์ทั้งด้านวัฒนธรรมและเศรษฐกิจต่อไป

คำสำคัญ: ถุงผ้า เยาวชนพลเมือง ตำบลสันทรายหลวง

Abstract

The project aimed to 1) promote the identity of the San Sai Luang community through the distinctive cloth bags (Thong) with beautiful patterns, and 2) encourage the integration of local culture and arts into learning, fostering citizenship in the San Sai Luang Sub-district by utilizing the local context. Students at Sansai Luang School engaged in innovation through design thinking, analyzing and presenting products that reflect the community's identity. The project highlighted patterns inspired by the local culture, such as zodiac signs at Wat San Sai Luang, the traditional food preservation art of Khao Tan, and the Areca Palm, a local economic plant used for religious offerings. The cloth bags were designed to reduce plastic waste in schools and promote the community's identity, along with encouraging creative tourism. Data collection methods included interviews and surveys, with quantitative analysis of the findings.

This study found that the innovation "Aew San Sai Luang Muan Jai Thong (Cloth Bag) Bai Noi Lai Ngam" successfully promoted the identity of the San Sai Luang community in an engaging way. According to the results of the interviews and surveys, the cloth bags featuring the community's patterns received the highest level of satisfaction from the target group of students at Sansai Luang School. The collaboration between the school and the community played an importance role in supporting and advancing the innovation, making it beneficial for both cultural and economic development.

Keywords: Cloth bags, Youth Citizenship, San Sai Luang Sub-district

บทนำ

เยาวชนพลเมืองเป็นพลังและกำลังสำคัญในการพัฒนา สืบสาน ต่อยอด ภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิตคนในชุมชนของสังคมไทยและพร้อมที่จะก้าวสู่การเป็นพลเมืองที่สำคัญของสังคมโลก การเข้าร่วมการอบรมเชิงปฏิบัติการเยาวชนพลเมือง (Urban Citizenship Education) ตามโครงการเยาวชนพลเมือง ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมเพื่อความเป็นพลเมืองโดยใช้ท้องถิ่นเป็นฐาน เป็นจุดเริ่มต้นในการเรียนรู้หน้าที่ของแกนนำเยาวชนพลเมืองให้ได้ต่อยอดฝึกกระบวนการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ของชุมชนรอบตัว และมีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกับชุมชนและท้องถิ่นผ่านการเป็นเยาวชนพลเมือง คณะผู้จัดทำจึงเริ่มศึกษาข้อมูลชุมชน ลงสำรวจพื้นที่รอบรั้วโรงเรียนสันทรายหลวง ค้นหาอัตลักษณ์ของชุมชน ด้วยกระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) “เข้าใจปัญหาสำรวจชุมชน ค้นพบจุดเด่น เน้นอัตลักษณ์ ร่วม(รักษ์)ท้องถิ่น คิด (Kids) สร้างสรรค์” ร่วมกันลงมือสร้างนวัตกรรม แอ่วสันทรายหลวงม่วนใจ๋ ถง (ถุงผ้า) ใบน้อยลายงาม โดยมุ่งหวังว่า นวัตกรรมถุงผ้าชิ้นน้อยจะเป็นกระบอกเสียงในการประชาสัมพันธ์อัตลักษณ์ของวิถีชุมชนคนสันทรายหลวงได้อย่างสร้างสรรค์

จากการลงสำรวจชุมชน ด้วยเครื่องมือ 7 ชิ้น ประกอบด้วย แผนที่เดินดิน ผังเครือญาติ โครงสร้างองค์กรชุมชน ระบบสุขภาพชุมชน ปฏิทินชุมชน ประวัติศาสตร์ชุมชน และประวัติชีวิต พบว่า ตำบลสันทรายหลวงมีสังคมที่เป็นพหุวัฒนธรรม เนื่องจากมีการรวมกันของชุมชนคนพื้นเมือง ชุมชนหลากหลายเชื่อชาติ และชุมชนที่ย้ายเข้ามาใหม่จากการขยายตัวของเมือง จึงพบลักษณะการประกอบอาชีพที่หลากหลายทั้งเกษตรกรรับจ้างทั่วไป ค้าขาย เป็นต้น อาชีพเกษตรกรรมส่วนใหญ่ ได้แก่ การเพาะปลูกข้าว ปลูกถั่วเหลือง ทำสวนหมาก สวนผลไม้ มีการรวมกลุ่มช่วยเหลือกันในชุมชน 3 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรสันทรายหลวง กลุ่มวิสาหกิจชุมชนน้ำดื่มพีดี และกลุ่มเกษตรอินทรีย์การปรับปรุงพันธุ์ข้าว นอกจากนี้ยังมีความหลากหลายทางศาสนา ได้แก่ ศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม เป็นต้น

คณะผู้จัดทำได้เลือกใช้ถุงผ้านำเสนอเรื่องราวของวิถีชีวิตและอัตลักษณ์ของชุมชน ด้วยเล็งเห็นถึงปัญหาขยะและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งเกิดจากการใช้ถุงพลาสติกของนักเรียนโรงเรียนสันทรายหลวง และการนำถุงผ้ามาใช้แทนจึงเป็นวิธีการที่จะช่วยลดการใช้ถุงพลาสติก อันจะนำไปสู่การลดจำนวนขยะที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และเป็นเครื่องมือในการสร้างความรับรู้อัตลักษณ์ของชุมชนสันทรายหลวงได้อย่างยั่งยืน ให้เกิดประโยชน์ในหลายมิติทั้งในด้านคุณค่าทางวัฒนธรรมและคุณค่าทางเศรษฐกิจ ทำให้เยาวชนพลเมืองรุ่นใหม่มีความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์และวิถีชีวิตของคนชุมชนสันทรายหลวง ผ่านการนำเสนอภาพพิมพ์ลงบนกระเป๋าผ้าที่ออกแบบโดยแกนนำเยาวชนพลเมือง ประกอบด้วย ลายภาพเขียนปีเป้ง ลงรักปิดทอง หรือปีเกิดสิบสองราศีจากผนังวัดสันทรายหลวง ลายข้าวแต๋นน้ำแตงโม ของดีประจำตำบลสันทรายหลวง และลายต้นหมากพืชเศรษฐกิจที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมล้านนา ด้วยนวัตกรรมแอ่วสันทรายหลวงม่วนใจ๋ ถง (ถุงผ้า) ใบน้อยลายงาม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อประชาสัมพันธ์อัตลักษณ์ของชุมชนตำบลสันทรายหลวงด้วยนวัตกรรม แอ่วสันทรายหลวงม่วนใจ๋ ถง (ถุงผ้า) ใบน้อยลายงาม

2. เพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมเพื่อความเป็นพลเมืองตำบลสันทรายหลวง โดยใช้ท้องถิ่นเป็นฐานของนักเรียนโรงเรียนสันทรายหลวง

วิธีดำเนินการ

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การสร้างนวัตกรรมมีวัตถุประสงค์เพื่อประชาสัมพันธ์อัตลักษณ์ของชุมชนตำบลสันทรายหลวง จากภาพพิมพ์แบบร้อน ด้วยการนำเสนออัตลักษณ์ชองชุมชนสันทรายหลวง ออกแบบโดยแกนนำเยาวชนพลเมือง 3 ลวดลาย ได้แก่ ลายภาพวาดปีนักษัตร ณ วัดสันทรายหลวง ลายข้าวแต๋น การถนอมอาหารพื้นบ้าน และลายต้นหมากพืชเศรษฐกิจเครื่องบูชาของชาวล้านนาลงบนกระเป๋าผ้า ชิ้นงานที่ใช้ลดปัญหาขยะถุงพลาสติกในโรงเรียนและประชาสัมพันธ์อัตลักษณ์ของชุมชนอย่างสร้างสรรค์

กลุ่มเป้าหมาย

นักเรียนโรงเรียนสันทรายหลวงที่สนใจเรียนรู้วัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของคนในชุมชน จำนวน 500 คน

ขั้นตอนการดำเนินงาน

ในการดำเนินงานครั้งนี้ใช้กระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) 5 ขั้นตอน ประกอบด้วย เข้าใจปัญหาสำรวจชุมชน ค้นพบจุดเด่น เน้นอัตลักษณ์ ร่วม(รักษ์)ท้องถิ่น คิด(Kids) สร้างสรรค์” เพื่อสร้างนวัตกรรม แอ่วสันทรายหลวง ม่วนใจ๋ ถง (ถุงผ้า) ใบน้อยลายงาม มีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

1. เข้าใจปัญหา สำรวจชุมชน ทบทวนบทเรียนจากการเข้าค่ายเยาวชนพลเมือง ร่วมวิเคราะห์ประเด็นปัญหาที่สนใจเกี่ยวกับสังคมรอบรั้วโรงเรียนสันทรายหลวงร่วมกับครูที่ปรึกษาจัดทำโครงการเยาวชนพลเมือง

2. ค้นพบจุดเด่น ลงพื้นที่สำรวจชุมชนรอบรั้วโรงเรียนตำบลสันทรายหลวงเก็บข้อมูลด้วยเครื่องมือ 7 ชิ้น ประกอบด้วย แผนที่เดินดิน ผังเครือญาติ โครงสร้างองค์กรชุมชน ระบบสุขภาพชุมชน ปฏิทินชุมชน ประวัติศาสตร์ชุมชน และประวัติชีวิต ด้วยการสัมภาษณ์

3. เน้นอัตลักษณ์ระดมความคิดรูปแบบการนำเสนอที่เข้าถึงง่าย สามารถใช้ในชีวิตประจำวันได้ทุกช่วงวัย และมีราคาประหยัด เป็นผลงานเชิงสร้างสรรค์สร้างความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง โดยใช้แบบสำรวจความพึงพอใจนักเรียนโรงเรียนสันทรายหลวงที่สนใจเรียนรู้วัฒนธรรม และอัตลักษณ์ของคนในชุมชนวิถีสันทรายหลวง แล้วนำมาจัดทำเป็นลายพิมพ์ลงบนกระเป๋าผ้า

ภาพที่ 1 ลายพิมพ์นำเสนออัตลักษณ์บนกระเป๋าผ้า

ภาพที่ 2 ศิลปะภาพวาดลายปีเป้งลงรักปิดทอง หรือ ปีนักษัตร จากผนังวัดสันทรายหลวง

ภาพที่ 3 ลายข้าวแต๋นน้ำแตงโม ผลิตภัณฑ์ OTOP

ภาพที่ 4 ลายต้นหมากพืชเศรษฐกิจและเครื่องสักการะพิธีกรรมล้านนา

4. ร่วม (รักษ์) ท้องถิ่น สร้างผลิตภัณฑ์ แอ่วสันทรายหลวงม่วนใจ๋ ถง (ถุงผ้า) ใบน้อยลายงาม ด้วยงานสกรีนแบบ Heat transfer โดยพิมพ์รูปภาพที่ต้องการสกรีนลงบนกระดาษทรานเฟอร์ นำมาสกรีนบนถุงผ้าด้วยเครื่องรีดร้อน (Heat press) หรือเตารีด จะได้ผลิตภัณฑ์ที่พร้อมใช้งาน

ภาพที่ 5 วิธีทำถุงผ้าด้วยการพิมพ์ภาพผ่านความร้อน

5. คิด (Kids) สร้างสรรค์ นำผลิตภัณฑ์นวัตกรรม แอ่วสันทรายหลวงม่วนใจ๋ ถง (ถุงผ้า) ใบน้อยลายงาม และทำการประชาสัมพันธ์เพื่อนำเสนอนักเรียนโรงเรียนสันทรายหลวงที่สนใจเรียนรู้วัฒนธรรมอัตลักษณ์ของคนในชุมชน จำนวน 500 คน โดยได้จัดวางจำหน่าย ณ ร้านค้าสวัสดิการโรงเรียน และประชาสัมพันธ์หน้าเพจ Facebook เยาวชนพลเมืองโรงเรียนสันทรายหลวง เพื่อดูผลตอบรับจากยอดขายและผลการประเมินความพึงพอใจของผู้ซื้อ เพื่อนำผลการประเมินมาสะท้อนคิด แก้ไขพัฒนา และต่อยอดผลิตภัณฑ์ให้มีมูลค่าเพิ่ม ตลอดจนพัฒนาศักยภาพเยาวชนพลเมืองต่อไป

วิธีการเก็บข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยค่าสถิต ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อย และวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการดำเนินงาน

นวัตกรรม แอ่วสันทรายหลวงม่วนใจ๋ ถง (ถุงผ้า) ใบน้อยลายงาม เป็นการสร้างนวัตกรรมใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประชาสัมพันธ์อัตลักษณ์ของชุมชนตำบลสันทรายหลวง จากภาพพิมพ์แบบร้อน การประเมินผลการใช้นวัตกรรม ได้ดำเนินการสัมภาษณ์ สำรวจความพึงพอใจและเก็บข้อมูลจำนวนกระเป๋าที่จำหน่ายได้ ในปีการศึกษา 2566 ผ่านระบบออนไลน์ Google Form โดยแบบสอบถามความพึงพอใจประกอบด้วย 1) ด้านกระบวนการขั้นตอนการดำเนินงานโครงการเยาวชนพลเมือง 2) ด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมภายในโรงเรียนและชุมชน และ 3) ด้านการนำเสนออัตลักษณ์ของชุมชนด้วยนวัตกรรม โดยสรุปผลการใช้นวัตกรรม ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการประเมินความพึงพอใจต่อการใช้นวัตกรรม แอ่วสันทรายหลวงม่วนใจ๋ ถง (ถุงผ้า) ใบน้อยลายงาม

ลำดับ	ค่าเฉลี่ย	แปลผล
1. ด้านกระบวนการขั้นตอนการดำเนินงาน	4.34	ความพึงพอใจมากที่สุด
2. ด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน	4.66	ความพึงพอใจมากที่สุด
3. ด้านการนำเสนออัตลักษณ์ชุมชน	4.41	ความพึงพอใจมากที่สุด
โดยรวม	**4.47**	**ความพึงพอใจมากที่สุด**

จากผลการประเมินความพึงพอใจต่อการใช้นวัตกรรม แอ่วสันทรายหลวงม่วนใจ๋ ถง (ถุงผ้า) ใบน้อยลายงาม จำนวน 3 ด้าน ผลการประเมินความพึงพอใจด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมภายในโรงเรียนและชุมชน มีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด คือ 4.66 คิดเป็นร้อยละ 95.00 ด้านการนำเสนออัตลักษณ์ของชุมชนด้วยนวัตกรรม มีค่าเฉลี่ย 4.41 คิดเป็นร้อยละ 90.00 และด้านกระบวนการขั้นตอนการดำเนินงานโครงการเยาวชนพลเมือง มีค่าคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ 4.34 คิดเป็นร้อยละ 89.00 โดยผลการประเมินความพึงพอใจต่อการใช้นวัตกรรม แอ่วสันทรายหลวงม่วนใจ๋ ถง (ถุงผ้า) ใบน้อยลายงาม ในภาพรวมมีคะแนนเฉลี่ย 4.47 คิดเป็นร้อยละ 92.00 อยู่ในระดับความพึงพอใจมากที่สุด โดยมีผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

1. การระชาสัมพันธ์อัตลักษณ์ของชุมชนตำบลสันทรายหลวงด้วยนวัตกรรม แอ่วสันทรายหลวงม่วนใจ๋ ถง (ถุงผ้า) ใบน้อยลายงาม

ผลจากการทดลองวางขายกระเป๋าผ้าชุดที่ 1 จากการตรวจสอบยอดขาย พบว่า ผู้บริโภค (นักเรียนโรงเรียนสันทรายหลวงที่สนใจ) ตัดสินใจเลือกซื้อ กระเป๋า แบบที่ 1 มากที่สุด ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการประเมินแบบสอบถามความพึงพอใจการเลือกซื้อกระเป๋าของนักเรียนโรงเรียนสันทรายหลวง

ลำดับ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. ปริมาณนักเรียนที่เลือกลายข้าวแต๋นน้ำแตงโม	63	42.00
2. ปริมาณนักเรียนที่เลือกลายภาพเขียนปีนักษัตร	31	20.66
3. ปริมาณนักเรียนที่เลือกลายต้นหมาก	56	37.33

ผลการประเมินแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนโรงเรียนสันทรายหลวงจำนวน 150 คน พบว่า จำนวนนักเรียนที่เลือกลายข้าวแต๋นน้ำแตงโม ร้อยละ 42.00 ปริมาณนักเรียนที่เลือกลายภาพเขียนปีนักษัตร ร้อยละ 20.66 และปริมาณนักเรียนที่เลือกลายต้นหมาก ร้อยละ 37.33 ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ผู้บริโภคส่วนใหญ่มีความพึงพอใจและเลือกซื้อถุงผ้าลายข้าวแต๋นน้ำแตงโม เนื่องจากลายบนกระเป๋ามีสีสดใสและดึงดูดใจ จึงทำให้มีความสนใจเลือกซื้อมากว่าถุงผ้าแบบอื่น

2. การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมเพื่อความเป็นพลเมืองตำบลสันทรายหลวง โดยใช้ท้องถิ่นเป็นฐาน ของนักเรียนโรงเรียนสันทรายหลวง

ผลการประชาสัมพันธ์อัตลักษณ์ของชุมชนตำบลสันทรายหลวงด้วยนวัตกรรมแอ่วสันทรายหลวงม่วนใจ๋ ถง (ถุงผ้า) ใบน้อยลายงาม ให้กลุ่มเป้าหมาย นักเรียนโรงเรียนสันทรายหลวงที่สนใจเรียนรู้วัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของคนในชุมชน จำนวน 500 คน จากผลการประเมินความพึงพอใจต่อการใช้นวัตกรรมด้านความรู้ความเข้าใจในอัตลักษณ์ของชุมชนสันทรายหลวง พบว่า ในภาพรวมสามารถเรียนรู้และเข้าใจอัตลักษณ์ของชุมชนผ่านถุงผ้า มีคะแนนเฉลี่ย 4.47 คิดเป็นร้อยละ 92.00 อยู่ในระดับความพึงพอใจมากที่สุด

สรุปผลการดำเนินงาน

นวัตกรรมแอ่วสันทรายหลวงม่วนใจ๋ ถง (ถุงผ้า) ใบน้อยลายงาม เป็นนวัตกรรมที่สามารถประชาสัมพันธ์อัตลักษณ์ของชุมชนตำบลสันทรายหลวงได้อย่างน่าสนใจ จากการประเมิน พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้บริโภคซึ่งเป็นนักเรียนโรงเรียนสันทรายหลวง มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด ทั้งนี้ ความร่วมมือของโรงเรียนและชุมชนเป็นส่วนสำคัญในการส่งเสริม และสนับสนุน การสร้างนวัตกรรมให้สามารถต่อยอดเป็นประโยชน์ทั้งด้านวัฒนธรรมและเศรษฐกิจต่อไป

ผลลัพธ์ที่เกิดจากนวัตกรรม แอ่วสันทรายหลวงม่วนใจ๋ ถง (ถุงผ้า) ใบน้อยลายงาม

ผลลัพธ์ที่เกิดกับนักเรียนโรงเรียนสันทรายหลวง

1) ได้เรียนรู้อัตลักษณ์วิถีชีวิตล้านนาการลงรักปิดทองของวัดสันทรายหลวง

2) ได้เรียนรู้การทำข้าวแต๋น ภูมิปัญญาการถนอมอาหาร

3) ได้ฝึกทักษะการเป็นผู้นำ และการทำงานเป็นทีม

4) ได้ฝึกความคิดกล้าแสดงออก อย่างสร้างสรรค์

ผลลัพธ์ที่เกิดกับครูและโรงเรียน

1) สามารถสร้างแกนนำเยาวชนพลเมืองรุ่นใหม่

2) มีนวัตกรรมช่วยลดปริมาณขยะจากถุงพลาสติกภายในโรงเรียนได้

3) นวัตกรรมเป็นเครื่องมือและสื่อที่สามารถใช้ประชาสัมพันธ์อัตลักษณ์ชุมชนได้

ผลลัพธ์ที่เกิดกับชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง

1) เป็นผลิตภัณฑ์ที่ช่วยประชาสัมพันธ์อัตลักษณ์ของชุมชนตำบลสันทรายหลวง

2) ลายบนกระเป๋าส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน

3) สามารถนำผลการวิจัยไปต่อยอด สร้างรายได้ให้กับชุมชนได้

อภิปรายผลการดำเนินงาน

นวัตกรรม แอ่วสันทรายหลวงม่วนใจ๋ ถง (ถุงผ้า) ใบน้อยลายงาม มีวัตถุประสงค์เพื่อประชาสัมพันธ์อัตลักษณ์ของชุมชนตำบลสันทรายหลวง และเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมเพื่อความเป็นพลเมืองตำบลสันทรายหลวง โดยใช้ท้องถิ่นเป็นฐาน ของนักเรียนโรงเรียนสันทรายหลวง ใช้เครื่องมือการประเมินผลการใช้นวัตกรรม ด้วยแบบสำรวจความพึงพอใจและเก็บข้อมูลจำนวนกระเป๋าที่ขายได้ ในปีการศึกษา 2566 ผ่านระบบออนไลน์ Google Form โดยแบบสอบถามความพึงพอใจประกอบด้วย 1) ด้านกระบวนการขั้นตอนการดำเนินงานโครงการเยาวชนพลเมือง 2) ด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมภายในโรงเรียนและชุมชน และ 3) ด้านการนำเสนออัตลักษณ์ของชุมชนด้วยนวัตกรรม ดังต่อไปนี้

1. การจัดทำนวัตกรรม แอ่วสันทรายหลวงม่วนใจ๋ ถง (ถุงผ้า) ใบน้อยลายงาม มีความน่าสนใจช่วยประชาสัมพันธ์ อัตลักษณ์ของชุมชนสันทรายหลวงได้ ในภาพรวมมีคะแนนเฉลี่ย 4.47 คิดเป็น ร้อยละ 92.00 อยู่ในระดับความพึงพอใจมากที่สุด

2. ผลจาการทำโครงการช่วยส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมเพื่อความเป็นพลเมืองตำบลสันทรายหลวง โดยใช้ท้องถิ่นเป็นฐานของนักเรียนกลุ่มเป้าหมายโรงเรียนสันทรายหลวง ได้อย่างเป็นรูปธรรม ด้วยแบบสำรวจความพึงพอใจและเก็บข้อมูลจำนวนกระเป๋าที่ขายได้ พบว่ามีนักเรียนโรงเรียนสันทรายหลวงรับรู้อัตลักษณ์ ผ่านนวัตกรรม แอ่วสันทรายหลวงม่วนใจ๋ ถง (ถุงผ้า) ใบน้อย ลายงาม คะแนนเฉลี่ย 4.47 คิดเป็นร้อยละ 92.00 อยู่ในระดับความพึงพอใจมากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์

1. ผู้ดำเนินโครงการควรเพิ่มวิธีการนำเสนอข้อมูลอัตลักษณ์ชุมชนสันทรายหลวงให้หลากหลาย โดยเพิ่มข้อมูลในรูปแบบ QR code ลงบนผลิตภัณฑ์ถุงผ้าผ่านนวัตกรรม แอ่วสันทรายหลวงม่วนใจ๋ ถง (ถุงผ้า) ใบน้อยลายงาม

2. ผู้ดำเนินโครงการควรสร้างเรื่องราวให้กับลวดลายบนผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับค่านิยม เช่น การเลือกลายภาพวาดปีนักษัตร ตามปีชงและปีร่ำรวย เป็นต้น

ข้อเสนอแนะในการพัฒนาการดำเนินงาน

กระเป๋าผ้ามีต้นทุนในการผลิตสูง หากผลิตในปริมาณน้อยอาจส่งผลต่อการบริหารจัดการงบประมาณในระยะยาว ดังนั้นผู้ดำเนินโครงการควรมีการประสานงาน และร่วมมือกับกลุ่มผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น เช่น การจัดตั้งกลุ่มผ้าทอในอำเภอสันทราย ซึ่งจะเป็นการลดต้นทุนในการดำเนินงาน และเป็นส่วนสำคัญในการส่งเสริมและสนับสนุน การสร้างนวัตกรรมให้สามารถต่อยอดเป็นประโยชน์ทั้งด้านวัฒนธรรมและเศรษฐกิจต่อไป

บรรณานุกรม

บังอร เมฆะ. (2550). หมากพืชเศรษฐกิจที่ไม่ควรมองข้าม. *แม่โจ้ปริทัศน์. 8*(4), 13-17.

ไปรมา อิศรเสนา ณ อยุธยาและชูจิต ตรีรัตนพันธ์. (2559). *กระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking)*. สืบค้นจาก https://designtechnology.ipst.ac.th/wp-content/uploads/sites

แพร ศิริศักดิ์ดำเกิง. (2549). *สังคมพหุวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สุนทร คำยอด. (2559). *คือลำนำล้านนาถิ่นลำเนา 20 เรื่องราวล้านนาคดีเพื่อฉลอง 720 ปีเมืองเชียงใหม่*. ลำพูน: ณัฐพลการพิมพ์.

ชมรมฮักตั๋วเมือง สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2562). *ทำความรู้จัก “ถง” ของคนล้านนา.* สืบค้นจาก https://www.matichonweekly.com/column/article_170488

โครงการอนุรักษ์ สืบสาน การนวดแผนไทย
วัดห้วยเกี๋ยง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

Project to preserve and continue traditional Thai massage
at Huai Kiang Temple San Sai District, Chiang Mai Province

ศญานันทน์ ศรีโกศลสิริเลิศ วรากรณ์ อรวิบูลย์ศิริ อรวิชดา กาวิล
อัณณ์ณภัสร์ สุวรรณอักษร อรปรียา แก้วมงคล รัฐธรรมนูญ ดาวเรือง
ณัฐพันธุ์ ภูศรีดิน และ ศุภวัฒน์ ทานัง

Sayanan Srikosonsirilerd Warakorn Orawiboonsiri Onwichada Kawin
Annapat Suwannaaksorn Onpreeya Kaewmongkol
Rattatummanoon Daorueang Natthaphan Phusridin
and Supawat Thanang

โรงเรียนสันทรายวิทยาคม
Sansaiwittayakom School

บทคัดย่อ

การดำเนินโครงการครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาการนวดแผนไทย เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมการพัฒนาภูมิปัญญาของชุมชน เพื่อสืบสานองค์ความรู้ของชุมชน เรื่องการนวดไทย และเพื่อสร้างมูลค่าภูมิปัญญาสู่สังคมภายนอก กลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มนวดแผนไทยวัดห้วยเกี๋ยง หมอพื้นบ้าน ชาวบ้าน และผู้เข้ามารับการบริการนวดแผนไทย ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 5 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์ 2 รูปแบบ คือ ข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา และข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการดำเนินงานพบว่า 1) นักเรียนโรงเรียนสันทรายวิทยาคมเกิดทักษะการเรียนรู้และเข้าใจภูมิปัญญาการนวดแผนไทย ร่วมกันออกแบบพัฒนาผลงานจากภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความตระหนัก และเกิดแนวคิดการอนุรักษ์ทรัพยากรและภูมิปัญญาของชุมชน ในฐานะที่นักเรียนเป็นพลเมืองของชุมชนในยุคปัจจุบันและอนาคต และสามารถถ่ายทอดความรู้เรื่องภูมิปัญญาการนวดแผนไทยให้กับครอบครัวและคนรอบข้าง ผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น สื่อออนไลน์ เพจเยาวชนพลเมืองสันทรายวิทยาคม *เพจการนวดแผนไทยวัดห้วยเกี๋ยง* 2) ครูโรงเรียนสันทรายวิทยาคมเกิดทักษะการเรียนรู้และเข้าใจภูมิปัญญาการนวดแผนไทยผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น สื่อออนไลน์ เพจเยาวชนพลเมืองสันทรายวิทยาคม เพจการนวดแผนไทยวัดห้วยเกี๋ยง และชุมนุมเยาวชนพลเมืองสันทรายวิทยาคม และสามารถนำนวัตกรรมมาปรับประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนความคิด พร้อมสร้างสรรค์นวัตกรรมสร้างเยาวชนพลเมืองให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่นักเรียนและสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ 3) ชาวบ้านชุมชนวัดห้วยเกี๋ยงเกิดการรับรู้เรื่องราวภูมิปัญญาการนวดแผนไทยของชุมชน และ 4) กลุ่มนวดแผนไทยชุมชนวัดห้วยเกี๋ยงเป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เป็นที่ยอมรับ และมีการติดต่อมาใช้บริการการนวดแผนไทยมากขึ้น

คำสำคัญ: การนวดแผนไทย ชุมชนวัดห้วยเกี๋ยง ภูมิปัญญาท้องถิ่น

Abstract

The purpose of this project was to enhance students' understanding of traditional Thai massage wisdom, foster community participation in developing local knowledge, preserve the community's knowledge about Thai massage, and create value for this wisdom in the wider society. The sample group included members of the Thai massage community at Wat Huay Kiang, local herbal healers, villagers, and those receiving Thai massage services from the village in Nong Han Sub-district, San Sai District, Chiang Mai Province, totaling 5 participants. Data collection tools included interviews and surveys, with analysis conducted through both quantitative and qualitative methods: descriptive statistics for quantitative data and content analysis for qualitative data.

The findings revealed that 1) Students at Sansai Witthayakhom School developed skills in learning and understanding Thai massage wisdom, collaborating in the design and development of projects based on local knowledge. They became more aware of and had ideas for preserving community resources and wisdom, seeing themselves as active citizens of both the present and the future. They were also able to pass on their knowledge of Thai massage to their families and peered through various media, such as online platforms like the Youth Citizens of Sansai Witthayakhom Facebook page and the Thai Massage at Wat Huay Kiang page, 2) Teachers at Sansai Witthayakhom School gained knowledge of Thai massage wisdom through media such as online platforms and the school's youth citizen group, and applied innovations to teaching and learning processes, exchanging ideas and fostering creativity in creating youth citizens who benefit both students and society effectively, 3) The local villagers at Wat Huay Kiang gained awareness of the community’s Thai massage wisdom, and 4) The Thai massage group at Wat Huay Kiang became a recognized community learning center, with an increase in inquiries and service usage.

Keywords: Thai massage, Wat Huay Kiang community, local wisdom

บทนำ

ภูมิปัญญาการนวดแผนไทยเป็นศาสตร์และศิลป์ในการรักษาสุขภาพของชนชาติไทย การนวดแผนไทยถือเป็นภูมิปัญญาอันล้ำค่าของคนไทยที่สั่งสมสืบทอดมาแต่โบราณ คนไทยเรียนรู้วิธีการผ่อนคลายกล้ามเนื้อด้วยการบีบ นวด ยืด เหยียด ดัด ดึงตนเอง หรือช่วยเหลือผู้อื่น การนวดเป็นศิลปะของการสัมผัสที่สร้างความรู้สึกอบอุ่น ผ่อนคลายจากความเมื่อยล้า ทำให้รู้สึกสดชื่นทั้งร่างกายและจิตใจ การนวดแผนไทยจึงเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่มีพัฒนาการมาเป็นลำดับ จนกระทั่งมีหลักในการปฏิบัติและมีวิธีการที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว

ปัจจุบันความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว ทำให้สังคม วัฒนธรรมและความเป็นอยู่ของคนในสังคมไทยเปลี่ยนไป ผลจากการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ทำให้เยาวชนในชุมชนขาดความสนใจในการสืบทอดภูมิปัญญาไทย ตลอดถึงขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามของบรรพบุรุษ ทั้งนี้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นควรถ่ายทอดความรู้ให้ตกทอดไปสู่ลูกหลาน ซึ่งเป็นอนาคตของชาติให้ได้ศึกษาและเรียนรู้ต่อไป โรงเรียนสันทรายวิทยาคมได้ตระหนักเห็นความสำคัญในการสืบทอดภูมิปัญญาการนวดแผนไทย จึงได้จัดทำโครงการให้ความรู้และสืบสานภูมิปัญญาไทยการนวดแผนไทยแก่นักเรียนในโรงเรียนโดยผ่านชุมนุมเยาวชนพลเมืองสันทรายวิทยาคม โดยมีครูแกนนำ และนักเรียนแกนนำเยาวชนพลเมืองสันทรายวิทยาคมลงพื้นที่สำรวจข้อมูล ตลอดจนลงมือปฏิบัติในชุมชนวัดห้วยเกี๋ยง เพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาตามขนบธรรมเนียมประเพณีไทยไว้ให้ลูกหลาน เพื่อให้นักเรียนใช้การนวดแผนไทยในการดูแลบิดา มารดา ปู่ ย่า ตา และยาย เพื่อเป็นสื่อสายใยสานรักและความผูกพันในครอบครัว รวมถึงเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูกตเวที ได้ตอบแทนพระคุณของบิดา มารดา ปู่ ย่า ตา และยาย ตลอดจนได้ใช้เป็นแนวทางการประกอบอาชีพต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาการนวดแผนไทย
2. เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมการพัฒนาภูมิปัญญาของชุมชน
3. เพื่อสืบสานองค์ความรู้ของชุมชนเรื่องการนวดไทย
4. เพื่อสร้างมูลค่าภูมิปัญญาสู่สังคมภายนอก

วิธีดำเนินการ

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การดำเนินงานครั้งนี้ จะทำการศึกษาภูมิปัญญาการนวดแผนไทย การนวดเฉพาะตัว การนวดฝ่าเท้า และการกดจุดเฉพาะที่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นการนวดประคบสมุนไพร ได้แก่ การประคบตัว การประคบเฉพาะที่ และการอบสมุนไพร

พื้นที่ในการดำเนินงาน : กลุ่มนวดแผนไทย วัดห้วยเกี๋ยง หมู่ 3 ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

ผู้ให้ข้อมูล : พระครูสุธรรมมานุสิฐ เจ้าอาวาสวัดห้วยเกี๋ยง หมอนวดแผนไทยวัดห้วยเกี๋ยง จำนวน 7 คน และผู้รับบริการ จำนวน 5 คน

กลุ่มเป้าหมาย

1. นักเรียนแกนนำและเครือข่ายเยาวชนพลเมืองสันทรายวิทยาคม จำนวน 20 คน
2. นักเรียนโรงเรียนสันทรายวิทยาคมร้อยละ 80 จากนักเรียนทั้งโรงเรียน
3. ครูโรงเรียนสันทรายวิทยาคม

ขั้นตอนการดำเนินงาน

แกนนำเยาวชนพลเมืองสันทรายวิทยาคม ดำเนินการประชาสัมพันธ์ให้นักเรียนที่มีความสนใจและสมัครใจเข้าร่วมโครงการเยาวชนพลเมือง โดยมีกระบวนการดำเนินงาน ดังต่อไปนี้

1. ร่วมกันประชุม วางแผน และระดมความคิดในหัวข้อโครงการที่มีความสอดคล้องของบริบทระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

2. เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูล สื่อออนไลน์ และสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เช่น เอกสารทางวิชาการ บทความข้อมูลจากสื่อออนไลน์ และหนังสือที่เกี่ยวข้อง รวมถึงแนวคิดและทฤษฎี เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษา

3. ลงพื้นที่ในชุมชนกลุ่มนวดแผนไทยวัดห้วยเกี๋ยง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ ได้แก่ การนวดเฉพาะตัว นวดฝ่าเท้า กดจุดเฉพาะที่ การประคบตัว ประคบเฉพาะที่และการอบสมุนไพร ในการเก็บข้อมูลในระหว่างการสัมภาษณ์จะมีการจดบันทึก การบันทึกเสียง และบันทึกภาพ (โดยขออนุญาตกลุ่มตัวอย่างก่อนดำเนินการ) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาตีความ วิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูล และการสร้างข้อสรุป

วิธีการเก็บข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการทำโครงการครั้งนี้ ผู้ดำเนินโครงการใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูล ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์ จำนวน 1 ชุด
   1.1 ลงพื้นที่เพื่อสำรวจสถานที่นวดแผนไทยวัดห้วยเกี๋ยงและชุมชนวัดห้วยเกี๋ยง
   1.2 นัดหมายวัน เวลา และสถานที่ในการสัมภาษณ์ล่วงหน้า
   1.3 ดำเนินการใช้แบบสัมภาษณ์ในกลุ่มตัวอย่างเพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการนวดแผนไทย ภูมิปัญญาการนวดแผนไทย และการทำสมุนไพรเพื่อนำมาใช้ในการนวด พร้อมบันทึกข้อมูล ภาพ และเสียงระหว่างการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ครบถ้วนและสมบูรณ์
2. แบบสอบถามสำหรับผู้เข้ารับการบริการนวดแผนไทย จำนวน 7 ชุด
   2.1 ลงพื้นที่ตามจุดสถานที่นัดหมาย
   2.2 ขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามจากผู้เข้ารับการใช้บริการนวดแผนไทย พร้อมอธิบายการตอบแบบสอบถามให้กับผู้ตอบแบบสอบถาม
3. ดำเนินการบันทึกข้อมูล ภาพ และเสียงผู้ที่เข้ารับการใช้บริการนวดแผนไทยอย่างครบถ้วนตามลำดับขั้นตอน เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ต่อไป

กรอบแนวคิด

การดำเนินโครงการครั้งนี้ผู้ดำเนินงานใช้แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (กิตติภา อันพิมพา, 2564) เป็นกรอบในการศึกษา ดังนี้

1. ความหมายของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

มูลนิธิส่งเสริมสื่อเด็กและเยาวชน (2567) กล่าวว่า การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (community based Learning) เป็นการจัดการเรียนการสอนที่ใช้ชุมชนเป็นแหล่งให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวังหรือเป็นกระบวนการเรียนการสอนในชุมชน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในองค์ความรู้ที่กำหนดจากชุมชนภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชน

2. ความสำคัญของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานมีส่วนสำคัญที่ทำให้การเรียนรู้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ประสบความสำเร็จ ประกอบด้วย ชุมชนให้การส่งเสริม สนับสนุน และมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ผู้เรียนลงพื้นที่ในชุมชนเพื่อเก็บข้อมูลด้วยตนเอง ฝึกการคิดและแก้ปัญหาจากสถานการณ์จริงที่พบในชุมชน และการยืดหยุ่นเวลาในการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับกิจกรรมนอกห้องเรียน

3. ขั้นตอนของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการเนื้อหาตามหลักสูตรให้เชื่อมโยงกับชุมชน โดยใช้การปฏิบัติงานเป็นฐานให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติงานจากสถานการณ์จริงในชุมชนภายใต้การมีส่วนร่วมระหว่างครู ผู้เรียน และชุมชน โดยมีขั้นตอนการดำเนิน 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาบริบทของชุมชนเป็นการเตรียมความพร้อมในการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับประสบการณ์ของนักเรียน โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างความร่วมมือระหว่างบุคคลในชุมชนและบุคลากรในโรงเรียน ตระหนัก และมีอำนาจในการจัดการศึกษาร่วมกัน จึงจำเป็นต้องมีกลไกในการกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือ

ขั้นตอนที่ 3 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการปฏิบัติจริง เป็นขั้นตอนที่ผู้ร่วมวิจัยนำหลักสูตรไปจัดกิจกรรมพัฒนานักเรียนให้มีความสนใจและทักษะในอาชีพที่ทุกคนได้เข้าร่วมกันสร้างขึ้น

ขั้นตอนที่ 4 การจัดโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ สาเหตุที่ต้องจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เนื่องมาจากกิจกรรมเสริมหลักสูตรเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อเสริมความรู้และประสบการณ์ให้แก่นักเรียน

ขั้นตอนที่ 5 การประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง โดยเน้นการประเมินผลงานของนักเรียน และประเมินทักษะปฏิบัติในอัตราส่วนที่มากกว่าการประเมินความรู้ความเข้าใจ

ภาพที่ 1 การศึกษาภาคสนามในพื้นที่ศึกษา

ผลการดำเนินงาน

นักเรียน

เชิงปริมาณ

1) นักเรียนโรงเรียนสันทรายวิทยาคม ร้อยละ 80 ได้เรียนรู้ภูมิปัญญาการนวดแผนไทยของชุมชนใกล้โรงเรียนและร่วมกันออกแบบพัฒนาผลงานจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

2) นักเรียนโรงเรียนสันทรายวิทยาคม ร้อยละ 80 ได้ร่วมกันอนุรักษ์ และสืบสานภูมิปัญญาการนวดแผนไทย

เชิงคุณภาพ

1) นักเรียนโรงเรียนสันทรายวิทยาคมเกิดทักษะการเรียนรู้และเข้าใจภูมิปัญญาการนวดแผนไทยและร่วมกันออกแบบพัฒนาผลงานจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

2) นักเรียนแกนนำโรงเรียนสันทรายวิทยาคมมีความตระหนักและเกิดแนวคิดการอนุรักษ์ทรัพยากรและภูมิปัญญาของชุมชน ในฐานะที่นักเรียนเป็นพลเมืองของชุมชนในยุคปัจจุบันและอนาคตและสามารถถ่ายทอดความรู้เรื่องภูมิปัญญาการนวดแผนไทยให้กับครอบครัว และคนรอบข้าง ผ่านสื่อต่างๆ เช่น สื่อออนไลน์ เพจเยาวชนพลเมืองสันทรายวิทยาคม เพจการนวดแผนไทยวัดห้วยเกี๋ยง

ครู

เชิงปริมาณ

1) ครูโรงเรียนสันทรายวิทยาคม ร้อยละ 80 ได้เรียนรู้ภูมิปัญญาการนวดแผนไทยของชุมชนใกล้โรงเรียน

2) ครูโรงเรียนสันทรายวิทยาคมร้อยละ 80 มีนวัตกรรมในการจัดการเรียนรู้ (วิจัย/สื่อการสอน/รูปแบบ/วิธีการ) และมีการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งในและนอกสถานศึกษา

เชิงคุณภาพ

1) ครูโรงเรียนสันทรายวิทยาคมเกิดทักษะการเรียนรู้และเข้าใจภูมิปัญญาการนวดแผนไทยผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น สื่อออนไลน์ เพจเยาวชนพลเมืองสันทรายวิทยาคม เพจการนวดแผนไทยวัดห้วยเกี๋ยง และชุมนุมเยาวชนพลเมืองสันทรายวิทยาคม

2) ครูโรงเรียนสันทรายวิทยาคมสามารถนำนวัตกรรมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนความคิด พร้อมสร้างสรรค์นวัตกรรมสร้างเยาวชนพลเมืองให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่นักเรียนและสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ

ชุมชน

เชิงปริมาณ

1) ชาวบ้านชุมชนวัดห้วยเกี๋ยง ร้อยละ 70 เข้าใจ และรับรู้ถึงเรื่องราวภูมิปัญญาการนวดแผนไทยของชุมชน

2) การประชาสัมพันธ์ภูมิปัญญาการนวดแผนไทยของชุมชนวัดห้วยเกี๋ยง ร้อยละ 80 เป็นที่รู้ยอมรับและสร้างมูลค่าภูมิปัญญาสู่สังคมภายนอกมากยิ่งขึ้น

เชิงคุณภาพ

1) ชาวบ้านชุมชนวัดห้วยเกี๋ยงเกิดการรับรู้เรื่องราวภูมิปัญญาการนวดแผนไทยของชุมชน

2) กลุ่มนวดแผนไทยชุมชนวัดห้วยเกี๋ยงเป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เป็นที่ยอมรับและมีการติดต่อเพื่อขอรับบริการการนวดแผนไทยมากขึ้น

สรุปผลการดำเนินงาน

1. นักเรียนโรงเรียนสันทรายวิทยาคม เกิดทักษะการเรียนรู้และเข้าใจภูมิปัญญาการนวดแผนไทยและร่วมกันออกแบบพัฒนาผลงานจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. นักเรียนแกนนำโรงเรียนสันทรายวิทยาคม มีความตระหนักและเกิดแนวคิดการอนุรักษ์ทรัพยากรและภูมิปัญญาของชุมชน ในฐานะที่นักเรียนเป็นพลเมืองของชุมชนในยุคปัจจุบันและอนาคต สามารถถ่ายทอดความรู้เรื่องภูมิปัญญาการนวดแผนไทยให้กับครอบครัว และคนรอบข้างผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น สื่อออนไลน์ เพจเยาวชนพลเมืองสันทรายวิทยาคม และเพจการนวดแผนไทยวัดห้วยเกี๋ยง

3. ครูโรงเรียนสันทรายวิทยาคม เกิดทักษะการเรียนรู้และเข้าใจภูมิปัญญาการนวดแผนไทยผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น สื่อออนไลน์ เพจเยาวชนพลเมืองสันทรายวิทยาคม เพจการนวดแผนไทยวัดห้วยเกี๋ยง และชุมนุมเยาวชนพลเมืองสันทรายวิทยาคม

4. ครูโรงเรียนสันทรายวิทยาคมสามารถนำนวัตกรรมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนความคิด พร้อมสร้างสรรค์นวัตกรรมสร้างเยาวชนพลเมืองให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่นักเรียนและสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ

5. ชาวบ้านชุมชนวัดห้วยเกี๋ยง เกิดการรับรู้เรื่องราวภูมิปัญญาการนวดแผนไทยของชุมชน

6. กลุ่มนวดแผนไทยชุมชนวัดห้วยเกี๋ยง เป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและเป็นยอมรับและมีการติดต่อขอรับบริการการนวดแผนไทยมากขึ้น

ภาพที่ 2 การสัมภาษณ์ผู้ให้บริการและผู้รับบริการนวดแผนไทย

อภิปรายผลการดำเนินงาน

1. นักเรียนโรงเรียนสันทรายวิทยาคม เกิดทักษะการเรียนรู้และเข้าใจภูมิปัญญาการนวดแผนไทย และร่วมกันออกแบบพัฒนาผลงานจากภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความตระหนักและเกิดแนวคิดการอนุรักษ์ทรัพยากรและภูมิปัญญาของชุมชน ในฐานะที่นักเรียนเป็นพลเมืองของชุมชนในยุคปัจจุบันและอนาคตและสามารถถ่ายทอดความรู้เรื่องภูมิปัญญาการนวดแผนไทยให้กับครอบครัว และคนรอบข้างผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น สื่อออนไลน์ เพจเยาวชนพลเมืองสันทรายวิทยาคม เพจการนวดแผนไทยวัดห้วยเกี๋ยง

2. ครูโรงเรียนสันทรายวิทยาคม เกิดทักษะการเรียนรู้และเข้าใจภูมิปัญญาการนวดแผนไทยได้อย่างทั่วถึงผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น สื่อออนไลน์ เพจเยาวชนพลเมืองสันทรายวิทยาคม เพจการนวดแผนไทยวัดห้วยเกี๋ยง และชุมนุมเยาวชนพลเมืองสันทรายวิทยาคม และสามารถนำนวัตกรรมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ บูรณาการและแลกเปลี่ยนความคิด พร้อมสร้างสรรค์นวัตกรรมสร้างเยาวชนพลเมืองให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่นักเรียนและสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ

3. ชาวบ้านชุมชนวัดห้วยเกี๋ยงเกิดการรับรู้เรื่องราวภูมิปัญญาการนวดแผนไทยของชุมชน มีความรักและความหวงแหนภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง

4. กลุ่มนวดแผนไทยชุมชนวัดห้วยเกี๋ยงเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิตในชุมชนและเป็นยอมรับของคนทั่วไปตลอดจนมีการติดต่อมาใช้บริการการนวดแผนไทยมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์

1. การสร้างความตระหนักรู้ของผู้นำชุมชนหรือแกนนำของชุมชนเป็นหัวใจสำคัญในการส่งเสริมให้ผู้นำชุมชนหรือแกนนำชุมชน เพื่อร่วมรักษาภูมิปัญญาให้เกิดการอนุรักษ์และสืบสานอย่างยั่งยืน

2. ชุมชนห้วยเกี๋ยงควรมีการประชาสัมพันธ์การนวดแผนไทยวัดห้วยเกี๋ยงอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย เนื่องจากปัจจุบันเป็นที่รู้จักเฉพาะในชุมชนเท่านั้น

ข้อเสนอแนะในการพัฒนาการดำเนินงาน

ชุมชนห้วยเกี๋ยงควรมีการจัดกิจกรรมของชุมชน เพื่อสร้างเวทีการแลกเปลี่ยนสู่การพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่า

บรรณานุกรม

กิตติภา อันพิมพา. (2564). *การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เรื่อง ปัญหาชุมชนและสังคมที่ส่งเสริมความสามารถในการคิดแก้ปัญหา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3.* (การศึกษาค้นคว้าอิสระ). มหาวิทยาลัยนเรศวร.

มูลนิธิส่งเสริมสื่อเด็กและเยาวชน. (2567). *แนวคิดการรู้เท่าทันสื่อสารสนเทศและดิจิทัลกับพลเมือง 3 แบบ*. สืบค้นจาก https://www.cclickthailand.com/

เทศบาลเมืองแม่โจ้. (2560). *แผนส่งเสริมการท่องเที่ยวในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองแม่โจ้ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่.* สืบค้นจาก http://maejocity.go.th/img_update/download/1134_775_aaaaa001.pdf

ผลการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบเปิด เรื่อง การผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือน เพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองผู้ประกอบการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

EFFECTS OF USING AN INSTRUCTIONAL PACKAGE ON OPEN APPROACH OF VERMICOMPOSTING PRODUCTION TO ENHANCE STUDENTS' ECOPRENEURSHIP CITIZEN

รัตนตรัย ศรีมี ก้องภพ นามคำ ณัฐชนน เตาะไธสง

ณัฐลัญช์ นัยเนตร ธนบัตร วงศ์ประเสริฐ และ ศุภกร จันตระกูล

Rattanatrai Srimee Gongpob Namkam Natchanon Taothaisong

Nattalan Naiyanet Thnbatr Wongprasert and Supakorn Chantrakul

โรงเรียนอนุบาลห้างฉัตร

Anubanhangchat School

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ผลการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบเปิด เรื่อง การผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือน เพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองผู้ประกอบการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดย 1) เปรียบเทียบผลการใช้นวัตกรรมชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบเปิด เรื่อง การผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือน และ 2) วิเคราะห์การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองผู้ประกอบการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จำนวน 8 ชั่วโมง กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6/2 ปีการศึกษา 2566 โรงเรียนอนุบาลห้างฉัตร จำนวน 33 คน เครื่องมือในการศึกษา ได้แก่ 1) แบบวัดความเป็นพลเมืองผู้ประกอบการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และ 2) แบบสะท้อนคิดผู้เรียนหลังการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติบรรยาย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)

ผลการวิจัยพบว่า 1) ผู้เรียนได้รับการจัดกิจกรรมจากชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบเปิด เรื่อง การผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือน พบว่า ก่อนการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบเปิดเชิงสร้างสรรค์ อยู่ในเกณฑ์ระดับดีมาก ($\bar{X}$=4.56) เมื่อผู้เรียนได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้นวัตกรรมชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบเปิด เรื่อง การผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือน เป็นระยะเวลา 8 ชั่วโมง ปรากฏว่า ผู้เรียนมีคะแนนหลังเรียนเพิ่มขึ้นอยู่ในเกณฑ์ระดับดีมาก ($\bar{X}$=4.94) ซึ่งผู้เรียนมีความเป็นพลเมืองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพิ่มสูงขึ้น และ 2) ชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบเปิด เรื่อง การผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือนช่วยเสริมสร้างผู้เรียนให้มีความเป็นพลเมืองผู้ประกอบการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพิ่มสูงขึ้น ($\bar{X}$=0.38)

คำสำคัญ: ชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบเปิด พลเมืองผู้ประกอบการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือน

Abstract

The objective of this research was to analyze the effects of an open learning activity set on earthworm fertilizer production, aimed at fostering environmental entrepreneurship citizenship. The research focused on two main goals: 1) comparing the effects of using the open learning activity set on earthworm fertilizer production, and 2) analyzing how the activity set contributed to developing students' environmental entrepreneurship citizenship. The study was conducted with 33 Grade 6 students at Anuban Hang Chat School during the 2023 academic year, utilizing an 8-hour learning session. The tools used for data collection were: 1) an environmental entrepreneurship citizenship assessment, and 2) a reflective questionnaire for students after using the learning activity set. Data analysis was performed using descriptive statistics, including mean ($\bar{x}$) and standard deviation (SD).

This study found that 1) Before using the open learning activity set on earthworm fertilizer production, the students' environmental citizenship scores were rate as "very good" ($\bar{x}$ = 4.56). After 8 hours of using the learning set, the students' scores increased to "very good" ($\bar{x}$ = 4.94), could improve their environmental citizenship, and 2) The open learning activity set on earthworm fertilizer production significantly enhanced the students' environmental entrepreneurship citizenship, with an increasing of 0.38 with the mean score ($\bar{x}$ = 0.38).

Keywords: Open Learning Activity Set, Environmental Entrepreneurship Citizenship, Earthworm Fertilizer Production

บทนำ

สังคมปัจจุบันเกิดการเจริญเติบโตของชุมชนเมืองและการเพิ่มของจำนวนประชากรส่งผลให้มีปริมาณขยะจากการบริโภค เช่น เศษอาหาร นม รวมถึงมูลสัตว์จากการเลี้ยงสัตว์เป็นจำนวนมาก ซึ่งมีวิธีการกำจัดที่ไม่ถูกต้องส่งผลให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างมาก ผลกระทบที่เกิดขึ้นสามารถสร้างความเสียหายให้กับสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ การกำจัดขยะที่ไม่ถูกต้องด้วยวิธีการย่อยสลายทางชีวภาพไม่ว่าดำเนินการด้วยวิธีการฝังกลบอย่างถูกสุขาภิบาล หรือการเทกลางแจ้ง ส่งผลให้เกิดการแพร่กระจายของก๊าซชีวภาพที่เกิดขึ้นจากการย่อยสลายสารอินทรีย์ในขยะ (สุจิตรา วาสนาดำรงดี และ อรอุษา สุขสุมิตร, 2564) โดยจุลินทรีย์ของก๊าซชีวภาพดังกล่าวมีองค์ประกอบส่วนใหญ่เป็นก๊าซมีเทนและก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ ซึ่งเป็นก๊าซเรือนกระจกที่เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการเพิ่มขึ้นของอุณหภูมิบรรยากาศโลก พื้นที่จำกัดขยะเหล่านี้จัดเป็นแหล่งกำเนิดของก๊าซเรือนกระจกจากกิจกรรมของมนุษย์ที่สำคัญแหล่งหนึ่งของโลก โดยเฉพาะก๊าซมีเทนซึ่งมีศักยภาพในการเพิ่มอุณหภูมิของบรรยากาศโลกได้มากกว่าก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ถึง 20 เท่า (ชาติ เจียมไชยศรี และคณะ, 2546)

การผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือนสามารถช่วยในการจัดการขยะของเสียเพื่อเปลี่ยนให้เป็นวัสดุที่มีสารอาหารสูงพร้อมที่จะเป็นประโยชน์ต่อการปลูกพืช อีกทั้งยังเป็นดัชนีตัวชี้วัดความอุดมสมบูรณ์ของดิน บริเวณใดที่มีไส้เดือนแสดงว่าดินบริเวณนั้นมีความอุดมสมบูรณ์ เนื่องจากไส้เดือนดินมีไขมันที่สามารถดูดซับสารเคมีกำจัดศัตรูพืชบางกลุ่มได้ รวมถึงไส้เดือนมีประโยชน์ในการช่วยให้ดินร่วนซุย ดินโปร่ง ปรับปรุงโครงสร้างและเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้กับดิน ดังนั้นจึงมีการส่งเสริมให้เลี้ยงไส้เดือนดินเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ให้เพิ่มมากขึ้นหรือสามารถพัฒนาวิธีการเลี้ยง การดูแล และการให้อาหารจนเกิดเป็นภูมิปัญญาของการใช้ธรรมชาติบำบัดธรรมชาติจนเกิดเป็นภูมิความรู้ในการเลี้ยงไส้เดือนดิน (สามารถ ใจเตี้ย, 2558)

การประกอบธุรกิจที่มีความเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมทั้งในฐานะผู้สร้างผลกระทบและผู้ที่ได้รับผลกระทบเนื่องจากวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตส่วนใหญ่เป็นทรัพยากรที่มาจากธรรมชาติซึ่งมีอยู่อย่างจำกัด แต่สวนทางกับความต้องการใช้ทรัพยากรที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ภาคธุรกิจจึงต้องมีความสนใจและใส่ใจในสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้นในการผลิตสินค้า หรือบริการเพื่อใช้ทรัพยากรได้อย่างคุ้มค่า เกิดประโยชน์สูงสุด และสร้างมลพิษให้น้อยที่สุด ซึ่งส่งผลต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมทั้งในระยะสั้นและระยะยาวอันก่อให้เกิดความยั่งยืนขององค์กรเรียกว่า “นวัตกรรมสีเขียว” (Christmann, 2000) นอกจากนี้ยังมีธุรกิจที่ส่งเสริมความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมโดยการผลิตสินค้าและบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมโดยตรง เพื่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตใหม่พร้อมกับการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2566-2580) ภายใต้แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) สร้างการเติบโตอย่างยั่งยืนบนสังคมเศรษฐกิจสีเขียว ซึ่งส่งเสริมให้ภาคอุตสาหกรรม เกษตรกรรม และท่องเที่ยว ดำเนินกิจการในทิศทางที่ยั่งยืน เช่น การกำหนดให้ผลิตผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตร

ต่อสิ่งแวดล้อม พร้อมติดฉลากสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการผลิตให้เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) ดังนั้น การประกอบธุรกิจสมัยใหม่จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อการเป็นผู้ประกอบการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งจะเกิดผลดีกับผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

"พลเมือง" นับเป็นรากฐานที่สำคัญของประชาธิปไตย หากประชาชนในสังคมใดมีความเป็นพลเมืองสังคมนั้นจะเป็นสังคมพลเมือง ถือเป็นสังคมที่พลเมืองเอาใจใส่ต่อความเป็นไป และมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของชุมชน สังคม และประเทศ (ปริญญา เทวานฤมิตรกุล, 2556) ดังนั้น เพื่อให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายดังกล่าว การสร้างความเป็นพลเมืองควรเริ่มจากระบบการศึกษา ผู้สอนจะต้องมีการเตรียมความพร้อมให้กับผู้เรียนสำหรับการที่จะเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยที่ดี โดยสามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การคิดการแก้ปัญหา การสังเคราะห์องค์ความรู้ และสามารถนำความรู้ไปใช้ได้ในชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพ สอดคล้องกับทักษะของคนในศตวรรษที่ 21 ได้แก่ ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ทักษะในการแก้ปัญหา ทักษะด้านการสร้างสรรค์และนวัตกรรม ทักษะด้านความร่วมมือการทำงานเป็นทีมและภาวะผู้นำ ทักษะด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ การสื่อสาร ทักษะอาชีพและทักษะการเรียนรู้ (Institute for the Promotion of Teaching Science and Technology, 2017) ซึ่งการเพิ่มขึ้นของประชากรและการขับเคลื่อนเศรษฐกิจที่ขยายตัวอย่างรวดเร็วส่งผลให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมตามมา ซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกภาคส่วนจะต้องช่วยกันในการป้องกันแก้ไขและอนุรักษ์ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างเยาวชนพลเมืองให้มีองค์ความรู้ จิตสำนึกความคิดในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการเป็นผู้ประกอบการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่กัน สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ของโลก เป้าหมายที่ 2 ยุติความหิวโหย บรรลุความมั่นคงทางอาหารและยกระดับโภชนาการ และส่งเสริมเกษตรกรรมที่ยั่งยืน เป้าหมายที่ 3 สร้างหลักประกันการมีสุขภาวะที่ดี และส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีสำหรับทุกคนในทุกช่วงวัย เป้าหมายที่ 4 สร้างหลักประกันว่าทุกคนมีการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างครอบคลุมและเท่าเทียม และสนับสนุนโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต และเป้าหมายที่ 12 สร้างหลักประกันให้มีแบบแผนการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564)

โรงเรียนอนุบาลห้างฉัตร เป็นโรงเรียนอนุบาลประจำอำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง คนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคณะกรรมการสถานศึกษา โรงเรียน และชุมชนโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนภายใต้ความร่วมมือร่วมกันอย่างยั่งยืนด้วยการส่งเสริมพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้มีความเป็นพลเมือง จากการเรียนรู้แบบ Active Learning เพื่อส่งเสริม

สนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียนจากการจัดการขยะภายในโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง มุ่งให้เกิดประโยชน์กับนักเรียน โรงเรียน และชุมชน สอดคล้องกับความต้องการผลิตภัณฑ์ของชุมชน ซึ่งมีความต้องการที่จะสร้างให้นักเรียนแกนนำเยาวชนพลเมืองและต้นกล้าพลเมืองของโรงเรียนอนุบาลห้างฉัตรให้มีความเป็นพลเมืองผู้ประกอบการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ผู้สอนจึงมีบทบาทสำคัญในการจัดการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียน หากต้องการให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาทักษะกระบวนการด้านพุทธพิสัย และจากการศึกษารูปแบบการสร้างชุดกิจกรรมต่าง ๆ เมื่อพิจารณาแล้ว พบว่า การจัดการเรียนรู้แบบเปิด (Open Approach) เป็นวิธีการทำให้ผู้เรียนเกิดทักษะกระบวนการคิด เนื่องจากการสอนด้วยกระบวนการแบบเปิดเป็นกระบวนการสอนที่มุ่งเตรียมพร้อมผู้เรียนด้วยสถานการณ์ปัญหาที่มีลักษณะปัญหาแบบเปิดที่มีความเป็นไปได้หลากหลายที่จะตอบสนองความต้องการความสนใจหรือความสามารถในการพัฒนาวิธีการคิดที่แตกต่างของแต่ละคน ในขณะเดียวกันก็เป็นปัญหาที่กระตุ้นกระบวนการคิดวิเคราะห์และสืบเสาะในการหาแนวทางการแก้ไขปัญหา และสามารถสร้างปัญหาใหม่จากปัญหาดังกล่าวด้วยประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหา (สุลัดดา ลอยฟ้า, 2552) และเป็นกิจกรรมการจัดการเรียนการสอนที่อาศัยกระบวนการคิดอย่างละเอียดจากผู้สอนและผู้เรียน ซึ่งจะเน้นเรื่องการเปิดความคิดของผู้เรียนให้ได้คิดกว้าง คิดหลากหลาย และคิดสร้างสรรค์มากที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้ตามบริบทเนื้อหา นอกจากนี้การจัดการเรียนการสอนแบบเปิดยังเป็นการสนับสนุนกิจกรรมการคิดสร้างสรรค์โดยมุ่งหวังที่ตัวผู้เรียนและกระบวนการคิดไปพร้อมกัน ขณะเดียวกันยังเป็นรูปแบบการสอนวิธีหนึ่งที่มีวิธีจัดกิจกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างวิชาที่เรียนกับผู้เรียน โดยเปิดกว้างสำหรับแนวทางการแก้ไขปัญหาที่หลากหลาย (ไมตรี อินทรประสิทธิ์, 2552)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงดำเนินการจัดโครงการสร้างพลเมืองนักคิดจากการผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านนวัตกรรมชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบเปิด เรื่อง การผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือน โดยใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบเปิดมุ่งเน้นเสริมสร้างสมรรถนะของนักเรียนที่ตรงตามความต้องการและศักยภาพ สร้างทักษะการคิดอย่างมีวิจารญาณ การแก้ปัญหา ความคิด สร้างสรรค์ การสื่อสาร การทำงานร่วมกัน การเป็นผู้ประกอบการ และสร้างรายได้ การจัดการขยะภายในโรงเรียนอย่างยั่งยืน และส่งเสริมเป็นสินค้าของโรงเรียนเพื่อสร้างพลเมืองนักคิดอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและผู้ประกอบการสมัยใหม่ใส่ใจสิ่งแวดล้อม สู่การเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ มีส่วนร่วมและสร้างความเป็นธรรมในสังคม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเปรียบเทียบการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองผู้ประกอบการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ก่อนและหลังการใช้นวัตกรรมชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบเปิด เรื่อง การผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือน
2. เพื่อวิเคราะห์การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองผู้ประกอบการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

วิธีดำเนินการ

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยทำการเปรียบเทียบผลการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบเปิด เรื่อง การผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือน มีเนื้อหา 2 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านการผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือน ประกอบด้วย ความสำคัญ สภาพแวดล้อม ประเภท ขยะสู่อาหารของไส้เดือนดิน การเลี้ยงดูของไส้เดือนดิน ขั้นตอนการผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือน และการบรรจุปุ๋ยมูลไส้เดือน และ 2) ด้านการเป็นผู้ประกอบการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย การบริหารจัดการต้นทุน/กำไร การจำหน่าย และการออกแบบฉลากสินค้า เพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองผู้ประกอบการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอนุบาลห้างฉัตร ปีการศึกษา 2566 จำนวน 122 คน กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6/2 โรงเรียนอนุบาลห้างฉัตร จำนวน 33 คน ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการเลือกตัวอย่างด้วยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. ประชุมผู้บริหารและคณะครูที่เกี่ยวข้อง
2. คัดเลือกนักเรียนต้นกล้า (แกนนำ) และนักเรียนเมล็ดพันธุ์
3. ศึกษาประเด็นในการจัดทำโครงการเยาวชนพลเมือง
4. นักเรียนต้นกล้า (แกนนำ) อบรมเชิงปฏิบัติการเยาวชนพลเมือง
5. การจัดทำนวัตกรรมชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบเปิด เรื่อง การผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือน
    5.1) ศึกษา วิเคราะห์ สภาพแวดล้อมและบริบทของนักเรียน โรงเรียน และชุมชน เลือกประเด็นหัวข้อที่ต้องการศึกษา กำหนดวัตถุประสงค์และขอบเขตในการศึกษารวมถึงประโยชน์ที่ได้รับจากการทำโครงการ
    5.2) ศึกษาประเด็นปัญหา หลักการ ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง
    5.3) ออกแบบและสร้างชุดกิจกรรม
    5.4) สร้างเครื่องมือในการประเมินผล
6. นำชุดกิจกรรมไปใช้กับผู้เรียนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 33 คน
7. วิเคราะห์ผล/ ประเมินผล/ สรุปการดำเนินโครงการ
8. รายงานผลการดำเนินงาน

นวัตกรรมการวิจัย

ชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบเปิด เรื่อง การผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. แบบวัดความเป็นพลเมืองผู้ประกอบการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
2. แบบสะท้อนคิดผู้เรียนหลังการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้

วิธีการเก็บข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลของผู้เรียนโดยใช้แบบวัดความเป็นพลเมืองผู้ประกอบการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและแบบสะท้อนคิดผู้เรียนหลังการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1. ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลก่อนการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบเปิด เรื่อง การผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือน โดยให้ผู้เรียนทำแบบวัดความเป็นพลเมืองผู้ประกอบการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมก่อนการทำกิจกรรม (Pre-Test)

2. ผู้วิจัยให้ผู้เรียนทำกิจกรรมโดยใช้นวัตกรรมชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบเปิด เรื่อง การผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือน ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นสำหรับนำไปใช้กับผู้เรียนกลุ่มตัวอย่างชั้นประถมศึกษาปีที่ 6/2 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 33 คน ซึ่งมีจำนวน 4 กิจกรรม โดยใช้เวลากิจกรรมละ 2 ชั่วโมง รวมทั้งสิ้น 8 ชั่วโมง เป็นระยะเวลา 4 เดือน

3. ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลหลังการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบเปิด เรื่อง การผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือน โดยให้ผู้เรียนทำแบบวัดความเป็นพลเมืองผู้ประกอบการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมหลังการทำกิจกรรม (Post-Test) และแบบสะท้อนคิดผู้เรียนหลังการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้

4. ผู้วิจัยวิเคราะห์ เปรียบเทียบ อภิปรายและสรุปผลการวิจัย โดยใช้แบบวัดความเป็นพลเมืองผู้ประกอบการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและแบบสะท้อนคิดผู้เรียนหลังการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้

ผลการดำเนินงาน

การวิจัยเรื่อง ผลการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบเปิด เรื่อง การผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือน เพื่อเสริมสร้างความเป็นผู้ประกอบการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สรุปผลการวิจัยได้เป็น 2 ตอน ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ตอนที่ 1 เปรียบเทียบการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองผู้ประกอบการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ก่อนและหลังการใช้นวัตกรรมชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบเปิด เรื่อง การผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือน และตอนที่ 2 วิเคราะห์การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองผู้ประกอบการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ดังนี้

ตอนที่ 1 เปรียบเทียบการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองผู้ประกอบการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ก่อนและหลังการใช้นวัตกรรมชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบเปิด เรื่อง การผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือน

ผลการวิเคราะห์แบบวัดความเป็นพลเมืองผู้ประกอบการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จากการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบเปิด เรื่อง การผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือน ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ผลก่อนและหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ดังตาราง 1.1

ตารางที่ 1.1 ผลการเปรียบเทียบการใช้นวัตกรรมชุดกิจกรมการเรียนรู้แบบเปิด เรื่อง การผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือน

แบบวัดความเป็นพลเมืองผู้ประกอบการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	จำนวน (N)	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)
ก่อนการใช้ชุดกิจกรรม	33	4.56	0.72
หลังการใช้ชุดกิจกรรม	33	4.94	0.22

จากตาราง 1.1 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบผลก่อนและหลังการใช้นวัตกรรมชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบเปิด เรื่อง การผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือน พบว่า ผู้เรียนมีความเป็นพลเมืองผู้ประกอบการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมก่อนการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบเปิดเชิงสร้างสรรค์ อยู่ในเกณฑ์ระดับดีมาก ($\bar{X}$=4.56, SD=0.72) และเมื่อผู้เรียนได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้นวัตกรรมชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบเปิด เรื่อง การผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือนเป็นระยะเวลา 8 ชั่วโมง ปรากฏว่า ผู้เรียนมีคะแนนหลังเรียนอยู่ในเกณฑ์ระดับดีมาก ($\bar{X}$=4.94, SD=0.22) ซึ่งผู้เรียนมีความเป็นพลเมืองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพิ่มสูงขึ้น

ภาพที่ 1 การจัดกิจกรรมกรรมโดยใช้นวัตกรรมชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบเปิด เรื่อง การผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือน

ตอนที่ 2 วิเคราะห์การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองผู้ประกอบการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยนำข้อมูลมาจากแบบสะท้อนคิดผู้เรียนหลังการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งสามารถบ่งชี้ได้ว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบเปิด เรื่อง การผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือน ช่วยเสริมสร้างความเป็นผู้ประกอบการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ผู้เรียนสามารถบอกสายพันธุ์ของไส้เดือนดินที่ใช้ในการผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือน วิธีการผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือนได้เป็นอย่างดี ตลอดจนเทคนิคและข้อควรระวังในการผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือนและผู้เรียนได้เห็นความสำคัญในความสัมพันธ์ของทรัพยากรธรรมชาติในระบบนิเวศว่า สิ่งมีชีวิตและสิ่งแวดล้อมต่างต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และมนุษย์ในฐานะผู้ใช้ทรัพยากรต้องเห็นความสำคัญและตระหนักรู้ในการรักษาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรให้มีอยู่ตลอดไปโดยการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและประหยัด รวมถึงการจัดการทรัพยากรอย่างถูกวิธีและยั่งยืน ทั้งนี้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีการแยกขยะอย่างถูกต้อง รวมถึงผลเสียของขยะประเภทอาหารที่เหลือจากการบริโภคได้สร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมากทั้งการสร้างก๊าซมีเทนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการทำให้เกิดภาวะโลกร้อน รวมถึงการเป็นแหล่งเพาะพันธุ์เชื้อโรคอีกด้วย และได้ทราบว่าอาหารเหลือจากการบริโภคสามารถนำมาใช้เป็นอาหารในการเลี้ยงไส้เดือนดินได้ โดยการนำอาหารเหล่านั้นไปล้างน้ำให้สะอาดหรือการใช้มูลสัตว์มาเป็นอาหารไส้เดือนได้ ทำให้ผู้เรียนได้เห็นความสำคัญและตระหนักในสิ่งแวดล้อมและการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าอย่างยั่งยืน เพื่อเป็นการสร้างให้ผู้เรียนมีความเป็นพลเมืองนักคิดในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ทำหรือสิ่งที่เกิด และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในฐานะเป็นพลเมืองของโลก

นอกจากนี้ผู้เรียนยังได้เรียนรู้ เข้าใจ และเห็นถึงความสำคัญของการประกอบธุรกิจกับสิ่งแวดล้อม คือ การเสริมสร้างผู้ประกอบการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นการปลูกฝังและสร้างพลเมืองที่มีทักษะผู้ประกอบการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ผู้เรียนได้เห็นว่าการเป็นผู้ประกอบการจะต้องมีทักษะในการวางแผนการผลิต การคำนวณทางบัญชี ต้นทุน รายรับและรายจ่าย รวมถึงการเป็นผู้ประกอบการสมัยใหม่ คือ การรู้จักใช้เทคโนโลยีหรือสื่อในการทำออกแบบบรรจุภัณฑ์เบื้องต้น การตลาด และการจำหน่ายสินค้า เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงด้านการค้าในโลกสมัยใหม่ และการเป็นผู้ประกอบการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยเริ่มตั้งแต่การวางแผนการผลิตจนกระทั่งเกิดเป็นสินค้าผ่านการผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือนเพื่อการปลูกฝังและสร้างพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม ซื่อสัตย์ และสร้างความเป็นธรรมในการดำเนินธุรกิจและสังคม

จากการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบเปิด เรื่อง การผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือน ทำให้ผู้เรียนมีทักษะการทำงานร่วมกันเป็นทีมมากขึ้น เนื่องจากในชุดกิจกรรมจะเน้นทักษะการทำงานร่วมกัน และผู้เรียนยังเกิดทักษะของการสร้างคนในศตวรรษที่ 21 ได้แก่ ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและทักษะในการแก้ปัญหา ทักษะด้านการสร้างสรรค์และนวัตกรรม ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีมและภาวะผู้นำ ทักษะด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ทักษะอาชีพ และทักษะการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และการสร้างทักษะที่สำคัญไปพร้อมกัน โดยพบว่า ผู้เรียนชอบการทำงานร่วมกันเป็นทีมมากกว่าการทำงานด้วยตนเอง เนื่องจากได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกันทำให้สามารถร่วมกันคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ และสร้างสรรค์งานได้อย่างหลากหลายมากกว่า มีความสุข สนุกกับการทำงานร่วมกัน และรู้สึกกดดันน้อยกว่าการทำงานด้วยตนเอง

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง ผลการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบเปิด เรื่อง การผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือน เพื่อเสริมสร้างความเป็นผู้ประกอบการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พบว่า นวัตกรรมชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบเปิด เรื่อง การผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือน สามารถช่วยเสริมสร้างความเป็นผู้ประกอบการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้กับผู้เรียนได้ อภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

1. การเปรียบเทียบการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองผู้ประกอบการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ก่อนและหลังการใช้นวัตกรรมชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบเปิด เรื่อง การผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือน ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักและเข้าใจความเป็นพลเมืองผู้ประกอบการอนุรักษ์มากขึ้น ทั้งนี้เกิดจากการใช้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบเปิด (Open Approach) ร่วมกับองค์ความรู้เรื่องการผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือน ทำให้ผู้เรียนเกิดทักษะการเรียนรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพ ทั้งการคิดวิเคราะห์ คิดกว้าง คิดหลากหลาย และคิดสร้างสรรค์มากที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้ตามบริบทเนื้อหา นอกจากนี้การจัดการเรียนการสอนแบบเปิด (Open Approach) ยังสนับสนุนกิจกรรมการคิดสร้างสรรค์ โดยมุ่งหวังที่ผู้เรียนและกระบวนการคิดไปพร้อมกัน ขณะเดียวกันก็เป็นหนึ่งรูปแบบการที่มีวิธีการจัดกิจกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างวิชาที่เรียนกับผู้เรียน โดยเปิดกว้างสำหรับแนวทางการแก้ไขปัญหาที่หลากหลาย จึงช่วยเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักและความเข้าใจในการเป็นพลเมืองผู้ประกอบการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากขึ้น ดังที่ สุพล วังสินธุ์ (2536) กล่าวว่า แผนการจัดการเรียนรู้เป็นกุญแจดอกสำคัญที่จะทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น วิธีสอนที่ดีที่เกิดจากการผสมผสานความรู้และจิตวิทยาการศึกษาช่วยให้ครูมีคู่มือการเรียนการสอนที่ทำด้วยตนเองล่วงหน้า ทำให้ครูมีความมั่นใจในการสอนได้ตามเป้าหมาย ส่งเสริมให้ครูใฝ่ศึกษาหาความรู้ ทั้งหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนตลอดจนการวัดผลประเมินผล สอดคล้อง

กับงานวิจัยของ อังคณา ตุงคะสมิต และ ลัดดา ศิลาน้อย (2558) ศึกษาการพัฒนารูปแบบกระบวนการศึกษาชั้นเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้แบบเปิดในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมของนักศึกษาปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่ว่า เมื่อผู้เรียนได้รับการจัดการเรียนรู้แบบเปิด ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่เพิ่มสูงขึ้น รวมถึงยังเป็นการเพิ่มทักษะทางด้านการคิด วิเคราะห์ และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ สอดคล้องกับงานวิจัยของไพรจิตร บ้านเหล่า และ ลัดดา ศิลาน้อย (2551) พบว่า เมื่อจัดการเรียนรู้โดยวิธีการสอนแบบเปิดสามารถสร้างและพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะการคิดในระดับที่สูงขึ้น และส่งผลให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หน่วยการเรียนรู้การเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยสูงขึ้นตามไปด้วย

2. การวิเคราะห์การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองผู้ประกอบการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เมื่อผู้เรียนใช้นวัตกรรมชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบเปิด เรื่อง การผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือน ทำให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการคิดขั้นสูง เห็นความสำคัญในความสัมพันธ์ของทรัพยากรธรรมชาติในระบบนิเวศทั้งสิ่งมีชีวิต สิ่งแวดล้อม และการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าอย่างยั่งยืน เพื่อเป็นการสร้างให้ผู้เรียนมีความเป็นพลเมืองนักคิดในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ทำหรือสิ่งที่เกิดและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในฐานะการเป็นพลเมืองของโลก จนผู้เรียนเกิดการเชื่อมโยงองค์ความรู้ไปสู่การเป็นผู้ประกอบการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจากการได้เป็นผู้ประกอบการผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือนอันเป็นธุรกิจที่ส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติ ดังที่ Alan S. Gutterman (2565) กล่าวว่า การทำให้แนวคิดและนวัตกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมเป็นที่นิยม กล่าวคือ “เปลี่ยนโลก” โดยส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงนิสัยในสังคมอย่างกว้างขวางเพื่อลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยทั่วไปแล้ว ธุรกิจที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมจะเริ่มต้นจากธุรกิจขนาดเล็ก ขับเคลื่อนโดยผู้มีอุดมคติที่มุ่งเน้นเฉพาะกลุ่มที่ยั่งยืน ดังนั้น การผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือนจึงเป็นธุรกิจขนาดเล็กเพื่อสิ่งแวดล้อมที่ทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และเสริมสร้างการเป็นพลเมืองผู้ประกอบการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้ โดยการเรียนรู้จากธุรกิจและสภาพแวดล้อมจริง สอดคล้องกับงานวิจัยของกรกนก ธนตฤณชาติ และ ชวนชื่น อัคคะวณิชชา (2565) ที่ศึกษาระดับการรับรู้ปัญหา การตระหนักถึงผลที่ตามมา การมีความรับผิดชอบ บรรทัดฐานส่วนบุคคลและพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งพบว่า การรับรู้ปัญหาและการมีความรับผิดชอบ มีอิทธิพลเชิงบวกต่อบรรทัดฐานส่วนบุคคล และบรรทัดฐานส่วนบุคคลมีอิทธิพลเชิงบวกต่อพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์

1. ควรมีการนำกิจกรรมขยายผลใช้กับผู้เรียนให้มากขึ้นในระดับชั้นอื่น ๆ เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการใช้นวัตกรรมชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบเปิด เรื่อง การผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือน

2. โรงเรียนควรมีการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยหลังจากการจัดกิจกรรมให้นำข้อมูลและผลการดำเนินงานไปร่วมกันพัฒนา ปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะในการพัฒนาการดำเนินงาน

1. ควรมีการพัฒนาแนวคิดการสร้างเป็นศูนย์การเรียนรู้ขนาดย่อม เพื่อให้โรงเรียนใกล้เคียงที่มีความสนใจหรือผู้ที่ต้องการศึกษาได้มาเรียนรู้และร่วมกันพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ปุ๋ยมูลไส้เดือน

2. ควรมีการพัฒนาต่อยอดการขายผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่องในช่องทางออนไลน์ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และสร้างทักษะอาชีพที่สูงขึ้นให้กับผู้เรียน

บรรณานุกรม

กรกนก ธนตฤณชาติ และ ชวนชื่น อัคคะวณิชชา. (2565). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของ พนักงานในบริษัทผู้ผลิตชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์แห่งหนึ่ง. *วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. 5*(3), 1238-1251.

ชาติ เจียมไชยศรี วิไล เจียมไชยศรี อุบลวรรณ นนทพันธุ์ อรนุช เสาวรส, และนวพรรษ ลักขณานุรักษ์. (2546) *การประเมินศักยภาพและอัตราการแพร่ระบายก๊าซมีเทนจากพื้นที่ฝังกลบมูลฝอยและกองมูลฝอยกลางแจ้งในประเทศไทย.* ในการประชุมวิชาการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ครั้งที่ 2, มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 22-24.

ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. (2556) . *คู่มือการจัดกิจกรรมในรายวิชา เพื่อสร้างพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย.* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.

ไพรจิตร บ้านเหล่า. (2551). *การพัฒนาทักษะการคิดโดยใช้วิธีการสอนแบบเปิด (Open approach) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ไมตรี อินทรประสิทธิ์. (2552). *คู่มือการอบรมเชิงปฏิบัติการในโครงการพัฒนาวิชาชีพครูคณิตศาสตร์ ด้วยนวัตกรรมการจัดการชั้นเรียน (Lesson Study) และวิธีการแบบเปิด (open approach).* ขอนแก่น: [ม.ป.พ.]

ลินดา การภักดี. (2561). *การพัฒนาชุดฝึกอบรมสิ่งแวดล้อมน่ารู้เพื่อเสริมสร้างความตระหนักรู้ต่อสิ่งแวดล้อมสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา.* (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สามารถ ใจเตี้ย. (2558). การผลิตปุ๋ยหมักมูลไส้เดือนจากขยะอินทรีย์. *RMUTP Research Journal Sciences and Technology*. *9*(2), 189–200. https://doi.org/10.14456/jrmutp.2015.31

สุจิตรา วาสนาดำรงดี และอรอุษา สุขสุมิตร. (2564). ยกระดับการจัดการขยะของโรงเรียนด้วยแนวคิดปลอดขยะแบบองค์รวม: กรณีศึกษาโรงเรียนรางราชพฤกษ์นุชมีอุทิศ กรุงเทพมหานคร. *วารสารสิ่งแวดล้อม. 25(3),* 1-8.

สุพล วังสินธ์. (2536). การจัดทำแผนอย่างมีประสิทธิภาพ. *วารสารวิชาการ*. *43*(8), 5-10.

สุลัดดา ลอยฟ้า. (2552). *คู่มือการอบรมเชิงปฏิบัติการในโครงการพัฒนาวิชาชีพครูคณิตศาสตร์ ด้วยนวัตกรรมการจัดการชั้นเรียน (Lesson Study) และวิธีการแบบเปิด (open approach).* ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564.* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). *เป้าหมายในการพัฒนาอย่างยั่งยืน.* สืบค้นจาก https://sdgs.nesdc.go.th/

อังคณา ตุงคะสมิต และ ลัดดา ศิลาน้อย. (2558). การพัฒนารูปแบบกระบวนการศึกษาชั้นเรียน ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบเปิดในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมของนักศึกษาปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. *วารสารนานาชาติมหาวิทยาลัยขอนแก่น สาขามนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์*. *5*(3), 69-95.

Alan S. Gutterman. (2565). *Ecopreneurship.* Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/363811200

Christmann, P.(2000). Effects of "Best Practices" of environmental management on cost advantage : The role of complementary assets*”*. *Academy of Management Journal*. *43*(4), 663–680.

Institute for the Promotion of Teaching Science and Technology. (2017). Manual for basic science subject (revised edition 2017) according to the basic education core curriculum, *B.E. 2551 (A.D.2008) for senior high school student*. Retrieved from https://www.scimath.org/e-book-science/item/8415-2-2560-2551

การจัดการขยะด้วยอารยวิถีเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
นวัตกรรมสร้างเยาวชนพลเมือง
Waste management in a civilized way for sustainable Development Innovation creates youth citizens

พิทักษ์ กลิ่นบำรุง สถิตย์ ธรรมสิทธิ์ กฤษฎา วังเขียว สรศักดิ์ ทันวัน
อชิรวิชญ์ มูลประเสริฐ ณัฐนันท์ ชมภูวรรณ กวินธิดา สินันต๊ะ กุศลิน ดีจิกาศ
ณัฐศิริ ทันวัน นรวรา วงค์ปวน พิชญธิดา หมื่นมูล นันทนารัตน์ อุตสม
ปิ่นกมล มูลคำ ปริญญา เสนป่าหมุ้น วุฒิพงศ์ ศรีวงค์ และ กวิน แสงจันทร์

Pithak Klinbumrung Satit Thammasit Kritsada Wangkhiao Wutthipong Sriwong Sorasak Tanwan Achirawit Moonprasert
Natthanan Chumphuwan Kavinthida Sinanta Guslin Digikat
Natthasiri Tanwan Narwara Wongpuan Pitchayatida Muenmoon
Nanthanarat Utsom Pinkamon Moonkham Parinya Senpamun
and Kawin Saengchan

โรงเรียนวัดวังหลวง
Watwangluang

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อเชื่อมโยงการจัดการขยะระหว่าง บ้าน-โรงเรียน-วัด เพื่อสร้างต้นแบบการบริหารจัดการทรัพยากรและขยะตั้งแต่ต้นทาง 2) เพื่อเสริมสร้างทักษะกระบวนการคิดแบบโยนิโส-มนสิการ 3) เพื่อสร้างฐานเรียนรู้ในโรงเรียนเพื่อใช้ประกอบการจัดการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง และ 4) เพื่อปลูกจิตสำนึกเรื่องการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด มุ่งให้เยาวชนเกิดพฤติกรรม “อารยวิถี” แนวทางสู่ความเจริญ โดยเฉพาะจิตใจ พร้อมนำการเรียนรู้จากโรงเรียนต่อยอดสู่ครอบครัวและชุมชน ด้วยกระบวนการ ALRN Model ประกอบด้วย 4 ขั้น ได้แก่ 1) ขั้นการวิเคราะห์ภูมิสังคม (Analysis) 2) ขั้นการระดมการเรียนรู้ (Learning) 3) ขั้นสู่การสะท้อนคิด (Reflection) และ 4) ขั้นพิชิตองค์ความรู้ใหม่ (New Knowledge) กลุ่มเป้าหมายในการเรียนรู้เป็นนักเรียนจำนวน 14 คน และครูจำนวน 2 คน สถิติที่ใช้ในการศึกษา คือ ค่าเฉลี่ยและค่าร้อยละ

ผลการดำเนินงานพบว่า นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดการขยะได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตั้งแต่การกระทบปัญหานำไปสู่การระดมความคิดเพื่อแก้ปัญหาขยะด้วยตัวนักเรียนเอง สู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในกลุ่มชั้นเรียนและภายในโรงเรียน และสะท้อนคิดร่วมกับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยพบว่า นักเรียนที่ร่วมกิจกรรมตระหนักถึงผลกระทบของปัญหาขยะและปัญหาอื่นที่จะตามมาในภายภาคหน้าเพิ่มมากขึ้นจนเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดจากการเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติจริง และสามารถนำผลการเรียนรู้การจัดการขยะด้วยอารยวิถีเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนไปใช้ในการดำรงชีวิตในครอบครัว ชุมชน และสังคมได้

คำสำคัญ: รูปแบบการจัดการเรียนรู้ การจัดการขยะ อารยวิถี การพัฒนาที่ยั่งยืน

Abstract

This study aimed to: (1) connect waste management processes between home, school, and temple to establish a model for waste management at the source, (2) enhance critical thinking skills through Yoniso Manasikara (systematic analytical thinking), (3) create a learning base in schools for hands-on practical education, and (4) instill awareness of optimal resource utilization, encouraging youth to adopt sustainable behaviors or "Aryawithi" (civilized practices). The approach involved the ALRN Model, comprising four steps: (1) Analysis of socio-geographic contexts, (2) Learning facilitation, (3) Reflective thinking, and (4) Acquiring New Knowledge. The target group included 14 students and 2 teachers. Data were analyzed using averages and percentages.

The findings found that the students effectively engaged in waste management, starting from identifying issues to brainstorming solutions. Collaborative learning within classrooms and the school environment led to reflective discussions with lower secondary students. Participants developed heightened awareness of the long-term impacts of waste issues, leading to the creation of new knowledge derived from hands-on learning. The outcomes demonstrated the successful application of Aryawithi waste management practices for sustainable development, which students extended to their families and communities.

Keywords: Learning Model, Waste Management, Aryawithi, Sustainable Development

บทนำ

ปัจจุบันปัญหาขยะนับว่าเป็นปัญหาสำคัญทั้งในระดับโรงเรียน ชุมชน และระดับประเทศ อันมีสาเหตุมาจากประชากรในประเทศมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น และสิ่งที่ตามมาอย่างเลี่ยงไม่ได้ คือ ขยะ ซึ่งย่อมมีจำนวนมากขึ้นตามไปด้วย โรงเรียนวัดวังหลวงมีปริมาณขยะเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ สาเหตุหนึ่งที่ทำให้ขยะเพิ่มปริมาณมากขึ้น คือ การไม่คัดแยกขยะก่อนนำไปทิ้ง การขาดจิตสำนึกในการทิ้งขยะให้เป็นที่ รวมถึงการขาดความรู้เกี่ยวกับการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ การละเลยและไม่เห็นคุณค่าการคัดแยกขยะเป็นเรื่องปกติจนกลายเป็นวิถีชีวิต ทั้งที่หากนำขยะมาคัดแยกอย่างถูกวิธีจะสามารถสร้างประโยชน์ และสามารถนำกลับมาหมุนเวียนเข้ากระบวนการผลิตเพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ได้อีกครั้งอย่างยั่งยืน เป็นการประหยัดทรัพยากร รวมทั้งเป็นการลดปริมาณขยะลงได้มาก ซึ่งจะส่งผลดีทั้งต่อตนเองในระดับการพัฒนาจิตใจต่อสิ่งแวดล้อม ชุมชน และประเทศชาติต่อไป ดังนั้นการแก้ไขปัญหาการคัดแยกขยะให้ได้ผลในระยะยาวจะต้องเริ่มต้นจากจุดเล็ก ๆ ด้วยการปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีในเรื่องขยะให้กับนักเรียน โดยเน้นกระบวนการใช้ปัญหาเป็นฐาน ด้วยนวัตกรรมกระบวนการ ALRN Model ให้นักเรียนเห็นความสำคัญและประโยชน์ของการคัดแยกขยะ เมื่อนักเรียนรู้จักแยกขยะและทิ้งขยะให้เป็นที่เป็นทางจะนำไปสู่การลดปริมาณขยะ และเกิดนวัตกรรมการจัดการขยะอย่างยั่งยืน อันจะทำให้โรงเรียนสะอาดมีบรรยากาศที่เหมาะสมแก่การเรียนรู้ และเมื่อเริ่มต้นจากในโรงเรียนได้ผลดีแล้วจะสามารถขยายผลไปยังชุมชนและประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์

1) เพื่อเชื่อมโยงการจัดการขยะระหว่าง บ้าน-โรงเรียน-วัด เพื่อสร้างต้นแบบการบริหารจัดการทรัพยากรและขยะตั้งแต่ต้นทาง

2) เพื่อเสริมสร้างทักษะกระบวนการคิดแบบโยนิโสมนสิการ

3) เพื่อสร้างฐานเรียนรู้ในโรงเรียนเพื่อใช้ประกอบการจัดการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง

4) เพื่อปลูกจิตสำนึกเรื่องการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด มุ่งให้เยาวชนเกิดพฤติกรรม “อารยวิถี” แนวทางสู่ความเจริญโดยเฉพาะจิตใจ พร้อมนำการเรียนรู้จากโรงเรียนต่อยอดสู่ครอบครัวและชุมชน

วิธีดำเนินการ

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การจัดการขยะด้วยอารยวิถีเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ด้วยกระบวนการ ALRN Model ประกอบด้วย 4 ขั้น ได้แก่ 1) ขั้นการวิเคราะห์ภูมิสังคม (Analysis) 2) ขั้นการระดมการเรียนรู้ (Learning) 3) ขั้นสู่การสะท้อนคิด (Reflection) และ 4) ขั้นพิชิตองค์ความรู้ใหม่ (New Knowledge)

กลุ่มเป้าหมาย

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดวังหลวง จำนวน 14 คน

ขั้นตอนการดำเนินงาน

การดำเนินงานโครงการเยาวชนพลเมืองในหัวข้อการจัดการขยะด้วยอารยวิถี เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ โดยให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดการขยะอย่างยั่งยืนเต็มรูปแบบ ครูทำหน้าที่เป็นเพียงผู้ชี้แนะ (Coach) และผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) โดยใช้รูปแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นภูมิสังคมของตนเอง โดยเฉพาะให้ผู้เรียนได้กระทบกับปัญหาจริงที่ตนเองเจอ โดยใช้นวัตกรรมสร้างเยาวชนพลเมืองที่ได้พัฒนาขึ้น คือ การสร้างเยาวชนพลเมืองด้วยรูปแบบ ALRN Model ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นวิเคราะห์ภูมิสังคม (Analysis) 2) ขั้นระดมการเรียนรู้ (Learning) 3) ขั้นสู่การสะท้อนคิด (Reflection) และ 4) ขั้นพิชิตองค์ความรู้ใหม่ (New Knowledge) ดังนี้

1) ขั้นตอนการวิเคราะห์ภูมิสังคม (Analysis) เป็นขั้นตอนของการลงสำรวจข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนทั้งสภาพดิน น้ำ ป่า และคน ที่มีความสัมพันธ์กันในชุมชนและท้องถิ่นของตนเอง

2) ขั้นตอนการระดมการเรียนรู้ (Learning) เป็นขั้นตอนของการนำข้อมูลจากขั้นวิเคราะห์ภูมิสังคมมาร่วมกันระดมการเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบ Active Learning ผู้เรียนเป็นผู้กำกับการเรียนรู้ด้วยตนเอง

3) ขั้นตอนสู่การสะท้อนคิด (Reflection) เป็นขั้นตอนของการร่วมกันเรียนรู้สู่การสะท้อนคิดด้วยการแลกเปลี่ยน อภิปราย แสดงความคิดเห็น และเติมเต็มการเรียนรู้ให้เกิดความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

4) ขั้นตอนการพิชิตองค์ความรู้ใหม่ (New Knowledge) เป็นขั้นตอนของการสรุปบทเรียนเพื่อให้เกิดเป็น องค์ความรู้ใหม่จากการเรียนรู้

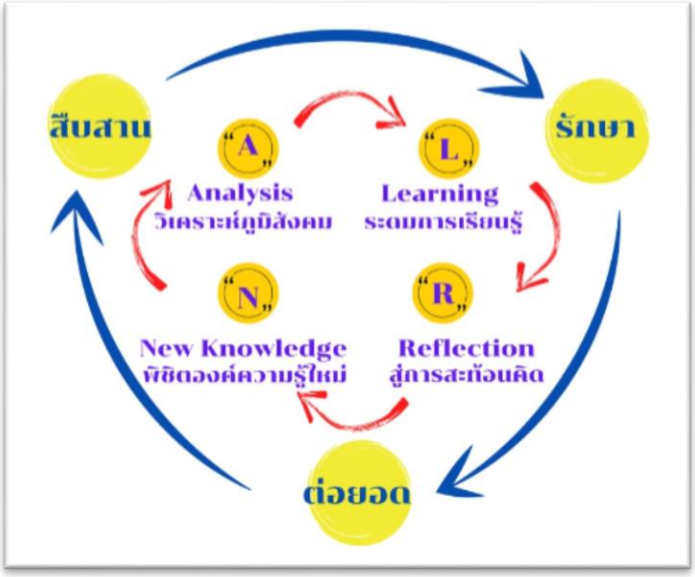

ภาพที่ 1 ALRN Model

ที่มา: (โรงเรียนวัดวังหลวง, 2563)

วิธีการเก็บข้อมูล

1. การจัดการเรียนรู้ เก็บข้อมูลด้วยวิธีการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบ ALRN Model
2. ผลการดำเนินงาน เก็บข้อมูลจากการประเมินผลการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียน ดังนี้
    - 2.1 แบบประเมินพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม
    - 2.2 แบบประเมินการนำเสนอชิ้นงานกลุ่ม
    - 2.3 แบบประเมินชิ้นงานกลุ่ม
    - 2.4 แบบประเมินการออกแบบการนำเสนอผลงาน (อินโฟกราฟิก)
    - 2.5 แบบประเมินสมรรถนะเยาวชนพลเมือง

กรอบแนวคิด

การจัดการขยะด้วยอารยวิถีเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ผู้ดำเนินโครงการได้ทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูล โดยศึกษาจากรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะผู้เรียนตามแนวทางอารยเกษตร ด้วย ALRN MODEL ของเครือข่ายอารยลุ่มน้ำลี้ ดังนี้

ภาพที่ 2 รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะผู้เรียนตามแนวทางอารยเกษตร ด้วย ALRN MODEL ของเครือข่ายลุ่มน้ำลี้

ที่มา: (โรงเรียนวัดวังหลวง, 2565)

โดยมีแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการ เรื่อง การจัดการขยะด้วยอารยวิถีเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะผู้เรียนตามแนวทางอารยเกษตรด้วย ALRN MODEL ดังนี้

ทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism)

ทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) เป็นทฤษฎีที่มีรากฐานมาจากทฤษฎีพัฒนาการทางเชาว์ปัญญาของเพียเจต์ (Piaget) และวีก็อทสกี้ (Vygotsky) โดย เพียเจต์ (Piaget) (นัยนา ถาวรายุศม์, 2565) กล่าวว่า พัฒนาการทางเชาว์ปัญญาของบุคคลมีการปรับตัวผ่านทางกระบวนการซึมซาบหรือดูดซึม (assimilation) และกระบวนการปรับโครงสร้างทางปัญญา (Accommodation) เกี่ยวข้องกับธรรมชาติของความรู้ของมนุษย์ทั้งเชิงจิตวิทยาและเชิงสังคมวิทยา ทฤษฎีด้านจิตวิทยา เริ่มต้นจากเพียเจต์ (Piaget) ซึ่งเสนอว่า การเรียนรู้ของเด็กเป็นกระบวนการส่วนบุคคลมีความเป็นอัตนัย วีก็อทสกี้ (Vygotsky) (ทิศนา แขมมณี, 2561) ขยายขอบเขตการเรียนรู้ของแต่ละบุคคลว่า เกิดจากการสื่อสารทางภาษากับบุคคลอื่น สำหรับด้านสังคมวิทยา Emile Durkheim และคณะ เชื่อว่า สภาพแวดล้อมทางสังคมมีผลต่อการเสริมสร้างความรู้ใหม่ ทฤษฎีการเรียนรู้ตามแนวการสร้างความรู้ด้วยตนเอง จัดเป็นทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มปัญญานิยม (Cognitive psychology) มีความเชื่อว่าความรู้ไม่ได้มาจากการสอนของครูหรือผู้สอนเพียงอย่างเดียว แต่ผู้เรียนเป็นผู้สร้าง (Construct) องค์ความรู้จากความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่เห็น จากสิ่งแวดล้อม และประสบการณ์กับความรู้ความเข้าใจที่มีอยู่เดิม โดยใช้กระบวนการทางปัญญา (Cognitive apparatus) ของตน และมีความเชื่อว่าการเรียนรู้ตามแนวคิดการสร้างความรู้ด้วยตนเอง คือ โครงสร้างทางปัญญา ซึ่งเป็นผลของความพยายามทางความคิดที่ผู้เรียนสร้างเสริมความรู้ผ่านกระบวนการทางจิตวิทยาด้วยตนเอง ผู้สอนไม่สามารถปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางปัญญาของผู้เรียนได้แต่ผู้สอนสามารถช่วยผู้เรียนปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางปัญญาได้โดยจัดสิ่งแวดล้อม สภาพการณ์ที่ทำให้เกิดภาวะไม่สมดุลขึ้น ดังนั้นการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีก็ต่อเมื่อผู้เรียนได้ลงมือกระทำด้วยตนเอง (Learning by doing) และจะได้ผลดีหากว่าผู้เรียนเข้าใจในตนเอง มองเห็นความสำคัญในสิ่งที่เรียนรู้ และสามารถเชื่อมโยงความรู้ระหว่างความรู้ใหม่กับความรู้เก่า และสร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่ขึ้นมา ซึ่งทั้งหมดจะอยู่ภายใต้ประสบการณ์และบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

การจัดการเรียนรู้ (Active Learning เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการสร้างสรรค์ทางปัญญา (Constructivism) ที่เน้นกระบวนการเรียนรู้มากกว่าเนื้อหาวิชา เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้หรือสร้างความรู้ให้เกิดขึ้นในตนเองด้วยการลงมือปฏิบัติจริงผ่านสื่อหรือกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีครูผู้สอนเป็นผู้แนะนำ กระตุ้น หรืออำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ขึ้นโดยกระบวนการคิดขั้นสูง กล่าวคือ ผู้เรียนมีการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการประเมินค่าจากสิ่งที่ได้รับจากกิจกรรมการเรียนรู้ ทำให้การเรียนรู้เป็นไป

อย่างมีความหมาย และนำไปใช้ในสถานการณ์อื่นๆได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สถาพร พฤฑฒิกุล, 2558) โดยมีลักษณะของการจัดการเรียนการสอนแบบการจัดการเรียนรู้ (ไชยยศ เรืองสุวรรณ, 2553) ดังนี้

1) การเรียนการสอนที่พัฒนาศักยภาพทางสมอง ได้แก่ การคิด การแก้ปัญหา และการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้

2) การเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้สูงสุด

3) ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้และจัดกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง

4) ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนทั้งในด้านการสร้างองค์ความรู้ การสร้างปฏิสัมพันธ์ร่วมกันและร่วมมือกันมากกว่าการแข่งขัน

5) ผู้เรียนเรียนรู้ความรับผิดชอบร่วมกัน การมีวินัยในการทำงาน และการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ

6) กระบวนการสร้างสถานการณ์ให้ผู้เรียนอ่าน พูด ฟัง และคิดอย่างลุ่มลึก ผู้เรียนจะเป็นผู้จัดระบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง

7) กิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นทักษะการคิดขั้นสูง

8) กิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนบูรณาการข้อมูลข่าวสารหรือสารสนเทศ และหลักการความคิดรวบยอด

9) ผู้สอนจะเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติด้วยตนเอง

10) ความรู้เกิดจากประสบการณ์ การสร้างองค์ความรู้ และการสรุปทบทวนของผู้เรียน

ทั้งนี้บทบาทของอาจารย์ผู้สอนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวทางของการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (ณัชนัน แก้วชัยเจริญกิจ, 2560) ด้วยการให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอนและกิจกรรมต้องสะท้อนความต้องการในการพัฒนาผู้เรียนและเน้นการนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริงของผู้เรียน ดังต่อไปนี้

1) สร้างบรรยากาศของการมีส่วนร่วมและการเจรจาโต้ตอบที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับผู้สอนและเพื่อนในชั้นเรียน

2) จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เป็นพลวัต และส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมรวมทั้งกระตุ้นให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียนรู้

3) จัดสภาพการเรียนรู้แบบร่วมมือและส่งเสริมให้เกิดการร่วมมือในกลุ่มผู้เรียน

4) จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ท้าทายและให้โอกาสผู้เรียนได้รับวิธีการสอนที่หลากหลาย

5) วางแผนเกี่ยวกับเวลาในจัดการเรียนการสอนอย่างชัดเจนทั้งในส่วนของเนื้อหาและกิจกรรม

6) ครูผู้สอนต้องใจกว้าง ยอมรับในความสามารถในการแสดงออกและความคิดเของที่ผู้เรียน

อย่างไรก็ตามการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ในรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะผู้เรียนตามแนวทางอารยเกษตรด้วย ALRN MODEL ของเครือข่ายอารยลุ่มน้ำลี้ ดังต่อไปนี้

1. การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-based learning)

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน หรือ Problem-based Learning : PBL คือ การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน โดยปัญหานั้นเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวและเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับผู้เรียน อาจเป็นเรื่องที่ผู้เรียนสนใจหรือมีความหมายกับผู้เรียนที่สามารถนำมาสร้างกระบวนการเรียนรู้ได้ (ประวิต เอราวรรณ์, 2560) โดยแบ่งปัญหาออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ปัญหาที่ไม่ซับซ้อน สามารถค้นคว้าและคิดหาคำตอบในระยะสั้น กระบวนการเรียนรู้ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานจะสามารถหาคำตอบของปัญหา ส่วนประเด็นที่สนใจปัญหาที่ซับซ้อนจะต้องศึกษาค้นคว้า พัฒนา และตรวจสอบโดยใช้ระยะเวลาที่ยาวนานกว่า อาจต้องสร้างชิ้นงานเพื่อนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหามักจะใช้ Project-based Learning เข้ามาช่วยการเรียนรู้ด้วย PBL มุ่งสร้างประสบการณ์ตรง จึงเน้นให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ ฝึกทักษะการคิด เผชิญสถานการณ์ปัญหา วางแผน การเรียนรู้และตรวจสอบกำกับการเรียนรู้ นอกจากนี้ PBL ยังช่วยสร้างแรงจูงใจในการเรียนให้กับผู้เรียนได้อีกด้วย อาจกล่าวได้ว่า “ภาระงานที่ท้าท้ายช่วยสร้างทักษะการคิดและแก้ปัญหาได้ดี” ดังนั้น การเรียนรู้ด้วย PBL จึงเป็น “การใช้ปัญหาทำให้เกิดปัญญา” “การเปลี่ยนแปลงใด ๆ จะให้เกิดผล ต้องไม่ใช้วิธีคิดแบบเดิม” จุดเน้นการพัฒนาผู้เรียนของโรงเรียนสุขภาวะเน้นให้เกิด “ปัญญาภายใน” ที่ใช้กิจกรรมจิตศึกษา และ “ปัญญาภายนอก” ซึ่งการสร้างปัญญาภายนอกเป็นเรื่องของการพัฒนาวิธีคิดและทักษะการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน โดยการจัดการเรียนรู้ด้วย PBL ที่เป็นการปรับวิธีเรียนเปลี่ยนวิธีสอนจากเดิม การเรียนรู้ด้วย PBL มีคุณสมบัติที่โดดเด่นสำหรับนำมาใช้จัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียน ได้แก่ เป็นการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นการเรียนรู้ที่ใช้ปัญหาเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะการคิด เป็นการเรียนรู้ที่เน้นการเรียนรู้ร่วมกัน เป็นการเรียนรู้เน้นการแสวงหาความรู้ เป็นการเรียนรู้ที่เน้นการบูรณาการความรู้ เป็นการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนควบคุมและประเมินกระบวนการเรียนรู้ (Metacognition) และเป็นการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนกำกับตนเองในการเรียนรู้ (Self-directed Learning)

การเรียนรู้ด้วย PBL ช่วยเสริมสร้างสิ่งสำคัญต่อผู้เรียน อันจะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดทักษะการเรียนรู้ อาทิ เพิ่มแรงจูงใจในการเรียนรู้พัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณการเขียน การสื่อสารช่วยให้การจำข้อมูลต่าง ๆ ได้ดี ช่วยให้ผู้เรียนรู้จักการปรับตัวรับฟังความคิดเห็นของผู้เรียน เพื่อช่วยให้เรียนรู้และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี ส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นผู้รับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง และเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต (วีรยุทธ พลายเล็ก, 2563)

การปรับบทบาทของครู ด้วย PBL

บทบาทของครูในการจัดการเรียนรู้ด้วย PBLช่วยให้ภาพของครูในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีความชัดเจนมากขึ้น (วีรยุทธ พลายเล็ก, 2563) ดังนี้

1) การเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) โดยการวางแผน ออกแบบการเรียนรู้ และเตรียมการสิ่งที่จำเป็นในการเรียนรู้ จัดเตรียมสื่อ และแหล่งเรียนรู้สำหรับผู้เรียน

2) การเป็นผู้ชี้แนะ (Coach) โดยการกระตุ้นและให้คำแนะนำเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

3) การเป็นพี่เลี้ยง (Mentor)

4) การเป็นผู้ร่วมเรียนรู้ (Teacher as learner)

2. วัฏจักรการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน (5E)

กระบวนการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน พัฒนามาจากวัฏจักรการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน (5E) ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งมีนโยบายให้โรงเรียนมาตรฐานสากลเป็นโรงเรียนนำร่องทดลองสอนในกิจกรรมโครงงานวิทยาศาสตร์ ในปีพุทธศักราช 2553 ประกอบไปด้วย การระบุคำถาม การแสวงหาสารสนเทศ การสร้างความรู้ การสื่อสาร และการตอบแทนสังคม โดยเหมาะสมกับการนำมาจัดการเรียนการสอนโดยใช้วิธีการสืบเสาะหรือวิธีสอนแบบโครงงาน ซึ่งสามารถพัฒนาผู้เรียนให้เกิดทักษะในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างสมบูรณ์ (เพ็ญพักตร์ ช่วยพันธ์, 2557)

กระบวนการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน เป็นวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ที่มีลักษณะลำดับและขั้นตอนที่บ่งบอกถึงพัฒนาการของผู้เรียน สามารถนำพาผู้เรียนไปสู่ลักษณะที่พึงประสงค์ได้ เป็นการสร้างเสริมทักษะในการคิดและทำให้สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข ซึ่งในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ครูจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อที่สอนและเทคนิคในการพัฒนาผู้เรียนเป็นอย่างดี มีทักษะการสื่อสารและทักษะการประยุกต์ความรู้เข้าร่วมด้วย และเกิดเป็นงานชิ้นใหม่ไปตอบแทนสังคม ทั้งนี้ครูต้องมีความชำนาญในการเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ และมีความแม่นยำในกระบวนการ สามารถยกตัวอย่างกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน (พิมพันธ์ เดชะคุปต์, 2557) ดังต่อไปนี้

1) ขั้นระบุคำถาม ให้นักเรียนสังเกตพืชสมุนไพรภายในโรงเรียนเพื่อกระตุ้นให้เกิดความสงสัยใคร่รู้ แล้วฝึกให้ตั้งคำถาม เพื่อให้นักเรียนเกิดการสังเคราะห์ สามารถระบุปัญหาทำโครงงาน จากนั้นตั้งสมมติฐานของคำถามที่สงสัยและต้องการหาคำตอบ เพื่อออกแบบเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

2) ขั้นแสวงหาสารสนเทศ ให้นักเรียนวางแผนเพื่อรวบรวมข้อมูล ทดลองเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ผล เพื่อสื่อความหมายข้อมูลต่าง ๆ พร้อมกับสรุปผล

3) ขั้นสร้างความรู้ ศึกษาโครงงานแต่ละประเภทตามความสนใจและสร้างคำอธิบายจากผลการทำโครงงาน ซึ่งเป็นความรู้ใหม่ทั้งของนักเรียนและครู ใน 2 ขั้นตอน ดังนี้ ก) ขั้นสื่อสาร นักเรียนนำเสนอผลงานต่อหน้าชั้นเรียนและครูที่ปรึกษาโครงงาน ปรับปรุงแก้ไขและสรุปความรู้ใหม่ที่ค้นพบ และ ข) ขั้นตอบแทนสังคม นำโครงงานที่ได้มาจากแผนโครงงานและนำไปเผยแพร่ โดยมีการสะท้อนความคิดสิ่งที่ได้เรียนรู้ พิมพันธ์ เดชะคุปต์ (2557) ยังกล่าวว่า ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปแปลงใช้ในเหตุการณ์ใหม่จนเกิดเป็นชิ้นงานขึ้นเพื่อแสดงว่าผู้เรียนเกิดความเข้าใจ มีการนำผลงานไปประชาสัมพันธ์หรือใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อเป็นการตอบแทนสังคม

3. การเรียนแบบสร้างสรรค์เป็นฐาน Creativity-based Learning (CBL) 5 ขั้นตอน

รูปแบบการเรียนแบบสร้างสรรค์เป็นฐาน (Creativity Based Learning) ช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะที่จำเป็นต่ออนาคตและสามารถพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 การสอนแบบสร้างสรรค์เป็นฐานเป็นหนึ่งในวิธีการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งโครงสร้างหลักของรูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้ความคิดสร้างสรรค์เป็นฐานได้พัฒนามาจากโครงสร้างการเรียนการสอนแบบใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem Based Learning) และแนวทางการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์แบบความคิดแนวขนาน (Parallel Thinking) ของเอ็ดเวิร์ด เดอ โบโน (Edward De Bono) ซึ่งเป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้ได้ผลดีในหลายประเทศ และทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์นำมาสร้างรูปแบบการเรียนแบบใหม่ ซึ่งเป็นการเรียนแบบ Active Learning คือ การเรียนการสอนให้นักเรียนตื่นตัวในการค้นคว้าแทนที่จะรอการบรรยายแบบเดิม นักเรียนมีความสุขในการเรียน มีทักษะในการคิดวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ การสื่อสารและการทำงานเป็นทีมของนักเรียนมีเพิ่มมากขึ้น การสอนแบบสร้างสรรค์เป็นฐาน มีการจัดรูปแบบการสอน 5 ขั้นตอน (วิริยะ ฤาชัยพานิชย์, 2558) ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 กระตุ้นความสนใจ ในการเรียนรู้แบบ CBL นั้นมีความจำเป็นมากที่จะต้องกระตุ้นความสนใจผู้เรียน การทำให้ผู้เรียนนั้นมีความอยากเรียน อยากรู้ และอยากค้นหาคำตอบ ถือเป็นปัจจัยสำคัญสู่ความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนแบบ CBL

ขั้นตอนที่ 2 ตั้งปัญหาและแบ่งกลุ่มตามความสนใจ กระบวนการนี้จะเป็นการใช้ปัญหาเป็นตัวนำขั้นการตั้งปัญหาในรูปแบบของการจัดการเรียนการสอนแบบ CBL นั้น ผู้สอนไม่ได้เป็นผู้กำหนดคำถามให้ตั้งแต่แรก แต่จะให้ผู้เรียนค้นหาปัญหาที่ตนเองสงสัย โดยปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นจะเป็นปัญหาที่ผู้เรียนสนใจในบทเรียน เมื่อผู้เรียนค้นพบปัญหาที่ตนเองสงสัยแล้วนั้น จึงทำการแบ่งกลุ่มตามความสนใจ ซึ่งจำนวนของกลุ่มนั้นจะตั้งขึ้นตามจำนวนปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน สมาชิกของแต่ละกลุ่มนั้นก็จะเกิดจากความพอใจของผู้เรียนเอง และดำเนินการแก้ไขปัญหาต่างๆ ด้วยตนเอง จะเห็นได้ว่าผู้เรียนนั้นไม่ได้ถูกบังคับให้รู้ แต่เกิดจากความ “อยากรู้” ด้วยตนเอง และเมื่อผู้เรียนเกิดความอยากรู้ จึงเป็นจังหวะที่ดีที่จะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนนั้นค้นหาเนื้อหาที่ตนเองต้องการ ซึ่งผู้เรียนนั้นพร้อมที่จะเปิดรับความรู้นั้นได้อย่างเต็มที่

ขั้นตอนที่ 3 ค้นคว้าและคิด ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่ใช้เวลามากที่สุดในการจัดกระบวนการเรียนการสอนแบบ CBL ผู้สอนจะปล่อยให้ผู้เรียนนั้นได้ใช้เวลาในการเรียนรู้ได้อย่างเต็มที่ ผู้สอนมีหน้าที่ให้คำปรึกษาแต่ละกลุ่ม และให้คำปรึกษาเวลาที่ผู้เรียนมีปัญหา ซึ่งผู้สอนจะต้องหักห้ามใจไม่ให้สอน แต่จะเปลี่ยนหน้าที่จากการสอนทั่วไปที่คอยบอกเนื้อหาคำตอบและตัดสินความถูกต้องของคำตอบ เป็นผู้ให้คำปรึกษา ชี้แนะ และตอบคำถามด้วยคำถาม เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิด โดยหลีกเลี่ยงการตัดสินและการอธิบายเนื้อหาอย่างละเอียดอันจะเป็นการส่งผลให้ผู้เรียนหมดอิสระทางความคิด แต่จะใช้วิธีการง่าย ๆ เช่น การถามกลับ จะดีเหรอ แน่ใจเหรอ ทำไมถึงคิดแบบนั้น มันมีวิธีการอื่นที่ดีกว่านี้หรือไม่ หรือเพื่อน ๆ คิดเห็นอย่างไรในเรื่องนี้

ขั้นตอนที่ 4 นำเสนอ ในขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนจะได้นำเสนอผลงานที่ตนเองได้ไปค้นคว้าและคิดออกมา โดยผลงานที่นำเสนอนั้นอยากให้ผู้สอนพึงระลึกว่า นี่คือผลงานแห่งความทุ่มเทของผู้เรียนอย่างแท้จริง ดังนั้นเมื่อผู้เรียนออกมาทำการนำเสนอหน้าชั้นเรียน ผู้สอนจะต้องปล่อยให้ผู้เรียนนั้นนำเสนอจนจบ โดยผู้สอนจะไม่แทรกแซงระหว่างการนำเสนอ แสดงความคิดเห็น หรือซักถามใด ๆ แต่ผู้ที่มีหน้าที่หลักในการแสดงความคิดเห็นและซักถาม คือ ผู้เรียนร่วมชั้น

ขั้นตอนที่ 5 ประเมินผล ขั้นตอนนี้เป็นการประเมินผลกิจกรรมทั้งหมดที่ผู้เรียนได้ทำมาตลอดเวลาของการเรียนรู้ในแบบ CBL ก่อนอื่นต้องทำความเข้าใจในรูปแบบของการประเมินผล และสิ่งที่เป็นกรอบคุณวุฒิแห่งชาติหรือหลักสูตรแกนกลางต้องการ คือ การที่ผู้เรียนมีการพัฒนาทางด้านความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ (Attitude) ดังนั้นการประเมินผลจึงจำเป็นต้องทำให้ครอบคลุมทั้ง 3 ด้าน เพื่อให้ได้คุณภาพของผู้เรียนที่เป็นมาตรฐาน โดยปกติผู้สอนจะคุ้นเคยกับการประเมินด้านความรู้ คือ การจัดสอบหรือการหาคะแนนจากแบบทดสอบต่าง ๆ ที่แสดงให้เห็นว่าผู้เรียนนั้นมีความรู้ แต่ในส่วนของการประเมินด้านทักษะ และการประเมินด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์นั้นไม่มีความชัดเจนมากนัก จึงจำเป็นต้องประเมินจากผู้สอนและผู้เรียนด้วยกันเอง ซึ่งจะเป็นการประเมินรอบด้าน ทั้งผู้เรียนที่ทำกิจกรรมด้วยกัน และผู้สอนที่คอยสังเกตการณ์อยู่ในชั้นเรียน เพื่อการประเมินที่มีความแม่นยำมากขึ้น ซึ่งในส่วนนี้อาจจะเป็นการโหวตให้คะแนนในด้านต่าง ๆ หรือแม้แต่การแจกแบบสอบถามให้กรอกในหัวข้อที่ต้องการ เป็นต้น

ผลการดำเนินงาน

1. การเชื่อมโยงการจัดการขยะระหว่างบ้าน-โรงเรียน-วัด เพื่อสร้างต้นแบบการบริหารจัดการทรัพยากรและขยะตั้งแต่ต้นทาง (เยาวชนพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ) พบว่า นักเรียนสามารถจัดการขยะระหว่างบ้าน-โรงเรียน-วัด ได้ โดยเริ่มจากตนเองในการจัดการขยะที่ใจ คือ ความมักง่าย และความเห็นแก่ตัว นำไปสู่การเป็นพลเมืองที่ดีของชุมชนทั้งที่บ้านและวัด ซึ่งขยะต้นทางที่นี้มิได้หมายถึงขยะที่เห็นเป็นรูปธรรม แต่เป็นขยะที่เป็นนามธรรมที่อยู่ในใจคน

2. เพื่อเสริมสร้างทักษะกระบวนการคิดแบบโยนิโสมนสิการ (เยาวชนพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมในสังคม) พบว่า จากการจัดกิจกรรมโครงการ ผู้สอนได้จัดกิจกรรมโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ด้วยกระบวนการ ALRN Model ให้ผู้เรียนได้กระทบกับปัญหาที่เกิดขึ้นในโรงเรียน บ้าน และวัด ทำให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ ซึ่งวัตถุประสงค์ข้อนี้ คือ ทักษะกระบวนการคิดแบบโยนิโสมนสิการ หรือการทำไว้ในใจ เป็นวิธีคิดตามหลักพุทธธรรมที่ใช้พิจารณาตรวจสอบพฤติกรรมเองที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น กระบวนการคิดแบบโยนิโสมนสิการที่นำมาใช้ในกิจกรรมโครงการนี้ ได้แก่

ก) วิธีคิดแบบอริยสัจ: การทำให้ผู้เรียนได้เกิดทักษะการคิด การพิจารณาปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน คือ อะไร (ทุกข์) มีอะไรเป็นสาเหตุ (สมุทัย) เป้าหมายของการแก้ปัญหาคืออะไร (นิโรธ) และหนทางเพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นอย่างไร (มรรค)

ข) วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย: การทำให้ผู้เรียนเกิดทักษะการคิดแบบมีเหตุผล เช่น พิจารณาว่าปัญหาขยะที่เกิดขึ้นส่งผลให้ตนเอง โรงเรียน ชุมชน และวัด เป็นสุขหรือเป็นทุกข์ ปัญหาขยะเกิดขึ้นโดยมีอะไรเป็นปัจจัย ต้นเหตุของปัญหาขยะที่เกิดขึ้นเกิดจากอะไร

ค) วิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์: การทำให้ผู้เรียนเกิดทักษะการคิดแบบสัตบุรุษอันเป็นคุณสมบัติของคนดี คือ คิดตามหลักการและความมุ่งหมาย รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักบุคคล และรู้จักชุมชน ซึ่งเป็นกระบวนการทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้การจัดการขยะ โดยเป็นปัญหาที่เกิดจากผู้เรียนเอง จึงจำเป็นต้องให้ผู้เรียนรู้จักตนและเข้าใจถึงต้นตอของปัญหาที่แท้จริง ดังที่เห็นในกระบวนการจัดการเรียนรู้ในขั้นวิเคราะห์ภูมิสังคม (A: Analysis)

3. การสร้างฐานเรียนรู้ในโรงเรียนเพื่อใช้ประกอบการจัดการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง (เยาวชนพลเมืองที่มีส่วนร่วม) พบว่า เมื่อครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามโครงการ ทำให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการคิด และนำไปสู่การลงมือปฏิบัติ เพื่อแก้ปัญหาขยะในโรงเรียน บ้าน และวัด ทำให้เกิดนวัตกรรมหรือชิ้นงาน เช่น จุดคัดแยกขยะ 40 ชนิด และสิ่งประดิษฐ์การจัดการขยะให้เกิดความยั่งยืนที่สุด สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดฐานการเรียนรู้ในโรงเรียน เป็นแบบอย่างในการจัดการขยะภายในโรงเรียนให้กับผู้เรียนชั้นอื่น ๆ ตามมา เพราะการจัดการขยะไม่ได้สำเร็จเฉพาะกลุ่ม แต่หมายรวมถึงทุกคนที่เกี่ยวข้องมีส่วนที่ทำให้เกิดปัญหาขยะ

4. การปลูกจิตสำนึกเรื่อง การใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด มุ่งให้เยาวชนเกิดพฤติกรรม “อารยวิถี” แนวทางสู่ความเจริญ โดยเฉพาะจิตใจ พร้อมนำการเรียนรู้จากโรงเรียนต่อยอดสู่ครอบครัวและชุมชน (เยาวชนพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ เยาวชนพลเมืองที่มีส่วนร่วม และเยาวชนพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมในสังคม) พบว่า วัตถุประสงค์ข้อนี้ถือเป็นวัตถุประสงค์หลักของโครงการ กล่าวคือ ปัญหาทุกปัญหาเกิดจากคน การแก้ปัญหาที่ดีที่สุด คือ แก้ที่ตัวคน โดยเฉพาะจิตใจ “อารยวิถี” คือ แนวทางหนึ่งในโครงการอารยเกษตรที่ครูผู้สอนได้น้อมนำมาจากโครงการพระราชทานของพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ได้พระราชทานโครงการให้กับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ในปี 2563 ซึ่งมีแนวทางการพัฒนาผู้เรียนที่ว่า

การพัฒนาให้เกิดความเจริญ ต้องเจริญที่ใจก่อน เมื่อผู้เรียนเจริญที่ใจ จะสามารถกำจัดขยะในใจตนเองได้ และจะนำไปสู่การเป็นเยาวชนพลเมืองโดยสมบูรณ์ เป็นเยาวชนที่ดีของโรงเรียน ชุมชน และประเทศชาติ ตลอดจนสามารถต่อยอดในการจัดการปัญขยะสู่ครอบครัวและชุมชนได้อย่างยั่งยืน

จากการประเมินสมรรถนะเยาวชนพลเมือง จำนวน 3 สมรรถนะ ประกอบด้วย 1) พลเมืองที่มีความรับผิดชอบ 2) พลเมืองที่มีส่วนร่วม และ 3) พลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมในสังคม ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการประเมินสมรรถนะเยาวชนพลเมือง

ที่	พลเมืองที่มีความรับผิดชอบ (6 คะแนน)	พลเมืองที่มีส่วนร่วม (6 คะแนน)	พลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมในสังคม (6 คะแนน)	รวม (18 คะแนน)	ระดับคุณภาพ
1	6	5	6	17	ดีเยี่ยม
2	4	4	4	12	ดี
3	5	5	6	16	ดีเยี่ยม
4	6	6	6	18	ดีเยี่ยม
5	4	4	4	12	ดี
6	4	4	4	12	ดี
7	6	6	6	18	ดีเยี่ยม
8	4	4	4	12	ดี
9	6	6	6	18	ดีเยี่ยม
10	5	6	6	17	ดีเยี่ยม
11	5	4	6	15	ดีเยี่ยม
12	5	4	6	15	ดีเยี่ยม
13	5	5	6	16	ดีเยี่ยม
14	4	4	4	12	ดี
ระดับคุณภาพโดยรวม					**ดีเยี่ยม**

จากตารางที่ 1 ผู้เข้าร่วมโครงการฯ มีผลการประเมินสมรรถนะเยาวชนพลเมืองโดยรวมอยู่ในระดับดีเยี่ยม คิดเป็นร้อยละ 64.29 และระดับดี คิดเป็นร้อยละ 36.71 เมื่อพิจารณาเป็นรายสมรรถนะ พบว่า ผู้เข้าร่วมโครงการมีสมรรถนะพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมในสังคม อยู่ในระดับดีเยี่ยม คิดเป็นร้อยละ 88.10 สมรรถนะพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ อยู่ในระดับดีเยี่ยม คิดเป็นร้อยละ82.14 และสมรรถนะพลเมืองที่มีส่วนร่วม อยู่ในระดับดี คิดเป็นร้อยละ 79.76 ตามลำดับ

สรุปผลการดำเนินงาน

นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดการขยะได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตั้งแต่การกระทบปัญหานำไปสู่การระดมความคิดเพื่อแก้ปัญหาขยะด้วยตัวนักเรียนเอง สู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในกลุ่มชั้นเรียนและภายในโรงเรียนและสะท้อนคิดร่วมกับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น พบว่า นักเรียนที่ร่วมกิจกรรมตระหนักถึงผลกระทบของปัญหาขยะและปัญหาอื่นที่จะตามมาในภายภาคหน้าเพิ่มมากขึ้น จนเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดจากการเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติจริงและสามารถนำผลการเรียนรู้การจัดการขยะด้วยอารยวิถีเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนไปใช้ในการดำรงชีวิตในครอบครัว ชุมชน และสังคมได้

อภิปรายผลการดำเนินงาน

จากการดำเนินงาน พบว่า ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ทุกประการ ทั้งนี้เพราะความมุ่งมั่นตั้งใจของนักเรียนและครู ซึ่งครูทำหน้าที่เป็นผู้ชี้แนะ และผู้อำนวยความสะดวก โดยใช้รูปแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นภูมิสังคมของตนเอง โดยเฉพาะผู้เรียนได้กระทบกับปัญหาจริงที่ตนเองเจอ ด้วยกระบวนการเรียนรู้รูปแบบ ALRN Model ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นวิเคราะห์ภูมิสังคม (Analysis) 2) ขั้นระดมการเรียนรู้ (Learning) 3) ขั้นสู่การสะท้อนคิด (Reflection) และ 4) ขั้นพิชิตองค์ความรู้ใหม่ (New Knowledge) ดังต่อไปนี้

ขั้นวิเคราะห์ภูมิสังคม (Analysis) ผู้เรียนกระทบปัญหาที่ตนเองเจอ ได้แก่ การสำรวจปัญหา การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา การวางแผนการแก้ปัญหา และการลงข้อสรุปเพื่อแก้ปัญหา

ขั้นระดมการเรียนรู้ (Learning) ผู้เรียนเรียนรู้ผ่านกระบวนการกลุ่ม ร่วมกันระดมความคิดเพื่อลงมือลงใจปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาตามวิธีการที่ได้เลือก

ขั้นสู่การสะท้อนคิด (Reflection) ผู้เรียนร่วมกันสะท้อนคิดในการแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่าง ๆ ว่าเป็นไปตามที่กำหนดไว้หรือไม่ การสะท้อนคิดนี้อาจเป็นผลที่สำเร็จหรือไม่สำเร็จก็ได้ ซึ่งนักเรียนแต่ละกลุ่มนำมาสะท้อนคิดเพื่อวางแผนการแก้ปัญหานั้นต่อไป ในขั้นนี้ทำให้ผู้เรียนเกิดทักษะกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ

ขั้นพิชิตองค์ความรู้ใหม่ (New Knowledge) องค์ความรู้ใหม่อันเกิดจากการสะท้อนคิด เกิดจากการสังเคราะห์ข้อมูลของผู้เรียนเอง ในการจัดการขยะนั้นมีหลากหลายวิธี แต่เป้าหมายทำอย่างไรให้เกิดความยั่งยืนที่สุด ในกระบวนการลงมือลงใจปฏิบัติแก้ปัญหาขยะในแต่ละครั้งนั้นจะเป็นองค์ความรู้ใหม่ และเป็นความรู้ที่สั่งสมของผู้เรียนจนเกิดการจัดการขยะที่ยั่งยืนในที่สุด

จาก 4 ขั้นตอนดังกล่าวข้างต้นส่งผลต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ในระดับผู้เรียน สามารถสรุปได้ 3 วงรอบ ดังนี้

วงรอบที่ 1

1) ขั้นการวิเคราะห์ภูมิสังคม (Analysis : A)

1.1 กระทบกับปัญหา โดยการศึกษาดูงานบ่อขยะที่ใหญ่ที่สุดในเชียงใหม่ / การพาไปดูบ่อขยะชุมชน/ พาไปดูขยะที่นักการภารโรงนำไปทิ้งทุกวัน

1.2 การวิเคราะห์ปัญหาขยะ โดยใช้โจทย์คำถามกระตุ้นคิด ขยะมาจากไหน / ขยะส่งผลกระทบต่ออะไรบ้าง / นักเรียนมีแนวทางการพัฒนาอย่างไร

1.3 ร่วมกันลงข้อสรุปเพื่อแก้ปัญหาขยะ

2) ขั้นการเรียนรู้ (Learning : L)

2.1 นักเรียนร่วมกันลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหา โดยใช้กลุ่มร่วมมือ

2.2 ลงมือแก้ปัญหาขยะ ครั้งที่ 1 คัดแยกได้ 14 ชนิด/ ครั้งที่ 2 คัดแยกได้ 23 ชนิด / ครั้งที่ 3 คัดแยกได้ 33 ชนิด / ครั้งที่ 4 คัดแยกได้ 40 ชนิด

2.3 การขยายผลให้ความรู้และวิธีการคัดแยกขยะ โดยกลุ่มจิตอาสานักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สู่น้อง ๆ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 6

3) ขั้นการสะท้อนคิด (Reflection : R) ผลจากการคัดแยกขยะแล้วเกิดคำถามจากนักเรียนว่า ขยะบางประเภทไม่สามารถขายได้ ต้องนำไปรวมทิ้งเหมือนเดิม แล้วเราจะคัดแยกทำไม? จากคำถามนี้จึงนำไปสู่การจัดการเรียนรู้ในวงรอบที่ 2

4) ขั้นการพิชิตองค์ความรู้ใหม่ (New knowledge : N) เป็นการสร้างองค์ความรู้ที่เกิดจากการศึกษาค้นคว้า ทดลอง และลงมือปฏิบัติ ทำให้นักเรียนสามารถนำองค์ความรู้ใหม่ไปใช้ในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาในชีวิตประจำวันได้อย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน นำไปสู่ความรู้ที่จะพัฒนาในวงรอบที่ 2 ต่อไป

ภาพที่ 3 การดำเนินงานในวงรอบที่ 1

วงรอบที่ 2

1) ขั้นการวิเคราะห์ภูมิสังคม (Analysis: A)

1.1) ขั้นตอนนี้เป็นการเห็นสภาพปัญหาที่เกิดจากการคัดแยกขยะของนักเรียนที่เห็นว่าขยะบางชนิดคัดแยกแล้วยังนำไปทิ้ง ไปเผาเหมือนเดิม แล้วเราจะคัดแยกขยะชนิดนี้ทำไม?

1.2) ครูจึงตั้งโจทย์ให้นักเรียนต่อไป “แล้วเราจะทำอย่างไรไม่ให้ขยะชนิดเมื่อคัดแยกแล้วจะไม่นำไปทิ้งไปเผาเหมือนเดิม”

1.3) วิเคราะห์และลงข้อสรุปเพื่อแก้ปัญหาขยะ โดยช่วยกันหาข้อมูลและข้อสรุปว่า ขยะแต่ละชนิดที่เราคัดแยก ควรไปไหน กล่าวคือ หาที่ไปให้ขยะนั่นเอง

1.4) ผลการสรุปหาที่ไปให้กับขยะของกลุ่ม 1 กลุ่ม 2 กลุ่ม 3 และกลุ่ม 4 ของชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

2) ขั้นการเรียนรู้ (Learning: L)

2.1) ขั้นตอนนี้เกิดจากการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้น ที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ในการนำขยะไปต่อยอด “ทำไม้หีบ” (ไม้หนีบซองผ้าป่า)

2.2) การลงมือแก้ปัญหาที่ไปของขยะ เนื่องจากขยะบางชนิดที่ไม่สามารถขายได้ นักเรียนจึงได้ร่วมกันวิเคราะห์และหาข้อสรุปเพื่อหาที่ไปให้กับขยะ จึงนำไปสู่การลงมือแก้ปัญหา ด้วยการนำขยะที่ไม่สามารถขายได้ไปบริจาคให้กับหน่วยงานหรือโครงการต่าง ๆ เพื่อนำไปกำจัดอย่างถูกวิธี

3) ขั้นการสะท้อนคิด (Reflection: R)

3.1) สะท้อนคิดให้เห็นผลของการคัดแยกขยะ ในขั้นตอนนี้ครูจะจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้นักเรียนร่วมกันระดมความคิดเห็นว่า “เมื่อเราคัดแยกขยะแล้ว มีที่ไปของขยะแล้ว เกิดผลอย่างไรบ้าง?” จึงนำไปสู่การ Analysis อีกครั้ง

4) ขั้นการพิชิตองค์ความรู้ใหม่ (New knowledge: N) เป็นการสร้างองค์ความรู้ที่เกิดจากการศึกษาค้นคว้า ทดลอง และลงมือปฏิบัติจาก Loop 2 ทำให้สามารถนำองค์ความรู้ใหม่ไปใช้ในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาในชีวิตประจำวันได้อย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน นำไปสู่ความรู้ที่จะพัฒนาในวงรอบที่ 3 ต่อไป

ภาพที่ 4 การดำเนินงานในวงรอบที่ 2

วงรอบที่ 3

1) ขั้นการวิเคราะห์ภูมิสังคม (Analysis: A)

1.1) ขั้นตอนนี้ครูจะจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยใช้คำถามว่า “ตอนนี้เราคัดแยกขยะมาค่อนข้างจะนาน นักเรียนคิดว่าขยะชนิดไหนที่ยังไม่สามารถจัดการได้อย่างยั่งยืน”

1.2) วิเคราะห์และลงข้อสรุปเพื่อแก้ปัญหาขยะ โดยระดมความคิดร่วมกันและหาวิธีการจัดการขยะที่ยั่งยืนและส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด

2) ขั้นการเรียนรู้ (Learning: L)

2.1) นักเรียนร่วมกันระดมการเรียนรู้ ลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาจากขั้นการวิเคราะห์ภูมิสังคม

2.2) ระหว่างลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาขยะอย่างยั่งยืน นักเรียนจะมีการสะท้อนคิดผลจากการลงมือปฏิบัติไปด้วย

3) ขั้นการสะท้อนคิด (Reflection: R) นักเรียนนำผลจากการวางแผน การลงมือทำ มานำเสนอและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันทั้งที่เป็นผลดีและผลเสียจากการลงมือทำ

4) ขั้นการพิชิตองค์ความรู้ใหม่ (New knowledge: N) เป็นการสร้างองค์ความรู้ที่เกิดจากการศึกษาค้นคว้า ทดลอง และลงมือปฏิบัติจากวงรอบที่ 3 สามารถนำองค์ความรู้ใหม่ไปใช้ในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาในชีวิตประจำวันได้อย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน อันจะนำไปสู่ความรู้ที่จะพัฒนาในวงรอบต่อไป

ภาพที่ 5 การดำเนินงานในวงรอบที่ 3

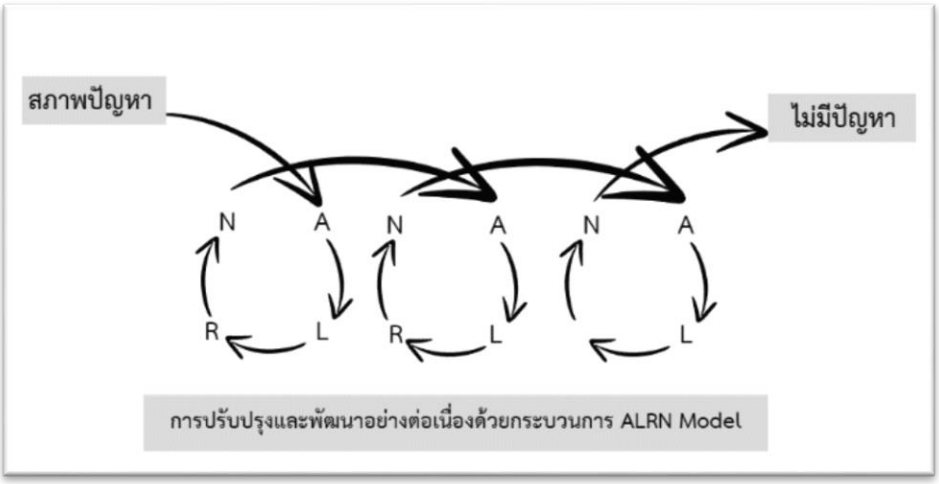

การศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างสมรรถนะนักเรียน การสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ลงมือปฏิบัติ และรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดในการออกแบบการเรียนการสอนที่ต้องตอบคำถามสำคัญ 4 คำถาม (วีรยุทธ พลายเล็ก, 2563) และ (พัชรินทร์ ทิตะยา, 2562) ได้แก่

1) การออกแบบ ระบบการเรียนการสอนนี้ทำเพื่อใคร

2) ผู้ออกแบบระบบการเรียนการสอนต้องการให้นักเรียนเรียนรู้อะไรและสามารถทำอะไรได้บ้าง

3) ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ได้ดีที่สุดได้อย่างไร

4) เราจะรู้ได้อย่างไรว่านักเรียนประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้ ส่วนการออกแบบการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพนั้น ได้มาจากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานจนนำไปสู่การออกแบบเชิงระบบที่ต้องกำหนดเป้าหมายของรูปแบบการเรียนการสอน การออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอน การนำรูปแบบไปใช้และการวัดผลประเมินผลที่สอดคล้องกับแนวคิด (Kruse, 2007)

จากการดำเนินงานทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างผู้บริหาร คณะครู และนักเรียนภายในโรงเรียน ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของทุกคนในโรงเรียน เนื่องจากการจัดการขยะไม่สามารถจัดการได้ด้วยบุคคลแค่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ความร่วมมือจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้การจัดการขยะนั้นเกิดความยั่งยืนต่อไป ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากนักเรียนรู้สึกว่าตนเองมีส่วนร่วมกับการกำหนดเป้าหมายของการเรียนและมีส่วนร่วมในการออกแบบกิจกรรม ทำให้เกิดความสนใจมากขึ้น ประกอบกับนักเรียนได้ทำกิจกรรมที่ได้แสดงออกโดยที่นักเรียนมีความมั่นใจว่าเขาสามารถทำกิจกรรมนั้น ๆ ได้สำเร็จ และเพื่อน ๆ ให้การยอมรับ ได้รับการช่วยเหลือจากครูที่คอยช่วยเหลืออยู่ข้าง ๆ ไม่รู้สึกโดดเดียว ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สิรภพ พลสุวรรณ (2560) และ สุพัตรา ฉลาดเลิศ (2560) ที่กล่าวว่าการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ปัญหาที่ท้าทาย น่าสนใจเหมาะสมกับวัยของนักเรียนที่สามารถทำได้จึงส่งผลให้นักเรียนมีพัฒนาการที่สูงขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์

การนำข้อมูลที่ได้จากการเรียนรู้ลงสู่ครอบครัวและชุมชน เพื่อสร้างพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมในสังคมอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะในการพัฒนาการดำเนินงาน

โรงเรียนวัดวังหลวงควรมีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปต่อเนื่องและยั่งยืน

บรรณานุกรม

ไชยยศ เรืองสุวรรณ. (2553). *Active Learning.* ข่าวสารวิชาการ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ประจำเดือนพฤศจิกายน 2553. สืบค้นจาก https://www.pharmacy.cmu.ac.th/web_2022/research_innovations.html

ณัชนัน แก้วชัยเจริญกิจ. (2560). *ภาวะผู้นำและนวัตกรรมทางการศึกษา: บทบาทของครูกับ Active Learning.* สืบค้นจาก http://www.pochanukul.com

ทิศนา แขมมณี. (2561). *วิทยาการด้านความคิด.* กรุงเทพฯ: เดอะมาสเตอร์กรุ๊ปแมแนจเม้นท์.

นัยนา ถาวรายุศม์. (2565). การสร้างความรู้ด้วยตนเองเพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้วิชาภาษาอังกฤษ ระดับประถมศึกษาในศตวรรษที่ 21. *วารสารวิชาการศึกษาศาสตร์ ศรีนครินทรวิโรฒ, 23*(1), 222-237.

ประวิต เอราวรรณ์. (2560). *การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem–based Learning : PBL).* สืบค้นจาก http://www.ires.or.th/?p=801

พัชรินทร์ ทิตะยา. (2562). *การพัฒนาความสามารถการแก้โจทย์ปัญหาทางคณิตศาสตร์โดยใช้กระบวนการแก้ปัญหาของโพลยาร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ TAI ของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 6* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

พิมพันธ์ เดชะคุปต์ และพเยาว์ ยินดีสุข. (2557). *การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิมพันธ์ เดชะคุปต์. (2557). *กระบวนการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน (5 steps).* สืบค้นจาก https://www.youtube.com.

เพ็ญพักตร์ ช่วยพันธ์. (2557). *กระบวนการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ธนพร.

รายงานการประชุมลุ่มน้ำลี้. (2563). *รายงานการประชุมลุ่มน้ำลี้ ครั้ง 6*. ลำพูน: โรงเรียนวัดวังหลวง. (เอกสารสำเนา).

วิริยะ ฤาชัยพานิชย์. (2558). การสอนแบบสร้างสรรค์เป็นฐาน. *วารสารนวัตกรรมการเรียนรู้, 1*(2), 23-37.

วีรยุทธ พลายเล็ก. (2563). *การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิด Active Learning เพื่อเสริมสร้างทักษะและกระบวนการและจิตคณิตศาสตร์สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา*. (ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สถาพร พฤฑฒิกุล. (2558). การบริหารการศึกษากับการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 28*(2), 36-49.

สิรภพ พลสุวรรณ. (2560). *การพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนคณิตศาสตร์ โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือ เทคนิคกลุ่มเพื่อนช่วยเหลือรายบุคคล (TAI) ร่วมกับสื่อประสม เรื่อง การคูณ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

สุพัตรา ฉลาดเลิศ. (2560). *การศึกษาทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ โดยใช้การจัดการเรียนรู้ แบบสืบเสาะร่วมกับกระบวนการแก้ปัญหาของโพลยา*. (วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

Kruse, K. (2007). *Instruction to instructional design and the ADDIE model*. สืบค้นจาก https://waterbearlearning.com/addie-model-instructional-design/.

กากกาแฟ: จากขยะสู่ผลิตภัณฑ์ดับกลิ่น

Coffee Grounds: From Waste to Odor-Absorbing Products

แสงสิริอรณ์ พุธรัตน์ฉายแสง เจริญพร องพงศ์ษา รชต จิตตจรัส
อภิรักษ์ หาญยอดสุธา ธัญวรัตม์ กันยะวงศ์ จีรสิริ ทอนสวัสดิ์ ภูบดี ถาวร
กฤตภาส กาญจนเจริญกุล และ จิรายุ ภิรมย์

Sabgsiriorn Phuttharatchsisaeang Jareonporn Aongpongsa
Rachata Citcharat Apirak Hanyodsutha Tunvarut Kunyavong
Jeerasiri Tonsawat Phubordee Thaworn
Krittapas Kanjanajaroenkul And Jirayu Phirom

โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย

Montfort School

บทคัดย่อ

กากกาแฟเป็นวัสดุเหลือใช้จากกระบวนการผลิต ซึ่งกากกาแฟมักถูกทิ้งเป็นขยะ สร้างปัญหาสิ่งแวดล้อม การวิจัยนี้มุ่งศึกษาประสิทธิภาพของถุงดับกลิ่นที่ผลิตจากกากกาแฟเปรียบเทียบกับผลิตภัณฑ์ดับกลิ่นทั่วไป วิธีดำเนินงานเริ่มจากการผลิตถุงดับกลิ่นจากกากกาแฟที่ผ่านกระบวนการอบแห้งบดละเอียด และบรรจุลงในถุงผ้า นำไปวางในสถานที่ที่มีกลิ่นอับเช่น ตู้เย็น ตู้เสื้อผ้า ห้องน้ำ เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพการดูดซับกลิ่นกับผลิตภัณฑ์ดับกลิ่นทั่วไป โดยวัดค่าความเข้มข้นของสารประกอบอินทรีย์ระเหยง่าย ผลการศึกษาพบว่า ถุงดับกลิ่นจากกากกาแฟสามารถดูดซับกลิ่น ได้อย่างมีประสิทธิภาพใกล้เคียงกับผลิตภัณฑ์ดับกลิ่นทั่วไป แต่มีราคาประหยัดกว่า และมีความพึงพอใจด้านความสะดวกต่อการใช้งานมากที่สุด

คำสำคัญ: กากกาแฟ การจัดการขยะ สารอินทรีย์

Abstract

Coffee grounds, a byproduct of the coffee production process, are often discarded as waste, causing environmental issues. This research aims to study the effectiveness of odor-absorbing sachets made from coffee grounds compared to conventional odor-absorbing products. The process involved drying and finely grinding coffee grounds, then packaging them in fabric sachets. These sachets were placed in musty spaces, such as refrigerators, closets, and bathrooms, to compare their odor-absorbing efficiency with standard products by measuring the concentration of volatile organic compounds (VOCs).

The findings revealed that coffee ground sachets effectively absorbed odors with performance nearly to compare with conventional products, while the cost was cheaper and the satisfaction in the convenience of using were in the most level.

Keywords: Coffee Grounds, Waste Management, Volatile Organic Compounds

บทนำ

ปัจจุบันคนไทยเปลี่ยนพฤติกรรมการดื่มกาแฟโดยนิยมดื่มกาแฟสดเพิ่มขึ้นและทำให้มีกากกาแฟเป็นขยะที่เกิดจากการบริโภคจำนวนมาก ซึ่งเป็นการเพิ่มปริมาณขยะของโลก กลุ่มเยาวชนโรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัยจึงเห็นว่ากากกาแฟนั้นสามารถสร้างประโยชน์ได้ เนื่องจากมีคุณสมบัติทำให้การดับกลิ่นและดูดซับเป็นอย่างดี จึงได้นำกากกาแฟมาทำเป็นถุงดับกลิ่น เพราะกากกาแฟมีสรรพคุณช่วยในการดูดซับกลิ่นได้ดี มีสรรพคุณใกล้เคียงกับผลิตภัณฑ์ดับกลิ่นทั่วไป ประหยัด ปลอดภัย และมีกลิ่นหอมจากธรรมชาติ รวมถึงยังสามารถนำกากกาแฟมาทดแทนปุ๋ยเคมีในการปลูกต้นไม้ได้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อนำกากกาแฟซึ่งเป็นวัสดุเหลือใช้กลับมาใช้ให้เกิดประโยชน์
2. เพื่อพัฒนาตนเองในด้านความสามัคคีและความรบผิดชอบในการทำงานเป็นกลุ่ม

วิธีดำเนินการ

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาถึงปัญหามลพิษในโรงเรียนและชุมชนใกล้เคียง

กลุ่มเป้าหมาย

โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย โรงเรียนกาวิละ และชุมชนท่าศาลา

วิธีวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง นำมาวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา เพื่อหาแนวทางในการพัฒนากากกาแฟสู่ผลิตภัณฑ์ดับกลิ่น

วิธีการเก็บข้อมูล

1. สำรวจกลิ่นไม่พึงประสงค์ในห้องน้ำโรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย
2. ศึกษาวัสดุหรือผลิตภัณฑ์ดับกลิ่น
3. นำกากกาแฟจากร้านเครื่องดื่มในโรงเรียนนำไปตากแดดให้แห้งแล้วนำมาทดลองการดูดซับกลิ่น

สมมติฐาน

สมมุติฐาน: คาร์บอนสามารถดับกลิ่นได้ จึงนำกากกาแฟที่มีคาร์บอนสูงมาทำการทดลองดับกลิ่น

ตัวแปรควบคุม: ปริมาณของวัสดุหน่วย (กรัม) และสถานที่ที่ทำการทดลองที่เดียวกัน

ตัวแปรตาม: ประโยชน์จากคาร์บอนที่มีคุณสมบัติการดับกลิ่น

การดำเนินงาน

1. ประชุมหาหัวข้อหรือแนวทางโดยตั้งปัญหาจากสิ่งใกล้ตัว โดยมีการสำรวจชุมชนบริเวณโดยรอบ จึงทำให้สามารถตั้งข้อปัญหาที่ “ปัญหามลพิษจากกลิ่นอันไม่พึงประสงค์”

2. รวบข้อมูลภาคทฤษฎี โดยรวบรวมข้อมูลจากการวิจัยและหนังสือ ทำให้ได้ข้อสรุป คือ ถุงดับกลิ่นจากกากกาแฟ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยมีขั้นตอน ดังนี้

3.1 เริ่มการผลิตถุงดับกลิ่นจากกากกาแฟ โดยนำมาจากข้อมูลที่ศึกษา

3.2 การนำไปใช้ในสถานที่ต่าง ๆ ที่มีกลิ่นอันไม่พึงประสงค์เละรวบรวมข้อมูล

3.3 การนำไปแจกจ่ายให้บุคคลต่าง ๆ เพื่อรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์หลังการใช้งาน

4.การสำรวจพื้นที่ การรวบรวมข้อมูลจากชาวบ้าน การสอบถามปัญหาจากคนในชุมชนเกี่ยวกับปัญหามลพิษจากกลิ่นไม่พึงประสงค์

สรุปผลการดำเนินงาน

การจัดทำโครงงานMC little ด้วยถุงดับกลิ่นจากกากกาแฟ โดยนำกากกาแฟที่ไม่ได้ใช้แวมาทำการผลิตถุงดับกลิ่นจากกากกาแพ การทำถุงดับกลิ่นจากกาแฟทำให้ทราบถึงประโยชน์ของกากกาแฟที่เหมาะแก่การนำไปเป็นวัสดุที่ดูดซับกลิ่นและเหมาะแก่การนำมาเป็นปุ๋ย เพราะมีธาตุไนโตรเจนสูง ถุงดับกลิ่นจากกากกาแฟ มีข้อดี คือ ราคาประหยัด เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม มีกลิ่นหอมจากธรรมชาติ และสะดวกต่อการใช้งาน ซึ่งผู้ใช้ส่วนใหญ่พึงพอใจกับถุงดับกลิ่นจากกากกาแฟ เนื่องจากชื่นชอบกลิ่นหอมจากธรรมชาติ และสะดวกต่อการใช้งาน

การศึกษานี้ชี้ให้เห็นถึงศักยภาพของกากกาแฟที่สามารถนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีประโยชน์ ลดปริมาณขยะ ส่งเสริมแนวทางการใช้วัสดุเหลือใช้ และกระตุ้นการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากวัสดุเหลือใช้ ดังนั้นจึงควรส่งเสริมการใช้ถุงดับกลิ่นจากกากกาแฟเป็นทางเลือกที่เป็นต่อสิ่งแวดล้อม และคุ้มค่าแทนผลิตภัณฑ์ดับกลิ่นทั่วไป

อภิปรายผลการดำเนินงาน

1. ประสิทธิภาพการดูดซับกลิ่นจากผลการวิจัยพบว่า ถุงดับกลิ่นจากกากกาแฟ สามารถดูดซับกลิ่น VOCs ได้อย่างมีประสิทธิภาพใกล้เคียงกับผลิตภัณฑ์ดับกลิ่นทั่วไป แสดงให้เห็นว่ากากกาแฟมีคุณสมบัติในการดูดซับกลิ่นได้ดี เหมาะสำหรับนำมาผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ดับกลิ่น

2. ข้อดีของถุงดับกลิ่นจากกากกาแฟถุงดับกลิ่นจากกากกาแฟ มีข้อดี ดังนี้ 1) ราคาประหยัด กากกาแฟเป็นวัสดุเหลือใช้ หาได้ง่าย และไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการผลิตสูง ผู้ใช้สามารถผลิตเองได้และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังช่วยลดปริมาณขยะจากกากกาแฟ ส่งเสริมการใช้วัสดุเหลือใช้ 2) มีกลิ่นหอม

จากธรรมชาติ กากกาแฟมีกลิ่นหอมอ่อน ๆ ช่วยให้บรรยากาศภายในห้องผ่อนคลาย และ 3) สะดวกต่อการใช้งาน ใช้งานง่าย และหาซื้อหรือผลิตเองได้สะดวก

3. ความพึงพอใจของผู้ใช้ผลิตภัณฑ์

จากการสัมภาษณ์ผู้ใช้ผลิตภัณฑ์พบว่า ผู้ใช้ส่วนใหญ่พึงพอใจกับถุงดับกลิ่นจากกากกาแฟ เนื่องจากชื่นชอบกลิ่นหอมจากธรรมชาติ และสะดวกต่อการใช้งาน ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับข้อดีของถุงดับกลิ่นจากกากกาแฟ ที่แสดงให้เห็นว่าผลิตภัณฑ์นี้สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ได้เป็นอย่างดี

4. ประสิทธิภาพของถุงดับกลิ่นจากกากกาแฟ มีศักยภาพที่จะพัฒนาต่อได้ ดังนี้

4.1 พัฒนาการออกแบบถุงดับกลิ่นให้มีความสวยงาม ทันสมัย และดึงดูดผู้ใช้

4.2 พัฒนาประสิทธิภาพ จากการศึกษาพบว่า กากกาแฟมีการวิจัยเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการดูดซับกลิ่นให้ดียิ่งขึ้น

4.3 พัฒนาผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ด้วยการนำกากกาแฟมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น ถุงหอม แผ่นรองกันลื่น เป็นต้น

4.4 ขยายช่องทางการจำหน่าย เพื่อให้ผู้ใช้สามารถหาซื้อได้สะดวก

การสนับสนุนองค์ความรู้

การศึกษาครั้งนี้ชี้ให้เห็นถึงศักยภาพของกากกาแฟที่ทำให้เห็นว่ากากกาแฟไม่ใช่แค่ขยะแต่สามารถนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีประโยชน์ได้ส่งเสริมแนวทางการลดขยะ สนับสนุนแนวทางการใช้วัสดุเหลือใช้ช่วยลดปริมาณขยะ กระตุ้นการวิจัยและพัฒนา กระตุ้นให้เกิดการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากวัสดุเหลือใช้ด้วยถุงดับกลิ่นจากกากกาแฟเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีประสิทธิภาพ เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และราคาประหยัด จากการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจกับการใช้งาน ซึ่งเป็นทางเลือกที่ดีสำหรับผู้ที่ต้องการผลิตภัณฑ์ดับกลิ่น และยังช่วยสนับสนุนองค์ความรู้ที่สามารถใช้เพื่อส่งเสริมแนวทางการลดขยะ ตลอดจนกระตุ้นให้เกิดการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากวัสดุเหลือใช้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์

กากกาแฟถือเป็นขยะที่มีมูลค่าซุกซ่อนอยู่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่าง ๆ มากมาย โดยใช้กากกาแฟที่ตากแดดจนแห้งสนิท นำไปใส่ถุงผ้าวางไว้ในห้องน้ำหรือตู้เสื้อผ้าหรือในรถยนต์ เพื่อช่วยดับกลิ่นหรือนำมาผสมน้ำยาล้างจานเพื่อขจัดคราบ

นอกจากการใช้กากกาแฟในการดับกลิ่น กากกาแฟยังสามารถนำไปใช้เป็นปุ๋ยให้ต้นไม้ได้ เหมาะสำหรับต้นไม้ที่ต้องการความเป็นกรดในดินสูง จึงช่วยให้ต้นไม้สามารถเจริญเติบโตได้เร็ว และกากกาแฟนั้นยังสามารถนำมาขัดผิวได้ ทำให้ผิวเกิดความชุ่มชื้น

ข้อเสนอแนะในการพัฒนาการดำเนินงาน

การนำผลการศึกษาไปต่อยอดกับศูนย์วิจัยชุมชน การเพาะเห็ดโคนน้อยมหัศจรรย์ เพื่อนำปุ๋ยจากกากกาแฟไปทดลองเป็นปุ๋ยในการเพาะเห็ดโคนน้อย

บรรณานุกรม

NESPRESSO. (ม.ป.ป.). 15 ประโยชน์ของกากกาแฟที่คุณอาจยังไม่เคยรู้เกี่ยวกับกากกาแฟ. สืบค้นจาก https://www.nespresso.com/th/en/ground-coffee

การพัฒนาสมรรถนะความเป็นพลเมืองของนักเรียนโรงเรียนชัยมงคลพิทยา โดยใช้ท้องถิ่นเป็นฐานการเรียนรู้ เรื่อง การทำเกษตรอินทรีย์

Developing Civic Competency of Students at Chaimongkol Pittaya School Using Local-Based Learning: Organic Farming

พิทยา บุณยศิวาพงศ์ ชนะชัย กรงทอง เอกสิทธิ์ สายเขียว
จักรกฤษ ดวงจันทร์ วรฤทธิ์ ปะทานัง และ จักรพรรดิ์ อ่ำอำไพ

Phitthaya Boonyasiwapong Chanachai Krongthong
Aekkasit Saikhiao Chakkrit Doungchan Worarit Pathanang
and Chakraphat Amampai

โรงเรียนชัยมงคลพิทยา

Chaimongkol Pittaya School

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่อง การพัฒนาสมรรถนะความเป็นพลเมืองของนักเรียนโรงเรียนชัยมงคลพิทยา โดยใช้ท้องถิ่นเป็นฐานการเรียนรู้ เรื่อง การทำเกษตรอินทรีย์ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาพัฒนาสมรรถนะความเป็นพลเมืองของนักเรียนโรงเรียนชัยมงคลพิทยาโดยใช้ท้องถิ่นเป็นฐานการเรียนรู้ เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการใช้สารเคมีทางการเกษตร และผลกระทบที่มีต่อสุขภาพของกลุ่มเกษตรกรในตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย เพื่อจัดกิจกรรมส่งเสริมและให้ความรู้ด้านการทำเกษตรอินทรีย์ให้กับนักเรียนโรงเรียนชัยมคลพิทยา และเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ปุ๋ยอินทรีย์จากวัตถุเหลือใช้ทางการเกษตรให้กับกลุ่มเกษตรกรในตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ กลุ่มเกษตรกรตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย จำนวน 4 คน นักเรียนโรงเรียนชัยมงคลพิทยาระดับชั้ยมัธยมศึกษาปีที่ 4 ปีการศึกษา 2566 รายวิชาชุมชนศึกษา จำนวน 27 คน และนักเรียนแกนนำเยาวชนพลเมืองโรงเรียนชัยมงคลพิทยา จำนวน 5 คน โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า คือ แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามความพึงพอใจ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์สรุปอุปนัย และนำเสนอรายงานแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า 1) กลุ่มเกษตรกรในตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย มีการใช้สารเคมีทางการเกษตรเพื่อกำจัดศัตรูพืชและเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร และพบว่ากลุ่มเกษตรกรมีอาการเจ็บป่วยจากสารเคมีทางการเกษตร เช่น โรคหอบหืด วิงเวียน อาเจียน แน่นบริเวณหน้าอก รวมถึงเป็นแผลเรื้อรังอันเนื่องจากการสัมผัสสารเคมี เป็นต้น และ 2) นักเรียนโรงเรียนชัยมงคลพิทยา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ปีการศึกษา 2566 ที่ได้รับการคัดเลือกเป็นกลุ่มเป้าหมายจำนวน 27 คน ได้รับการพัฒนาทักษะผู้ประกอบการด้านการทำอาชีพเกษตรอินทรีย์ นักเรียนแกนนำเยาวชนพลเมืองชัยมงคลพิทยา จำนวน 5 คน ได้รับความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ปุ๋ยอินทรีย์จากวัตถุดิบเหลือใช้ทางการเกษตร และ 3) กลุ่มเกษตรกร ตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย จำนวน 4 คน ที่ได้รับการคัดเลือกเป็นกลุ่มเป้าหมาย มีความพึงพอใจที่ได้นำผลิตภัณฑ์ปุ๋ยอินทรีย์จากวัตถุเหลือใช้ทางการเกษตร (ปุ๋ยแห้งโบกาฉิ) ของกลุ่มเยาวชนพลเมืองโรงเรียนชัยมงคลพิทยาไปทดลองใช้ และจากการจัดกิจกรรมโครงการ CMP BE ORGANIC ของเยาวชนพลเมืองโรงเรียนชัยมงคลพิทยา สามารถสรุปเป็นแนวทางในการสร้างเยาวชนพลเมือง คือ CMP MODEL ที่เป็นการเรียนรู้บนฐานชุมชน โดยการนำสภาพปัญหาที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้และนำมาสู่การมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาในชุมชน

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้โดยใช้ท้องถิ่นเป็นฐาน สมรรถนะความเป็นพลเมือง เกษตรอินทรีย์

Abstract

This research article, "Developing Civic Competency of Students at Chaimongkol Pittaya School Using Local-Based Learning: Organic Farming," aims to enhance the civic competency of students at Chaimongkol Pittaya School through local-based learning. The study investigates the challenges of chemical use in agriculture and its health impacts on farmers in Khao Kaeo Si Sombun Subdistrict, Thung Saliam District, Sukhothai Province. Additionally, it seeks to promote knowledge about organic farming among students and develop organic fertilizer products from agricultural waste for farmers in the target community.

The study employed qualitative research methods, targeting 4 farmers from Khao Kaeo Si Sombun Subdistrict, 27 students of Matthayom 4 (academic year 2023) enrolled in the Community Studies course, and 5 youth leaders from Chaimongkol Pittaya School. Data collection tools included interviews and satisfaction surveys, with qualitative data analyzed using inductive reasoning and presented through analytical description.

The findings revealed that 1) Farmers in Khao Kaeo Si Sombun Subdistrict used chemical pesticides to control pests and enhance agricultural productivity. However, they experienced health issues such as asthma, dizziness, vomiting, chest tightness, and chronic wounds due to chemical exposure, 2) The 27 tenth-grade students gained entrepreneurial skills in organic farming, while the five youth leaders acquired knowledge in developing organic fertilizer products from agricultural waste, and 3) The 4 targeted farmers expressed satisfaction with the organic fertilizer products (dry Bokashi fertilizer) developed by the youth leaders, which were tested during the CMP BE ORGANIC project activities. The CMP BE ORGANIC initiative led by Chaimongkol Pittaya School's youth citizens established the CMP MODEL as a framework for fostering civic engagement. This model integrates community-based learning by addressing local challenges, fostering motivation for learning, and encouraging participation in solving community problems.

Keywords: Local-Based Learning, Civic Competency, Organic Farming

บทนำ

ปัจจุบันประชากรส่วนใหญ่ของประเทศไทยประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก แต่กว่าครึ่งศตวรรษที่ผ่านมาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ได้ลดลงอย่างรวดเร็ว เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ทิ้งวิถีชีวิตการทำเกษตรแบบดั้งเดิมที่อนุรักษ์ระบบนิเวศและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยหันไปทำการเกษตรที่ต้องพึ่งพาสารเคมี ทั้งปุ๋ยเคมีและสารกำจัดศัตรูพืชเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิต โดยประเทศไทยมีมูลค่าการใช้สารเคมีเพื่อการเกษตรในแต่ละปีเป็นจำนวนเงินที่สูงนับหมื่นล้านบาท (สำนักงานเกษตรและสหกรณ์ จังหวัดปราจีนบุรี, 2564) และสารเคมีที่ใช้ต้องนำเข้าจากต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นแม้จะสามารถผลิตสินค้าเกษตรเป็นจำนวนมาก แต่รายได้ของเกษตรกรกลับลดลง เนื่องจากปัจจัยการผลิตเหล่านี้เป็นต้นทุนหลักที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ของเกษตรกร

ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมาประเทศไทยมีแนวโน้มพึ่งพาสารเคมีกำจัดศัตรูพืชมากขึ้น ประกอบกับการใช้สารเคมีที่ไม่ถูกต้องของเกษตรกร และการใช้ที่มากเกินความจำเป็น รวมทั้งการใช้โดยปราศจากนโยบายและมาตรการทางกฎหมายที่ควบคุมอย่างเข้มงวด จึงส่งผลกระทบให้เกิดปัญหาต่อสุขภาพเกษตรกรและผู้บริโภคที่บริโภคพืชผักและผลผลิตทางการเกษตรที่มีสารพิษตกค้าง เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม รวมทั้งเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความสูญเสียทางเศรษฐกิจ และภาพลักษณ์ของประเทศ (สาคร ศรีมุข, 2559)

ชุมชนตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ชุมชนส่วนใหญ่นิยมปลูก ข้าว อ้อย มันสำปะหลัง และผักสวนครัว ทั้งนี้ยังพบว่ามีการใช้สารเคมีทางการเกษตรเพื่อกำจัดศัตรูพืชและเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร จากการศึกษาสถานการณ์การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและการเจ็บป่วยด้วยโรคที่เกิดจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชย้อนหลัง พบว่า ประชาชนมีอาการเจ็บป่วยจากสารเคมีทางการเกษตร เช่น โรคหอบหืด วิงเวียน อาเจียน แน่นบริเวณหน้าอก รวมถึงเป็นแผลเรื้อรังอันเนื่องจากการสัมผัสสารเคมี เป็นต้น

ดังนั้น เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว การทำเกษตรอินทรีย์จึงนับได้ว่าเป็นรูปแบบการทำเกษตรอีกรูปแบบหนึ่งที่จะสามารถช่วยเกษตรกรในการลดต้นทุนการผลิตจากการพึ่งพาการใช้สารเคมีทางการเกษตรได้ และช่วยในการรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพราะการเกษตรอินทรีย์เป็นระบบการผลิตที่ให้ความสำคัญกับคุณภาพและความปลอดภัยอาหารและคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมเน้นการใช้อินทรียวัตถุ เช่น ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก และปุ๋ยชีวภาพในการปรับปรุงและบำรุงดิน เพื่อให้พืชผักมีความแข็งแรง ต้านทานโรคและแมลงได้โดยหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีต่างๆ ผลผลิตที่ได้จึงปลอดจากสารพิษตกค้าง ทำให้ปลอดภัยทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค (Agricultural Research Development Agency, 2018)

กลุ่มเยาวชนพลเมืองชัยมงคลพิทยาจึงเล็งเห็นถึงความสำคัญของการทำเกษตรอินทรีย์ และมีความประสงค์จะแก้ไขปัญหาการใช้สารเคมีทางการเกษตรในชุมชนตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเนื่องจากบริเวณนี้เป็นสถานที่ตั้งของโรงเรียนชัยมงคลพิทยา โดยการศึกษาสภาพปัญหาการใช้สารเคมีทางการเกษตรและผลกระทบที่มีต่อสุขภาพของกลุ่มเกษตรกรภายในชุมชน จัดกิจกรรมส่งเสริมและให้ความรู้ด้านการทำเกษตรอินทรีย์ให้กับนักเรียนโรงเรียนชัยมงคลพิทยา และพัฒนาผลิตภัณฑ์ปุ๋ยอินทรีย์จากวัตถุดิบเหลือใช้ทางการเกษตรให้กับกลุ่มเกษตรกรในชุมชน เพื่อให้ประชากรในตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย มีความปลอดภัยจากการบริโภคผลผลิตทางการเกษตร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาพัฒนาสมรรถนะความเป็นพลเมืองของนักเรียนโรงเรียนชัยมงคลพิทยา โดยใช้ท้องถิ่นเป็นฐานการเรียนรู้
2. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการใช้สารเคมีทางการเกษตรและผลกระทบที่มีต่อสุขภาพของกลุ่มเกษตรกรในตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย
3. เพื่อจัดกิจกรรมส่งเสริมและให้ความรู้ด้านการทำเกษตรอินทรีย์ให้กับนักเรียนโรงเรียนชัยมงคลพิทยา
4. เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ปุ๋ยอินทรีย์จากวัตถุเหลือใช้ทางการเกษตรให้กับกลุ่มเกษตรกรในตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย

วิธีดำเนินการ

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การจัดกิจกรรมโครงการ CMP BE ORGANIC ของเยาวชนพลเมืองโรงเรียนชัยมงคลพิทยา มุ่งเน้นศึกษาศึกษาสภาพปัญหาการใช้สารเคมีทางการเกษตรและผลกระทบด้านสุขภาพจากการใช้สารเคมีทางการเกษตรของคนในชุมชนตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย และจัดกิจกรรมส่งเสริมและให้ความรู้ด้านการทำเกษตรอินทรีย์ให้กับนักเรียนโรงเรียนชัยมคลพิทยา และพัฒนาผลิตภัณฑ์ปุ๋ยอินทรีย์จากวัตถุเหลือใช้ทางการเกษตรให้กับกลุ่มเกษตรกรในท้องถิ่น และพัฒนาสมรรถนะการเป็นพลเมืองของนักเรียนแกนนำเยาวชนพลเมืองชัยมงคลพิทยา

กลุ่มเป้าหมาย

การจัดกิจกรรมโครงการ CMP BE ORGANIC ของเยาวชนพลเมืองโรงเรียนชัยมงคลพิทยา มีกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

1. กลุ่มเกษตรกร ตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย จำนวน 4 คน
2. นักเรียนโรงเรียนชัยมงคลพิทยา ระดับชั้ยมัธยมศึกษาปีที่ 4 ปีการศึกษา 2566 รายวิชาชุมชนศึกษา จำนวน 27 คน
3. นักเรียนแกนนำเยาวชนพลเมืองโรงเรียนชัยมงคลพิทยา จำนวน 5 คน

ขั้นตอนการดำเนินงาน

การจัดกิจกรรมโครงการ CMP BE ORGANIC ของเยาวชนพลเมืองโรงเรียนชัยมงคลพิทยา มีขั้นตอนในการดำเนินการจัดกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ของการดำเนินโครงการ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพปัญหาการใช้สารเคมีทางการเกษตรในตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์

การศึกษาสภาพปัญหาการใช้สารเคมีทางการเกษตรในตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ ดำเนินโครงการโดยการลงพื้นที่เก็บข้อมูลสภาพปัญหาการใช้สารเคมีทางการเกษตร และผลกระทบด้านสุขภาพจากการใช้สารเคมีทางการเกษตรของคนในชุมชนโดยมีครูที่ปรึกษาเป็นผู้ให้คำแนะนำ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาร่วมกันออกแบบกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาการใช้สารเคมีทางการเกษตร

ภาพที่ 1 การสำรวจสภาพปัญหาการใช้สารเคมีทางการเกษตร และผลกระทบที่มีต่อสุขภาพ ของกลุ่มเกษตรกรตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย

ขั้นตอนที่ 2 การวางแผนการดำเนินงานกิจกรรมโครงการ CMP BE ORGANIC

การวางแผนการดำเนินงานกิจกรรมโครงการ CMP BE ORGANIC ทำโดยนำข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลสภาพปัญหาการใช้สารเคมีทางการเกษตรของคนในชุมชนมาออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ ให้กับนักเรียน

ภาพที่ 2 การประชุมวางแผนการดำเนินงานกิจกรรมโครงการ CMP BE ORGANIC

ขั้นตอนที่ 3 การศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์

การศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์ เช่น แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์และการผลิตปุ๋ยโบกาฉิเพื่อการเพาะปลูกพืช เป็นต้น มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ปุ๋ยอินทรีย์จากวัตถุเหลือใช้ทางการเกษตร โดยได้รับความอนุเคราะห์วิทยากรจากวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีสุโขทัยเป็นผู้ให้ความรู้ ตลอดจนให้คำแนะนำต่าง ๆ ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ปุ๋ยอินทรีย์จากวัตถุเหลือใช้ทางการเกษตร (ปุ๋ยแห้งโบกาฉิ) โดย โบกาฉิ (Bokashi) เป็นคำศัพท์ในภาษาญี่ปุ่นที่แปลว่า การหมัก (Compost) ซึ่งการทำปุ๋ยโบกาฉินั้นเกิดจากการทำหัวเชื้อจุลินทรีย์ Effective Microorganisms (EM) จากรูปแบบน้ำด้วยการทำให้แห้ง โดย ศาสตราจารย์ ดร.เทรูโอะ ฮิหงะ ซึ่งเป็นผู้คิดค้นคนแรก ได้กล่าวว่า การทำปุ๋ยโบกาฉินั้นเป็นการทำปุ๋ยหมักด้วยอินทรียวัตถุที่หมักด้วยจุลินทรีย์ EM เท่านั้น โดยนำมาประยุกต์ใช้ผ่านกระบวนการหมักแบบแห้ง และผสมกากน้ำตาลเข้าไปเพื่อช่วยในกระบวนการย่อยสลายของจุลินทรีย์ ก่อนจะหมักด้วยวัตถุดิบตามสูตรจนได้ที่และนำไปใช้ให้เกิดผลดีในการปรับสภาพโครงสร้างดินให้ร่วนซุย และมีคุณภาพในการเพาะปลูกพืช

ขั้นตอนที่ 4 การจัดกิจกรรมการอบรมให้

ความรู้ เรื่อง การทำเกษตรอินทรีย์ ให้กับนักเรียนโรงเรียนชัยมงคลพิทยา

การจัดกิจกรรมการอบรมให้ความรู้ เรื่อง การทำเกษตรอินทรีย์ ให้กับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 รายวิชาชุมชนศึกษาที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย ได้รับความอนุเคราะห์วิทยากรจากวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีสุโขทัย เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำอาชีพเกษตรอินทรีย์ และสามารถประยุกต์ใช้ความรู้และทักษะไปพัฒนาสู่การเป็นผู้ประกอบการ รวมถึงเป็นการเสริมสร้างอาชีพและสร้างรายได้ให้กับนักเรียนและชุมชน

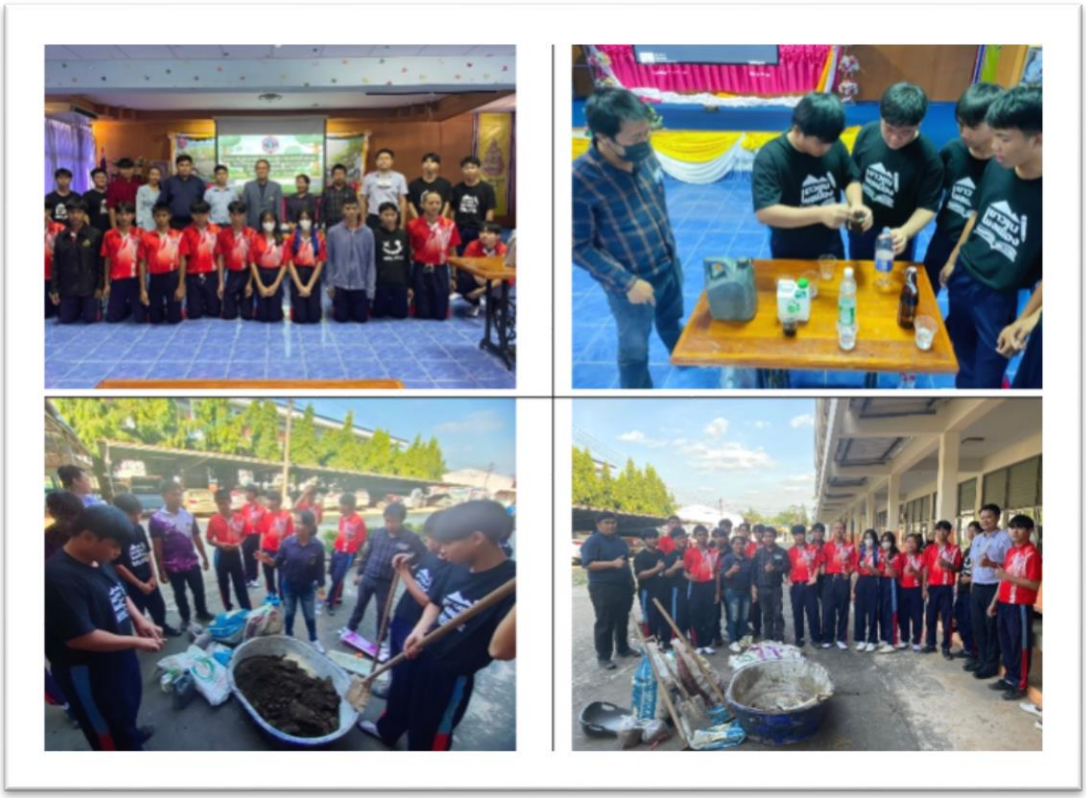

ภาพที่ 3 การจัดกิจกรรมการอบรมให้ความรู้ เรื่อง การทำอาชีพเกษตรอินทรีย์
ให้กับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 รายวิชาชุมชนศึกษา

ขั้นตอนที่ 5 การจัดทำผลิตภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ปุ๋ยอินทรีย์จากวัตถุดิบเหลือใช้ทางการเกษตรให้กับกลุ่มเกษตรกรตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์

ในขั้นตอนนี้เป็นการนำความรู้จากการอบรมการทำเกษตรอินทรีย์มาจัดทำผลิตภัณฑ์ปุ๋ยอินทรีย์จากวัตถุเหลือใช้ทางการเกษตร (ปุ๋ยแห้งโบกาฉิ) เพื่อให้กลุ่มเกษตรกรตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ได้นำไปทดลองใช้

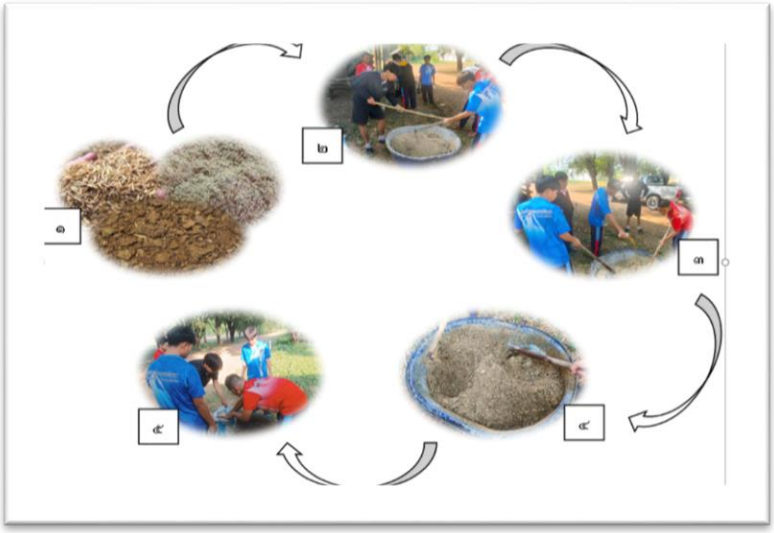

ภาพที่ 4 การผลิตปุ๋ยโบกาฉิเพื่อการเพาะปลูกพืช

ขั้นตอนที่ 6 การส่งมอบผลิตภัณฑ์ปุ๋ยอินทรีย์จากวัตถุดิบเหลือใช้ทางการเกษตรให้กับเกษตรกร

ขั้นตอนนี้เป็นการนำผลิตภัณฑ์ปุ๋ยอินทรีย์จากวัตถุดิบเหลือใช้ทางการเกษตรแจกจ่ายให้กับกลุ่มเกษตรกรในชุมชนตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นกลุ่มเป้าหมาย เพื่อนำไปทดลองใช้

ภาพที่ 5 การส่งมอบผลิตภัณฑ์ปุ๋ยโบกาฉิ (ปุ๋ยแห้ง) ให้กับเกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย

ขั้นตอนที่ 7 การศึกษาผลความความพึงพอใจที่มีต่อการจัดกิจกรรมการอบรมให้ความรู้เรื่องการทำเกษตรอินทรีย์และความพึงพอใจที่มีต่อผลิตภัณฑ์อินทรีย์จากวัตถุดิบเหลือใช้ทางการเกษตร

ขั้นตอนนี้เป็นการศึกษาผลความความพึงพอใจที่มีต่อการจัดกิจกรรมการอบรมให้ความรู้ เรื่อง การทำเกษตรอินทรีย์ และความพึงพอใจที่มีต่อผลิตภัณฑ์อินทรีย์จากวัตถุดิบเหลือใช้ทางการเกษตร ใช้แบบประเมินความพึงพอใจกิจกรรมการอบรมการทำเกษตรอินทรีย์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 รายวิชาชุมชนศึกษา และแบบประเมินความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์ปุ๋ยอินทรีย์จากวัตถุเหลือใช้ทางการเกษตร (ปุ๋ยแห้งโบกาฉิ) ของกลุ่มเกษตรกร ตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย

ขั้นตอนที่ 8 การประเมินสมรรถนะการเป็นพลเมืองของนักเรียนเยาวชนพลเมืองชัยมงคลพิทยา

ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนสุดท้ายเป็นการประเมินสมรรถนะการเป็นพลเมืองของนักเรียนแกนนำเยาวชนพลเมืองชัยมงคลพิทยา โดยใช้แบบสังเกตพฤติกรรมรายบุคคลเพื่อประเมินพฤติกรรมบ่งชี้สมรรถนะการเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ (Personally Responsible Citizen) สมรรถนะการเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วม (Participatory Citizen) และสมรรถนะการเป็นพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมต่อสังคม (Justice-Oriented Citizen)

วิธีการเก็บข้อมูล

การจัดกิจกรรมโครงการ CMP BE ORGANIC ของเยาวชนพลเมืองโรงเรียนชัยมงคลพิทยา มีกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. การศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ได้แก่ บทสัมภาษณ์ ตำรา หนังสือ เอกสารท้องถิ่น และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์และการผลิตปุ๋ยโบกาฉิเพื่อการเพาะปลูกพืช เป็นต้น

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้หรือมีข้อมูลเกี่ยวกับการทำเกษตรในตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย โดยกำหนดแบบเจาะจงที่เน้นการใช้คำถามปลายเปิดแบบเจาะลึก ซึ่งได้มาจากการทบทวนเอกสารแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาพัฒนากิจกรรมส่งเสริมและให้ความรู้ด้านการทำเกษตรอินทรีย์และพัฒนาผลิตภัณฑ์ปุ๋ยอินทรีย์จากวัตถุเหลือใช้ทางการเกษตรให้กับกลุ่มเกษตรกรในท้องถิ่น

3. การประเมินความพึงพอใจ เป็นการประเมินความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการอบรมให้ความรู้ เรื่อง การทำเกษตรอินทรีย์ของนักเรียนโรงเรียนชัยมงคลพิทยา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ปีการศึกษา 2566 รายวิชาชุมชนศึกษา ที่เข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมและให้ความรู้ด้านการทำเกษตรอินทรีย์ และการประเมินความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์ปุ๋ยอินทรีย์จากวัตถุเหลือใช้ทางการเกษตร (ปุ๋ยแห้งโบกาฉิ) ของกลุ่มเกษตรกร ตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย ที่ได้ทดลองใช้

4. การประเมินสมรรถนะการเป็นพลเมืองของนักเรียนแกนนำเยาวชนพลเมืองชัยมงคลพิทยา โดยใช้แบบสังเกตพฤติกรรมรายบุคคล เพื่อประเมินพฤติกรรมบ่งชี้สมรรถนะการเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ (Personally Responsible Citizen) สมรรถนะการเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วม (Participatory Citizen) และสมรรถนะการเป็นพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมต่อสังคม (Justice-Oriented Citizen)

กรอบแนวคิด

การจัดกิจกรรมโครงการ CMP BE ORGANIC ของเยาวชนพลเมืองโรงเรียนชัยมงคลพิทยา มีกรอบแนวคิด ดังนี้

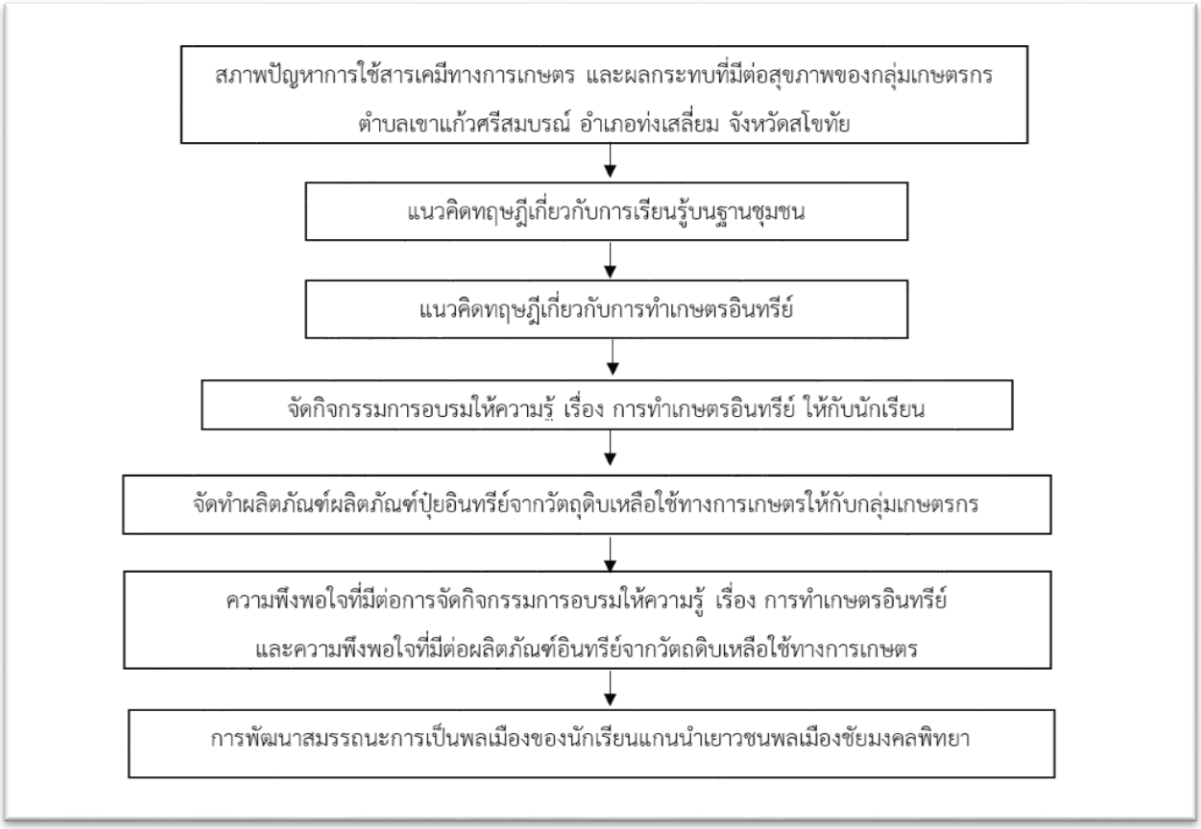

ภาพที่ 6 กรอบแนวคิด

ผลการดำเนินงาน

ผลการจัดกิจกรรมโครงการ CMP BE ORGANIC ของเยาวชนพลเมืองโรงเรียนชัยมงคลพิทยา มีผลการดำเนินงาน ดังนี้

1. เชิงปริมาณ

1.1 ด้านครูผู้สอน

คณะผู้บริหาร คณะครู และบุคลากรของโรงเรียนชัยมงคลพิทยา จำนวน 14 คน เกิดกระบวนการเรียนรู้ในการออกแบบกิจกรรมเพื่อพัฒนาเยาวชนพลเมือง และศึกษาการทำเกษตรอินทรีย์พร้อมกับนักเรียน

1.2 ด้านนักเรียน

นักเรียนโรงเรียนชัยมงคลพิทยา ระดับชั้ยมัธยมศึกษาปีที่ 4 ปีการศึกษา 2566 ที่ได้รับการคัดเลือกเป็นกลุ่มเป้าหมายจำนวน 27 คน ได้รับการพัฒนาทักษะผู้ประกอบการด้านการทำอาชีพเกษตรอินทรีย์ และนักเรียนแกนนำเยาวชนพลเมืองชัยมงคลพิทยา จำนวน 5 คน ได้รับความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ปุ๋ยอินทรีย์จากวัตถุเหลือใช้ทางการเกษตร

1.3 ด้านชุมชน

กลุ่มเกษตรกรตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย จำนวน 4 คน ที่ได้รับการคัดเลือกเป็นกลุ่มเป้าหมาย มีความพึงพอใจที่ได้นำผลิตภัณฑ์ปุ๋ยอินทรีย์จากวัตถุเหลือใช้ทางการเกษตร (ปุ๋ยแห้งโบกาฉิ) ของกลุ่มเยาวชนพลเมืองโรงเรียนชัยมงคลพิทยาไปทดลองใช้

2. เชิงคุณภาพ

2.1 ด้านครูผู้สอน

ผลจากการวางแผนในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ของครูผู้สอน ทำให้โรงเรียนชัยมงคลพิทยาได้ชุดกิจกรรมในการอบรมโครงการพัฒนาทักษะผู้ประกอบการเพื่อสังคม โดยใช้เศรษฐกิจชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้เรื่อง การทำเกษตรอินทรีย์ และหลังจากการอบรมส่งผลให้นักเรียนที่ได้รับการคัดเลือกเป็นกลุ่มเป้าหมายได้รับการพัฒนาทักษะผู้ประกอบการด้านการทำอาชีพเกษตรอินทรีย์ ตระหนักและเห็นคุณค่าของทรัพยากรในท้องถิ่นของตนเอง สามารถออกแบบและนำเสนอโมเดลธุรกิจได้ ซึ่งเป็นผลมาจากการที่นักเรียนได้เรียนรู้จากกิจกรรมที่คณะครูและนักเรียนแกนนำเยาวชนพลเมืองร่วมกันจัดขึ้น

2.2 ด้านนักเรียน

นักเรียนโรงเรียนชัยมงคลพิทยา ระดับชั้ยมัธยมศึกษาปีที่ 4 ปีการศึกษา 2566 ที่ได้รับการคัดเลือกเป็นกลุ่มเป้าหมายเกิดสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการด้านการทำอาชีพเกษตรอินทรีย์ สามารถออกแบบและนำเสนอโมเดลธุรกิจได้ ตระหนักและเห็นคุณค่าของทรัพยากรในท้องถิ่นของตนเองและนักเรียนแกนนำเยาวชนพลเมืองชัยมงคลพิทยาเข้าใจถึงบทบาทของตนเองในฐานะที่เป็นพลเมือง เกิดกระบวนการเรียนรู้และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองไปสู่การเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบและพลเมืองมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นผลจากการศึกษาสภาพปัญหาการใช้สารเคมีทางการเกษตร และผลกระทบด้านสุขภาพจากการใช้สารเคมีทางการเกษตรของคนในชุมชน นำมาสู่การมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการใช้สารเคมีทางการเกษตร จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ในท้องถิ่น และพัฒนาผลิตภัณฑ์ปุ๋ยอินทรีย์จากวัตถุเหลือใช้ทางการเกษตร (ปุ๋ยแห้งโบกาฉิ) เพื่อส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ในท้องถิ่น มีทักษะในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์จากวัตถุเหลือใช้ทางการเกษตร (ปุ๋ยแห้งโบกาฉิ) เพื่อนำผลิตภัณฑ์ที่ได้ไปส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ในท้องถิ่น โดยการนำผลิตภัณฑ์ปุ๋ยอินทรีย์จากวัตถุดิบเหลือใช้ทางการเกษตร (ปุ๋ยแห้งโบกาฉิ) ให้กับเกษตรกรในตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ทดลองใช้

2.3 ด้านชุมชน

ผลจากการดำเนินกิจกรรมที่ศึกษาสภาพปัญหาการใช้สารเคมีทางการเกษตรและผลกระทบที่มีต่อสุขภาพของกลุ่มเกษตรกรในท้องถิ่น ส่งผลให้เกษตรกรในชุมชนได้รับการส่งเสริมในการทำเกษตรอินทรีย์จากผลิตภัณฑ์ปุ๋ยอินทรีย์จากวัตถุเหลือใช้ทางการเกษตร (ปุ๋ยแห้งโบกาฉิ) ของกลุ่มเยาวชนพลเมืองโรงเรียนชัยมงคลพิทยา

สรุปผลการดำเนินงาน

การจัดกิจกรรมโครงการ CMP BE ORGANIC ของเยาวชนพลเมืองโรงเรียนชัยมงคลพิทยา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการใช้สารเคมีทางการเกษตรและผลกระทบด้านสุขภาพจากการใช้สารเคมีทางการเกษตรของคนในชุมชนตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย จัดกิจกรรมส่งเสริมและให้ความรู้ด้านการทำเกษตรอินทรีย์ให้กับนักเรียนโรงเรียนชัยมคลพิทยา พัฒนาผลิตภัณฑ์ปุ๋ยอินทรีย์จากวัตถุเหลือใช้ทางการเกษตรให้กับกลุ่มเกษตรกรในท้องถิ่น และเพื่อพัฒนาสมรรถนะการเป็นพลเมืองของนักเรียนแกนนำเยาวชนพลเมืองชัยมงคลพิทยา ซึ่งสามารถสรุปผลการดำเนินงานออกเป็น 4 ประเด็นหลักตามวัตถุประสงค์ประกอบด้วย

1. ผลการศึกษาสภาพปัญหาการใช้สารเคมีทางการเกษตร และผลกระทบด้านสุขภาพจากการใช้สารเคมีทางการเกษตรของคนในชุมชนตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย

การศึกษาสภาพปัญหาการใช้สารเคมีทางการเกษตร และผลกระทบด้านสุขภาพจากการใช้สารเคมีทางการเกษตรของคนในชุมชนตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย พบสภาพปัญหาคือ เกษตรกรส่วนใหญ่ในชุมชนมีการใช้สารเคมีทางการเกษตรเพื่อกำจัดศัตรูพืชและเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร นอกจากนี้ยังพบว่า เกษตรกรบางส่วนยังเจ็บป่วยด้วยโรคที่เป็นผลมาจากการใช้สารเคมีทางการเกษตร เช่น โรคหอบหืด วิงเวียน อาเจียน และแน่นหน้าอก รวมถึงเป็นแผลเรื้อรังอันเนื่องจากการสัมผัสสารเคมี เป็นต้น

2. ผลการจัดกิจกรรมส่งเสริมและให้ความรู้ด้านการทำเกษตรอินทรีย์ให้กับนักเรียนโรงเรียนชัยมงคลพิทยา

การจัดกิจกรรมส่งเสริมและให้ความรู้ด้านการทำเกษตรอินทรีย์ให้กับนักเรียนโรงเรียนชัยมงคลพิทยา ส่งผลให้นักเรียนโรงเรียนชัยมงคลพิทยา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ปีการศึกษา 2566 ที่ได้รับการคัดเลือกเป็นกลุ่มเป้าหมาย เกิดสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการด้านการทำอาชีพเกษตรอินทรีย์ สามารถออกแบบและนำเสนอโมเดลธุรกิจได้ ตระหนักและเห็นคุณค่าของทรัพยากรในท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้ผ่านการลงมือทำและการจัดการเรียนการสอน โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นสิ่งกระตุ้นในการดำเนินกิจกรรม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้นักเรียนเกิดสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการ เช่น ด้านความรู้ ด้านทักษะการคิดแก้ปัญหาและการตัดสินใจ ทักษะการคิดสร้างสรรค์ ทักษะทางการสื่อสาร ความมั่นใจในตนเอง ความกล้าเสี่ยง ความมีวินัย ความอดทน และความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นต้น

3. ผลการพัฒนาผลิตภัณฑ์ปุ๋ยอินทรีย์จากวัตถุดิบเหลือใช้ทางการเกษตรให้กับกลุ่มเกษตรกรในตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ปุ๋ยอินทรีย์จากวัตถุดิบเหลือใช้ทางการเกษตรให้กับกลุ่มเกษตรกรในตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย ส่งผลให้เกษตรกรในชุมชนได้รับการส่งเสริมในการทำเกษตรอินทรีย์ จากผลิตภัณฑ์ปุ๋ยอินทรีย์จากวัตถุเหลือใช้ทางการเกษตร (ปุ๋ยแห้งโบกาฉิ) ของกลุ่มเยาวชนพลเมืองโรงเรียนชัยมงคลพิทยา และมีความพึงพอใจที่ได้นำผลิตภัณฑ์ปุ๋ยอินทรีย์จากวัตถุเหลือใช้ทางการเกษตร (ปุ๋ยแห้งโบกาฉิ) ของกลุ่มเยาวชนพลเมืองโรงเรียนชัยมงคลพิทยาไปทดลองใช้

4. ผลการพัฒนาสมรรถนะการเป็นพลเมืองของนักเรียนแกนนำเยาวชนพลเมืองชัยมงคลพิทยา

การพัฒนาสมรรถนะการเป็นพลเมืองของนักเรียนแกนนำเยาวชนพลเมืองชัยมงคลพิทยา พบว่า ตลอดระยะเวลาการดำเนินการนักเรียนเยาวชพลเมืองชัยมงคลพิทยา ได้เรียนรู้ถึงการเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบมากขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับก่อนเข้าร่วมโครงการ นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเองและหน้าที่ที่ ได้รับมอบหมายทั้งในส่วนของงานที่เกี่ยวของกับโครงการ งานสภานักเรียน และภาระงานส่วนตัวของตนเองทั้งที่บ้าน และที่โรงเรียน ซึ่งสะท้อนทักษะของสมรรถนะการเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ และนักเรียนเยาวชนพลเมืองชัยมงคลพิทยามีความกระตือรือร้นมุ่งมั่นในการศึกษาชุมชนอย่างเต็มที่ โดยลงพื้นที่เก็บข้อมูลสภาพปัญหาการใช้สารเคมีทางการเกษตรและผลกระทบด้านสุขภาพจากการใช้สารเคมีทางการเกษตรของคนในชุมชนด้วยตนเอง โดยมีครูที่ปรึกษาเป็นผู้ให้คำแนะนำ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาร่วมกันออกแบบกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาการใช้สารเคมีทางการเกษตร โดยทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยวิทยากรในการดำเนินกิจกรรมการอบรมส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ในท้องถิ่น ซึ่งสะท้อนทักษะของพลเมืองมีส่วนร่วมและนักเรียนเยาวชนพลเมืองชัยมงคลพิทยา ได้มีการตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ต่อประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน อีกทั้งยังร่วกันแสดงความคิดเห็นต่อสภาพปัญหาการใช้สารเคมีทางการเกษตร ที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของคนในชุมชน จนนำไปสู่ความพยายามร่วมกันในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นโดยขับเคลื่อนกิจกรรมส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ในท้องถิ่น โดยร่วมผลิตปุ๋ยอินทรีย์จากวัตถุเหลือใช้ทางการเกษตร (ปุ๋ยแห้งโบกาฉิ) ให้เกษตรกรในชุมชนได้ทดลองใช้ เพื่อลดปัญหาการใช้สารเคมีทางการเกษตรของเกษตรกรในชุมชน ซึ่งสะท้อนทักษะของพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมต่อสังคม

อภิปรายผลการดำเนินงาน

ผลการดำเนินงานนวัตกรรมสร้างเยาวชนพลเมือง “CMP BE ORGANIC” โรงเรียนชัยมงคลพิทยา พบว่า จากการลงพื้นที่ศึกษาสภาพปัญหาการใช้สารเคมีทางการเกษตรและผลกระทบที่มีต่อสุขภาพของกลุ่มเกษตรกรในชุมชนตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย พบสภาพปัญหา คือ กลุ่มเกษตรกรในตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ มีการใช้สารเคมีทางการเกษตรเพื่อกำจัดศัตรูพืชและเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร และบางส่วนมีอาการเจ็บป่วยอันเนื่องมาจากการใช้สารเคมีทางการเกษตร ซึ่งจากสภาพปัญหาดังกล่าวนำมาสู่ความต้องการในการแก้ไขปัญหาการใช้สารเคมีทางการเกษตรของของกลุ่มเกษตรกรในชุมชน ตำบลเขาแก้วศรีสมบูรณ์ นำมาสู่การจัดกิจกรรมโครงการ CMP BE ORGANIC ของเยาวชนพลเมืองโรงเรียนชัยมงคลพิทยา เพื่อส่งเสริมให้คนในชุมชนทำเกษตรอินทรีย์มากขึ้น โดยได้จัดกิจกรรมจัดกิจกรรมการอบรมให้ความรู้ เรื่อง การทำเกษตรอินทรีย์ให้กับนักเรียนโรงเรียนชัยมงคลพิทยา และพัฒนาผลิตภัณฑ์ปุ๋ยอินทรีย์จากวัตถุเหลือใช้ทางการเกษตรให้กับเกษตรกรในท้องถิ่น และจากการดำเนินกิจกรรมโครงการ CMP BE ORGANIC ส่งผลให้นักเรียนโรงเรียน

ชัยมงคลพิทยา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ปีการศึกษา 2566 ที่ได้รับการคัดเลือกเป็นกลุ่มเป้าหมาย เกิดสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการด้านการทำอาชีพเกษตรอินทรีย์ สามารถออกแบบและนำเสนอโมเดลธุรกิจได้ ตระหนักและเห็นคุณค่าของทรัพยากรในท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้ผ่านการลงมือทำ และการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นสิ่งกระตุ้นในการเรียนรู้ และผลจากการพัฒนาผลิตภัณฑ์ปุ๋ยอินทรีย์จากวัตถุเหลือใช้ทางการเกษตรส่งผลให้เกษตรกรในชุมชนได้รับการส่งเสริมในการทำเกษตรอินทรีย์จากผลิตภัณฑ์ปุ๋ยอินทรีย์ของกลุ่มเยาวชนพลเมืองโรงเรียนชัยมงคลพิทยา และมีความพึงพอใจที่ได้นำผลิตภัณฑ์ของกลุ่มเยาวชนพลเมืองโรงเรียนชัยมงคลพิทยาไปทดลองใช้ นอกจากนี้ นักเรียนแกนนำเยาวชนพลเมืองชัยมงคลพิทยายังได้รับการพัฒนาสมรรถนะการเป็นพลเมือง เช่น สมรรถนะการเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ (Personally Responsible Citizen) สมรรถนะการเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วม (Participatory Citizen) และสมรรถนะการเป็นพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมต่อสังคม (Justice-Oriented Citizen) จากการได้เป็นนักเรียนแกนนำในการทำกิจกรรมโครงการ CMP BE ORGANIC ซึ่งเป็นผลมาจากการนำสภาพปัญหาที่มีในชุมชนมาเป็นสิ่งขับเคลื่อนการเรียนรู้ นำมาสู่การมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการใช้สารเคมีทางการเกษตร และจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ในท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์

1. ผู้ดำเนินโครงการควรมีการศึกษาแนวทางในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ปุ๋ยอินทรีย์ให้มีความหลากหลายมากขึ้น เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ตรงกับตามความต้องการของเกษตรกรในชุมชน
2. ผู้บริหารโรงเรียนชัยมงคลพิทยาควรมีการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ ภายในชุมชน เพื่อขับเคลื่อนการทำเกษตรอินทรีย์ให้เป็นนโยบายสาธารณะของชุมชน

ข้อเสนอแนะในการพัฒนาการดำเนินงาน

1. ผู้ดำเนินโครงการควรมีการศึกษาประสิทธิภาพของผลิตภัณฑ์ปุ๋ยอินทรีย์ที่ผลิตขึ้น โดยการเปรียบเทียบก่อนและหลังนำไปใช้ เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปพัฒนาให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น
2. ผู้ดำเนินโครงการควรมีการศึกษาภูมิปัญญาพื้นบ้านที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ปุ๋ยอินทรีย์ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่นไม่ให้สูญหาย
3. ในการดำเนินงานครั้งต่อไป ผู้ดำเนินโครงการควรมีการขยายขอบเขตของประชากรให้ครอบคลุมประชาชนในชุมชน

บรรณานุกรม

กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. (ม.ป.ป.). *เกษตรอินทรีย์พลิกฟื้นวิถีเกษตรกรไทย.* สืบค้นจาก https://www.dip.go.th

กิตติพงษ์ พิพิธกุล. (2563). *เกษตรอินทรีย์วิถีสู่สังคมเกษตรยั่งยืน : ยุทธศาสตร์พัฒนาข้าวอินทรีย์.* ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.

จินตนา อมรสงวนสิน. (2561). *ความเสี่ยงด้านสุขภาพของชุมชนจากการตกค้างของสารเคมีทางการเกษตรในนาข้าว จังหวัดชัยนาท.* กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

บังอร สวัสดิ์สุข. (2564). *วิถีการเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมระดับชุมชน : กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ตำบลแม่ใส อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา.* พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.

วันปิติ ธรรมศรี. (2564*). ผลกระทบทางสุขภาพและสิ่งแวดล้อมจากการใช้สารเคมีทางการเกษตรของเกษตรกรไทย.* กรุงเทพฯ: สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.

สรายุ มันตาพันธ์. (2564*). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเจ็บป่วยจากการใช้สารเคมีทาการเกษตรของเกษตรกรอำเภอเวียงเก่า จังหวัดขอนแก่น.* ขอนแก่น: สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น.

สาคร ศรีมุข. (2559). *ความปลอดภัยด้านอาหารของประเทศไทย.* กรุงเทพฯ: วุฒิสภา.

สำนักงานเกษตรและสหกรณ์ จังหวัดปราจีนบุรี. (2564). *เกษตรอินทรีย์ (Organic Agriculture) ทางเลือกทางรอดของเกษตรกรไทย.* สืบค้นจาก https://www.opsmoac.go.th/prachinburi-article_prov-preview-432891791839

สุณัฐวีย์ น้อยโสภา. (2557). *“เกษตรอินทรีย์” โอกาสการส่งออกของเกษตรกรไทยในตลาดโลก.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธนบุรี.

สุธาสินี อั้งสูงเนิน. (2558). ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช. ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย.

สุนิสา ชายเกลี้ยง และคนอื่นๆ. (2563). *การประเมินความเสี่ยงต่อสุขภาพจากการสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในกลุ่มเกษตรกรเพาะปลูก จังหวัดสกลนคร.* ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

อภิชาติ ใจอารีย์. (2561). *แนวทางการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์เพื่อสร้างความมั่นคงด้านอาหารปลอดภัยสำหรับชุมชน : บทสะท้อนจากภาคปฏิบัติการ.* นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

Agricultural Research Development Agency. (2018). *What is organic farming and why is organic farming?* Retrieved June 12, 2021, from https://www.arda.or.th

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผงหอมหัวใหญ่ เพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิตทางการเกษตรในอำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่

Development of Onion Powder Products to Enhance the Value of Agricultural Produce in Mae Wang District, Chiang Mai Province

อดิศร เนตรทิพย์ สินธ์ชัย ใจแก้ว ชาคริต สวยสด ศิวดล ตางาม ยุทธการ นายศักดิ์
สุวิทย์ชาญนนท์ สุรกิจมงคล บูรณาการณ์ สุภาพรม วีรภัทร วศินธรวัฒน์
ธนภัทร ปันเวียง และ ชวัลวิทย์ ซาวคำ

Adisorn Nettip Sinchai Jaikaew Chakrit Suaysod Siwadol Ta-ngam
Yuttakarn Naisak Suwichannon Suralitmongkol Buranakarn Supaprom
Weerapat Wasintanawat Thanaphat Punwiang And Chawanwit Sawkum

โรงเรียนบ้านกาดวิทยาคม

Bankadwittayakom School

บทคัดย่อ

โครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผงหอมหัวใหญ่เพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิตทางการเกษตรในอำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาสูตรผงหอมหัวใหญ่ และเผยแพร่ความรู้การแปรรูปให้กับกลุ่มเกษตรกรและผู้ที่สนใจ การดำเนินโครงการเริ่มต้นด้วยการประชุมวางแผนและการแบ่งงานที่ชัดเจนตามหน้าที่ของสมาชิกในทีม การลงมือผลิตผงหอมหัวใหญ่สามารถสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผงหอมหัวใหญ่ จำนวน 3 สูตร ได้แก่ สูตรดั้งเดิม สูตรสามเกลอ และสูตรผงโรยข้าว นอกจากนี้ยังจัดการอบรมและเผยแพร่ความรู้การแปรรูปหอมหัวใหญ่ให้กับเกษตรกรในพื้นที่และผู้ที่สนใจ ซึ่งจะช่วยเพิ่มมูลค่าให้กับผลผลิตหอมหัวใหญ่และสร้างรายได้เพิ่มให้กับเกษตรกร

ผลการดำเนินงานพบว่า จากการทดสอบและการปรับปรุงผลิตภัณฑ์ตามข้อเสนอแนะที่ได้รับช่วยให้ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพดีขึ้น และตอบสนองความต้องการของตลาดได้ดีขึ้น นอกจากนี้ยังช่วยลดปริมาณขยะจากการทำเกษตรกรรม และลดการเกิดภาวะโลกร้อน ซึ่งเป็นการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดและทำให้ผลิตภัณฑ์มีคุณค่าต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ: การแปรรูปหอมหัวใหญ่ การเพิ่มมูลค่าผลผลิตทางการเกษตร การพัฒนาผลิตภัณฑ์

Abstract

The project "Development of Onion Powder Products to Enhance the Value of Agricultural Produce in Mae Wang District, Chiang Mai Province" aimed to develop onion powder formulas and disseminate knowledge on processing to farmers and interested individuals. The project began with planning meetings and clear task allocation among team members. The production of onion powder was successfully completed, resulting in the development of three formulas: the original formula, the three-spice formula, and the rice seasoning formula. Additionally, training sessions were conducted to share processing knowledge with local farmers and interested participants, contributing to the added value of onions and increasing farmers' income.

The results showed that product quality improved significantly after testing and incorporating feedback, better aligning with market demands. The initiative also helped reduce agricultural waste and mitigate global warming, promoting optimal resource utilization. This enhanced the product's value for both society and the environment.

Keywords: Onion Processing, Value-Added Agricultural Products, Product Development

บทนำ

อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพื้นที่ที่มีการปลูกหอมหัวใหญ่มากที่สุดในประเทศไทย สำนักเศรษฐกิจการเกษตร กล่าวว่า ในปี พ.ศ. 2564 พจำนวน 8,800 ไร่ ใรปริมาณผลผลิตหอมหัวใหญ่ทั้งสิ้นจำนวน 34,797 ตัน โดยอำเภอแม่วางเพาะปลูกหอมหัวใหญ่ทั้งหมด 2,450 ไร่ ปริมาณผลผลิต 10,269 ตัน คิดเป็นร้อยละ 29.49 ของปริมาณหอมหัวใหญ่ทั้งหมดที่ประเทศไทยได้ผลิตในปี พ.ศ. 2564 จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นว่าอำเภอแม่วางมีต้นทุนเพียงพอต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากหอมหัวใหญ่เพื่อช่วยเพิ่มรายได้ให้เกษตรกรในชุมชน เนื่องจากประชาชนในอำเภอแม่วางส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมปลูกหอมหัวใหญ่มีคุณภาพดีที่สุดในประเทศไทย สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรอบรู้ มีคุณธรรม และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม (ถวิลวดี บุรีกุล, 2554) โดยเฉพาะการสร้างความยั่งยืนให้เกิดขึ้นทั้งในมิติสังคม มิติระบบนิเวศ และมิติทางเศรษฐกิจ

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า หอมหัวใหญ่จากอำเภอแม่วางจังหวัดเชียงใหม่สามารถพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ที่จะช่วยยกระดับผลิตภัณฑ์จากหอมหัวใหญ่ให้สามารถขยายตลาดไปสู่กลุ่มลูกค้าอื่น ๆ ได้ นอกจากกลุ่มลูกค้าที่บริโภคหอมหัวใหญ่สดด้วยผลิตภัณฑ์ที่ตอบโจทย์กับกลุ่มลูกค้าในยุคนี้ ซึ่งเป็นยุคของการดูแลสุขภาพ อีกทั้งการติดต่อสื่อสารและระบบโลจิสติกส์ที่ทั่วถึงส่งผลให้ผลิตภัณฑ์จากหอมหัวใหญ่สามารถส่งขายได้ทั้งในและต่างประเทศ โดยผลิตภัณฑ์ที่ว่านั้น คือ “ผงหอมหัวใหญ่” ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่เก็บได้นานและง่ายต่อการขนส่ง และสำคัญที่สุดสามารถเพิ่มรสอาหารให้อร่อยยิ่งขึ้น โดย Onions team กับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผงหอมหัวใหญ่ในแบรนด์ Onions team x เทอดวลัยฟาร์ม จำนวน 3 สูตร ได้แก่ สูตรดั้งเดิม สูตรสามเกลอ สูตรผงโรยข้าว ตลอดจนการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ พร้อมทั้งขยายตลาดเพื่อให้ผลิตภัณฑ์เป็นที่รู้จักสู่ตลาดให้มากขึ้น เช่น การขยายตลาดสู่ Top market และตลาดออนไลน์ เป็นต้น การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากหอมหัวใหญ่ดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของ UNESCO (2011) ที่มุ่งเน้นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ทักษะ ทัศนคติและค่านิยมที่จำเป็นต่อการสร้างอนาคตที่ยั่งยืน ผ่านการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมและการบูรณาการข้ามศาสตร์ อีกทั้งยังสอดรับกับพระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. 2562 ที่เปิดโอกาสให้มีการพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่ ดังนั้น "ผงหอมหัวใหญ่" จึงเป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถตอบสนองความต้องการของตลาดยุคปัจจุบันที่เน้นการดูแลสุขภาพ มีอายุการเก็บรักษานาน และขนส่งสะดวก

ผลิตภัณฑ์จากการแปรรูปหอมหัวใหญ่ที่พัฒนาขึ้นนี้มุ่งแก้ปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำและเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกร โดยบูรณาการความรู้และเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ากับภูมิปัญญาท้องถิ่น นอกจากนี้ยังช่วยลดการนำของเหลือทิ้งจากอุตสาหกรรมการเกษตรในพื้นที่ โดยนำหอมหัวใหญ่ที่ตกเกรดมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อเกษตรกรโดยตรงและเป็นการใช้ประโยชน์จากผลผลิตทางการเกษตรอย่างคุ้มค่า สะท้อนการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับชุมชน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาสูตรผงหอมหัวใหญ่

2. เพื่อเผยแพร่ความรู้การแปรรูปผงหอมหัวใหญ่ให้กับกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกหอมหัวใหญ่ อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ และผู้ที่สนใจเพื่อสร้างโอกาสให้การสร้างรายได้

วิธีดำเนินการ

ขอบเขตการศึกษา

1. กลุ่มเป้าหมายในการดำเนินกิจกรรมตามโครงงาน “การแปรรูปหอมหัวใหญ่” คือ นักเรียน เกษตรกรผู้ปลูกหอมหัวใหญ่ และผู้ที่สนใจ จำนวน 120 คน

2. ระยะเวลาที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรมภายใต้โครงงาน “การแปรรูปหอมหัวใหญ่” คือ เดือนพฤษภาคม ถึงเดือนสิงหาคม พุทธศักราช 2556

3. สถานที่ในการดำเนินโครงการ คือ พื้นที่ตำบลดอนเปา อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายในการดำเนินโครงการเรื่อง “การแปรรูปหอมหัวใหญ่” คือ นักเรียน เกษตรกรผู้ปลูกหอมหัวใหญ่ และผู้ที่สนใจ จำนวน 120 คน

ขั้นตอนการดำเนินงาน

การพัฒนาสูตรผงหอมหัวใหญ่ ใช้กระบวนการคิดขั้นสูงเชิงระบบ GPAS 5 Steps เพื่อออกแบบโครงการแปรรูปหอมหัวใหญ่ โดยมีกระบวนการดำเนินงาน ดังต่อไปนี้

ลำดับ	ขั้นตอนการดำเนินงาน	ภาพประกอบ
1	ขั้นตอนที่ 1 ประชุมวางแผนโครงการฯ Onions team ประชุมวางแผนการดำเนินโครงการ	

ลำดับ	ขั้นตอนการดำเนินงาน	ภาพประกอบ
2	ขั้นตอนที่ 2 แบ่งงานและสร้างภาระงาน Onions team ประชุมวางแผนและแบ่งหน้าที่การทำงาน	
3	ขั้นตอนที่ 3 ลงมือทำงาน ใช้กระบวนการคิดขั้นสูงเชิงระบบ GPAS 5 Steps เพื่อออกแบบโครงการแปรรูปหอมหัวใหญ่ โดยมีกระบวนการดังนี้ 1) แสวงหาข้อมูลรอบด้านเพื่อตอบโจทย์การเรียนรู้ (Gathering) ลงพื้นที่เก็บข้อมูลสอบถามเกษตรกรในพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับหอมหัวใหญ่ 2) คิด-วิเคราะห์-สรุปความรู้เพื่อวางแผนเตรียมปฏิบัติ (Processing) ค้นหาปัญหา คือ ราคาหอมหัวใหญ่ตกต่ำเกษตรกรมีรายได้น้อย 3) ลงมือทำจริง แก้ปัญหาจริง เพื่อพัฒนาหาแนวทางที่ดีที่สุด (Applying and Constructing the Knowledge) ออกแบบและพัฒนาการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากหอมหัวใหญ่ออกมาเป็นผงหอมหัวใหญ่ 4) สื่อสารและนำเสนอในรูปแบบที่หลากหลาย (Applying the Communication Skill) นำผงหอมหัวใหญ่ไปทดลองใช้เพื่อปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ	

ลำดับ	ขั้นตอนการดำเนินงาน	ภาพประกอบ
	5) สร้างคุณค่าให้ผลงาน ต่อยอดประโยชน์สู่สังคม (Self - regulating) นำผงหอมหัวใหญ่จากการปรับปรุงไปใช้จริงและทดลองขาย จากนั้นนำความรู้การแปรรูปผงหอมหัวใหญ่ให้กับกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกหอมหัวใหญ่อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ และผู้ที่สนใจเพื่อสร้างโอกาสในการสร้างรายได้	
4	ขั้นตอนที่ 4 การปรับปรุงและพัฒนาโครงการฯ	
5	ขั้นตอนที่ 5 รายงานผลโครงการฯ	

ผลการดำเนินงาน

1. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผงหอมหัวใหญ่

1.1 สูตรผลิตภัณฑ์ การศึกษานี้ได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ผงหอมหัวใหญ่ 3 สูตร ได้แก่

ก) สูตรดั้งเดิม: เน้นรสชาติดั้งเดิมของหอมหัวใหญ่

ข) สูตรสามเกลอ: ผสมผสานเครื่องเทศ 3 ชนิด

ค) สูตรผงโรยข้าว: พัฒนาเป็นเครื่องปรุงรสสำเร็จรูป

1.2 กระบวนการผลิต

ก) การคัดเลือกวัตถุดิบ

ข) การแปรรูปและการอบแห้ง

ค) การบดและการบรรจุภัณฑ์

2. ผลการถ่ายทอดความรู้และการฝึกอบรม

2.1 การจัดอบรม จำนวนผู้เข้าร่วม 120 คน ประกอบด้วย นักเรียน 45 คน เกษตรกร 60 คน และผู้สนใจทั่วไป 15 คน

2.2 ผลการประเมินการฝึกอบรม: ความพึงพอใจต่อเนื้อหาการอบรม การนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ และข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา

3. ผลกระทบต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม

3.1 ด้านเศรษฐกิจ

ก) การสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์

ข) การสร้างรายได้เสริมให้เกษตรกร

3.2 ด้านสิ่งแวดล้อม

ก) การลดปริมาณขยะทางการเกษตร

ข) การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า

4. ปัญหาและอุปสรรค

4.1 ด้านการผลิต ได้แก่ ข้อจำกัดด้านเครื่องมือและอุปกรณ์ และการควบคุมคุณภาพผลิตภัณฑ์

4.2 ด้านการตลาด ได้แก่ การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ และช่องทางการจัดจำหน่าย

สรุปผลการดำเนินงาน

ขั้นตอน	พื้นที่ดำเนินการ	วัน/เดือน/ปี ที่ดำเนินงาน	ผลผลิต	หน่วยงาน ร่วมดำเนินงาน
1.ประชุมวางแผน	โรงเรียนบ้านกาดวิทยาคม	15 พฤษภาคม 2566	แผนการดำเนินโครงการ	โรงเรียนบ้านกาดวิทยาคม
2. แบ่งงานและมอบหมายภาระงาน	โรงเรียนบ้านกาดวิทยาคม	24 พฤษภาคม 2566	การมอบหมายหน้าที่ในการดำเนินงาน	โรงเรียนบ้านกาดวิทยาคม
3. ลงมือทำ	พื้นที่ตำบลดอนเปา	1 มิถุนายน - 31 กรกฎาคม 2566	- ผงหอมหัวใหญ่ - การอบรมเชิงปฏิบัติการ	- องค์การบริหารส่วนตำบลดอนเปา - เทอดวลัยฟาร์ม
4. การปรับปรุงและพัฒนาโครงการ	โรงเรียนบ้านกาดวิทยาคม	15 สิงหาคม 2566	โครงการที่ได้รับการปรับปรุงและพัฒนา	โรงเรียนบ้านกาดวิทยาคม
5. การรายงานผลการดำเนินโครงการ	โรงเรียนบ้านกาดวิทยาคม	31 สิงหาคม 2566	รายงานผลการดำเนินโครงการ	โรงเรียนบ้านกาดวิทยาคม

ในการดำเนินโครงการการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผงหอมหัวใหญ่เพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิตทางการเกษตรในอำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ มีจุดเริ่มต้นด้วยการประชุมวางแผนเชิงกลยุทธ์ ณ โรงเรียนบ้านกาดวิทยาคม เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2566 เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผงหอมหัวใหญ่และวางแผนการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่กลุ่มเกษตรกรและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การประชุมดังกล่าวนำไปสู่การกำหนดกรอบการดำเนินงานที่เป็นระบบ

การบริหารจัดการโครงการได้ดำเนินการจัดโครงสร้างการทำงานและกำหนดภาระความรับผิดชอบอย่างเป็นระบบในวันที่ 24 พฤษภาคม 2566 จากนั้นดำเนินโครงการระหว่างวันที่ 1 มิถุนายน ถึง 31 กรกฎาคม 2566 ณ ตำบลดอนเปา ผลการดำเนินงานในระยะนี้ประสบความสำเร็จในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบและการจัดกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่กลุ่มเป้าหมาย

การประเมินและพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ดำเนินการในวันที่ 15 สิงหาคม 2566 โดยนำข้อมูลป้อนกลับจากการทดสอบผลิตภัณฑ์มาวิเคราะห์และปรับปรุงเพื่อยกระดับคุณภาพผลิตภัณฑ์และตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ การดำเนินโครงการสิ้นสุดในเดือนสิงหาคม 2566 พร้อมการจัดทำรายงานการดำเนินโครงการและนำเสนอต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

ผลการดำเนินโครงการพบว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์ประสบความสำเร็จในการสร้างสูตรผงหอมหัวใหญ่ 3 สูตร ได้แก่ สูตรดั้งเดิม สูตรสามเกลอ และสูตรผงโรยข้าว นอกจากนี้กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่กลุ่มเกษตรกรและผู้สนใจมีประสิทธิผล ส่งผลให้เกิดการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการเพิ่มมูลค่าผลผลิตและสร้างรายได้เสริม

จากการดำเนินโครงการแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปหอมหัวใหญ่ไม่เพียงส่งผลต่อการเพิ่มมูลค่าผลผลิตทางการเกษตร แต่ยังก่อให้เกิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมผ่านการลดของเสียจากภาคการเกษตร อีกทั้งยังเสริมสร้างทักษะการวางแผน การทำงานเป็นทีม และการแก้ปัญหาเชิงปฏิบัติให้แก่นักเรียนผู้ร่วมดำเนินโครงการ

อภิปรายผลการดำเนินงาน

การศึกษาการแปรรูปผลิตภัณฑ์หอมหัวใหญ่ สามารถอภิปรายผลตามประเด็นสำคัญได้ ดังนี้

1) ความสำเร็จในการพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปหอมหัวใหญ่สามสูตรสะท้อนให้เห็นศักยภาพในการเพิ่มมูลค่าผลผลิตทางการเกษตรในท้องถิ่น สอดคล้องกับการศึกษาของ สุดาทิพย์ เกษจ้อย (2565) ที่กล่าวว่าการพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปจากวัตถุดิบท้องถิ่นเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกร นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของวิภาดา พงษ์สุวรรณ (2564) ที่ว่า การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรช่วยเพิ่มทางเลือกและโอกาสทางการตลาดให้แก่เกษตรกร

2) กระบวนการถ่ายทอดเทคโนโลยีและองค์ความรู้สู่ชุมชนผ่านการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ชาญณรงค์ วิเศษสัตย์ (2563) ที่ว่าการถ่ายทอดเทคโนโลยีการแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรจะประสบความสำเร็จได้ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนและการฝึกปฏิบัติจริง การที่เกษตรกรสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของตนเองได้แสดงให้เห็นถึงประสิทธิผลของกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้

3) ผลการดำเนินโครงการแสดงให้เห็นการบูรณาการมิติการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับแนวคิดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของ UNESCO (2011) ที่เน้นการเชื่อมโยงการเรียนรู้กับการแก้ปัญหาในชีวิตจริง โดยเฉพาะการลดของเสียจากภาคการเกษตรและการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับการศึกษาของ Thompson et al. (2023) ที่ชี้ให้เห็นว่า การแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรช่วยลดการสูญเสียและเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากร

4) กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ได้สร้างโอกาสการเรียนรู้แบบบูรณาการให้แก่นักเรียนผู้ร่วมโครงการ สอดคล้องกับพระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. 2562 ที่มุ่งส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น การที่นักเรียนได้พัฒนาทักษะการวางแผน การทำงานเป็นทีม และการแก้ปัญหาเชิงปฏิบัติ สะท้อนให้เห็นการจัดการศึกษาที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริงและตอบสนองความต้องการของชุมชน

อย่างไรก็ตามการพัฒนาโครงการในระยะต่อไปควรให้ความสำคัญกับการขยายช่องทางการตลาด โดยเฉพาะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ดังที่ ศิริวรรณ เสรีรัตน์ (2564) เสนอแนะว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนต้องควบคู่ไปกับการสร้างตราสินค้าและการตลาดดิจิทัล นอกจากนี้ควรมีการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์นวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการติดตามประเมินผลเชิงระบบ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์

1. อำเภอแม่วางควรมีการศึกษาวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหอมหัวใหญ่ เช่น ซอสหอมหัวใหญ่ หอมหัวใหญ่ทอดกรอบ และผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปอื่น ๆ เพื่อเพิ่มความหลากหลายและดึงดูดผู้บริโภค

2. อำเภอแม่วางควรขยายตลาดผ่านช่องทางออนไลน์ เช่น การจำหน่ายผ่านแพลตฟอร์มอีคอมเมิร์ซ (E-commerce) และการสร้างเว็บไซต์สำหรับการขายผลิตภัณฑ์โดยตรงจากเกษตรกร

3. อำเภอแม่วางควรเข้าร่วมงานแสดงสินค้าเกษตรและอาหาร เพื่อสร้างความรู้จักและขยายตลาดในระดับประเทศและต่างประเทศ

4. อำเภอแม่วางควรมีการนำเสนอกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่ เช่น การจัดทัวร์ศึกษากระบวนการแปรรูปหอมหัวใหญ่/การจัดเวิร์กช็อปสำหรับนักท่องเที่ยวที่สนใจทำให้สามารถสร้างรายได้เพิ่มเติมจากการท่องเที่ยวและส่งเสริมการตลาดของผลิตภัณฑ์ไปในตัว

5. อำเภอแม่วางควรจัดหลักสูตรการอบรมและการให้ความรู้เกี่ยวกับการแปรรูปหอมหัวใหญ่และการดำเนินธุรกิจให้กับเกษตรกรและผู้สนใจ ทำให้สามารถเพิ่มทักษะและความรู้ในการทำธุรกิจและการแปรรูปสินค้าเกษตร

ข้อเสนอแนะในการพัฒนาการดำเนินงาน

1. องค์การบริหารส่วนตำบลดอนเปาควรมีการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผักอินทรีย์ เพื่อเริ่มต้นผลิตหอมหัวใหญ่อินทรีย์ในพื้นที่ ซึ่งขณะนี้มีสมาชิกเกษตรกรสมัครเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มจำนวน 50 คน โดยมีรองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลดอนเปา เป็นประธานกลุ่ม

2. องค์การบริหารส่วนตำบลดอนเปาควรร่วมกับเกษตรอำเภอแม่วางในการจัดตั้งกลุ่มยุวเกษตรเพื่อต่อยอดกิจกรรมของโครงการ

3. องค์การบริหารส่วนตำบลดอนเปาควรร่วมกับบริษัทเทอดวลัยฟาร์ม ในการพัฒนาการตลาดของสินค้าโดยในเดือนตุลาคม 2566 ได้มีการนำสินค้าจำหน่ายใน Top Market

4. โรงเรียนบ้านกาดวิทยาคมควรมีการขยายความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรท้องถิ่นให้กับโรงเรียนเครือข่าย และโรงเรียนในเขตบริการในพื้นที่

บรรณานุกรม

ชาญณรงค์ วิเศษสัตย์. (2563). รูปแบบการถ่ายทอดเทคโนโลยีการแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรสู่ชุมชน: กรณีศึกษาจังหวัดเชียงใหม่. *วารสารวิชาการเกษตร, 38*(2), 145-160.

ถวิลวดี บุรีกุล. (2554). ความเป็นพลเมืองในประเทศไทย. *วารสารสถาบันพระปกเกล้า, 9*(3), 5-18.

วรากรณ์ สามโกเศศ. (2554). การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง. *วารสารสถาบันพระปกเกล้า,* 9(2), 23-35.

วิภาดา พงษ์สุวรรณ. (2564). การพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปทางการเกษตรเพื่อเพิ่มมูลค่า: กรณีศึกษาจังหวัดเชียงใหม่. *วารสารวิทยาการจัดการ, 8*(2), 67-82.

ศิริวรรณ เสรีรัตน์. (2564). การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนสู่เศรษฐกิจดิจิทัล. *วารสารบริหารธุรกิจ, 44*(171), 1-22.

สุดาทิพย์ เกษจ้อย. (2565). การเพิ่มมูลค่าผลผลิตทางการเกษตรโดยการแปรรูปเป็นขนมไทยพื้นบ้าน สืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น. *วารสารสถาบันวิทยาการจัดการแห่งแปซิฟิค, 8*(2), 145-158.

Thompson, R. B., Anderson, K. L., & Smith, J. M. (2023). Agricultural processing innovations for sustainable resource utilization. *Journal of Sustainable Agriculture, 45*(3), 289-304.

UNESCO. (2011). Education for sustainable development: An expert review of processes and learning. Paris: UNESCO.

น้ำปู วิถีอาหารสืบสานวัฒนธรรมการกินพื้นถิ่นเมืองแจ๋ม

Num Poo Sustaining the Culinary Tradition of Mae Chaem Local Cuisine

บุษราพร กึกก้อง ทิพย์หิรัญ เมืองวุตร์ อนัญลักษณ์ ทะบุญ ณธิดา ถนอมรูป
ธนาภรณ์ เที่ยงจันตา พิมพ์ชนก ปอโชโร นราธิป สมยศ อภิวิชญ์ แสงสรทวีศักดิ์
ชวัลวิทย์ คณาวรณ์ รัฐภูมิ คำมูล นรพล กาวิน่าน จอมขวัญ อำพันพงศ์
อัทธนีย์ ถาวรสิงขร และ กันยรัตน์ เครือแก้ว

Busaraporn Kukkong Tiphirun Muangwut Anunyaluk Taboon
Nathida Thanomroop Thanaphon Thiangjanta Pimchanok Porchoro
Naratip Somyos Aphiwit Saengsonthaweesak Chawanwit Kanaworn
Ratthaphum Kammoon Norapon Kawinan Jomkwan Aumpunpong
Autthanee Thauaonsinagkhon and Kanyarat Khureakaew

โรงเรียนแม่แจ่ม

Maechaem School

บทคัดย่อ

โครงงาน เรื่อง น้ำปู วิถีอาหารสืบสานวัฒนธรรมการกินพื้นถิ่นเมืองแจ๋ม มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาวิธีการผลิตน้ำปู 2) เพื่อสร้างสื่อวิดีทัศน์ในการนำเสนอน้ำปูให้เกิดความน่าสนใจและเป็นที่รู้จักมากขึ้น และ 3) เพื่อออกแบบบรรจุภัณฑ์น้ำปูให้มีความน่าสนใจ โดยการเก็บรวมรวมข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์เพื่อสอบถามข้อมูลจากปราชญ์ชาวบ้านเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและกระบวนการทำน้ำปูของคนในอำเภอแม่แจ่ม และจัดทำสื่อวีดิทัศน์เล่าเรื่องราวของน้ำปู รวมถึงการออกแบบบรรจุภัณฑ์น้ำปูให้มีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น และใช้แบบวัดความพึงพอใจต่อสื่อวีดิทัศน์และบรรจุภัณฑ์น้ำปูรูปแบบใหม่

ผลการดำเนินงานพบว่า ความพึงพอใจที่มีต่อสื่อวีดิทัศน์ พบว่า กลุ่มเป้าหมายเข้าใจกระบวนการผลิตน้ำปูในอำเภอแม่แจ่ม ภาพและเสียงของวีดิทัศน์มีความชัดเจน อยู่ระดับมากที่สุด รองลงมา คือ มีการนำเสนอรูปแบบที่แปลกใหม่ น่าสนใจ และเนื้อหาของวีดิทัศน์มีความน่าสนใจ อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ และกลุ่มเป้าหมายมีความพึงพอใจในด้านความน่าสนใจของผลิตภัณฑ์ อยู่ในระดับมากที่สุด ด้านความสวยงามของผลิตภัณฑ์ ด้านบรรจุภัณฑ์สื่อถึงความเป็นเอกลักษณ์ของอำเภอแม่แจ่ม และตัวหนังสือบนฉลากอ่านและเข้าใจง่าย และด้านความต้องการซื้อผลิตภัณฑ์ อยู่ในระดับมากเท่ากัน ตามลำดับ

คำสำคัญ: น้ำปู สื่อวิดีทัศน์ บรรจุภัณฑ์

Abstract

This project aims to: (1) study the production process of "Nam Poo" (fermented crab paste), (2) create an engaging video presentation to promote Nam Poo, and (3) design package of the product. Data collection involved interviews with local experts to gather insights about the history and traditional production methods of Nam Poo in Mae Chaem district. A video showcasing the story of Nam Poo was produced, along with the design of new, attractive packaging. Surveys were used to measure the satisfaction of the video and packaging.

The findings indicated the satisfaction of the video, particularly in understanding the production process, as well as the clarity of images and audio were in very high levels. Next, the video's innovative and engaging presentation style were in very high levels. In terms of packaging, could attractive and reflect the unique identity of Mae Chaem, the clarity of the label text, and the demanding of purchase both were in high level.

Keywords: Nam Poo, Video Presentation, Packaging Design

บทนำ

อำเภอแม่แจ่ม ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดเชียงใหม่ อยู่ห่างจากจังหวัดเชียงใหม่ ประมาณ 117 กิโลเมตร มีหมู่บ้านอยู่ตามที่ราบและกระจัดกระจายอยู่ตามหุบเขาใหญ่น้อยที่ล้อมรอบเรียงรายอยู่ เมื่อมองจากที่สูงลงมาจะมีลักษณะเหมือนแอ่งกระทะ ประกอบด้วยชาติพันธุ์ 4 ชาติพันธุ์ ได้แก่ ชนพื้นเมือง กะเหรี่ยง ม้ง และละว้า ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร ได้แก่ ทำนาและปลูกพืชเศรษฐกิจต่าง ๆ เช่น ข้าวโพด หอมแดง กะหล่ำปลี เป็นต้น (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา, 2563) อำเภอแม่แจ่มมีเอกลักษณ์ที่เด่นชัดทั้งด้านประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ ด้านงานหัตถกรรม ได้แก่ ผ้าซิ่นตีนจก ปิ่นปักผม และงานจักสาน ด้านงานจิตรกรรม ได้แก่ ภาพวาดฝาผนัง และด้านอาหารที่มีเอกลักษณ์เด่นชัดไม่แพ้กัน ได้แก่ จิ้นเน่า ถั่วเน่า และน้ำปู รวมถึงอำเภอแม่แจ่มมีศักยภาพที่สามารถส่งเสริมและพัฒนาเอกลักษณ์ด้านอาหารให้เป็นอีกหนึ่งเอกลักษณ์ที่สร้างชื่อเสียงให้กับอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

น้ำปู หรือ “น้ำปู๋” เป็นเครื่องปรุงรสอาหารของภาคเหนือ ซึ่งเป็นการถนอมอาหารอย่างหนึ่ง นิยมทำในฤดูฝน ช่วงเดือนกันยายน-ตุลาคม โดยจะทำเพียงปีละหนึ่งครั้ง (ร้านแหนมนันทวันเชียงราย, 2567) ซึ่งมีวิธีการทำ คือ นำปูนามาล้างน้ำให้สะอาดแล้วนำไปโขลกหรือปั่นให้ละเอียด จากนั้นนำมาบีบเพื่อกรองเอาน้ำออก แล้วนำไปหมักทิ้งไว้ 1 คืน จากนั้นนำไปเคี่ยวกับเกลือและสมุนไพรพื้นบ้าน ได้แก่ ใบขมิ้นและตะไคร้ เคี่ยวจนมีลักษณะเป็นสีดำ ข้นและเหนียว นิยมนำน้ำปูมาประกอบอาหาร เช่น น้ำพริกน้ำปู ยำหน่อไม้ แกงหน่อไม้ ตำส้มโอ ตำกระท้อน เป็นต้น ซึ่งน้ำปูจะเพิ่มรสชาติเค็มอมหวาน และทำให้รสชาติอาหารมีความกลมกล่อมมากขึ้น ทั้งนี้ น้ำปูของอำเภอแม่แจ่มจะมีลักษณะเด่น คือ มีสีดำสนิท กลิ่นหอม ข้นและหนืด เนื้อละเอียดและเก็บไว้ได้นานเป็นปี (maenoi, 2561) จึงทำให้น้ำปูเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียงและเป็นที่นิยมทั้งในและนอกชุมชนของอำเภอแม่แจ่ม ซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้านในชุมชน โดยลักษณะบรรจุภัณฑ์ของน้ำปูที่พบเห็นได้ทั่วไป คือ กระปุกพลาสติก มีฝาสีแดง ซึ่งทำให้ผลิตภัณฑ์ขาดความน่าสนใจ

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น พบว่า อำเภอแม่แจ่มเป็นพื้นที่ทางภาคเหนือที่มีวัฒนธรรมการทำอาหารที่มีรสชาติอาหารที่อร่อยและหลากหลาย เช่น น้ำพริกน้ำปู ยำหน่อไม้ ตำส้มโอ เป็นต้น ซึ่งอาหารเหล่านี้จะมีการใช้น้ำปูในการปรุงอาหารเพื่อเพิ่มรสชาติอาหารให้มีความเอร็ดอร่อย และมีเอกลักษณ์ แต่บรรจุภัณฑ์ยังขาดความน่าสนใจ คณะผู้จัดทำโครงการจึงมีความสนใจที่จะออกแบบและพัฒนาบรรจุภัณฑ์ รวมถึงการสร้างสื่อในการนำเสนอน้ำปูให้เกิดความน่าสนใจและเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น ตลอดจนเป็นการเพิ่มมูลค่าให้แก่น้ำปู เพิ่มรายได้ให้กับคนในชุมชน และให้เป็นที่รู้จักของประชาชนทั้งในและนอกอำเภอแม่แจ่มอย่างแพร่หลาย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาวิธีการผลิตน้ำปู
2. เพื่อสร้างสื่อวิดีทัศน์ในการนำเสนอน้ำปูให้เกิดความน่าสนใจและเป็นที่รู้จักมากขึ้น
3. เพื่อออกแบบบรรจุภัณฑ์น้ำปูให้มีความน่าสนใจ

วิธีดำเนินการ

ขอบเขตด้านเนื้อหา

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาและกระบวนการทำน้ำปูในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างสื่อวีดิทัศน์ในการนำเสนอในรูปแบบแอนิเมชัน (Animation)
3. เพื่อศึกษาหาข้อมูลเกี่ยวกับการออกแบบบรรจุภัณฑ์

กลุ่มเป้าหมาย

เป้าหมายเชิงพื้นที่

1. โรงเรียนแม่แจ่ม
2. บ้านช่างเคิ่งบน (บ่อเลี้ยงปูนายไพฑูรย์ สมวถา)
3. บ้านเลขที่ 110 หมู่ 12 ต.ช่างเคิ่ง อ.แม่แจ่ม จ. เชียงใหม่ (นางนุช กุออ)
4. บ้านเลขที่ 9/1 หมู่ 10 ต.ช่างเคิ่ง อ.แม่แจ่ม จ. เชียงใหม่ (นางบัวคำ กองจันทร์)
5. บ้านเลขที่ 104 หมู่ 8 ต.ช่างเคิ่ง อ.แม่แจ่ม จ. เชียงใหม่ (นางคำป้อ เดชศีรีอมรพงศ์)
6. บ้านเลขที่ 107/1 หมู่ 3 ต.ช่างเคิ่ง อ.แม่แจ่ม จ. เชียงใหม่ (นายมนตรี สมยศ)
7. บ้านเลขที่ 104 หมู่ 8 ต.ช่างเคิ่ง อ.แม่แจ่ม จ. เชียงใหม่ (นายพรหมมินทร์ คำกลาง)

เป้าหมายเชิงปริมาณ

1. เยาวชนพลเมืองรักษ์แม่แจ่ม ในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 12 คน
2. ปราชญ์ชาวบ้าน ด้านการทำน้ำปู ในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 4 คน

ขั้นตอนการดำเนินงาน

การดำเนินโครงงานเรื่อง น้ำปู วิถีอาหารสืบสานวิธีการกินพื้นถิ่นเมืองแจ๋ม ผู้จัดทำได้ดำเนินการกำหนดขั้นตอนและวิธีดำเนินการศึกษา ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลความเป็นมาและกระบวนการการทำน้ำปูจากคนอำเภอแม่แจ่ม

1.1 ประชากร / กลุ่มเป้าหมาย

- ชาวบ้านในพื้นที่อำเภอแม่แจ่ม จำนวน 4 ราย
- ปราชญ์ชาวบ้านที่ทำน้ำปูจำนวน 1 ราย

1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

แบบสัมภาษณ์

1.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) นักเรียนแกนนำเยาวชนพลเมืองลงพื้นที่สัมภาษณ์ชาวบ้าน

2) การสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านเรื่อง ความเป็นมาของน้ำปูในอำเภอแม่แจ่ม และวิธีการทำน้ำปู วัตถุดิบ ขั้นตอน และกระบวนการในการทำน้ำปู

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างสื่อวีดิทัศน์ในการนำเสนอในรูปแบบแอนิเมชันและการเก็บข้อมูลกระบวนการทำน้ำปู รวมถึงการนำข้อมูลมาจัดทำสื่อวีดิทัศน์

1) ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างสื่อวิดีทัศน์ในการนำเสนอในรูปแบบแอนิเมชัน

2) ใช้งานแอปลิเคชัน Procreate ในการสร้างสื่อ

3) สร้างไฟล์งานใหม่ ชื่อ การเดินทางของน้ำปู และเลือกใช้ไฟล์ขนาด A4

4) กดปุ่ม actions ตรงด้านบนซ้าย และกด animation assist

5) เริ่มวาดจากเฟรมแรกสำหรับฉากแรก

6) วาดเฟรมต่อไปให้ภาพมีการเคลื่อนไหวทีละนิด

7) วาดเฟรมต่อเฟรมจนได้ภาพเคลื่อนไหวที่ต้องการ

8) นำภาพเคลื่อนไหวที่ได้มารวมกันและตัดต่อในแอปลิเคชัน Capcut

9) ตัดต่อ พากย์เสียง เพิ่มเอฟเฟ็กต์ให้แอนิเมชันมีความน่าสนใจดึงดูดมากขึ้น

10) เมื่อได้คลิปวีดีโอที่พึงพอใจแล้ว นำไปเผยแพร่ลงสู่ยูทูป

11) นำลิงก์ไปทำเป็นคิวอาร์โค้ด โดยเข้าเว็บไซต์ https://me-qr.com

12) คัดลอกลิงก์จากยูทูปไปวาง จากนั้นกดดาวน์โหลด QR

13) นำคิวอาร์โค้ดที่ได้ไปประกอบลงในฉลากของบรรจุภัณฑ์

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการออกแบบบรรจุภัณฑ์

3.1 ประชากร/กลุ่มเป้าหมาย

ปราชญ์ชาวบ้านที่ทำหัตถกรรมจักสาน จำนวน 1 แห่ง

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

แบบบันทึกข้อมูล

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูล และการศึกษาแนวคิดทฤษฎี ดังนี้

1) การศึกษาการออกแบบบรรจุภัณฑ์จากใน YouTube

2) การศึกษากระบวนการในการทำหัตถกรรมจักสาน ขั้นตอน และประเภทในการจักสาน

3) การออกแบบตราสัญลักษณ์และฉลากของบรรจุภัณฑ์ โดยใช้โปรแกรม Canva

4) การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ด้วยการใช้การจักสาน ประเภทชะลอม

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลความพึงพอใจต่อวีดิทัศน์และรูปแบบผลิตภัณฑ์

1) สร้างแบบประเมินเพื่อวัดความพึงพอใจ

2) เก็บรวบรวมข้อมูลผลการประเมินที่ได้

3) นำผลการประเมินมาวิเคราะห์ความพึงพอใจ

4) การสรุปผลความพึงพอใจ

วิธีการเก็บข้อมูล

การเก็บรวมรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ในการสอบถามข้อมูลจากปราชญ์ชาวบ้านเรื่องความเป็นมาของน้ำปูในอำเภอแม่แจ่ม และแบบสำรวจความพึงพอใจที่มีต่อการชมสื่อวีดิทัศน์และสำรวจความพึงพอใจต่อบรรจุภัณฑ์น้ำปูรูปแบบใหม่

1. การใช้แบบสัมภาษณ์

1.1 ลงพื้นที่ในการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านเรื่องความเป็นมาและการทำน้ำปูในพื้นที่อำเภอแม่แจ่ม จำนวน 4 ท่าน และเก็บข้อมูลเกี่ยวกับขั้นตอนกระบวนการการทำน้ำปู

1.2 วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

1.3 นำข้อมูลที่มาจัดหมวดหมู่ และเรียบเรียงข้อมูลเพื่อจัดทำสื่อวีดิทัศน์

2. การสำรวจความพึงพอใจที่มีต่อสื่อวีดิทัศน์และสำรวจความพึงพอใจต่อบรรจุภัณฑ์น้ำปูรูปแบบใหม่

2.1 สร้างแบบฟอร์มเพื่อวัดความพึงพอใจ

2.2 เก็บรวบรวมข้อมูลผลการประเมินที่ได้

2.3 นำผลการประเมินมาวิเคราะห์ความพึงพอใจ

2.4 การสรุปผลความพึงพอใจ

กรอบแนวคิด

แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมอาหาร
- วัฒนธรรมอาหาร
- ทรัพยากรในท้องถิ่น
- อาหารท้องถิ่น

→ **วัฒนธรรมการรับประทานน้ำปูในอำเภอแม่แจ่ม**

↓

- การสร้างสื่อเพื่อเผยแพร่การทำน้ำปูของอำเภอแม่แจ่ม
- การออกแบบบรรจุภัณฑ์น้ำปูรูปแบบใหม่

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิด

ผลการดำเนินงาน

การดำเนินงาน เรื่อง น้ำปู วิถีอาหารสืบสานวัฒนธรรมการกินพื้นถิ่นเมืองแจ่ม มีผลการดำเนินงาน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การลงพื้นที่เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ความเป็นมาและกระบวนการการผลิตน้ำปูจากชาวบ้านในอำเภอแม่แจ่มที่มีการผลิตน้ำปูในครัวเรือน ซึ่งเป็นการผลิตที่สืบต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ทั้งนี้ด้วยลักษณะวิถีชีวิตของคนในอำแภอแม่แจ่มประกอบอาชีพเกษตรกรรม จึงทำให้สามารถพบปูได้มากในช่วงฤดูการทำนา ซึ่งปูถือเป็นศัตรูพืชโดยเฉพาะต้นข้าว จึงได้มีการจับปูเพื่อนำมาประกอบอาหารซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งในการลดจำนวนประชากรปู จึงทำให้มีการนำปูมาผลิต*เป็น* “น้ำปู” ซึ่งอำเภอแม่แจ่มจะมีการทำน้ำปูในช่วงเดือนกันยายน–เดือนตุลาคม ของทุกปี โดยมีกระบวนการทำ คือ นำปูนามาล้างน้ำให้สะอาดแล้วนำไปโขลกหรือปั่นให้ละเอียด จากนั้นนำมาบีบเพื่อกรองเอาน้ำออก แล้วนำไปหมักทิ้งไว้ข้ามคืน จากนั้นจึงนำไปเคี่ยวกับเกลือและสมุนไพรพื้นบ้าน ได้แก่ ใบขมิ้นและตะไคร้ เคี่ยวจนมีลักษณะเป็นสีดำข้นและเหนียว

ภาพที่ 2 ลงพื้นที่เก็บข้อมูลขั้นตอนการทำน้ำปูในอำเภอแม่แจ่ม

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างสื่อวีดิทัศน์ เรื่อง “น้ำปู น้ำปรุงรสชั้นเลิศของคนเมืองแจ๋ม” โดยนำเสนอในรูปแบบแอนิเมชัน ด้วยการนำเรื่องราวและกระบวนการทำน้ำปูของชาวบ้านในอำเภอแม่แจ่มมาเล่าเรื่องผ่านลายเส้นงานวาด โดยใช้แอปพลิเคชัน (Application) Procreate การตัดต่อเรื่องราวและการลงเสียงโดยใช้แอปพลิเคชัน Capcut และเผยแพร่สื่อวิดีทัศน์ลงในอินเทอร์เน็ตผ่าน YouTube

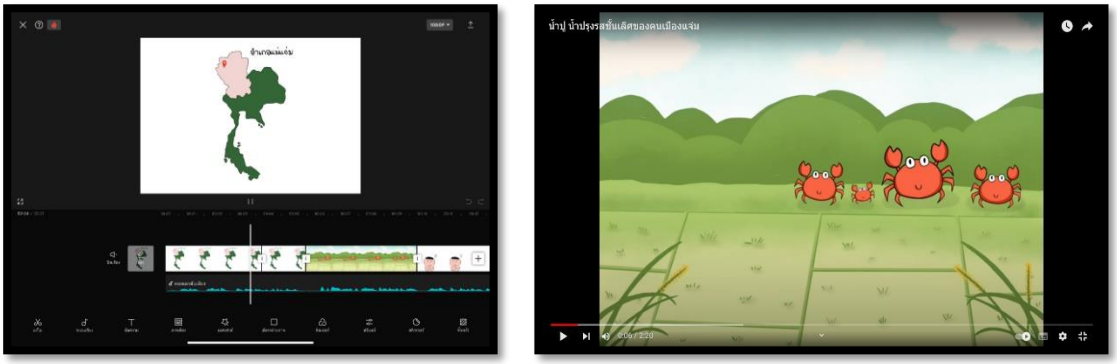

ภาพที่ 3 การสร้างสื่อวิดีทัศน์ในการนำเสนอในรูปแบบแอนิเมชัน
โดยใช้แอปพลิเคชัน Procreate และ Capcut และเผยแพร่สื่อวิดีทัศน์ลงในอินเทอร์เน็ตผ่าน YouTube

ขั้นตอนที่ 3 การออกแบบบรรจุภัณฑ์ ซึ่งบรรจุภัณฑ์เดิมของน้ำปูที่พบเห็นได้ตามท้องตลาดทั่วไป คือ กล่องพลาสติกวงกลม ขนาดแล็ก เส้นผ่านศูนย์กลาง ขนาด 2 นิ้ว และปิดด้วยฝาสีแดง คณะผู้จัดทำจึงได้ออกแบบฉลากผลิตภัณฑ์น้ำปูขึ้นมาใหม่ ด้วยการเพิ่มเติมข้อมูลของผู้ผลิตน้ำปู วิธีการรับประทาน ข้อควรระวัง และส่วนประกอบของน้ำปูลงบนฉลาก รวมถึงการเพิ่มคิวอาร์โค้ดลงบนฉลากเพื่อสามารถทำการแสกนดูสื่อวีดิทัศน์ เรื่อง “น้ำปู น้ำปรุงรสชั้นเลิศของคนเมืองแจ๋ม”

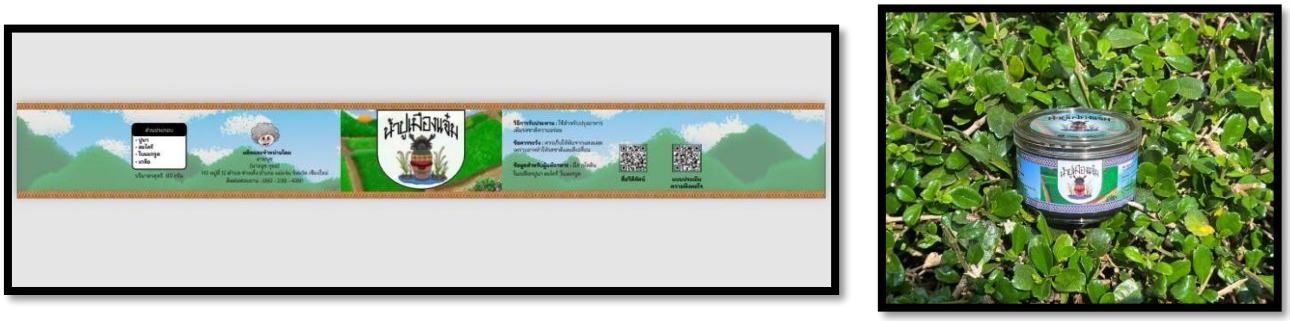

ภาพที่ 4 การออกแบบฉลากบรรจุภัณฑ์น้ำปูรูปแบบใหม่

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลความพึงพอใจต่อวีดิทัศน์และรูปแบบผลิตภัณฑ์น้ำปูรูปแบบใหม่ด้วยแบบประเมินความพึงพอใจในรูปแบบของ Google Form โดยมีผลการความพึงพอใจในแต่ละด้าน ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงค่าความพึงพอใจต่อการผลิตสื่อวีดิทัศน์เรื่อง น้ำปู น้ำปรุงรสชั้นเลิศของคนเมืองแจ่ม

หัวข้อ	ร้อยละ	แปลผล
1. ด้านความน่าสนใจของเนื้อหา	43.90	มากที่สุด
	43.90	มาก
	11.70	ปานกลาง
	0.50	น้อย
	0.00	น้อยที่สุด
2. ด้านรูปแบบการนำเสนอมีความแปลกใหม่และน่าสนใจ	46.10	มากที่สุด
	34.40	มาก
	16.70	ปานกลาง
	2.8	น้อย
	0.00	น้อยที่สุด
3. ด้านภาพและเสียงมีความชัดเจน	53.30	มากที่สุด
	33.30	มาก
	12.80	ปานกลาง
	0.00	น้อย
	0.06	น้อยที่สุด
4. ด้านความเข้าใจกระบวนการผลิตน้ำปูในอำเภอแม่แจ่ม	58.30	มากที่สุด
	32.80	มาก
	8.90	ปานกลาง
	0.00	น้อย
	0.00	น้อยที่สุด

จากตารางที่ 1 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อการผลิตสื่อวีดิทัศน์เรื่อง น้ำปู น้ำปรุงรสชั้นเลิศของคนเมืองแจ่ม ดังนี้

1) ด้านความน่าสนใจของเนื้อหา อยู่ในระดับมากที่สุด และระดับมาก คิดเป็นค่าร้อยละ 43.90 เท่ากัน

2) ด้านรูปแบบการนำเสนอมีความแปลกใหม่และน่าสนใจ อยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าร้อยละ 46.10

3) ด้านภาพและเสียงมีความชัดเจน อยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นค่าร้อยละ 53.30

4) ด้านความเข้าใจกระบวนการผลิตน้ำปูในอำเภอแม่แจ่ม อยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นค่าร้อยละ 58.30

ตารางที่ 2 แสดงค่าความพึงพอใจต่อบรรจุภัณฑ์น้ำปูรูปแบบใหม่

หัวข้อ	ร้อยละ	แปลผล
1. ด้านความสวยงามของผลิตภัณฑ์	22.00	มากที่สุด
	49.00	มาก
	29.00	ปานกลาง
	0.00	น้อย
	0.00	น้อยที่สุด
2. ด้านความน่าสนใจของผลิตภัณฑ์	14.00	มากที่สุด
	55.00	มาก
	31.00	ปานกลาง
	0.00	น้อย
	0.00	น้อยที่สุด
3. ด้านบรรจุภัณฑ์สื่อถึงความเป็นเอกลักษณ์ของอำเภอแม่แจ่ม	29.00	มากที่สุด
	44.00	มาก
	27.00	ปานกลาง
	0.00	น้อย
	0.00	น้อยที่สุด

ตารางที่ 2 (ต่อ)

หัวข้อ	ร้อยละ	แปลผล
4. ด้านตัวหนังสือบนฉลากอ่านและเข้าใจง่าย	14.00	มากที่สุด
	44.00	มาก
	40.00	ปานกลาง
	0.00	น้อย
	0.00	น้อยที่สุด
5. ด้านความต้องการซื้อผลิตภัณฑ์	15.00	มากที่สุด
	38.00	มาก
	41.00	ปานกลาง
	0.00	น้อย
	0.00	น้อยที่สุด

จากตารางที่ 2 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อการผลิตสื่อวีดิทัศน์เรื่อง น้ำปู น้ำปรุงรสชั้นเลิศของคนเมืองแจ่ม ดังนี้

1) ด้านความสวยงามของผลิตภัณฑ์ อยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าร้อยละ 49.00

2) ด้านความน่าสนใจของผลิตภัณฑ์ อยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าร้อยละ 55.00

3) ด้านบรรจุภัณฑ์สื่อถึงความเป็นเอกลักษณ์ของอำเภอแม่แจ่ม อยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าร้อยละ 44.00

4) ด้านตัวหนังสือบนฉลากอ่านและเข้าใจง่าย อยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าร้อยละ 44.00

5) ด้านความต้องการซื้อผลิตภัณฑ์ อยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นค่าร้อยละ 41.00

สรุปผลการดำเนินงาน

จากการศึกษาเรื่อง น้ำปู วิถีอาหารสืบสานวัฒนธรรมการกินพื้นถิ่นเมืองแจ๋ม พบว่า ระดับความพึงพอใจต่อการผลิตสื่อวีดิทัศน์ เรื่อง น้ำปู น้ำปรุงรสชั้นเลิศของคนเมืองแจ๋ม ด้านความน่าสนใจของเนื้อหา อยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นค่าร้อยละ 43.90 ระดับมาก ด้านรูปแบบการนำเสนอมีความแปลกใหม่และน่าสนใจ อยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าร้อยละ 46.10 ด้านภาพและเสียงมีความชัดเจน อยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นค่าร้อยละ 53.30 และด้านเข้าใจกระบวนการผลิตน้ำปูในอำเภอแม่แจ่มมากขึ้น อยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นค่าร้อยละ 58.30 ตามลำดับ

ระดับความพึงพอใจต่อบรรจุภัณฑ์น้ำปูรูปแบบใหม่ ด้านความสวยงามของผลิตภัณฑ์ อยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าร้อยละ 49.00 ด้านความน่าสนใจของผลิตภัณฑ์ อยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 55.00 ด้านบรรจุ-ภัณฑ์สื่อถึงความเป็นเอกลักษณ์ของอำเภอแม่แจ่ม อยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าร้อยละ 44.00 ด้านตัวหนังสือบนฉลากอ่านและเข้าใจง่าย อยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าร้อยละ 44.00 และด้านความต้องการซื้อผลิตภัณฑ์อยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นค่าร้อยละ 41.00 ตามลำดับ

อภิปรายผลการดำเนินงาน

การดำเนินงานเรื่อง น้ำปู วิถีอาหารสืบสานวัฒนธรรมการกินพื้นถิ่นเมืองแจ๋ม มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างสื่อวิดีทัศน์ในการนำเสนอน้ำปูให้เกิดความน่าสนใจและเป็นที่รู้จักมากขึ้น และเพื่อออกแบบบรรจุภัณฑ์น้ำปูให้มีความน่าสนใจ จากผลการประเมินผลความพึงพอใจ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พฤกษา วิชัยศรี และคณะ (2564) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์น้ำปู เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนและนำไปสู่การท่องเที่ยวเชิงอาหารพบว่า การพัฒนาฉลากผลิตภัณฑ์ โดยใช้แนวทางเรื่องราว ประสบการณ์ และความทรงจำมาสร้างเป็นจุดเด่น เพื่อเป็นจุดดึงดูดความน่าสนใจ โดยข้อมูลในส่วนนี้จะได้ว่าจากการรวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูลข้างต้น เพื่อเป็นการนำมาใช้เพื่อการออกแบบผลิตภัณฑ์ให้ตรงและเข้าถึงต่อกลุ่มผู้บริโภคที่มากขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นการเผยแพร่เรื่องราวของน้ำปูในอำเภอแม่แจ่มให้เป็นที่รู้จักของคนมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของ ปวิช ตันสกุล (2562) ที่กล่าวว่า การนำข้อมูลและภาพอาหารในท้องถิ่นและการท่องเที่ยวเชิงอาหารเป็นการสื่อสารให้บุคคลภายนอกรับรู้ ทั้งที่เป็นภาพนิ่งและวิดีโอภาพเคลื่อนไหว โดยประชาสัมพันธ์ในช่องทางผู้บริโภครุ่นใหม่สามารถเข้าถึงได้ง่าย รวมถึงการศึกษาของ อังคณา จัตตามาศ และคณะ (2562) ที่ว่า การออกแบบบรรจุภัณฑ์มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการรับรู้ของผู้บริโภคในการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าท้องถิ่น และ เจณิภา คงอิ่ม (2564) ที่กล่าวว่า รูปแบบบรรจุภัณฑ์ที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อ ซึ่งการออกแบบกราฟฟิคบนบรรจุภัณฑ์ต้องมีการเลือกใช้ตัวอักษรที่อ่านและเข้าใจง่ายต่อการสื่อความหมาย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์

1. การนำฉลากและบรรจุภัณฑ์ไปใช้จริงในการผลิตเพื่อให้สินค้ามีความน่าสนใจและสามารถบอกเล่าขั้นตอนกระบวนการผลิตน้ำปูในอำเภอแม่แจ่ม
2. หน่วยงานในชุมชนสามารถนำไปใช้ในการส่งเสริมการสร้างมูลค่าให้กับสินค้าในท้องถิ่นได้

ข้อเสนอแนะในการพัฒนาการดำเนินงาน

1. ควรมีการสำรวจการบริโภคน้ำปูของคนรุ่นใหม่ในแม่แจ่ม
2. ควรมีการพัฒนารูปแบบสื่อที่จะเผยแพร่ให้มีความน่าสนใจมากขึ้น เช่น การนำเสนอเรื่องราวการผลิตน้ำปู อาหารที่มีน้ำปูเป็นส่วนประกอบ เป็นต้น
3. การพัฒนาแผนการส่งเสริมการขายและช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์

บรรณานุกรม

เจณิภา คงอิ่ม. (2564). รูปแบบบรรจุภัณฑ์ที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์เบเกอรี่ของผู้บริโภคในเขตจังหวัดนนทบุรี. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์.* [ฉบับพิเศษ ครบรอบ 15 ปี มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์], 342-358.

นิระชา แก้วคุ้มครอง, มัลลิกา เหล็กดี, จีรภิญญา เขียวแก้ว, และแพรวพรรณ ตรีชั้น. (2562). *ในงานประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 11. เรื่อง แนวทางการยกระดับผลิตภัณฑ์แปรรูปจากปูนาเพื่อให้ได้รับมาตรฐาน OTOP,* (น. 764-773). นครปฐม: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.

ปวิธ ตันสกุล. (2563). แนวทางการส่งเสริมอาหารพื้นถิ่นเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอาหาร กรณีศึกษาชุมชนขนาบนาก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช. *WMS Journal of Management Walailak University. 9*(1), 81-92.

ปองปรารถน์ สุนทรเภสัช, กิติวัฒน์ กิติบุตร, และกนกพร เอกกะสินสกุล. (2561). การเล่าเรื่องอาหารท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : กรณีศึกษาน้ำปูแจ้ห่ม. *วารสารวิทยาการจัดการสมัยใหม่. 11*(1), 192-213.

พฤกษา วิชัยศรี, ทวีวรรณ สิทธิกาน, กัญญาลักษณ์ เลิศอนันต์, แพรวระพี ธีราโชติ, ภินันท์ชญา สมคำ, วิภาดา สุขอร่าม, กัณฐิกา คูหา, ณัฐกานต์ วงศ์ปันง้าว, และมณีรินทร์ แก้วจินดา (2564). *แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์น้ำปูเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนและนำไปสู่การท่องเที่ยวเชิงอาหาร.* ลำปาง: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปาง.

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา. (2563). *อย่าง...แจ่ม.* สืบค้นจาก https://mae-chaem.com

ร้านแหนมนันทวันเชียงราย. (2567). *น้ำปู อาหารพื้นบ้านภาคเหนือ.* สืบค้นจาก https://www.namnuntawan.com

อังคณา จัตตามาศ, อัชฌาพร กว้างสวาสดิ์ และพัชราภรณ์ บ่อน้อย. (2562). การออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่มีความสัมพันธ์ต่อการรับรู้ของผู้บริโภคในการตัดสินใจซื้อสินค้าท้องถิ่นของวิสาหกิจชุมชนบ้านหนองมะค่า อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร. 10*(2), 168-179.

maenoi. (2561). *น้ำปูคืออะไร?.* สืบค้นจาก https://www.maenoicurry.com

คำป้อ เดชคีรีอมรพงศ์. (18 พฤศจิกายน 2566). ผู้ทำน้ำปู. สัมภาษณ์.

บัวคำ กองจันทร์. (18 พฤศจิกายน 2566). ผู้ทำน้ำปู. สัมภาษณ์.

มนตรี สมยศ. (20 พฤศจิกายน 2566). ปราชญ์ชุมชน. สัมภาษณ์.

นุช กุออ. (2 ตุลาคม 2566). ผู้ทำน้ำปู. สัมภาษณ์.

พรหมมินทร์ คำกลาง. (7 มกราคม 2567). ปราชญ์ชุมชน. สัมภาษณ์.

หนังสือรวมบทความการดำเนินโครงการ

ยาวชนพลเมือง

การส่งเสริมการจัดเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมเพื่อความเป็นพลเมือง โดยใช้ท้องถิ่นเป็นฐาน